GEORGI HORNI

RERVM BRITANNICARVM

Libri Septem,

Quibus

Res in Anglia, Scotia, Hibernia, ab Anno cIↄ Iↄ c xlv bello gestæ, exponuntur.

LVGD. BATAV.

Ex Officina FRANCISCI HACKII.

cIↄ Iↄ c xlviii.

ILLVSTRIBVS, MAGNIFICIS,
& Nobilißimis,

ACADEMIÆ HARDERVICENÆ

CURATORIBVS,

D. IVSTO VYGH, Domino in Isendoorn, Curiæ Ducatus Geldriæ Senatori.

D. ARNOLDO de BYE, *Domino* in VVagestein, Consilii Stat*us Assessori.*

D. RODE *ab* HECKEREN, Satrapæ Comitatus *Zutphaniensis.*

D. GERHARDO NICESIO ab HELL, Consuli Vrbis Zutphaniensis.

D. ZEGERO ab ARNHEM, toe den Haghe/ Ducatus Geldriæ & Comitatus Zutphaniæ Quæstori Generali, & in Collegio Ordinum Deputatorum Geldriæ Delegato, ejusdemque Collegii Tetrarchico-Velavici Præfecto.

D. IOHANNI à VVYNBERGEN, Curiæ Ducatus Geldriæ Senatori, Vrbis Hardervicenæ Consuli.

D. D.

GEORGIVS HORN.

SUa regnis omnibus fata esse, & circumagi numinis Providentia Imperiorum fortunam, non ulla evidentioribus exemplis ætas, quam no-

ſtra probat. Ut à recentiſſimis incipiam, commotas Hiſpaniæ gentes, & Cataloniam Francico ſceptro additam, Portugallos ex ſua nobilitate Regem repetiiſſe, nupera ſunt, eademque in ſtuporem Europæ hactenus jactata. Jam excitos impotentia regnantium Italos, & in Apulia ſurgentem Rempublicam, nemo impenſius miratur, quam qui tanto tempore aſperrima tolerari potuiſſe imperia, ſecum haud otioſe perpendit.

Si res humanæ caſu quodam & incertis eventuum raperentur, tranſmitti harum rerum cura, velut inanis poſſet. Jam à Deo illas immitti mutationes, ut vel Regum caſtiget errores, vel populi furorem juſtiſſima indignatione compeſcat, ita certum eſt, ut negare ſit impii, ambigere etiam rerum ante geſtarum ignari. Quippe is ſicut omnium author Rerumpublicarum exiſtit; ita cunctis terminos ſuos ac ſtata præfinivit tempora, intra quæ, ſuis quibuſdam incrementis ac decrementis, circumagantur. Nimirum ut homines, ita Reſpublicæ, mortales ſunt. Ubi quondam

dam præpotens Lacedæmon jura Græciæ & Asiæ dedit, ibi hodie vix tenuem Misithram reperias. Thebæ, Argos, Athenæ, tantum nomina sunt; & immanium urbium, Nini, Babylonis, quas olim supplex adorabat Oriens, hodie etiam sedes, dubia curiositate quæruntur. De innumeris exclamandum:

Ἐρημία μεγάλη ἐστὶν ἡ Μεγαλόπολις.

Hæc fatalis rerum conversio, Europæ non ita nuper incubuit. Exarsere civiles acies ultra humanum morem. Integræ gentes ad lanienam destinatæ; & quod non omnes perierunt, in causa fuit negatum etiam Caligulæ votum, quod non una omnibus cervix fuit. Quid cunctis exanguem Provinciis Germaniam loquar? In ejus perniciem, quicquid furiarum, jam amplius XXVII annis conjuravit, ac bellum ibi, tanquam nullo unquam fine, obstinatis odiis, desperata barbarie geritur. Non ulla simile nefas ætas tulit. Ipsam antiquitatem superamus. Græcorum Romanorumque bella ludibrium sunt, & ipsorum Trebiæ, Thrasyme-

ſymeno, Cannis, tot campos oſſibus cæſorum fœdos, tot gentium ſtrages, opponere poſſumus.

Heu quantum terræ potuit pelagique parari,
Hoc quem civiles hauſerunt ſanguine dextræ!

Germania omnium totius orbis Provinciarum potentiſſima, innumerabili hominum copia, frequentiſſimis pagis, florentiſſimis oppidis, urbium ſtupenda majeſtate conſpicua. Nihil in ea incultum aut aſperum. Quoties bellum in exteros gerendum, exercitus robuſtiſſimi in promtu. Juventutis inexhauſta ubertas. Nunc fracta omni cladium genere, miſerabilem faciem præ ſe fert. Incolarum vix ſuperat centeſima pars. Vaſtæ jacent totæ Provinciæ. Commeantibus inſolita paſſim & formidabilis occurrit ſolitudo. Hinc oppidorum & urbium magna cadavera; inde pagorum continua buſta. Qui ſuperſunt homines, exhauſti fame, vulneribus fœdi, curis ac metu triſtes, per ſilvas & avia vagi, priſcam Germanorum feritatem reſumunt. Bellum non ferocia magis quam diuturnitate ſævit.

vit. Redeunt in orbem miſeriæ. Exhauſto uno anno, ſuccedit alter longe immanior. Toto Imperio albentia exercituum oſſa in tumulos aggerantur. Quibus, utinam in Turcas licuiſſet fortibus eſſe, & ante ſeculum, ad Viennæ portas, vel in Pannoniis, cecidiſſent. Feliciores illi, qui olim per Syriam ac Palæſtinam cæſi, vel Niliacas ripas ſuo funere conſtraverunt. Nunc triumphi gloria carent, & nulla poſteritas inſanam fortitudinem laudabit. Necdum infeſtam pugnantium rabiem, per innumeras acies fuſus ſanguis, explere poteſt. Indies malum creſcit: ingeminant querelæ, lamenta, planctus, cadentium inter enſes, ignes, & omni ponto ac tempeſtate feriorem militem. Ecquando tandem cædium finis erit? Semperne innocentiſſimi cives peregrinos gladios ſuo imminere jugulo, ſacra, profana, publica, privata, rapi, agi, ferri, peſſumdari, conſpicient?

Indignatio numinis non ullo coërcetur Oceano. Si Germanorum impietatem duratura ad poſteros clade caſtigavit;

vit; transmarinos quoque, ut culparum, ita pœnæ socios esse voluit. Dum nostris Britanni malis otiose indulgent, dum obliti federis sui ac promissorum, bella nostra alunt, Deus gladium ultorem ipsorum manibus inseruit, ut sanguinem sociis debitum, ipsi in sua effunderent viscera. Hæ inferiæ sunt quas miserrimo Palatinatui debent: hæc justissima calamitas, qua illam cunctantium segnitiem cœlum excussit. Adeo nulla vindictam maria excludunt. Dum inanibus Legationum spes publicas frustrantur; dum perniciosæ artes dominantur & longæ pacis mala gliscunt, bellum repente exortum, quod integras acies hausit, & in Hibernia usque ad internecionem gentium geritur.

Hæc quæ nuper acerrimis per Britanniam expeditionibus gesta sunt, cum cura conscribere, & Nobil. ac Ampliss. nomini vestro, monumentum publicum, consecrare animus fuit. Vestris auspiciis Musæ in Geldria novas sedes ponunt. Ut jam pro uno Helicone, Belgium federatum pluribus exultet. Dum passim artes per-

pereunt, & horrenda Europæ barbaries incubat, Sicambri, bellicosissima gens, & non ita Rhenum traducti, ut apud vos perierint, mitissimis exercitiis assuescunt. Exarmastis Hispanum, & ferocissimos hostes lento octoginta annorum bello ad petendam pacem adegistis. Addite hoc pulcherrimum generi humano donum, ut quantum bello, *ita artibus* ingenuis Geldria *floreat. Nam* & Religio, *sola* ad cœ*lum via*, in eo vertitur, cum qua hactenus stetistis, & qua labente, haud procul ruina eritis.

AD
LECTOREM.

QVid me, Lector, ad scribendam Bellorum Britannicorum Historiam impulerit, paucis exponendum duxi. Non deerunt qui hominem extra Britanniam & natum & educatum, rectius facturum fuisse dicent, si omissa rerum transmarinarum cura, in Germanicis potius bellis se occupasset.

Quin Britannus gentis suæ res exactius scribere potuerit, non negarim, & res in confesso est. Nam & mores, & ingenia, & positura̅m locorum, quæque alia magnum in scribenda Historia usum habent, exactius novit: & si in suorum laudes alicubi vehementius insurgat, id non adulationi, sed affectui, quem patriæ omnes debemus, tribuitur. Equidem nos transmarini diu tale quid à Britanno expectavimus. Sed illi, sive turbæ domesticæ animum eripiant, sive nondum finitis bellis, arduum judicent quicquam tra-

dere, hactenus spem nostram destituerunt. Non diffiteor sua lingua quædam edidisse, sed neglectim, & quæ in Historiæ censum haudquaquam venire possunt. Extant Chronica cujusdam Vicarii, & qui nuperrime scripsit Iosuæ Spriggi Historia. Ac posterior quidem duplici argumento, Historiam Belli Britannici scripsisse, dici nequit. Tum quia solius Fairfaxiani exercitus res persequitur; tum quia intra solam Angliam hæret. Itaque omisit quicquid alibi, in Scotia, in Hibernia, quicquid per alios Duces, Levenium, VVallerum, Breretonum, Poynzium, Masseium, quicquid denique ab ipso Rege & ejus partibus gestum. Præterea totum opus illud rudis & indigesta moles est, prout res obiter & neglectim in diurnis ac adversariis annotantur. Inspersit passim prolixas literas, & conditiones deditarum urbium, aliaque ab Historici officio aliena. Itaque usus ejus alius esse nequit, quam ad Fairfaxiani exercitus res obiter noscendas. Iam quod Vicarium spectat, qui priora belli complexus est, ille sermones potius sacros, quales ad populum habentur, quam Historias scripsit, cum maxima

operis

operis pars Theologica ſit. Itaque non erat ex Britannis qui nos à ſuſcepto labore deterreret.

Iam ne temere ad ſcribendum acceßiſſe videar, paucis exponam qua occaſione hoc opuſculum mihi natum ſit. Cum anno 1645. *in Angliam cum Generoſo Iuvene,* Franciſco Brewſtero *profectus eſſem, ea tempora erant, ut parum animi ad cætera ſtudia relinqueretur; cum ſingulis diebus clades gentium, excidia urbium, nunciarentur. Itaque omißis aliis curis, totum me ad motuum cauſas varioſque civilis belli caſus noſcendos compoſui. Dum in eo verſor, triſtis nuncius advolat, expugnatam à Rege Leceſtriam. Is terror ſicut Orientales Provincias ad arma concivit; ita mihi occaſionem dedit excidium miſerrimæ urbis ſcribendi. Id primo obiter factum & in privatos uſus, ut aliqua mihi peregrinationis Anglicæ memoria conſtaret. Vix aliquot elapſis diebus, duo exercitus ad Nazebin concurrunt, & de Britannia ultimo prælio cernitur. Quod adverſum Regi, fortunam partium mutavit, & ab eo tempore totus annus urbium & Provinciarum expugna-*

gna-

gnatione, multisque victoriis, inquies fuit. Digna scribendi materia videbatur, sequi exercitus, & per Provincias, totque belli casus, otiosum cætera calamum circumducere. Is labor tandem in hoc excrevit opusculum, quod Belli Britannici maxime memorabilia complectitur. Nam priorum annorum res, & quæ inde usque ab anno 1637. *gesta, pari ordine complexus, suo tempore exhibebo.*

Quod fidem meam spectat, secutus sum publica utriusq; partis scripta, narrationes, apologias, criminationes, quæque alia ad concinnandam Historiam spectant. Non raro populi voces ac affectus inserui. Quanquam enim is ut plurimum nimius partium sit, ac ex rumore potius & conjectura, quam exactiore notitia judicet: tamen id utilitatis inde nascitur, quod animi hominum, quales durante bello fuerint, innotescant.

Quod si interdum vel in laudes vel accusationes eatur, cogitandum est, nullum bellum fuisse, quin laudanda culpandaque contineret. Virtutes ac vitia ex merito æstimare, nulli alienum videri potest, nisi qui hæc amet, illas odio habeat. Fortia militum facta

ſcriptorum omnis ævi commendationem meruerunt. Contra perfidiam, impietatem, factiones, vitia Eccleſiæ & Reipublicæ, cuncti averſantur, niſi qui patrant. Faxit Deus, ut læto exitu, totius Europæ meritiſſimæ calamitates, terminentur; utque Germaniæ imprimis & Britanniæ motus ſubſidant. Satis ſanguini, ſatis indignationi indultum. Actæ in exilia Regum Principumque familiæ. Trium ingentium regnorum Monarcha intra unam Vectim, nec ſuo arbitrio, concluſus. Eccleſiæ horrendis ſectis vaſtatæ. Plus à perfidia amicorum, quam hoſtibus periculi.

* * * *
* * *

INDEX
RERUM MAXIME MEMORABILIUM.

Devi-

FINIS.

RE-

RERVM

BRITANNICARVM,

LIBER PRIMVS.

Res anni cIↃ IↃC XLV. I. II. *Proloquium operis.* IANVARIVS. III. *Conditio partium.* IV. Hothami *Patris & filii supplicia.* V. *Directorium Liturgiæ subrogatur, rationes mutationis Synodo reddente.* VI. VII. Cantuariensis *capite plectitur. Ejus Oratio ad populum.* VIII. *Vita summa.* X. Rupertus *Abbingtoniam,* Grenvilius *Plymmoutham*, Goringius *Portsmoutham & VVhitchurcham, frustra tentant.* XI. *Contra hunc missi* VVallerus & Hazelriggus. *Controversum de militia. Novus exercitus decernitur.* XII. Breretoni, Holbornii, Laughornii victoriæ. XIII. *Rex pacem Hibernis instanter offert.* XIV. *De Pace cum Parlamento consultat.* XV. *Reginæ suspiciones. Commendat Episcopos.* FEBRVARIVS. XVI. *Vxbridgæ de pace agitur. Postulata partium.* XVII. *Hibernis Rex promittit abrogationem Legum pœnalium.* XVIII. *Infecta re Vxbridgâ disceditur.* XIX. Purefoyus *Combdonam servat. Res à Lecestriis, & in Cambria gesta.* Goringius *VVeymoutham ferè capit. Obsessis VVallerus succurrit. Equestris seditio. Plymmoutham* Grenvilius *cum damno oppugnat. Scarbouroughæ & Cestriæ obsidia.* XX. Mittonus *Salopiam intercipit,* MARTIVS. *VVeymoutha per Sydenhamum liberatur.* XXI. *Status partium.* XXII. *VValleri militia.*

litia. XXIII. *Herfordiam Provinciales circumſident. Pacantur.* Montroſii *in Scotia conatus.* XXIV. *Ceſtria obſidio relicta & repetita.* Langdalius *Fairfaxium fundit.* Rupertus *præſidia confirmat.* XXVI. *Londini & Oxonii ſimultates gliſcunt.* XXVII. *Vtrimque ad expeditionem apparatus. Seditio militum.* XXVIII. *Rex Gallos ſollicitat.* XXX. Eſſexius *Imperio ſe abdicat. Ejus commendatio.* XXXII. *Rex Glamargio poteſtatem dat, pacem cum Hibernis faciendi.*

I. ADhuc ingentes tota Europa motus, & arma undique cruenta circumferebantur, cum Britannia, hactenus cladium, niſi quæ in ſubdola pace, expers, tandem & ipſa immani bello inhorruit. Cujus in univerſum cauſas, initia, progreſſus, viciſſitudines, diſſerere animus eſt, ut quemadmodum noſtra, quæ bello pertulimus, trans mare leguntur: ita ipſorum quoque aſpera & acerba, civilium armorum, nobis innoteſcant. Nam Germanica quidem bella, tot jam annis, in perniciem Europæ, ambiguis geſta caſibus, ſcriptores multos, pro partium affectu, reperere; ac ab illis, quoniam finem non habent, & ipſam pacem, quibus exitium commune volentibus eſt, indies ludificantur, abducere curas placet. Saltem poſteri indignabuntur, ob exiguas terrarum particulas, familiarum ac Religionum odia, excidio humani generis indultum fuiſſe. Adeo priſtina illa, per quam majores noſtri ſtetere, æqua-

qualitas pulsa est; ac rapere, & aliena detinere, inter præclara ponitur. Ita paucorum libido, innocuo gentium sanguine alenda est. Quorum artibus fit, dum speciosa nomina prætexuntur, ut ea viderit senseritque ætas nostra, quæ fidem superant. Et hæc passi sumus. Frustra Britanni tempestates sociorum, otiose de littoribus suis, despectabant. Divisos toto orbe, cum jam neminem metuerent, ambitio, luxus, denique socordia invasit. Ac dum religio vel intenditur nimium vel negligitur, nec publici errores corriguntur, parvis initiis propagatum ex septentrione dissidium, mox omnes insulæ partes, velut contagio quædam, pervasit. Exitus soli numini notus est. Et fatentur sapientissimi quique, necdum finem ullum apparere: adeo indies gliscit malum, & novæ tempestates surgunt. Pugnatum, ut solet, fortuna haud semper eadem. Nam Regiæ partes initio validæ: mox successus destituit. Debellatum videbatur, cum Fairfaxius Imperium suscepit. Cujus nunc res dicendæ sunt, sine ira & odio, quorum causas procul habemus. Id satis erit, singula, prout dicta gestaque accepimus, ex vero tradere. Nec premere quicquam decet, quæ in recenti memoria versantur, nec ad invidiam torquere. Quorum illud subdoli, hoc etiam maligni est: utrumque proposito nostro adversatur.

II. Annum aggredior opimum casibus,

atrocem præliis, successu mirabilem. Pugnatum terra, mari, in obsidionibus, in campo; nihil tota Britannia inaccessum intactumque victoribus. Domi factiones, & pro Republica, proque sacris, plusquam civiles dissensiones. Adversæ Regi in oriente & occidente res. Æstas pluribus transacta cladibus, nec hiems quietior. Per læta, per adversa, res Britanniæ afflictæ, & alicubi vis pestilentiæ, omne mortalium genus depopulabatur. Scotia domita & iterum amissa. Plena piratis maria, & in Cornubiam usque penetrantes Turcarum naves. Ferro, sanguine, & vastitate terrarum, repetenda libertas, Religio, & Majestas fuit.

III. Finem superioris, & novi anni auspicium, inter ambiguas pacis spes, belli cura excepit. Regis exercitus apud VVoodstockam; Essexii Readingæ, sparsis per Buckinghamiam, Hamptoniam, Berceriam, Bedfordiam & contiguas provincias, copiis, hyemabant. Ipse Rex Oxonii, anxius & intentus, magna cura parare omnia, festinare, cogere militem, arma, tela, reficere, aut commercari; quod multum in eo situm esset, si Parlamentum, adhuc novam militiam tantum deliberans & ambigens, maturata expeditione anteverteret. Et quanquam Tauntona liberata, Hoptonus iterum in Occidente gravis, eas partes, sub adultum ver, magno exercitu defensurus. Tracta in bien-

biennium Plymmouthæ obsidio, quod in ora *maris*, commodam navigantibus urbem, portu ac mœnibus validam tenere, magni interesset, quisquis eam Provinciam, claustraque terræ ac maris, quamvis levi præsidio, adversus ingentes copias, insedisset. Et illa Parlamento fida, cunctis circa hostilibus, sacramentum nondum exuerat. Perspectumque fuit, regios præsidiis passim constitutis, eas Provincias firmare, tracturi bellum in longos annos, si præliis, quæ hactenus raro *prospera*, *sæpe ambigua* & adversa; vel *impetu*, abstinendum foret. Donec cuncta *discordiis* civilibus fessa, sub Imperium unius acciperentur. In eum finem Iacobus Ashleius Cirencestriam, Carolus Floydus Devizas, alii alia loca munire; & jam VVallingfordia ad *inexpugnabile robur* ducta erat. Scotiam Montrosius, saltibus fere & *montium* fraude grassans, furtim magis & per globos, quam bello incursare. Ac satis ipsi erat, minus laxamenti Scotis dare, ad auxilia in Angliam submittenda. Igitur, si copiæ contra ducerentur, intra montes eludere: huc quoque & illuc volitans, plura fama, quam fuga, exterrere: & pro occasionibus, crebra prælia, in modum latrocinii, per saltus, per paludes, ut cuique sors aut virtus, temere, proviso, ob prædam, jussu & aliquando ignaris ducibus. Eboracenses Pontefracti, Sandaliæ, Skiptoni, Scarbo-

roughæ; Ceſtriam ipſius urbis ac Beeſtoni: Lancaſtriam Lathamæ; Cumbriam Carleolæ, lenta & ſępius fracta; ſępius, ac tunc quoq; repetita obſidia, fatigabant. Æmulatio inter partes, & ex ea impedimentum caſtris. Nec major Regi ſpes, quam in malis Parlamenti, quod factiones erupturæ in aperta diſſidia viderentur. Quas multi, dum extinguere conantur, acrius incendunt; & innotuit exercitus ac Provincias ſollicitatas, ambiguo eventu; cum nec hi ſuperiorem, nec parem illi ferre poſſent. Tum inter proceres & commune exorta controverſia propter militiam, atque hinc novarum rerum expectatio, recrudeſcentibus priſcis nobilium & populi odiis. Jactatumque: *illam militiæ mutationem, ſepulcrum Monarchiæ & nobilitatis fore; Anabaptiſtis & Browniſtis cuncta generis decora conculcantibus.* Hæc ad invidiam gravia. Ita tamen regnator Deus cuncta moderatus eſt; ut concordia durarit; & Ordinum pro Republica contentiones, proſpero ſucceſſu terminatæ ſint.

IV. Initium anni ſupremæ clarorum virorum neceſſitates fecerunt. Hothamus Pater à Parlamento ambitioſis precibus, nec quicquam poſt hæc rogaturus, contendit; *ne antiquæ familiæ decus, ſuo & filii ſupplicio, exſtinguerent; & publica, quanquam utriuſque par meritum eſſet, unius ſanguine expiarentur.* Prona in miſerationem Patribus mens. Sed dimiſſus Digbius,

negata

negata Fairfaxio subsidia, Hullæ jam Novocastrio proditę extremum periculum, frustrata sæpe fides, cum hostibus inita consilia, id perniciabile reo fuit. Itaque, perduellionis manifestus, pridie Kal. Dec. ad supplicium ductus, mox reductus est, magno spectantium gaudio, quod licentia acclamationum, & studiis inanibus testabantur; ut est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in miserationem, quam immodicum sævitia est. Quæ pauci incipiunt, reliqui adstrepere; affectu magis, ad exemplum, & impetu; quam prudentia & judicio. Ad Kal. Januarias filius, postridie Pater, vultu quanquam mœstitiam imitarentur, contumaciæ propiores, capite plexi sunt. Una omnium vox fuit: *Egregia utique gloria dignos, nisi post tanta virtutis experimenta, laudem fini turpi, & perfidia maculassent.* Quibus natura Patris cognita fuit, non tam ipsum, quam filium, mirabantur ad id præcipitium abreptum. *Nam Patrem avaritia, atque inde animo præruptum, prout eum intendisset, pravum aut industrium, eadem vi exstitisse. Duobus facinoribus, altero egregio, altero flagitiosissimo, tantundem apud posteros bonæ famæ quæsitum quam malæ; & fidem atrociori proditione pensatam. Filium advorsus pecuniam satis firmum, & patri ob eam causam additum, ut ejus avaram senectutem, & per ingentia promissa expugnabilem, temperaret. Sed hunc facilem inanibus ambitione, illum opibus,*

utrumque à machinatore doli Digbio, circumventum, ut non cogitarent, proditionis mercedem nunquam esse securam, & invisos proditores iis etiam, quos anteponant.

V. Proximus Cantuarienſis erat, jam ultra triennium judices & ſecurim ambigua tergiverſatione, ludificatus: partim illa ſenio ejus mora indulta eſt. Qui ſicut tota vita, maximus Liturgiæ admirator fuit; ita paucis ante exitum ſuum diebus, eam abolitam vidit; Directorio, quod vocant, per omnem Britanniam & Hiberniam inſtituto. Cujus quidem mutationis, rationes has, Synodus dedit: *Principio Reformationis, multas ſuperſtitiones ſublatas, ab erroribus Liturgia purgata, quam etiam, ex Latino in vernaculum tranſlatam, populus cum gaudio & emolumento receperit. Poſtea cognitum, eam tum multis piis domi; tum Reformatis Eccleſiis alibi, diſplicere; non tam propter ſtatas precum formulas, quam ceremoniarum inutilium onus, quo multorum conſcientiæ oppreſſæ ſint. Hinc à ſacra cœna pios abſtentos, fideles Miniſtros in exilium pulſos, Prælatis eam in tantum æſtimantibus, quaſi non modo non perfectior, ſed nec alia cultus divini forma eſſe queat. Vnde in populo, ſpretis concionibus, ignorantiam, ſuperſtitionem creviſſe: & in erroribus ac Idololatria confirmatos Papiſtas; quod viderent librum illum, magna ſui parte, Romanam Liturgiam referre. Præſertim, cum nova indies ceremoniæ obtruderen-*

derentur, propioris ad Ecclesiam Papalem accessionis obtentu. Et quemadmodum segnes ministri, formulis illis, donum precandi exstinxerint: sic piis & fidelibus, magna Ecclesiarum distractione, præter alia persecutionis mala, silentium imperatum. Iuventutem his incommodis absterritam, alia quævis, quam Sacrum studium, tractasse. Has abrogata Liturgia & Ceremoniarum causas. Procul à novandi studio, procul à contemtu priorum Reformatorum. Quos, si viverent, haud dubie consensuros. Conscientiam quoque ac fedus, ulteriorem Reformationem imperasse. Hæc Synodus. Ipsum Directorium magna pietate ac prudentia conscriptum est, & exertim cautum, ne quis ad pigritiam & negligentiam eo abutatur. *Non enim formulas, nec exemplar, sed manuductionem tradi. Ea fere capita, eum sensum ac scopum, in precibus, & alio cultu, per omnes Ecclesias, esse debere.* Ac paulo post, à communi in hanc sententiam itum est: *Plures congregationes, sub uno Presbyterio, contineri. Ministros Ecclesiæ, Doctores, Pastores, Diaconos & Presbyteros esse. Regimen per congregationes, classes, Synodos Provinciales & Nationales exercendum. Congregationes, juxta locorum & habitationum limites, dividendas.* Quæ tum expedienda fuerunt, propter pacis instantes curas, ut à Rege confirmarentur. Qui obfirmato adhuc pro Liturgia ac Episcopis animo, Synodos tales, ut quam maxime aversari

& neglectim habere. Nam cum Scoti peterent, ut suos Edenburgum destinaret, qui Synodo interessent, certus abnuere, nihilominus, dissimulato consilio, Londinum misit, petitum pro Philippo Warvvicensi commeatum, per quem responsa daret. Inter illam cunctationem, ambiguo rerum statu, aliis intentus consiliis, nec negare postulata videbatur, & concedere animus deerat. Hancque mentem suam in eo negotio fuisse ad Reginam scripsit, omnia ejusmodi graviter, ut ex longinquo, suspectantem. Cui tum haud leviter obnoxius erat, quod illius intercessionibus, auxilia & opes à Gallis, bello continuando speraret; & Gernseiæ ac Ierseiæ cura, nullis tum mari viribus suis, penes eam esset. Cumque cætera satis recte haberent, nihil æque fatigabat quam pecuniarum conquisitio. Qua occasione Legatus Portugallus magnum auri pondus obtulit, si liberare Hispanico carcere fratrem Regis Iohannis posset. Quod nullis impetrabile precibus, inter inania fuit. Insuper matrimonii inter Cambriæ Principem, & filiam Regis Portugalliæ majorem natu, mentio injecta: ita ejus spem oblique ostendente Carolo, ut prudenti satis negatum videretur.

VI. Jam dies Cantuariensi novissima illuxerat. Cujus viri, quam invidiosa vita fuit, & toti Angliæ exosa, ita non alium pertinacius

ad

ad pœnam flagitavêre. Sententia in eum perduellionis lata: *ut suspendio semiconfecti, & spirantis adhuc membra, quadripartito secarentur.* Et hactenus somnio, quod infra referemus, fides adfuit. Postea senio ejus, dignitati, &, quod propter pedis infirmitatem, minus commode patibulum adscendere posset, securis data est, & conspectior mors remissa. Medio diei, ex arce, miserum spectaculum, multis increpantibus, nullo illacrymante, productus est. Conscenso ferali pegmate, & firmato adversum metus vultu, nec ut supplex, sed ex memoria pristinæ fortunæ, ad innumeram hominum multitudinem, verba pro more fecit. Utque vidit transisse vitam, nec aliud quam morte decus quærendum: *Morior,* inquit, *nullis supplicii caussis; morior, tanquam juxta leges regni, innocuus. Neque tamen* (& hoc cum asseverantia repetiit) *judices meos accuso. Ex actis illi ac probatis sententiam tulerunt; & sic etiam innocentissimus juste condemnari potest. Non modo primus Archiepiscopus, sed & primus vir sum, cui talis exitus contingit. Quanquam laudatis antiquorum mortibus par sit, & praiverint suo exemplo viam hanc, sed alius gradibus, quidam majorum meorum. Elfego caput Dani abstulerunt. Simon Sudbury in tumultu VVat-Tyleriano periit. Iohannem Baptistam & Cyprianum, decollatos, orbis veneratur. Et ego meam in cœlo caussam spero aliam fore, quam qualis nunc videtur.*

Nam

Nam est cum Paulo ac Stephano mihi communis, & inde solamen: qui itidem, propter legem & templum, accusati sunt. Magni criminis reus peragor: Papismi reducendi à me consilia inita. Quod vivus voluisse arguor, id ne mortuo me eveniat, Deum posco. Et Christus crucifixus fuit, metu Romanorum, cujus mors eos adduxit. Nunquam Papa major in Angliam redeundi janua aperta, quam sub hac Reformatione, inter tot sectas & opinionum divortia. Pauca adhuc de Rege, de Civitate, de Ecclesia, & me quoque dicam. Regem multi frustra suspectant, quasi Papismo faveret. Innocentißimus est, idque ex conscientia testor, cujus nunc coram Deo rationem reddam. Optimus Protestantium est, juxta Religionem legibus stabilitam, nec vitæ pro ea parcus. Nihil incompertum loquor, & magis mihi, quam ulli, perspecta est pietas ejus. Civitati huic magnæ & populosæ fausta incrementa precor. Cæterum, est in ea factio quædam, innocui sanguinis avida, Parlamentum inconditis clamoribus, ad justitiam invitans. Quasi magnum illud concilium, officii sui, non sponte meminisset. Optimus quisque ita opprimi potest; & ego ita oppressus sum, ac sanguis meus super hanc civitatem erit. Ecclesia vero Anglicana nuper florentißima, heu, quibus nunc illa tempestatibus jactatur! Obtenta impietati Religio, pro doctrina solida opiniones regnant. Quam non omnis Iesuitarum conjuratio subvertere potuit, suis nunc ipsa motibus ruit. Me quod attinet (nam propero ex

hac

hac vita, & prolixus non ero) ita natus, ita educatus sum, ut Religionem Protestantem Anglicanæ Ecclesiæ semper professus, nunc etiam in ea moriar. Quantum invidiæ sustinuerim, tentata per omnes Ecclesias externa uniformitate, omnes nostis, & abunde sentio. Tandem etiam, quasi leges regni ac Religionem subvertere conatus (horrendum crimen) Majestatis accusor. Præterquam, quod ad omnia, eo quo objecta fuerunt ordine, sigillatim partiteque respondi, protestatus etiam sum de innocentia mea. Dictum fuit, tales reorum protestationes, coram tribunali, evanidas esse. Ego vero jam non possum alio testimonio, fidem integritati meæ facere. Ideoque denuo ad protestationes veniendum est, non jam coram tribunali, sed in ipso mortis articulo. Neminem spero tam iniquum fore, ut hæc ultima verba mea, & confessionem, simulata existimet. Conspiratione inimicorum, & invidia falsi criminis oppressus; in conspectu Dei omniumque Sanctorum Angelorum ejus morior, & coram iis, quatenus veritati ac innocentiæ meæ locus nusquam est, testor, nunquam me in religionem & leges regni, facinus meditatum. Vosq; omnes rogo, ut hujus protestationis meæ testes sitis; & has ultimas, pectoribus vestris, preces relinquo. Accusatus quoque sum odio Parlamenta habuisse. Quod absit à me, longe absit. Quædam in uno vel altero displicuere: & arbitrabar, rationes mihi non deesse. Corruptio optimi pessima. Hoc est supremum regni concilium. Errores ejus. si qui sint, quod omen Deus avertat, corrigere

gere jam nemo potest: Sed satis, satis est; non ero prolixior. Omnibus, etiam acerbissimis inimicis meis, sincere condono quicquid in me commissum est, & parem ab iis humanitatem, sive offenderim, sive videar offendisse, expecto.

VII. His senili voce dictis, ad scriptas preces conversus est, professus se pro Rege & Ecclesia mori. Quibus lectis, libellum, quo inter perorandum, ad sublevandam memoriam, usus fuerat, Doctori Sternio dat: *Et hunc, te quaeso,* inquit, *Collegis tuis ostende, ut videant quomodo orbi valedixerim.* Tum notarium, qui dicta ejus sigilis exceperat, *ne quid fraudis admitteretur,* rogare. *Non se certum esse, an omnia sic dixerit, ut scriptum sit. Proxime tamen accedere conatum.* Urgente populi prementis frequentia; *Ergone,* inquit; *morituro etiam spatium deest? Obtestor vos, sinite finem miseriarum inveniam; satis diu in iis vitam traxi.* Facto spatio, *Exuam,* inquit, *thoracem hunc. Non promtior quisquam ad dimittendum me esse potest; quam ego ad eundum sum.* Rogatus à Johanne Clothvvorthio; Quinam Scripturæ locus moribundo maximum solamen afferre queat? Respondit: *Cupio dissolvi & esse cum Christo.* Eo regerente: Hoc desiderium bonum esse si fundamento nitatur; respondit: *Nemo hoc potest exprimere, intra animum est.* Illo iterum dicente: Niti id verbo aliquo, & hoc sciri posse. *Verbum hoc,* inquit, *est cognitio Christi, eaque*

que sola. Inde data carnifici pecunia, & signo indicato, procumbens ad feralem truncum, ultimas preces fudit, & inter illa verba, *Domine recipe Spiritum meum*, impacta securi, caput humeris avulsum est, nulla fere cujusquam misericordia, quod odium & flagitiorum deformitas prævaleret. Et tum Sol, hactenus nube conditus, repente fulgorem suum civitati exhibuit. Quod triste, aut lætum singulis omen, diversi interpretabantur, ac præjudicio acceptum, ut cuique odium aut admiratio fuit, plerisque vana mirantibus. Regii & factio Prælatica jactabant; *Solem nubibus caput occuluisse, quod tanti viri indignam necem detestaretur*. Alii, *lucem Euangelii, interventu maligno Archiepiscopi hujus, deliquium passam, nunc & imposterum, clarius refulsuram; & Solem ipsum exultare, perniciosi hominis supplicio peracto.* Hæc magnis utrimque contentionibus jactata; diversis studiis accipiebantur. Sepultus est eadem die, in fano quod arci imminet, quodam Fletchero funebrem orationem habente.

VIII. Hunc exitum Guilhelmus Laud, Cantuariensis Archiepiscopus, & Angliæ Primas habuit. De cujus vita, quoniam posteris semper memorabitur, pauca quædam addenda sunt. Originem ei Anno CIↃ IↃ LXXIII. Readinga Berceriorum vicus dedit. Casam, in qua natus, instaurari postea jussit, amota, quæ

è re-

è regione ejus erat, tanquam originis dehonestamento, catasta publica. Parentes sola pauperie, ac hoc filio, nobiles. Ab his, anno ætatis XVI. Oxonium missus, & in Collegium Iohannis Baptistæ receptus fuit. Ubi per omnes artium gradus, ad Theologiæ supremas in scholis dignitates, evasit. Ambitionis à juventute manifestus; & magnæ famæ avidum ingenium, contemtor animus & superbia. Cum primam Theologiæ dignationem ambiret, de efficacia baptismi ex Bellarmino disputavit, & inter alia asseruit: *Non esse veram Ecclesiam quæ Episcopo careat*; Doctore Hollando in eum publice ob hoc, & acriter invecto, quod turbulentus ingenio, Reformatis trans mare Protestantibus, nomen Ecclesiæ negaret, & Schisma conaretur. Atque hoc documentum tanti mox evasuri viri. Vastus animus, immoderata, incredibilia, nimis alta semper cupiebat. Nec Georgium Abbottum latuit, quid monstri aleret, & is Laudo jam gliscenti, omnibus modis, sed frustra, obviam ire conabatur. Quippe ille, cum ingenium & adulationes in promtu haberet, variis artibus, primum Buckinghamio, & hinc ejus opera, Regi se insinuare. Is tum Angliæ status erat, ut solis Puritanorum hostibus, maximæ in Ecclesia dignitates paterent. Quod Laudo, ad summa ambitiose grassanti, præcipuum emergendi munimentum fuit; & statim

in fastum dominationemque se convertit. Ex Episcopo Davidis, ad Bathoniensem & VVellensem, hinc Londinensem cathedram evectus, jam spei & præsagitionis suæ certus, ipsi Cantuariensi metuendus ac intolerabilis evasit. Cui adhuc superstiti successor destinatus, per varias criminationes potestatem circumscripsit, ac tantum non viventem ac videntem, omni authoritate exuit, translato in se, & alios quosdam, Archiepiscopi munere. Adscriptus privato Regis consilio, inchoatum *novandi opus* audacius perfecit. Atque *ab eo tempore Puritanorum acerrimus hostis, jam Boneros, Volsejos, Polos, vetera* odiorum nomina, voce vulgi, æquabat. Juramentum quoque regium interpolasse dicitur, quo suam dominationem pluribus *munimentis, constricto* Rege, tunc & imposterum firmaret. Anno CIↃ IↃC XXXIII. Abotto suffectus Archiepiscopus Cantuariensis, sacram libertatem professa pertinacia, terribilior jam & instantior oppugnavit; nec per intervalla & spiramenta temporum, sed continua sævitia. Isque præcipuus illi dies magnæ offensę initium fuit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus. Tunc vitia, ne hactenus quidem pressa, eo effrenatius solvere, nec fama moderationis quærebantur, etiam post expletam superbiam. Ratum quicquid ille jussisset. Ab eo provehi optimates, aut premi. Ut quis-

que Laudo intimus, ita ad Principis amicitiam validus. Contra quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. Et asperavêre eum carmina, incertis authoribus, in sævitiam superbiamque ejus multoties vulgata. Itaque cunctis, qui Hierarchię adversabantur, infensus, non alio crimine, quam Puritanos appellando, gravior fuit. Quod corrupto statu, ad extremum odium sufficit. Hinc conspiratio; & de exstirpandis Puritanis, tanquam adversis Majestati Principis, non Lambethi quam Romæ, segnius actum. Multa hominum millia cum ejus sævitiam & intolerabilem superstitionem ferre amplius non possent, solum patrium vertere, & usque ad extremos Indos profugere, coacti sunt. Quibus pulsis, Ecclesias Anglicanas Papismo & Arminianismo licentiose palamque infecit. Adeo Romæ cognita merita ejus fuerunt, ut ei iterato atque instanter Cardinalitiam dignitatem offerret Pontifex. Cumque prona homini mens ad summa esset; alterius orbis Papa, quam Romanus Cardinalis, esse maluit. Sabbathi profanator magnus, & illam impietatem per suos, scriptis, ac in contradicentes pœnis, propugnavit. Donec tandem, suis actus furiis, cum jam apertæ in Anglia persecutionis ignem, primis in illa tæda tribus lucentibus, succendisset, diuturna tyrannide non in odium magis, quam reverentiam & metum

tum crescente; Scotiam quoque suis inquinamentis tentavit. Quæ cum animosa gens non ferret, Cantuariensis arma in Scotos, arma in Puritanos poscens, Episcopale bellum conflavit, & Regis prudentia compositum, acrius incendit. Nec sciri potest, traxerit hic Straffordium, an quod inter similes evenit, eadem illos ambitio impulerit. Atque hoc operum ei extremum fuit, Papismi, tyrannidis; violasse Religionem, Parlamenta, juramentum regium, pacem, unitatem cum exteris Ecclesiis, & aliorum criminum, in publicis comitiis accusatus pariter ac convictus. Probra vitæ, exitiabilem piis, infensum Reipublicæ animum, omnes objectabant. Ita cum sua ferocia cervicibus publicis depulit, dicendaque fuerunt vitia ejus, ut pravis dictis factisque ex posteritate & infamia metus sit. Multa hunc exitum portenta præcesserunt. Adhuc in Oxoniensi Academia versanti, magnæ, per somnium, in Ecclesia & Republica dignitates, ac ultimo laqueus oblatus. Qua die Archiepiscopatum suscepit, quadrigæ ejus, cum equis, in Lambethano trajectu, undis mersæ sunt. Initio Parlamenti, quod præsagitionis certus, ut fatale sibi horrebat, picturam suam in museo facie in solum cernua collapsam, ipse annotavit, cum hac clausula: *Deum precor, ne Parlamentum, quod me accusare vult,*

prævaleat. Anno, quo Scoticum bellum suscitavit, insignia ejus à culminibus Cantuariensis fani abrepta, tempestas fœde dissipavit. Et tum, crescentibus indies vitiis, haud longe ab exitio fuit. Immensa populi in eum odia. Nihil aliud audiebatur in compitis, quam contumeliæ in tyrannum. Ille persecutor, Papa, Volsejus, Boner, Polus, uno omnium ore dicebatur. Et quoniam facinorum plerorumq; repertor habebatur, ex nimia in eum charitate Regis ac cæterorum odio, quamvis immania credebantur. Suspendendum in sacro vestitu, Liturgia de zona pendente, plebs indomita, & cum licet furiosa, fremebant. Alii relegandum in Novam Angliam; quo si tranferre sedes cogeretur, major ipsi vitæ, quam mortis metus. Inter tot opera ejus, id commendatione dignum, quod, jactantia gloriaque ad posteros, Oxoniensem Academiam, pretiosissimis Græcorum, Hebræorum, Arabum, Persarum libris manuscriptis & privilegiis ornavit, Professione etiam Arabica constituta. Eaque in re adeo ambitiosus fuit, ut ex Oriente, pro Batavis advecta volumina, detinere, quam, ut jura poscunt, nisi tandem, verso rerum statu, & aliis curis urgentibus, reddere maluerit. Cætera ad eam, ut diximus, formam fuerunt, & ipse animo fœdus ac maculosus, somniorum usque ad superstitionem magnus observator, quæ cuncta,

etiam

etiam fortuita & confusa in omen præsagiumque vertebat. Donec post exhaustum immensæ potentiæ cursum, famam per aspera & præcipitia quæsitam, supplicio invenit.

IX. Tanti viri exitus regiis haud parum animos auxit; & Digbius, promtum in adulationes ac vana ingenium, & omnium quæ diceret aut ageret, arte quadam ostentator, palam jactare; *Iam finem prioribus belli incommodis adventasse. Illam cruentam securim, illum Cantuariensis verticem, hostium, ne dubitent, cladibus compensandum. Hactenus ambigue, & pari fere detrimento pugnatum, quod in Straffordii innoxiam necem, utrique consenserint. Nunc penes eosdem sævitiam facti, ac pœnas fore.* Gratum hoc partibus, & passim, velut non spernendum successus argumentum, in aula jactabatur vates Digbius. In quo deprehensa ejus vanitas fuit, cum post Cantuariensis supplicium, cuncta Parlamento prospere cesserint, versaque sit belli fortuna.

X. Quæ dies Laudi extrema præcessit & secuta est, regiorum frustratis conatibus utraque insignitur. Grenvilius in Occidente Plymmouthum, Oxonienses Abbingtoniam, impetu capere aggressi sunt; tanta pervicacia, ut ille milites suos sacramento obstrinxerit, urbem vel cum vitæ jactura capturos, hi vero prandium se Abbingtoniæ sumturos, receperint. Quod militari licentia, cum magna audacia oppugnatio-

nem, nullo tamen successu suscepissent, inter opprobria aliquandiu jactabatur. Nam Grenvilium, sex equitum peditumque millenis succinctum; jamque tribus captis munitionibus, obsessi magna clade rejecerunt ac fugarunt. Cumque Plymtoni consultaretur de iteranda oppugnatione, duos Champernoonios fratres, ex antiqua Devoniorum familia, quorum alter Tribunatu fungebatur, ortis, ut solet, rixis, sua manu confecit. Eadem Oxoniorum fortuna. Qui valida IↃ CCC equitum, CIↃ peditum manu, albente cœlo, tormentis campestribus & pedite inter sepimenta, in colle quodam constitutis, ponte Culhamensi haud magno labore potiti sunt. Cumque diu contra vim defendi non posset, eum abrumpere visum, ne ex oppido, & Uls flumen, invadi possent. Interea Faringdonii, quemadmodum convenerat, Suttonæ ac VVickæ, equestria stativa turbare, ut æquato utrimque periculo, hostes distraherentur. Brovvnius, qui cum præsidio oppidum tutabatur, vir acer bello, eruptione facta, post gravem quatuor horarum pugnam, cum à septima matutina ad undecimam diei durasset, subtribuno Bradbury & octo militibus desideratis, integrum adhuc pontem recepit, regiis primo ad tormenta sua, inde in apertam fugam conjectis. Quam cum duces, voce, manu, exemplo, sistere conarentur, Henricus Gagius,
Oxonii

Oxonii præfectus, non inglorius militiæ, & alii, plurimis ex vulgo cæsis, cadunt Haud paucos fluvius, tum forte hyemalibus undis stagnantior, hausit. Sex Hibernos, in captivorum numero, cum Anglice non loquerentur, detectos, suspendium pro more extinxit. Nec felicius Farringdonii pugnarunt, plerisque captis & cæsis. Quos inter Farmorus in legione Principis Cambriæ subtribunus: cujus cadaver cum tubicine remissum est. Sic infecta re cum damno Oxonium redierunt, & Digbius vanitatis manifestus fuit. Intellectumque, Regiis id consilii fuisse, ut si oppidum expugnari non posset, ponte interrupto Abbingtonios excursionibus prohiberent, dum ipsi, novis ad ædes Careyanas & templum Culhamense munitionibus excitandis, occuparentur. Gagius magno civitatis luctu sepultus est.

XI. Eo tempore Goringius, Portsmoutha obiter tentata, prædas per Southamptoniam late agebat, & cum millenis quatuor, ad Petersfieldam, & Sussexiæ confinia, penetravit; homo audax, arma impetu magis, quam consilio circumferens, & cujus miles pervigiliis quam disciplinæ & castris intentior. Christchurcham post acrem oppugnationem, jam oppido potitus, iterum deseruit, imagine ignis, tanquam eo Poolenses auxilia significarent obsessis, delusus. Contra eum missus initio Mid-

dletonus, mox, Legati poteſtate, VVallerus & Hazelriggus, uterque bello egregius, & præliorum experti duces, cum ſex millenis equitum peditumque. Nam adhuc de novo exercitu, inter proceres & commune controverſum; illis, *nihil in ſumma militiæ cenſentibus mutandum; nec revocandos, qui hactenus Religionem & Libertatem defendiſſent, præſertim nullius accuſatos criminis. Quod ſi culpa in nonnullis hæreat, nihil propterea univerſorum juri derogandum. Semper id procerum honori datum, ut præcipua belli munia obirent. Secus ſi fiat, metuendam confuſionem, & fedus violari.* Contra nitebatur populus, & diſtrahi copias ambitu Ducum, ac ſi ab uno regerentur, intentiorem fore diſciplinam, objectum fuit. *Quoque pericula conſpectiora, eo magis langueſcens ſub pluribus imperium, unius virtute excitandum. Nam ſi teneant exercitum, ſi augeant vires, multa quæ provideri nequeant, in melius caſura.* Igitur dictis ſententiis, Imperator lectus THOMAS FAIRFAXIUS, vir ſummis ducibus par, tum in Pontefracti obſidione, præſentiſſimum fatum, magna felicitate elapſus. Nam telum tormento ab obſeſſis excuſſum, media inter ipſum & Forbeſium via, exitio tam propinquo tranſiit, ut hujus ora adureret, illum turbo humi affligeret. Peditum præfectura in Skipponum, magnum præliatorem, & in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus poteſt,

poteſt, collata. Is egregio fortitudinis temperamento, cauta potius conſilia cum ratione, quam proſpera ex caſu ſequebatur. Totius exercitus ſumma, millibus viginti ex uno conſtabat; ex quibus ſex mille equites, quatuordecim millia peditum, & mille inter peditem equitemque ambigui eſſent. Legionum pedeſtrium Tribuni, Craffordius, Holbornius, Barkleius, Forteſcuius, Ingleſby, Montacutius, Pickeringius, Rainsboroughius, VVeldenus, Aldredus: Equeſtrium *Middletonus*, Sheffieldus, Sidneius, *Graves*, Fleetvvoodus, Vermuden, V*Valeius*, *Leviſayus*, Roſſiter, Pyeus, omnes bello inclyti. Atque hoc exercitu Religionem & Libertatem defendere viſum; quanquam minoribus copiis, ſpe majora confecta ſint. *Quicquid optabatur*, vota numen prævenit, ut nec plus ſperari potuerit, nec ſpei reſponderi felicius. His conſtitutis, deliberatum à Patribus, qui honores, propter fidam & immortali memoria dignam hoc bello operam, in Eſſexium conferendi eſſent.

XII. Beeſtonam acriter tum Breretonus premebat. Eam obſidionem ægre Ceſtrii ferentes, cum millenis eo propere contendunt, diſtributis paſſim, toto campo, ad inſidias, copiis. Nec in Breretono pugnæ mora. Qui miſſis obviam, cum valida manu, Joneſio & Louthiano, tanta eos clade multavit, ut præter duos

Tribunos, totidem ſub-Tribunos ac Centuriones, haud paucis cæſis, ducenti caperentur. Uno tamen Centurione Blackvvello, regii potiti ſunt. Poſt quam victoriam Breretonus, caſtris Chriſtletoni poſitis, ipſi Ceſtriæ acrius imminere: quanquam Mauritio cum firmis copiis in propinquo, exigua ſpes eſſet urbis potiundi; nec Lancaſtria, ob Lathamiorum excurſiones, auxilia ſuppeditare poſſet. Inde copiis in Cambriam ductis, tentato obiter Rutheno, millia Cambrorum quatuor diſſipavit, & in Salopiam contra Mauritium contendit, cum Stonius Eccleshallæ præfectus, Parshallam Staffordiæ cum præſidio intercepiſſet. Pugnatum etiam in occidente contra Hoptonum ab Holbornio feliciter, capta Devoniæ Sydenhamia; & regiis ex Maridunenſi agro fugatis, Cardiganam Laughornius expugnavit. Cumque rumor increbreſceret, Gerardum Vigornia in Montgomeriam contendere, Middletonus, deſerto Caſtelli Chirkii obſidio, conſilia motuſque ejus obſervare cœpit. Nec leviter tum Salopii, regiorum injurias pertæſi, tumebant. Cui Provinciæ, cum vicinis Herfordia & Vigornia, impoſitus Mauritius, Cambdenam & Eveſhamum, coërcendis excurſionibus, munire cœpit. Nihil tamen ad ſummam belli, ob hiemis incommoda, geſtum: velitationes tantum inter præſidia vicina, Aliſburios & VVallingfordenſes: ac proſpere

ſpere nonnunquam in Denningtonios, & Bazinghanos à Deveureuxio pugnatum. Contra damnum aliquod, corrupta, dum effuſius palantes inſequuntur, victoria, à Nevvarkiis Nottinghamenſes apud VViVertonam acceperunt. Goringius quoq; Crundalli & Adderſhotiæ prope Farnhamum, ſtativa VVallerianorum oppreſſit, ſignorum, armorum, & aliquanto numero militum, potitus. Quatuor cæſi, quinquaginta capti ſunt. Cæteri fuga evaſerunt. Inde junctis cum Thoma Aſtono viribus, *jam* quinque *millium*, apud Salisbur*iam hæſit*. Navis quoque in Orientalem *Indiam* deſtinata, gravi pretio, conſpiratione Mukuei navarchi, & navalium ſociorum, Briſtoliam tracta eſt. Inter hæc Occidentis, Meldrumus cum bis mille Scarborugham *obſedit. Ex* quo portu mare Germanicum piratæ graviter infeſtabant, quorum una, cujuſdam Dentoni navis, tempeſtatibus Hartlepoolam Dunelmenſium ejecta, in manus Parlamenti venit. Cætera Caſtella, Boltonum, Skiptona, Sandalia, propter nives & intenſum frigus, copiis, quæ millium quinque, Eboracum, Northallertonam, & in vicinos urbi pagos, abductis, obſideri tum non potuerunt. Relicti tamen, qui Pontefracto incubarent.

XIII. Regem, præter belli curas, pacis quoque cum Hibernis pariter atque Britannis, negotium exercebat. Et Hibernis quidem nihil

tum,

tum negandum videbatur, dummodo inter se compositi, totas vires in Angliam converterent. Missi in eum finem Brabansonus, Tichburnius, & complures alii, à Leverpoolensibus, cum secretis ad Catholicos subjectos literis, intercepti. Jussus Ormondius libera sacrorum exercitia, pœnis omnibus inhibitis, concedere ac stipulari. *Leges tum planè refixurum Regem, excepto, ne quis Romam provocet, ubi auxiliis eorum, conjurationem Anglicam extinxerit.* Musgravio & Plunketo, gratiæ actæ; ac quicquid bello perpetrassent, generalis venia promissa. Illi suspectare pacis cum Parlamento consilia, quod non ignorarent, belli Hibernici continuationem, inter primas ejus conditiones fore. Qui rumores ne Ormondium turbarent, Rex per literas significat: *Se quidem, propter Hibernos, pacem in Anglia negligere non posse. Cæterum, magno eam rem usui fore. Primò, ut quantum fieri possit, pax ibi maturetur. Nam sic tolli omnes difficultates, quæ continuato bello, emergere queant. Deinde pericula Hibernis intendenda: excludi eos ab omni pacis spe. Cæteris transactis, in hoc solo dissentire, sibi haud commodum fore. Igitur, dum tempus sit, maturent pacem, & quæ obtulerit, amplectantur. Atque hæc*, inquit, *ad Hibernicam pacem sufficiunt. Fidem semel datam, nulla humana vis rumpet.* Hæc quæ cum Hibernis acta, Reginæ transmittebantur, addito mandato: *Haberet ea*

quam

quam secretissima, Regenti & proceribus Gallis, unum id significaret; eas Hibernis conditiones oblatas, ut pacis jam nullum superfit dubium. Nec quicquam, impetrandis Gallorum auxiliis, operæ omissum. Ut ita Rex, fracta pacis spe, sub proximum ver undique ingrueret, præter suas vires, quæ validæ, hinc Hibernum Scotiæ, & per Cumbriam Angliæ immissurus; inde Austrum turbantibus Gallis, mixta belli civilis, externique facie. Actum etiam de navibus Parlamenti per Galliam detinendis. Sed illi neque abnuere, *neque polliceri*. Omnia utrimque ambigua, *suspecta*, & vetus Gallis ac penitus *infixum*, arma Britannica vitare. Nec quisquam dubitabat eos malle bello distractas potentissimæ insulæ vires, quam victoria, *vel pace unitas*, sibique, dum gravibus bellis distrahuntur, formidabiles. Unde in utrosque favor, & ita se dubios mediosque partibus præstitere, ut omnia ex proprio usu agerent; quanquam in Regem, per occulta & magis fida, inclinare viderentur. Facta tamen Lotharingi spes, cum decem millibus, auxilio Regi, in Angliam trajecturum. Missusque ob eam rem in Hollandiam Goffius, ut naves, portum, & alia ab Ordinibus impetraret, promtis ad id multorum studiis. Eaque spes auxiliorum à Lotharingo, rata impostcrum fuit. Quanquam alii totum illud negotium suspectarent.

Quid

Quid enim, si Gallorum hostis, & omni Provincia exutus, hoc obtentu collectum militem, aliò immittat? Britanniamne debellaturum, qui sua defendere nequeat? Tum quis sit ille Lotharingi miles, per Germaniam & Flandriam infamis, quem amici quoque execrentur? Pejor an ignavior, incertum, solutissima, ut nemo alius, disciplina. Quacunque dici ac fingi queant, ignavia luxuriaque probra, in illo cuncta esse, & alia amplius. Non juberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Ac cum belli utrimque prorogandi consilia fervèrent, Rex Regenti & proceribus significari jubet; *Pacis nullam spem. Se non posse, alteros nolle, quicquam remittere, quamdiu opinio integra sit, prævalituros. Ea, vel levi subsidio, dejici posse. Nam si unquam ad sua defendenda adigantur, haud dubie æquiores futuros.*

XIV. Hinc pacis consilia agitata, disceptatumque in Senatu Regio; *an & quatenus nomen Parlamenti Angliæ VVestmonasteriensibus tribuendum sit?* Dictis sententiis, plerique omnes, *tribuendum illis id nomen*, censuere; haud sponte Regis, & si duo præterea consensissent, non cessuri. Tandem eo argumento, *quod non perinde sit, vocare atque agnoscere Parlamentum*, inania nominis transmissa sunt, cum res negaretur. Eaque res in acta relata est, magno, ut existimatum, pacis præjudicio, cujus hoc præcipuum fundamentum; *Parlamentum VVestmonasteriense verum & unicum Angliæ Parlamentum esse.*

XV. Re-

XV. Reginam in Gallia viduatam desolatamque, multa angebant. Incerta casuum, anxia sui, modo indignabatur agnosci Parlamentum VVestmonasteriense, modo Regem Londinum iturum verita, se afflictabat. Quæ suspicio aucta, cum Richmondius & Sussexius eo mitterentur, nec omnino vana fuit. Nam ea de re in Senatu regio disceptatum, nonnullis, quorum caput Percius, acriter eo inclinantibus, non absque Regis, quanquam premeret, offensa. Gravior adhuc metus; ne exercitum dimitteret. *Denique sine prætoriana Legione, nec Regem tutum, nec reginam in tantis populi odiis fore*, jactatum. Displicuit & illud: quod de Religione Uxbridgi primo loco agendum esset. *Nam si contra Catholicos strictius sub initia procedatur, nec tamen pax coëat, nihil imposterum auxilii ab Hibernis, vel aliis Catholicis Principibus expectandum, existimantibus post navatam operam, se derelictui haberi.* Neque destitit ipsum frequentibus literis ad constantiam adhortari. *Et quam metuebam*, inquit, *ne Londinum ires. Per Deum te obtestor, ne unquam te in manus populi hujus committas. Actum est tecum, si unquam Londinum concedis, nondum finito hoc Parlamento, vel absque exercitu. Audio de pace agendum exercitu dimisso. Quod si facis, periisti, illis totam militiam in potestate habentibus. Imprimis cura, ne deseras, qui tibi fideliter inservierunt, imperii instrumenta amicos,*

Episco-

Episcopos & Catholicos. Nam alias in casu necessitatis & te deserent. Nunquam tibi deero. Potius extrema subibo, quam ut non submittam auxilia. Nec tamen defuerunt qui suspiciones intenderent. Quas eximere, præcipuum Regi studium. Et is asseverare: *Nunquam se pacem amicorum, vel honoris ac securitatis neglectu, initurum. Nunquam se exercitum dimissurum, Londinum iturum, pace nondum confecta. Tantummodo festinaret auxilia, quorum non alio tempore major usus, quam cum de pace agatur, Londinensi civitate misere distracta. Itaque dum alii Presbyteriales, alii Independentes foveant, patere locum adversus utrosque.* Et hæc Regis consilia, usuri pacis ambiguo successu, prout res interea caderent. Nec tamen Oxonienses sine turbis, & procerum aliquot, Lindseius, Savilius, Andover, Suffexius, propter æmulationes, ut fama tulit, cum Principe Ruperto (sed suberant & aliæ causæ) intra suam se quisque domum, continere jussi sunt. Contra Londini jactabatur, totam procerum domum convelli, omnibus sub commune & in unum locum compactis, ut res minori contentione, & majore plurium consensu agerentur. Et huc tapetes ac picturata vela, quibus inferior domus, contra mores majorum ornabatur, à curiosis inquisitoribus tracta sunt. Idque Ordinibus Belgarum Legati perscripserunt; & quam exiguus superesset in Parlamento numerus: vix procerum

cerum XXVI, & ex populo CC. restare, cum illorum CXXVI, horum IƆ. esse debeant. Quod commune, cum innotuisset, graviter accepit, nec pressa indignatio: *Accusatos se magni criminis. Quid enim aliud sit tollere domum superiorem, & eam cum communi confundere, quam ipsa Parlamenti fundamenta loco movere? à quo consilio in tantum absuerint; ut nec unquam ea de re in Senatu actum sit. Numerum imminutum haud miraturos qui amplius* XL. *procerum Papistas ac Episcopos fuisse cogitent, & quos ipse Regis consensus abstulerit. Complures desertorum reverti, quos restituere loco nequeant. Multos proximis quinq; annis fato concessisse, alios Rempublicam per Provincias administrare, & prater hos nihilominus* CCL. *in Nationale fedus nuper ex solo communi jurasse.*

XVI. Sic ad pacis negotia, inter formidabilis belli minas, utrimque Uxbridgam ventum est. Et cum aliquandiu in Parlamento disceptatum fuisset de titulis illorum, quos Rex inde post ablatum sigillum evexisset, tandem convenit; *ut Equites titulos suos retinerent, quod ille honor à magno regni sigillo non dependeret. Comites ac Barones recens creatos, non se pro talibus agnituros.* Ita pro Rege Richmondius, Hertfordius, Southamptonius, Kingstonus, Leccestrius, Cicestrius, Dorsetius Comites; & ex Baronibus, ac populi nomine, Dunsmorus, Capellus, Seymor, Culpeper, Hide, Hattonus,

Gardiner, Afhburnham, Lane, Bridgeman, Nicholas & Palmerus erant. Mandatorum summa fuit. *Primo regimen Ecclesiæ per Episcopos, abrogari non posse; tum quod id apud omnes Christianos optimum omnibus ætatibus habitum sit; tum quod Sacramenti, in coronatione præstiti, religione teneatur. Eandem esse causam cur pati non poßit, ut Ecclesiarum bona diminuantur. Denique Clerici, nisi à Rege dependeant, vix eum regni compotem fore. Militiam, præcipuum regni robur, non posse concedi. Daturum tamen urbes, & alia munimenta, donec conditiones impleantur. Ad Hibernicas inducias se inevitabili neceßitate adactum. Neque nunc minores rationes esse cur pax ineunda sit. Eamque mentem fore perpetuam; nisi ostendatur quomodo Protestantes illi seipsos defendere queant, & cessante hac belli neceßitate.* Hæc quia neq; dari, neq; accipi poterant, cassa habebantur. Parlamenti partes sustinuerunt Northumbrius, Pembrochius, Salisburiensis, Denbigius, Comites; & ex Communi, VVenmannus, Vane, Pierpoint, Hollis, Prideaux, Crevius, Saint John, VVhitlockus. A Scotis missi, Argilius, Loudenius, Maitlandus, Barklaius, Erfkynius, Kennady, Hendersonus. Postulata Regis: *Restituantur ablata; quicquid contra leges actum, abrogetur. Quicunque venia excluduntur, secundum leges, & per pares, excludunter. Religio, qualis sub Elizabetha & Iacobo fuit, retinetor, sublato abusu communium precum, & illo*

illo in teneras conſcientias rigore. Nationalis Synodus more majorum convocator. Interea dum hæc diſceptantur, ſunto induciæ, & commerciorum libertas. Quam etiam Belgarum legati urgebant, magno Regis commodo, arma, & quicquid caſtrenſis apparatus, interea paraturi. Nihil tamen impetratum; & induciæ, ut inſidiis patentes, rejectæ. Tum vocatus in Senatum Thomas Fairfaxius, Imperium novi Exercitus, ſummis Patrum acclamationibus ſuſcepit. Ad quem Lenthallus exquiſitam Orationem habuit; commemorando victorias ejus & quicquid bono publico hactenus feciſſet. *Et tu es*, inquit, *fortiſſime vir, quem publica regni pereuntis vota Religionis & Libertatis aſſertorem poſcunt. Tibi arma, urbes, exercitum tradimus. I, ulciſcere impios Dei, Regis, Regni hoſtes, & creſcentem indies virtutis tuæ expectationem feliciter ſupera novo victoriarum incremento.* Imperator actis ſubmiſsè gratiis; *Se à patria ſanguinem & vitam acceptam, pro ejus ſalute haud cunctanter fuſurum* reſpondit.

XVII. Hic tum Angliæ ſtatus. Non minus turbata Hibernia fuit. Rebelles Duncanona obſeſſa, Momoniam ſummis infeſtabant viribus, eo irritatiores, quod tum Mac-Quirius ſceleratæ conſpirationis particeps, & in ſcelere deprehenſus, Londini ſupplicio affectus eſſet. Ac quamvis acriter oppidum impugnarent, eo tamen potiti non ſunt, quod Svvanleius obſeſſis

ſubſidio veniſſet. Ita caſtris motis diſceſſum eſt, jactantibus Hibernis: *Id ſponte ſua, nulla neceßitate factum. Solo Regis amore & obſequio motos, à quo jußi ſint, Proteſtantibus, quantum poſſent, parcere.* Quæ in ſpeciem obtendi, nemo ignorabat, quanquam Rex flagrantiſſimo ſtudio, ejus gentis pacem affectaret. Igitur Ormondium urgere crebris literis; *quibuſcunque poſſet conditionibus, ſalvo honore ac conſcientia, rebelles illos pacaret. Quippe bello continuato, neutiquam Proteſtantes ibidem conſervari poſſe; & Anglos, quantum in ſe ſit, omni Hibernia in Scotos tranſlata, non acquieturos, niſi Religione & poteſtate regia ſubverſis. Vnde ad conſervandum illud regnum & auxilia procuranda, nullam nimis duram videri debere conditionem. Certè inhibitionem pœnarum & Legum contra Papiſtas abolitionem, opus tam neceſſarium haudquaquam impedire debere. Quod ſi pax non coëat, ſaltem inducias in annum prorogandas, verſis in Scotos & Inchequinium armis. Interea eam ſperari poſſe rerum mutationem, ut aut minora Hiberni accepturi ſint, aut ipſe concedere majora queat.* Et ſpem novam fractæ domi Scotorum res fecerunt, ubi Argilius, gravi damno per ſuorum negligentiam, à Montroſio affectus eſt, cæſis ferè & captis CIↃ IↃ. Contra quem Parlamentum ejus gentis, exercitu decem millium, dehinc bellum gerere, & provincias ab incurſionibus defendere conſtituit, damnatuſq;
ipſe

ipſe cum aliis viginti Regulis eſt, tanquam patriæ traditor & perduellis. In Comitem Carnevvorthium gravior ſententia dicta, honoribus ejus & bonis in filium collatis, ſic tamen, ut magna pars fiſco accederet. Data cunctis, ſi aliter ad pœnas rapi non poſſet, eum occidendi poteſtas. Cumque Crafordius, Oglebius, Grajus, & alii, carceribus effractis fugere conati eſſent, eo tempore quo Parlamentum exequiis Nobiliſſimi Heringtonii occupabatur, arctior cuſtodia ipſis impoſita eſt, donec de cauſa ipſorum cognoſceretur.

XVIII. At Uxbridgæ, commeantibus invicem nunciis, nihil in ſumma pacis profectum. Scripto cuncta peragere viſum, niſi in omnibus conveniret, irrito quicquid tranſactum. Prima religionis cura fuit. Parlamentum abrogata Hierarchia Epiſcopali, & libro Communium precum, Preſbyteria, Claſſes, Synodos, Directorium, inſtitui voluit. Quæſitum à regiis quid per hæc intelligerent? Doctor Steuardus Epiſcopatum ex profeſſo aſſeruit, dicens; *Sine magno peccato & crimine, non poſſe eum ordinem abrogari. Nec ſi quid in moribus labet, defuturum corrigendi authorem.* Lovius, quod Oxonienſium paci adverſantia conſilia, pro concione liberius tetigiſſet, ne cauſa diſſidii daretur, Londinum remiſſus eſt, ut rationem verborum ſuorum redderet. Poſt longam altercationem,

regii Superintendentes singulis imponendos Provinciis, quod in Germania alicubi receptum est, obtulerunt, inani, ut putabatur, vocis ludibrio, vim Hierarchiæ complectentes, cum solum nomen remitterent. *Quid enim intersit Episcopi an Superintendentes vocentur, illi animarum & conscientiæ dominatores? Et an Laudus extremus Episcoporum? Asperiora imminere, ac vitia reditura, nisi in æternum Tyrannis illa exscindatur.* Ultra tum non processum, Rege Synodum Nationalem omnium totius Europæ Protestantium, altius adhuc recondente, quam sub finem, per Legatos Belgarum, plausibili pacis argumento, promeret. Jamque satis apparebat, quod callidi temporum ac sapientes prædixerunt, *irritam pacis spem; & sæviora restare; nec futurum stabile, quod armati pepegissent. Facile cupidis vindictæ Principibus ea evenire, quibus soluta esse pacta, aut jactent aut credant. Itaque in suspecta pace tutius bellum.* Nec impetrari potuit ut Rex Nationali federi accederet, vel bellum contra Hibernos approbaret, quod induciæ iis indultæ essent, quas salvo honore rumpere non posset. Et penitus, quicquid spei restabat, evanuit, cum de militia ageretur. Non nisi ad triennium, per viginti æqualiter ab utraque parte lectos, constitui eam regii voluerunt. Post illud tempus perduellio esset eam prorogare. Hæc palam acta. Reginæ secretis nunciis significatum;

catum: *Pacis nullam spem. Annum, si quis alius, belli acerrimum fore. De constantia Regis erga Episcopos & amicos suos ne dubitet. Brevi huic perpetuo Parlamento finem impositum iri.* Hæ tum spes erant: sed experimentum, post fatalem Lecestriam, contra fuit.

XIX. Dum Stoakam VVigorniæ Brigdius VVarvvicensium præfectus capit, Purefoyus, magna laude, Combdonam ei vicinam, nocturno furto pene amissam, servavit. Circiter cIↃ cc hostium, sub Northamptonio, in arcem, cunctis altum stertentibus ad Lunæ radios, tertia noctis vigilia, evaserant. Capti in lectis militum ultra triginta, cum reliqui audito tumultu, arma subito arripiunt, & hinc inde palantes invadunt, ac ex fenestris turbant. Secuta in tenebris *fuga*, denuo pugna, tum incendium, quod hostes undique inclusi, tectis immiserant. Tandem expugnati, multis cæsis atque captis, reliqui, infecta re, fuga sibi consuluerunt. Ala quoque equitum, à Northamptoniis, apud Suttonam, prope Banburin, cæsa est. Kirbyam Lecestriis sub Hackero munientibus, Belvoira & Nevvarka adveniunt regii; fortiter repelluntur. Dum confusa passim pugna est, pulvis nitratus ignem concipit. Eo impetu pars ædis disjicitur, magno præsidii bono. Quippe in hiantibus ruinis magnum argenti pondus, repertum fuit. Hastingius etiam à Derbiis & Le-

ceſtriis, circa Aſhbiam; Hoptonus Evillæ à Sydenhamo aliquid damni paſſus; & Aliſburii VVheatleiæ, quarto ab Oxonio lapide, regios oppreſſerunt, duobus potiti centurionibus & uno ſub-tribuno. Major Gerardi in Cambria clades. Qui Cardiganam obſidione premens, jamque oppido capto aciem auſus, à Laughornio, quem obſeſſi ex Pembrochia properis nunciis evocarant, cæditur. Interfectis ducenis, centum quinquaginta, magnuſque armorum numerus, in poteſtatem venerunt. Mira obſeſſorum conſtantia fuit. Cum Gerardus omnes morti adjudicaret, niſi caſtellum præfinito ſpatio dederent, animoſe Poolius præfectus reſpondit: *Aliquot recentes pelles ſupereſſe. Iis abſumtis, pro vita pugnaturos.* Ita invicto animo hoſtem ſuſtinuerunt, donec Laughornius adventaret, cui flumen, ponte interciſo, novis operibus ſuperandum fuit. Et tum miſſa in Caſtellum cum literis ſagitta, obſeſſis auxilia in promtu eſſe ſignificavit, ac prælium eo, ut diximus, ſucceſſu, commiſſum eſt. Holbornius oppido Sherborna occupato, regios in caſtellum fugavit, levibus ſubinde præliis Goringium exercens. Qui mox VVeymoutham obſedit, eamque expugnato proditione civium quorundam validiſſimo munimento, in extremas anguſtias conjecit, cum jam nihil præter arcem reſtaret. Hujus urbis neceſſitate moti Ordines, undique

auxilia

auxilia contraxerunt. Jussus quam celerrime VVallerus obsessis succurrere. Sed eum equestris seditio exercebat, eoque imparatior erat. Nam septingenti equites, æmulatione ducum, qui mutabantur, commoti, secessione Croidam & Bedfordiam facta, imperia abnuere, militari licentia ferociores. Nihilominus dux impiger VVeimoutham advolat, jam una munitione à Sydenhamo recepta. Et ex Dovvnis atq; Portsmoutha duę naves subsidio obsessis missę, Dartmouthensem juratam, *cum octodecim* tormentis, ceperunt, *Melcombâ* quoq; potiti. Regiis tamen *integra adhuc spes* ejus oppidi potiundi, interceptæq; à Ludovico Divite ad Rupertum literæ, quibus exaggeratis VVallerianorum dissensionibus, supplementum cIↄ Iↄ peditum *postulat. Iis mature submissis*, haud dubie VVaymoutham, à qua Regnum Angliæ dependeat, se retenturos. VVaymouthensium constantiam Malmesburii imitabantur. Missi à Devercuxio, Roudam, quod situ commodo & Tvvitnæ vicina esset, muniunt. Quo comperto, Regiorum Devizibus ac ex aliis Hoptoni & Goringii hybernis, duo millia coëunt, & ædem adhuc imperfectis munitionibus, circumsident. Integro triduo vim obsessi sustinuerunt, donec Massejus, in Danico saltu ædem Ioh. Winteri obsidens, Glocestria advolans, *obsidionem* solveret. Acrior adhuc Plymmou-

thensium libertas. Qui toto jam biennio obsessi, vario successu plerumque feliciter pugnarunt; & nova hoc tempore Grenvilio clades, quingentis cæsis, inflicta est. Haud melior Skiptonensium fortuna. Qui eruptione facta, cum plerosque militesKightelia intercepissent, antequam se in castellum reciperent, à Lamberti legionariis oppressi sunt; captusq; Hugo, arcis præfectus. Atq; ut Scarborougham Meldrumus, ita Bestonum & Cestriam Breretonus obsedit, contra Mauritii ex V Vigornia, Staffordia, Herfordia, Salopia, coëuntes copias, Derbios, Lecestrios, Nottinghamios, advocans. Inter hæc Uxbridga, cum nihil ad summam pacis, etiam prorogato, quod Rex Galliæ desideraverat, spatio proficeretur, irritatis utrimque animis discessum est, his Regem omni potestate Ecclesiastica & civili spoliatum; illis, nec Religionem, nec Libertatem salvam esse posse, conquerentibus. Jactatumque fuit: *Nisi Deus animos Oxoniensium excæcasset, haud quaquam per vana & deformia Hibernorum ac aliunde petita auxilia, excitatis insuper in Protestantes Protestantibus, bellum quam pacem, honestis & æquis conditionibus prælaturos. Sed Episcopos ac sanguinolentos Hibernos, urgentibus Imperiis transmarinis, fato quodam & obstinato consiliorum tenore, prævaluisse.* Paulo antequam conventus dissolveretur, Legati Belgarum, audientia impetrata, in hæc verba

verba dixerunt: *Propter mutua utrimque federa, & neceßitudinem gentium, pro pace & componendis dißidiis missos, perspectumque sibi Regem ante omnia pacem velle, & quacunque justa ac honorifica sint, indulturum. Nec metuenda imposterum mala si qua olim fuerint ab Episcopis, & ea esse oblata, ut regimen Ecclesiæ salvum esse omnino queat. Sed nibilominus de eo adhuc disceptari; & Regem, ex abundanti, Nationalem Synodum omnium Protestantium Ecclesiarum totius Europæ, quamprimum convocandam offerre, ex cujus judicio, si quis in Religione vel regimine error sit, corrigatur.* Displicuit hoc Patribus & causam dissidio quæri fremebant. *Cur enim se ipsos judices faciant, pro Rege, quem solum audierint, sententia dicta? Cur corrigi Episcopatum velint, pro cujus eversione sciant fedus à tribus regnis initum? Nec quenquam intelligere posse, quomodo per moderatos Episcopos firmior cum Belgis & aliis Protestantibus, apud quos aliud regimen, unio iniri queat. Enimvero consilium Nationalis Synodi inopportunum multis modis & alienum esse, jam ante annum totius Britanniæ Synodo convocata, cujus tum consiliis, pro Regimine Ecclesiæ, tum laboribus in Directorio, confeßione fidei, Catechismo, utantur.* Ita Synodo Nationali rejecta, simul pacis negotium omissum est.

XX. Finem Uxbridgensis conventus & hujus mensis, excepit Scarboroughæ, oppidi ac portus, per Meldrumum, paulo post turbine in præ-

cipitia,

cipitia, dum tormentis in castellum dirigendis satagit, graviter afflictum, Salopiæ per Mittonum expugnatio. Scarboroughæ xxx tormenta, cxx naves in potestatem concessERunt. Et Salopiam quidem Mittonus hoc modo intercepit. Cum Franciscus Oatlejus Salopiensis præfectus, Arrajæ intentus, in Johannis Pricii, ex Montgomeria erumpentis, manus incidisset, præsidium quoque à Principe Mauritio, tum in Cestriam contra Breretonum pro Beestono liberando, eunte, imminutum est. Hac occasione usus Mittonus, vir magni animi, & expertus consiliorum, collectis ex Staffordia & Cestria militum c I ɔ c c, ante ortum Solis urbem sine ulla clade, & paulo post, castellum, intercipit. Multum juvit secreta quorundam civium, liberam cum Londinensibus mercaturam desiderantium, invitatio. Hic casus supra quam credi potest Regem perturbavit, & afflictas Parlamenti res ad majorem spem erexit, quod urbs, armorum officina, magni ad retinendam in obsequio Cambriam Septentrionalem, momenti esset. Et quamvis Mauritio intentæ curæ, ut hanc cladem emendaret, res tamen successu caruit. Jamque complures in ea Provincia, armis pro libertate captis, res novas contra Regem moliebantur. Ac continuo successuum cursu, VVaymoutham quoque, jam in tertiam septimanam regiis insessam, magna feli-

citate

citate Sydenhamus liberavit, cæsis captisque Goringianorum amplius trecentis. In quem portum navis ex Normannia cum armis delata, ignara tantæ mutationis, in medios hostes incidit. Post hanc cladem Goringii copiæ iterum dispersæ, & magnam partem in antiqua præsidia, Portlandiam, Devizas, Bristoliam distributæ sunt, cæteris per VVintoniam palantibus.

XXI. Et quoniam nunc novum bellum, novi utrimque Imperatores, alia consilia, spes diversæ succedunt, antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis tum status partium fuerit, quæ mens exercituum, quis habitus Provinciarum; ut non modo casus eventusque rerum, sed ratio etiam & causæ noscantur. Initio irrita Pax varia utrimque invidia jactabatur. Rex suos omnia æqua obtulisse, cæteris extrema tuentibus, dicebat: *Ne captivo quidem duriora imperari potuisse. Tum jam sibi compertum, à Parlamento ad Scotos omnem Hiberniam translatam. Vnde non illam quam prætendant, Ecclesiæ Reformationem ex præcipuis motuum causis, ac ne solam quidem esse.* Ut haud quaquam dubitaret, omni ruptæ pacis invidia in Parlamentum conjecta, suis partibus magnum, cum æstimio, robur accessurum. Contra alii differere, *Penes illos utique culpam irritæ pacis sitam, qui Episcopos & rebelles Hibernos, quorum illi Tyrannidis in Eccle-*

Ecclesiam Dei convicti sint; hos ob immanem Protestantium lanienam, totus, præter Papistas, orbis execratur, tanta contentione, tantisque artibus defendebant. Nam qua conscientia Parlamentum sanguinem plusquam centum millium innocentissimorum, quos monstra illa, prioribus seculis non nisi Lutetia audita barbare jugularint, inultum relinquere potuerit, pace & omnium culparum venia, libertate insuper parricidialis superstitionis, indulta? Northumbrius, Regiæ prolis moderator, vocata Londinensium concione: *In tribus*, inquit *capitibus, de quibus tractatum est nihil ab adversariis impetrari potuit. Episcoporum abolitio, Directorii stabilimentum, fedus, Militia, Bellum Hibernicum, omnia nobis denegata. Restat ut armis pacem quæramus. Et spem Salopia ac VVeymoutha faciunt. Sed pecunia opus, quam à vobis, viri Londinenses, expectamus.* Porro consideratis quæ ad expeditionem necessaria sunt, Rex haud dubiè apparatu superior fuit. Arma, consilia, vires in expedito. Occidente & Cambria paucis locis exceptis, omni, apud Mercios per præsidia, à Carleola Oxonium usque extensa, Provinciis juxta cum Parlamento fruebatur. Exercitus firmus duplex; unus apud Oxonium; alter in Occidente sub Carolo Principe Cambrorum, ex Grenvilii, Goringii, Marleboroughii, Hoptoni copiis, recens conflatus. Tum proximi anni victoriæ animos augebant, & in Septentrione victor sępe Montrosius. Hęc in Britannia.

Extra

Extra eam, peregrina ab Hibernis, Gallis, Lotharingis auxilia. Quæ ut certiora essent, Rex spem fecit, *placita ac cautiones contra Romano-Catholicos, quamprimum eam Deus facultatem dederit, se omnia refixurum.* Hinc in partes ejus accensa studia, & causam illam, tanquam Romanæ Religionis, infensi tutabantur. Mari tamen nulla fere potentia, nisi quod prædatoriis navibus, Dartmoutho, Bristolia, & ex Belgio ac Gallia emissis, omnia littora & mercaturam, frequentibus damnis infestarent. Parlamenti res amplæ, sed incompositæ, propter Ducum tam graves æmulationes, ut exemplum quoque ad milites transiret, quorum haud pauci manifestè tumultuabantur, & Provincias afflictabant. Nec aliud discordantis militiæ remedium erat, quam ut ab uno regeretur. In Occidente, præter Tauntonam & Plymouthum (& utraque laborabat) nihil firmi. Cambria omnis, ad Pembrochiam usque, amissa. Merciam ac Northumbriam ex æquo Rex tenebat. Solæ ad Austrum & Orientem, populo ac opibus graves Provinciæ, immunesque belli hactenus; Sussexia, Surria, Cantium, Essexia, & priscum East Angliæ regnum, quod Suffolciam, Norfolciam, & Cantabrigiam, complectitur. Grande momentum in nomine urbis ac Senatus, & supererat mare, classes, studia Provinciarum; ac exteræ Protestantium nationes. Quæ cum armis

non

non possent, precibus ac votis, piam causam, contra Hibernos rebelles, prosequebantur. Exercitus ad manum nullus, sed sparsæ per Provincias copiæ, divisis pro Ducum affectu & numero, animis. Lascivire jam miles & discordare. Nec levis transfugii metus, si quid novi decerneretur. Tum lenta & ad hostem delata consilia, nihil in tempore paratum, multi lævis aversisque animis, neque domi, quam in campo, periculosiores insidiæ. Ita nunquam in majori spe Rex fuit, quam hoc tempore; quod illa populi dissidia, magnam rei benè gerendæ occasionem præberent. Et tamen præter opinionem postea cecidit aliter.

XXII. Bellum hoc tempore per Occidentem & Septentrionem gerebatur. VVallerus, vir semper animis successuque egregius, simul inferendi arcendique belli cura, tripertitis copiis, apud Laringtonam Somersetiæ, haud procul Devizibus, regiam Legionem obruit equestri procella, captis ultra CCC, quos inter Longius VViltoniæ Vicecomes & Centurionum octo. Tum Bristolia, Bathonia, Devizibus infestatis, in Dorsetiam, Cromvvello & Holbornio se juncturus, concessit. Quippe Hoptonus & Grenvilius, ille Bristolia confirmata, hic Plymmoutho iterum obsesso, copias suas Goringio Hunningtonæ apud Devonios junxerant, circa Schaftsburin, Comptonam,

Stoa-

Stoaram, motus ejus obſervaturi. Ac, comperto VVallerum denuo copias ſuas partitum, diviſos aggrediuntur. Unde quod nec peditatu quicquam valerent, & alter auxilio alteri, propter intercedentem hoſtem venire non poſſet, quiſque ſibi maturo in tuta receptu conſuluit. Cromvvellus Sturmiſterâ, Chiloxfordiam & Ringvvoodum, Holbornius Tauntonam petiit, VVallero per aperta Somerſetiæ & Dorſetiam vagante. Tum temporis quendam Cavallerium, inter compotationes immodicas Diabolum provocantem, Salisburiæ ejus immundii genii violentia abreptum, conſtans fama fuit.

XXIII. At in Herfordia, VVigornia, Radnoria, Provinciales militum pertæſi injurias, arma capiunt. Initio medii adhuc, ſolam vim perſequi videbantur. Mox, ut varium & mutabile vulgus eſt, Scudamorium & Herfordiam infenſo agmine petunt: donec ſpe mitioris impoſterùm Imperii, & aliqua damnorum compenſatione pacati, domum reverterentur, ultimos eorum motus, Principe Ruperto, armis comprimente. Qui collatis in unum cum fratre Mauritio, Langdale, Gerardo copiis, inſtar c c I ɔ ɔ exercitum contraxit. Unde Breretonus ac Fairfaxius, ſecundarum ambiguarumque ſcientes, ac propterea interriti Duces, auxilia circumſpicere; ne obſidionibus ſuis in-

tenti, à potentiore hoste cæderentur. Breretonus Cestriam ac Beestonum, Fairfaxius Pontefractum; Scarboroughani Meldrumus obsidebant. Nec ulla nisi à Scotis auxilia sperari poterant; quorum tamen adventus, propter anceps cum Montrosio bellum, adhuc incertus. Nam is exigua cum Hibernorum ac Highlandorum, per latrocinia & raptus, ad furta belli peridonea manu, montes in Atholia asperos, castris cepit. Atque inde in plana decursu facto, vim cultoribus & oppidanis audebant, contra irrumpentes montibus suis defensi. Ita ut magnas in Moraviam Bailius & Hurrejus Perthæ adunati copias ductarent; nec minore quam XII CIↃ exercitu, Provinciis defendendis, opus esset. Aberdoniâ potitum, Hurrejus clade nocturna, cæso Donaldo Farvvharson, & aliis tribunis, ordinumque ductoribus, ac paulo post CIↃ IↃ in fugam actis, multavit. Nihilominus ille, nunc quasi vitabundus, per saltuosa loca & tramites exercitum ducere, nunc subito improvisos turbare; & inter montes suos hærere impenetrabilis, unde paulo post eundem terrorem Scotiæ inferret.

XXIV. Breretonus omnium primo Salopiam firmo CIↃ IↃ præsidio firmavit, quod eam urbem, ante alias, regios invasuros, præsertim si imparata esset, arbitraretur. Deinde cum Ovvenum XIII vexilla Beestonensibus

subsi-

ſubſidio *ducentem* ad Holtbrigdam cæcidiſſet, recepto ad ſe cum IV CIↄ Scotis Davide Leſleio, & quibuſdam Fairfaxii copiis auctus, Ceſtriæ obſidionem, ut eo paratior ad prælium campeſtre eſſet, deſeruit. Regii, quo pluribus in locis hoſtem diſtinerent; ita copias diviſerunt, ut ſicubi opus, promte conjungi poſſent. Langdale, dux inquies & occaſionum haud ſegnis, cum millenis duobus, in Eboracenſem agrum tendere videbatur, trepidante etiam Eaſt-Anglia & Crafordio Cantabrigiam properante, ut *eas partes* maturè cum exercitu contra *invaſionem* tutaretur. Rex per Leceſtriam & Staffordiam aliquandiu vagus, carpente ultimum agmen Roſſitero, Pontefractum magna celeritate evaſit, & tumultuario certamine, *ſed memorabili* clade, Fairfaxianos, quorum Forbeſius *Dux*, ſternit, cæſis captiſque amplius CCCC. Prælium inter Pontefractum & Ferribridgam commiſſum eſt. Fuit ea inſignis victoria, & exinde clarus ac magnus haberi Langdale. Fairfaxius Boltoni quoque obſidio ſoluto, cum XV turmas equitum Scotorum Levenius ſubmiſiſſet, jam fere VI CIↄ trahens, reditum Langdalio in auſtrales Provincias intercludere moliebatur, & cladem regerere. Quod ſucceſſu caruit; & ipſe Nevvarkam primo, inde in Ceſtriam elapſus eſt; nullo notabili damno accepto, quanquam Roſſiter,

 & alii,

&c alii, crebro terga abeuntis, & semel acrius circa Doncastrum, lacessèrent, ac ex Carnabii Legione Joh. Savilius haud levem numerum profligasset. Rupertus, collectis undique copiis, justi jam exercitus ductor, in Cestriam & Lancastriam agmen agebat, viginti secum curulia tormenta, velut ad magnam expeditionem, trahens; & sollicitis omnibus quorsum is apparatus spectaret. Mox soluta Cestriæ & Beestoni obsidione, verso in austrum itinere, non alium ejus expeditionis finem fuisse compertum est, quam ut novo militum delectu auctis copiis, Provinciarum præsidia confirmaret. In VVigornia Iacobo Ashleio junctus, circa Ledburin contra tumultuantes Provinciales pugnavit; quibus auxilio Massejus venit, Lydneiæ obsidioni intentus, simulque Danicum saltum ab invasione defensurus.

XXV. Breretonus cognito Ruperti discessu, Cestriam & Bestonum denuo obsidere cœpit, à quo cum cIↃIↃ equitum Rossiter reversus in Nevvarkios prædones circa Svvinsteadum incidit. Qui paulo ante à proditoribus nonnullis invitati, collectis ex Belvoira, Mortono, Shelfordia copiis, Granthamum Lincolniæ, frustra tentaverant. Ac propterea flexo in Hollandiam impetu, circa Svvinsteadum, (ubi ante annos cccc & quod excurrit, Simon Monachus Cistertiensis, Regem Iohannem veneno

veneno ſuſtulit) munitionem aliquam excitaturi, conſident. Donec adventu Roſſiteri cognito, ſe cum præda in oppidum reciperent. Aliquam Northamptoniis cladem Banburii inflixêre; cæſis duobus centurionibus; cum quidem VVickhami quoque nonnulli, vino potius quam vigiliis indulgentes, oppreſſi eſſent; maria omnia piratis graviter infeſtantibus. Quos inter præcipui Duynkerkani, captas Parlamenti naves in Hiſpaniam furto abſtrahentes. Conqueſti q; ea de injuria apud *Legatum Hiſpanum* Ordines, *inania verborum* pro damno ſuo tulerunt. Ac paulo poſt in ipſam prædatoriis Lembis Cornubiam Turcæ Mauritani excurrere auſi ſunt, abſtractis in Muhammedicam ſervitutem Foya pluſquam CC Anglorum.

XXVI. *At Londini & Oxonii* cuncta æmulationum & odiorum *plena* propter mutatam militiam, & quod Uxbridga ſine pace diſceſſum eſſet. Nam qui media præ extremis, quieta præ turbidis malebant, Digbium cui nihil pace gravius erat, tanquam furiam facemque belli, quia flagrantiſſimus in amicitia Regis, deteſtantes, pacem novis conſiliis quærendam fremebant. In qua ſententia Suſſexius; Percius, VVilmotus fuerunt, à Rege offenſo, Lutetiam (ſed honor prætexebatur & Legationis ſpecies) ſepoſiti, rejecto inſuper, non levi multorum indignatione, uſque in Octobrem,

conventu illo, quod Parlamentum vocant. Adversum id Regi, & tanquam subductæ potestatis pudorem sustulisset, lætior amoto fuit. Nec sibi voce quadam temperavit, quæ in contemptum accepta, cum ex literis postea interceptis innotuisset. Hinc offensa apud multos, & pax bello prælata. Delatusque Londinum Savilius, tanquam partium pertæsus, alte suspectabatur; ac intra certam diem urbe excedere jussus est; nisi vellet pro hoste haberi. Quæ tum ob controversiam de mutanda militia, discors: & altius indies in animos suspiciones descendebant, criminantibus nonnullis; id agi, ut procerum omnis authoritas tollatur. Et hęc passim, tota urbe, alendo dissidio, jactabantur, communi solenniter testante: *Nihil à se spectari aliud, quam ut adunatis consiliis bonum publicum promoveatur: nec minus procerum sibi curæ privilegia, quam propriam salutem esse.* Missusque ob eam rem ad proceres Joh. Evelinus, fuse de affectu Patrum erga Nobilitatem, concordia & unione utriusque domus Parlamenti disseruit, laudatique majores ipsorum, ingentes animæ, quibus libertas populi vita charior, in desperatissimis temporibus fuerit.

XXVII. Inter has turbas, futuræ in præceps ver expeditioni, utraque pars, intenti erant. Rex distributis inter Duces Provinciis, Principes, Rupertum, Mauritium, cum Der-

bio,

bio, Langdale, Byrono, Cambriam & Septentrionem curare jubet. Occidentis res Hoptono, Grenvilio, Goringio commendatæ, quibus Princeps, nomen summi Imperatoris, & jam decorum se promptumque in armis ostendens, additus. Classi Regiæ paucarum navium Iohannes Penningtonus præerat. Multi magnitudine criminum à spe veniæ exclusi, partes obstinavere, atque his strenue aut mori aut vincere placebat. Aliis afflicta fides in pace: ac hi turbatis rebus alacres, ac per incerta tutissimi, perdere alios, quam periclitari ipsi maluerunt. Quippe ita se mores habent, ut publica quivis ruina malit occidere, quam sua proteri, & idem passurus minus conspici. Bristolius, Cottingtonus, Digbius, consilia moderabantur Oxonii, quam civitatem Brovvnius Abbingtonensium præfectus, excursionibus infestabat. Contra has regii apparatus minas, Parlamentum Essexii, Manchestrii, VValleri copias in unum exercitum contraxit: & delectus undique, supplendis Legionibus, habiti. Sed tumultuantes milites non levem curam injecerunt. Qui Hispanorum apud Belgas exemplo, adductioris disciplinæ concilio instituto, in peccantes severe animadvertebant, mutatusque in singulos dies præfectus. Maxima seditiosorum vis in Harffordia subsistebat. Eadem Readingam contagio infecerat; cum miles

nunc se exautorandum indignaretur, nunc quasi de stipendiis incertus, Imperia haud occulte detrectaret. Parlamentum omnibus illis, qui ante decimam quintam Martii ad obedientiam Ducum reverterentur, veniam obtulit. In contumaces minæ & legum severitas: ut quos spes non posset, eos pœna corrigeret. Hac necessitate compulsa Cromvvelli Legio, veniam supplex petiit & impetravit. Cæteri in proposito persistebant. Et quanquam dolentius quam minacius causam suam agerent, tamen gliscente indignatione, metus erat, ne adversus nova Imperia se obstinarent. Præsertim Rege magnificis promissis eos sollicitante: tantaque fiducia erat, ut jam eos exercitui suo annumeraret. Quod frustra fuit. Quippe illi prætendere; *non hanc secessionis causam, nec se à Parlamenti fide discessuros.* Sed & hoc novum Fairfaxii exercitum morabatur, quod hactenus inter proceres & commune, de militum tribunis, convenire non potuisset. Eaque disceptatio per aliquot menses protracta. Donec tandem Commune proceres ad assensum permovit ostensa inevitabili necessitate: *Hostem jam firmis copiis supra caput stare. Quantum inde periculum oriturum sit, si nondum constituto exercitu, in ditissimas ad Orientem Provincias, quæ solæ hactenus belli nervus fuerint, irruptionem moliatur? Ac ne dilationem quidem hoc negotium ferre, nedum ut apertum dissidium tolerari*

lerari queat, asseveratione multa censebant.

XXVIII. Sic proceres assensi sunt, magno populi gaudio, quod jam tandem illa difficultas superata esset, quæ hactenus exercitui novo, adeo obstiterat. Et reputabant secum omnes, quanta necessitudine conflictati fuerint, dum exercitus prioris reliquiæ, cladibus ac tumultu militari adeo attenuatæ, Ducum insuper æmulationibus distraherentur, valido Rege & maximis opportunitatibus intento. Quid futurum fuisset, promissis Hibernorum & Gallorum auxiliis accedentibus? Quorum tum magna, nec inanis fama erat. Quanquam ad terrorem numerus augeretur, & ipsi auxilia ostenderent potius, quam ut laturi viderentur, nisi iniquissimis conditionibus emta. Præsertim apud Gallos omnia ambigua & suspecta; nec leve negotium reginam matrem in partes trahendi. *Varias esse rerum vicissitudines. Brevibus momentis summa verti, & fieri posse, ut paulo post aliena ope indigeat. Cur dubitaret, si quid imposterum accideret, amicos sibi parare?* Hiberni multa de auxiliis jactare in speciem, & ut iniquiorem pacem extorquerent. Vires ipsorum domi intestino bello occupatæ, crebra damna; & uno hoc mense quatuor in Connachia castellis exuti erant. Tum sub alieno Duce, nulla vitæ gratia mereri, haud commodum videbatur. Sola in Lotharingicis copiis spes, quas

Rex, dum Londini adhuc dissensiones ferveant, rebus quoque in Scotia & Occidente ad votum euntibus, maturari volebat. Sed qua via trajiciendus miles non leviter dubitatum fuit, Batavis abnuentibus. Francia opportunior, quod ex ea brevissimus in Occidentalia regni trajectus. Ibi enim, tanquam tutissimo loco, exponendum exercitum, ubi Shelscia prope Cicestriam, aliique portus in potestate sint.

XXIX. Ea tum rerum in Anglia facies erat, ut Rex, proxima æstate, præceptis animo victoriis, patrari posse bellum crederet. Qua de re ad conjugem scribens; *Rebellium*, inquit, *conditio, longe nunc, quam putatur, infirmior est. Pecunia, miles, omnia tarde colliguntur. Nec dubie labant, & ut ex perito talium rerum mihi constat, denuo petendæ pacis consilium sumunt, spe felicioris successus, si tu operam impendas. Quanquam ego, nisi æquiores Religionis & Militiæ conditiones proponant, nomen tuum profanari nolim*. Missæ insuper ad ordines Belgarum per Borelium & Reinsvvodam literæ; quibus Rex, commendato Legatorum pro componendis dissidiis æquabili studio, testatur *sibi pacis constans ac perpetuum desiderium, nec quicquam Religione antiquius. Remissurum quoque libenter totam controversiam ad ipsorum judicia: tantum instar se in amicitia Ordinum, cum alias, tum nupera imprimis Legatione perspecta, collocare. Quod si auxilia paci promovendæ necessa-*

necessaria impendant, tum intellecturos, quam ipsorum statui, omnibus occasionibus, utilis futurus sit.

XXX. Hac coëuntium auxiliorum fama, excitati Ordines, maturare novum exercitum cœperunt; cum quidem Essexius, Manchestrius, Denbigius, VVarvvicensis, militia simul se abdicarunt, fidei ac observantiæ argumento. Ac Essexius quidem libello magnatibus exhibito; præfecturæ summam edisseruit. *Nec se commemoraturum, quæ tertium jam annum belligeranti, sæva vel prospera evenissent. Cæterum*, inquit, *quod non citius, Imperium, ac statim post liberatam Glocestriam restitui, factum non mea (quicquid alii existiment) culpa, sed quod id ex utilitate* Reipublicæ *multis spectatæ fidei, & in quos suspicio non cadit, esse videretur. Nunc quod faustum fortunatumque sit, Imperium vobis cedo. Suspiciones quidem in tantis distractionibus evitari nequeunt. Cæterum sapientia & charitas iis moderari debent, ne publico noceant. Et hanc admonitionem meam non inopportunam fore spero, quæ ex solo erga* Parlamentum *affectu proficiscitur, cui prospera omnia, mei incuriosus, precor. Non primus sum cui talia contigerunt.*

XXXI. Ita Essexius Imperio se abdicavit, Dux bello acerrimus, virtute eximius, animo semper magnus. Sæpe victor, campo nunquam, nisi in Cornubia, loci iniquitate & inopia, exutus. In obeundis expeditionibus, dubium cautior

tior an audentior. Circumſpectus, & ubi ad rem ventum, manu promtus. Nec temere pugnans, nec ubi pugnandum, utcunque viribus inferior, hoſti cedens. Compoſitius cuncta, quam feſtinantius agens. Et hanc fortaſſe virtutem ejus alii pro cunctatione acceperunt. Quippe *initio belli aliam Parlamenti, aliam Regiorum conditionem fuiſſe. Illi opes, arma, militem, Provincialium animos in promtu: his adverſa omnia. Igitur qui tum facile opprimi potuiſſent, inter cunctationes virium acceſſione formidabiles factos.* Contra alii prudentiam Imperatoris laudare: *Multa impetu valida bella per moras evanuiſſe; & initio feſtinationem hoſtibus, cunctationem ipſi utilem fuiſſe, donec animi confirmarentur. Quanto enim periculo Kynetoni pugnatum ſit? Quinque Legiones fuga dilapſas. Alios ad hoſtem ſigna tranſtuliſſe. Et utcunque Regii toto apparatu belli infirmiores fuerant; mox tamen exercitu & campeſtri bello, invaluiſſe. Denique & in Belgio, propter ducum pugnacitatem, inter primos motus, ſæpe periclitatum. Donec cunctando, munitionibus, obſidiis, libertatem ſtabilirent.* Atque hæc varie jactabantur.

XXXII. Supra dictum, Ormondio pacis Hibernicæ negotium commiſſum fuiſſe. Cumque Rex videret Hibernos alta admodum poſtulare, ac tanto tempore, tot conſultationibus ac colloquiis, nihil adhuc per Ormondium, ad ſummam pacis, effectum eſſe, tandem

dem Glamorgio plenissimam facultatem concessit, omnia illa Hibernis Catholicis indulgendi, quæ necessitas suaderet & cogeret. Is erat Herbertus Raglandię Baro, Vigornii filius, ob hanc imprimis operam Comes Glamorgiæ creatus, acris Papista, & in magno apud rebelles æstimio. Ei literas ac authoritatem in hæc verba dedit: CAROLVS D.G. *Rex Angliæ, Scotiæ, Franciæ & Hiberniæ, Fidei Defensor, fideli & dilecto cognato Edoardo Comiti Glamorgano S. Confisi sapientiæ & fidei tuæ, his literis, velut sub magno sigillo nostro, authoritatem ac potestatem tibi damus tractandi & concludendi cum Confederatis Romano-Catholicis Hiberniæ, omniaque illa indulgendi, quæ necessitas suadet, & tam commode per Legatum nostrum expediri nequeunt, nec à nobis impræsentiarum publice admitti. Igitur mandamus, ut hæc, quantum fieri potest quam secretissime expedias. Quodcunque meo nomine promittendum existimaris, id verbo Regis & Christiani testor, me confederatis Catholicis concessurum, qui supplementis suis zelum suum erga me & causam meam abunde ostenderunt.* Oxonii sub regio sigillo, XII Martii, anno XX regni nostri.

XXXIII. Hæ illæ literæ fuerunt, quibus Rex plenam & absolutam Glamorgio potestatem dedit, qua ipse, ut postea dicetur, turpissime abusus fuit. Nec quicquam magis mirum accidit, quam eam rem, clam Digbio & Ormondio

mondio actam. Quippe Digbius Hiberniæ secretis præfectus erat, Ormondio Proregi totum cum rebellibus pacis negotium commissum fuerat. Sed Rex, cum impossibile videret, pacem cum Hibernis, sub certa auxiliorum spe, expediri; omni invidia, quæ utique magna ante exitum hujus anni erupit, in solum Glamorgium conjecta, eum, clam cæteris, tanta potestate instruxit. Ita futurum erat, ut rebelles inscio Ormondio amplissimis indultis ac promissionibus pacati, palam conditiones in speciem & necessitatis intuitu æquas, & quæ excusari posse viderentur, admitterent. Ex quo id consequebatur Rex, ut primo Hiberniam sibi firmaret. Deinde auxilia firma in Angliam transportarentur, qui miles ob mutua odia, vitæ insuper exspes, omnium obstinatissime toto bello pugnavit.

RE-

RERVM BRITANNICARVM

LIBER SECVNDVS.

Res Aprilis, Maji, Iunii. APRILIS. I. Fairfaxius *exercitui præfectus.* II. *Milites tumultuantes pacantur.* Bluntius *Cantios compescit. Tauntonæ obsidium & necessitas.* Mauritius *VVigorniis novum juramentum imperat.* III. *Belgarum Legati abeunt.* IV. *Copiæ ad Tauntonam liberandam destinatæ.* Rupertus *Cestriæ imminet.* *Nottinghamiæ trepidatum.* V. *Proceres aliquot fœderi accedunt.* VI. Montrosii *clades & magnifica promissa. Hiberni cæduntur. Rex Gallos suspectat. Ierminum ob temeritatem reprehendit.* VII. *Victoria* Cromvvelli, Finesii, Brovvnii. *Bletchingtonum* VVindebancus *dedit.* MAIVS. VIII. Fairfaxii *in Occidentem expeditio.* IX. *Spes Regis de successu hac æstate. Ejus querela de Principe.* X. *Oxonio movet cum exercitu in Occidentem.* Fairfaxius *revocatus. Scarboroughæ status.* Meldrumi *obitus.* XI. Goringius *Tauntonam iterum*, Fairfaxius *Oxonium obsidet.* XII. *Rex terrorem late circumfert, Scotis recedentibus.* XIII. *Lecestriam capit: & in ejus vicem* Massejus *Evesbamum.* XIV. *Septentrio & aliæ Provinciæ nutant.* XV. *Oxonii obsidio soluta.* XVI. XVII. XVIII. *Trepidatio ob prælium imminens.* XIX. *Tauntonensium fides.* XX. *Scoti appropinquant, & facti sui*

rationem

rationem reddunt. XXI. XXII. XXIII. XXIV. Prælium Nazebianum *accurate deſcribitur. Regii profligantur.* XXV. Skipponi *vulnerati magnanimitas.*

I. FInito Eſſexii Imperio, THOMAS FAIRFAXIUS, vir nec ſilendus, nec dicendus ſine cura, militiam ſuſcepit. Filius is natu maximus Ferdinandi Fairfaxii Dentonenſis, ex Eboracenſi agro. Cumque armorum à juventute cupidus eſſet, alta tum Britanniæ pace, in Batavia hoſtem virtutibus ſuis dignum quæſivit. Ibi aſſiduus in campo, in caſtris, non ſe luxui neque inertiæ corrumpendum dedit, ſed multo labore multaque cura in tantam claritudinem pervenit, ut ſummo Duci Franciſco Verio vehementer carus, ex Martia illa familia, Imperatorem quandoque Britannis daturus, uxorem peteret. Nec fatorum aſperitas tantum virum inertem deſtituit. Quippe ſub initia motuum, nulla jam pacis ſpe, primum in patriis caſtris militavit, & ſtrenuum ſe fortemque geſſit, prælio & conſilio bonus. Ab eo tempore clarus magnuſque haberi, & fama viri tota Anglia juſtiſſima admiratione celebrari. Nec repertus qui decedenti Eſſexio pluribus ſuffragiis ſuccederet, cum non ultra bellum trahere & per exhauſtas Provincias circumferre expediret. Ita imperium, quanquam rebus ambiguis, ne de patria deſperare videretur, nulla ambitione, promtus

ala-

alacerque suscepit, ac VVindsoram ad exercitum contendit, qui novus, ex residuis copiis, & robore provinciarum conflatus est. Inglorius is miles; atque hinc judicio vulgi & apud hostes, conquisitis criminationibus, contemtibilis. Nemo inter eos antiqua stipendia numerare poterat. Aberant tituli & nobilitas. Ne equestris quidem, nisi in ipso Imperatore dignitas. Quæ famam non virtutem minuebant; ac ille ex recenti delectu tyro, ordines servare, ferire hostem, cætera quæ veterani agunt, imitari, experimento quam disciplina præstabilior. Larga ei & nunquam dilata stipendia constituta: rigidior quoque parendi Lex, & adductior militiæ ordo. Protervia, furtum, lascivia, si quid impii ore excidisset, graviter luendum. Hinc in civitatis faciem composita castra: pacatus per Provincias transitus. Excisa castrorum vitia, & quamvis inveterati errores correcti. Non omnes tamen: cum consilia Londino petenda, serius fere ac post res afferrentur. Tum factiones in vulgus magis ac magis gliscere, quibusdam propterea haud satis acriter pro exercitu animatis, quod Independentium in eo magna authoritas & potentia esset. Et ne res periculo carere videretur, quantum regno ac Reipublicæ metuendum esset, anxia in futurum cura, memorabant. Contra alii; *Periculorum in longos annos medela, præsentia*

 cor-

corrumpi ac negligi. Quæ ut metuenda sint, incerta tamen & adhuc scrutanda esse. Publicam salutem quibuscunque manibus defendendam. Optandum, non eas propter Ecclesiæ regimem contentiones exortas, non eam animorum aversionem. Cæterum non propterea curam imminentium malorum, inopportuna formidine negligendam. Iam enim hostes in propinquo excidium & captivitatem intendere. Cum aut pereundum sit, aut concordia, etiam cum diversis alenda, quis dubitet hoc eligendum esse? Naufragos non respuere eorum operam, qui, quanquam alio habitu, ad opem ferendam properent; & fratres sanguine suo libertatem ultro quæsituros, sperni? Quod si horum armis & manibus uti placeat, intellectum iri, quam vitam Republica viliorem habeant. Plures tamen de successu desperare; quod exercitum ex tyronibus, novo ac domi nato milite, belli imperito conflatum, antiquis hostium Legionibus, ubi cum nobilitate experimentum certabat, haud quaquam parem fore, ac ne ora quidem conspectumque ferre posse, existimarent.

II. Hæc tum in vulgus sparsa, ut quisque his aut illis favebat, diversi interpretabantur. Revocati ab exercitu, quibus in Parlamento locus erat. Paucis quorum opera in præsens necessaria, Breretono, Cromvvello, Middletono, Pricio, Imperium prorogatum. Major labor, tumultuantes per hyberna copias, in ordinem

redi-

redigere. Quod Skippono negotium datum. Qui vetus militiæ, & mulcendi tumentes peritus, anceps facinus, multorum spe, metu, præjudiciis agitatum, quanta suscepit prudentia, prospero successu absolvit. Nam ut Readingam venit, quinque Essexii Legiones, & totidem Roberti vexilla, in apertum campum producta sunt. Tum habito utrimque honore, inter faustas militum acclamationes, separatæ Legiones, evocatisq; Prætorianis ordinum ductoribus, ita ad eos de equo verba fecit: *Huc veni, Commilitones, ut Parlamenti placita & jussa, quibus parere Deus, conscientia, Patria jubent, vobis insinuem. Tres, ut nostis, exercitus in unum reducendi. Hinc ipsa necessitas quosdam militia solvit, nullo personarum & meritorum discrimine. Persuasus sum, hoc vos æquo animo laturos, sicut ab honestis viris, quales estis, expectari debet. Mihi quidem omnia Parlamento significanda sunt, & singulos obtestor, ne quid, ob privata, turbent. Stipendia quæ restant, partim præsenti ære, partim publica regni fide exolventur. Cæteris, qui militiam continuabunt, nec argentum, nec vestes, nec arma deerunt. Et ego vobiscum, pro Deo & patria, vitam ac mortem pariter habere constitui.* Hæc ultima verba Legionum commotarum fremitus excepit: quæ sublatis armis, manibus, voce, gestu, cuncta Parlamenti decreta probare, lætari miles, tandem aliquando in hostem pugnandum. Multi ordi-

num ductores, quibus cedendum loco, inter gregarios arma ceperunt; & gravissimum negotium rara felicitate illis diebus Readingæ ac alibi transactum fuit. Nec parum mirabantur quibus licentia obstinatioque non incognita fuit, tanto consensu, & sine turbis, cuncta perpetrata. Quo facto nova omnes alacritas & spes incessit. Nam multis negotium deploratum videbatur, quod non deessent, qui turbis, magno regni metu, fomenta subjicerent. Quadringenti tantum ex Cantio pedites Farnhami rebellarunt, & domo quadam occupata, apud Sevenoakam consederunt. Hinc Tvvyfordiam ac Colebrookam, late prædis actis, contendere. In quos Londino Bluntius missus, graviter cæsos, & in avia fugatos, paulo post pacavit. Nec tamen à conspirationibus Cantium immune, & Doveræ metuebatur, quæ inter duo maria, quasi spectaculo exposita, firmissimum totius Angliæ claustrum est. Ac propterea XXXIX Quæsitores, militari potestate, in ea Provincia constituti; qui noxios & seditionum capita pro merito plecterent. Apud Dorsetios Goringius partem VVallerianorum in stativis oppressit, tanta Oxoniensium lætitia, ut ignibus succensis, omnes campanas, magnæ victoriæ argumenta, impellerent. Et ipsam, post Plymmouthum, Tauntonam, Grenvilius nova obsidione cinxit; quæ haud impar hosti præsidio

dio duûm millium firmata. Cæterum nisi mature portarentur auxilia, gravior indies atque asperior oppugnatio, & major ab inopia metus. Cumque una obsessis in VVallero spes; ille missis Salisburia literis Parlamento significavit: *sibi absque peditatu integrum non esse longius in occidentem progredi, metuendumque cum validis copiis à tergo Rupertum.* Qui contra Massejum Lidburin contendens, eo ab obsidione ædis VVinterianæ, post acrem pugnam, Glocestriam fugato, magnos in Monmouthia & vicinis Provinciis, delectus agebat. Vigorniam quoq; ob ambiguos popularium animos, novis operibus munire visum. Vtque eo melius continerentur, juramentum Mauritius Princeps in hæc verba exegit: *Regis causam, quem nec Papa, nec Parlamentum deponere queant, contra Nationale fedus, & Fairfaxium, VVallerum, Massejum, aliosque rebelles, summis defensuros viribus.* Dehortari contra, sub gravibus pœnis, Vigornienses delegati. *Nam quæ tandem illa audacia sit, Principem Mauritium, in conscientias, vitam, libertatem Anglorum, plusquam Regiam potestatem sibi arrogare? Nam nec absque Parlamenti authoritate juramentum à quoquam exigi posse. Adeo nullam hujus, quod extortum, & contra leges imperatum sit, rationem habendam.*

III. Iam omnia futuræ expeditionis cura fervebant, quam ingentem fore utrimque, sed

magis apud Regios jactatum. Rex diem statuit Kal. Junias, antequam sine fraude liceret ab armis discedere, præter rerum capitalium damnatis. Post id tempus non fore potestatem. Gravissimum edictum, ut in rebelles, denuo propositum, Legatis Ordinum Belgarum abitionem parantibus. Et illi quidem de Regis erga pacem, Religionem, libertatem affectu, magnifice multa pollicebantur, culpa belli haud ambigue in Parlamentum conjecta. Ac ut in pleno Ordinum consessu, magnis excepti honoribus, audientiam impetrarunt, unus eorum: *Quæ duæ*, inquit, *nostris Dominis, ad Legationem hanc extra ordinem mittendam, causæ fuerunt, officium ipsorum & vestra salus, earum prima nonnisi ex sensu distractionum publicarum profecta: altera penes vos tota est, accipere eam malitis an repudiare. De utroque apud Regem & apud vos sæpe multumque egimus. Et Rex quidem in tantum Ordines æstimat, ut medios nos partium esse velit. A vobis inde usque ab initio nihil impetrari potuit, nec spes est melioris imposterum successus. Dedit & discedendi facultatem Rex, quem plenum pacis & concordiæ reliquimus. Nihil ei optatius, quam si controversiæ justis & legitimis conditionibus finiantur. Quod Religionem Protestantem spectat, plenissime ea quam nuper obtulimus Nationalis Synodi convocatione nobis satisfecit. Quod Regia jura & prærogativas, libertatem ac privilegia regni spectat, non est dubitandum,*

ubi

ubi satisfactum ipsi fuerit, omnibus quoque ac singulis libenter satisfacturum. Diutius nisi accepta interpositione nostra, morari non licet. Sine qua, ut inutiles à Dominis nostris in Bataviam revocati sumus; & jam nunc constantibus pro pace & salute vestra votis, huic Amplissimo conventui valedicimus. Ita precati regno quondam florentissimo fausta quæque, in Bataviam suam se receperunt; ita fidem eorum appellantibus Anglis, ut pene criminarentur. *Quid enim sibi illa vox velit:* Non admissam Belgarum operam? *Si intercedere partibus, si utrimque medii, vota & pares curas paci admoveant, quis abnuat? Sed ut de bello & controversiis ipsi statuant, ut jus & injuriam discernant, jubentibus quam consulentibus propiores, neque Regem permissurum, neque suæ dignitatis esse. Synodum & exteros Theologos jactari. Cur autem, qui vix inter has orbis turbas coire queant, & quibus haud satis omnia perspecta, indigenis præferantur? Sane non ex aliquot Provinciis evocatos. Quicquid pium & eruditum ingens Britannia habeat, vulneri curando adhiberi, quod Episcoporum fastus, superstitio, neglectus, sacris inflixerit. At non sic olim pro Belgis, cum eorum non minus turbidæ res & ambiguæ essent, Anglos intercessisse. Meminissent sanguinis, quo libertatem partam, nec ipsi diffiteantur.* Atque hæc in vulgus; & crevit indignatio, cum orationem, quæ Gallice recitata fuerat, Anglica tantum lingua publicassent, testante Parlamento: *Non in ea*

Ordinum rem verti, nec de mediatione quæ ab uno admitti regno non potuerit, ab altero ne quidem desiderata sit, sparsis libellis agendum. Sed Legatos statim sub initia, Regiorum causam, haud occulto Parlamenti fastidio, suscepisse. Igitur primo Oxonium itum. Hinc reduces libellum exhibuisse, titulo, ad placita Oxoniensium, vitiato. Nam Parlamentum, nulla Angliæ mentione facta, nominatum. Idque non ignorantia, sed consulto & Regiis suggerentibus. Post longam moram, tandem ut cum Parlamento Angliæ agi cœptum, exhibitis Ordinum literis; & Mediatorum officia oblata. Nihil sibi gratius, quam Ordinum Belgarum amicitiam & pro pace studium. Sed Legatis; quoniam nec ad Scotos, quorum una federis, belli pacisque causa, missi sint, & aperte Regias partes egerint, eam rem committi non potuisse. Cur enim, si medii, tanto præjudicio, justum Parlamento titulum negarint, quasi dubitantes an illud verum ac unicum Angliæ Parlamentum esset; cum tamen Ordinum literæ, Parlamento regni Angliæ inscribantur? Et quod indignius, secreta cuidam Dilloni Papistæ, rebellionis Hibernicæ manifesto, commissa. Nec ignotum quid Ordinibus perscripserint. In Vxbridgensi conventu quod non mediatorum, sed judicis fuerit, pro Rege, manifesta utriusque regni, neutro audito, Scotis ne quidem compellatis, censura, sententiam tulisse. Denique criminationes graves; & in populum sparsas, quibus Parlamentum spretæ pacis insimuletur, ac potuisse conditionibus

tionibus bellum poni, si tam satisfactum pro injuriis Regi fuisset, quam ipse æqua omnia & tuta obtulerit. Missa quoque ad Ordines Belgii Declaratio, qua Legationis hujus acta omnia, commemorantur. *Nam nullam in orbe potestatem esse, cui libentius mediatoris, in hac causa munus, tributum velint. Sed ita se Legatos gessisse Regiis addictos, ut id frustra fuerit. Pacem quin serio expetant, neminem dubitare posse, cui civilium bellorum mala cognita sint. Cæterum aliam ejus spem hostes non reliquisse; quam si Papistis, Hibernis, & malignis hominibus, omnia indulgeantur. Illos Religionis & Legum conservatores fore, eodem si bello vel pace prævaleant, atque in Hibernia, cruento Protestantibus exitu. Nec de justissimis belli causis dubitandum. Orbi enim cognita Papistarum & malignorum consilia, quibus Religionem, Leges, libertatemque Anglorum, jam à multis retro annis, evertere conati fuerint. Hinc priora Parlamenta plerumque abrupta, ne illis molitionibus obviam irent. Hinc Scotis bellum illatum. Quo represso, exercitus sollicitatos, Protestantium nomen in Hibernia excisum. Hinc territo immissis percussoribus communi, Hibernis, Papistis, Prælatis ad commilitium vocatis, palam arma sumta. Has belli, ac postea federis, inter tria regna, causas. Amicitiam priscam cum Belgis, non conservaturos tantum, sed & omnibus modis, quantum humanitus fieri queat, propter arcta Religionis & status vincula, libenter aucturos. Nam*

& successus mirabiles argumento esse, quam grata Deo utriusque gentis unio ac concordia sit; cum mutuis semper contra eundem hostem auxiliis vel Belgæ Anglorum opem senserint, vel hi illorum fortitudine defensi fuerint.

IV. Jam in secundum mensem obsidio Tauntonam fatigabat, cum Grenvilius, plurimo circa munitiones labore expleto, tertium magna clade ab obsessis rejectus, Ruperti quoque Equitatum ex Danico saltu evocat. Qui Bristoliæ, tumultu, propter cædem cujusdam subtribuni ab Hiberno factam, sedato, numerosum inter Rossiam & Leinstriam exercitum habebat, refectis qua Glocestrii Vigornios respiciunt, Sabrinæ pontibus. Quærenti: *cur Hibernos vita venia, more militari, excluderent?* responsum *In causa rebellionem esse*, & *Protestantes immaniter trucidatos.* Sex omnino millena oppidum premebant, crescente indies ex vicinis delectibus numero, quem etiam Goringiani Frooma Tauntonam à VVallero pulsi, auxerant. Intus, qui & Limam defenderat, cum præsidio ad extrema obstinato, Blackius. Et erat in Fairfaxio spes. Ad quem VVindsoram, ubi exercitui ad conveniendum dies edicta fuerat, VVallerus & Cromvvellus, uterque Salisburia profecti sunt. Octo millia Equitum peditumque expeditioni huic destinata, & miles, ut in novo Imperio, ad cuncta belli munia, acrem se promtumq; ostendere,

dere. Nec victoriæ momentum tam in numero & viribus, quam celeritate consistebat. Quippe jam & ædem Pophamiam, VVellingtoni prope Tauntonam, regius tenebat, cæsis ex præsidio quinquaginta, centum quadraginta captis. Insuper Septentrionis res fluctuantes, Breretonus Beestoni, Cestriæ, Hovardenæ obsidionibus incubans, capto cum præsidiariis Gozano, Dia ponte strato, junctis Ruperti & Mauritii viribus impar erat. Qui in VValliæ confiniis, occasionum haud segnes, cuncta rerum gerendarum momenta speculabantur. Itaque sua confirmare, Breretono graves esse, gnari distractis per tot obsidia viribus, nihil ab eo momentosum perpetrari posse. Et jam Byrringhamum, natura infestandis Provinciis commodum locum, muniebant; peractaque res fuisset, nisi Bridgius VVarvvicensium præfectus, fugatis c c c c equitibus, operas disturbasset. Leslejus quoque cum suo equitatu Hallifaxa in Cestriam revocatus est. Iisdem diebus in Nottinghamia, adventu Nevvarkiorum, prædas agentium, trepidabatur. Qui vigilum statione oppressa, ipso ponte cum munitionibus ad Trentam potiti sunt. Quo comperto Hutchinsonius, citatis equis, Londino ad præfecturam contendit; & Lecestriis simul atque Nottinghamiis, in recuperando ponte multum laboris atque molestiæ subeundum fuit. Eadem

dem Derbiis, à Titburiensium excursione, pernicies. Contra quos Murrei cujusdam ædes, quod commodo situ essent, tumultuario opere munitæ sunt.

V. Interea Londini procerum aliquot federi accesserunt, Lecestrius, Bedfordius, Clarius, Hollandus, Thanetus, Monmouthius, VVestmorlandius, ac postea Carleolensis, Comites: & ex Baronum ordine Padgetus, Convvayus, Richius. Imperium Maris Essexio, Northumbrio, VVarvvicensi, Pembrockio, Sayo, Northio, & aliis ex communi duodecim, commissum. Nam dum Parlamentum per diversa terrarum occupatur, piratæ, obtentu belli, maria quasi tempestate præcluserant, poscente in eos aliquot navium supplementa VVarvvicensi, ne impedita navigatione, & sublatis commerciis, Respublica graviter affligeretur. Sacra, ne à rudibus & indoctis, licentiose ac cum periculo tractarentur, cautum, saluberrima imposterum, si rite observata fuisset, lege. Lectio quoque tabularum federis, solemnibus jejunii & precum diebus, commendata fuit.

VI. At in Scotia bellum anceps. Montrosius Dundeam oppugnans, repentino Hurrei adventu, non levem cladem accepit, circiter IↃ, & postea prope Edyellam LXXX amissis. Etiam illi Scotorum sylvestrium CIↃ IↃ, quos Gordonus adduxerat, in fugam conjecti.

Cæteris

Cæteris montes & Atholiæ saltuosa pro recepτu fuerunt. Atque hæc vel fama in majus extulit, vel inter medias clades Montrosius subito emersit, & è contemto metuendum se effecit. Quippe cognitum, res ejus circa hoc tempus, adhuc validas fuisse. Quantum spei auxiliorum ex Scotia Anglis; tantum ipsi fiduciæ fuit, regias partes ingenti peditatu confirmandi. Ut haud adeo mirum sit, Regem magna animo concepisse, cui tantum militum Scotia, tantum Hibernia, tantum Gallia ostentabat. Quanquam hi indies altius suspecti. Cumque Jerminus incautius quędam evulgasset, acerrime eum Rex increpuit. *Non enim quicquid prospere cessisset, apud Francos jactandum, juxta periculoso, nihil prodesse auxilia sua an nimium existiment. Nam & hoc metuendum, ne hostes inferiores foveant, & bellum in ancipiti sustentent.* In Hibernia quidem, spectantibus ad finem induciis, rebelles nonnulla præsidia, Barriescourtiam & alia interceperunt: Protestantibus contra apud Connacios, Lagenios, Momonios, amplas prædas agentibus; ipsum castellum recipiente Kingsmelio, cum incensis late pagis, iteratam cladem ingessisset. Dum rebelles alia parte domum Guil. Fentoni XII millia passuum Mallovia, post bidui obsidium expugnant, Castlehavius cum IↃC equitum & peditum aliquot manipulis, flumine superato, in Momoniæ Præsidem Broshallum

hallum contendit; & ab eo non leve damnum accepit, capto inter alios Joh. Coudono, qui Coolenses, omnis sexus & ætatis, vitæ gratiam pactos, perfide trucidaverat.

VII. His velut belli præludiis extracta hieme, tandem sub initium Maji integris exercitibus fortuna tentata fuit. In quem finem Rex Rupertum Principem ex Cambria evocavit, ut junctus Oxoniensibus, impedimenta & omnem castrensem apparatum inde produceret. Quo comperto, jussus Fairfaxius firmam equitum manum opponere; delectusque Dux illius agminis Cromvvellus. Is quanta potuit celeritate VVindsora cum parte copiarum profectus, in hostem apud Islipam incidit. Ibi pugna commissa, funduntur regii. Multis cæsis, I Ↄ equi, CC milites, quos inter haud pauci ordinum ductores, una cum reginæ vexillo, in manus venere. Cæteri Blechingtonam, evaserunt. Nec levis illa clades fuit; quod ex quatuor legionibus, Reginæ, VVilmoti, Northamptonii, Palmeri, strenuissimus quisque evocatus erat. Cromvvellus, ne hostis respirandi facultatem haberet, Blechingtonam obsidet; deditionem minacibus literis imperat. Eaque mox insecuta est, tanta Regis indignatione, ut præfectum militaris flagitii reum, capite plecti inexorabilis juberet. Is VVindebancus fuit, validus in aula & suis meritis, & ob patrem, qui se-

creta

creta regia, tunc in Galliis exul, à multis annis tractarat. Et quamvis varia in excusationem ejus dicerentur, quod nullis in propinquo auxiliis, desperaret arcem contra vim & impetum defendi posse: prævaluit crimen, metu & molletie deditionem factam. Ita post paucos dies militari more plumbo trajectus est. Arx, missis Alisburiam spoliis, deserta est, quod nec præsidio teneri posset, ob peditum absentiam, & parum utilis esset. Hæc prima novi exercitus victoria, quam mox aliæ exceperunt. Quippe Rex sub Guilielmo Vaughano CCCL pedites Radcotbridgam miserat. Quod cum per exploratores relatum Cromvvello fuisset, flexo VVitneiam itinere, in saltu Bramptonensi fugientes ita conclusit, ut cum Vaughane & Littletono, ducenti milites in potestatem venirent. Vix aliquot elapsis horis, Fiennesius quoque alios XL equites, in quos inciderat, cum tribus vexillis attraxit. Ut diversis locis, eodem tempore, amplius CIↃ CCC captivi Abbingtoniom ducerentur. His prospere gestis, ipsam tentare Farringdonam placuit, quod locus ille vicinas late provincias infestaret. Missi in eum finem Abbingtona à Brovvnio IↃC pedites, per quos oppugnatio cœpit. Quatuordecim amissis, infecta re discessum fuit. Interea exercitu VVindsoræ conflato, ambiguis certatum consiliis, in quam partem movendum esset.

eſſet. Nam & Occidens, Tauntona jam ad extremam neceſſitatem deducta, periclitabatur: & in propinquo Oxonium urgebat, urbs hoſtium princeps, qua capta vel obſeſſa, cunctis in ea quę ad expeditionem neceſſaria, bellum compendio abſolvi poſſet. Prævaluit Tauntonenſium miſeratio; quod ſocios tanta conſtantia & fortitudine cognitos, ac totum Occidentem in uno oppido amittere, magna jactura videretur.

VIII. Igitur decreta expeditio, & Fairfaxius Kal. Maji, VVindſora Readingam, inde in Occidentem, magnis itineribus, per Dorſetiam & Liniam, circuitu, quod ea campeſtris via & tutior eſſet, locis apertis exercitum duxit. Ubi Andoveram ventum, luſtratis copiis univerſis, qui contra leges militares peccarant, in terrorem aliorum, puniti ſunt; & prædas agere, ſub capitis ſupplicio, interdictum eſt. Interea Goringius à Rege Oxonium vocatus, Hungerfordiam & Marlboroughum attigerat, Cromvvelli ſtativa Farringdoniæ ea nocte invaſurus. Quod cum ex captivis cognitum fuiſſet, Cromvvellus Nuberia, ubi Imperatorem convenerat, propere ad ſuos receſſit, & inſtructis alis hoſtem expectavit. Qui recepta Radcotbridga, ad alteram fluminis ripam, tutus loco, verſabatur. Cumque certi nihil exploratores referrent, miſſus trans flumen cum IↃ equitibus VValejus, primam turmam Bethelio ducen-

ducente. Is nocte illa in medios hostes illapsus cum diu fortiter pugnasset, paucis amissis, capitur: cæteri ad socios evasere. Quo patrato, Goringius copias suas usque Latchladam, in adversa ripa, distribuit, & mox, cum Cromvvellus flumen apud Nevvbridgam superaret, sive prælii metuens, sive Fairfaxio apud Tauntonam sese objecturus, copias propere in occidentem reduxit. Jamque septimis castris Fairfaxius Blandfordiam attigerat cum eum nuncii assequuntur, Regem Oxonio cum exercitu movisse, & Provincias Orientales trepidare.

IX. Quippe Rex, Ruperti & Mauritii copiis ad se receptis, & invalido contra eam vim Cromvvello Orienti imminebat, conspiratione quorundam fisus, qui Eliam, munitissimum ejus tractus claustrum, tradere nitebantur. Nec partes in Hundingtonia, Cantabrigia & Norfolcia deerant, quibus excitatis, formidolosum bellum nascebatur, armis Parlamenti in Occidente peregrinantibus. Ac animum, spe expeditionis jam occupatum multa intendebant: Farringdonæ soluta obsidio; res in Cambria prosperæ; Occidentis exercitus Fairfaxio par. Tum Montrosii ambitiosa consilia, tutum à Scotis Septentrionem, & XX CIↃ peditum jactantis, si vel modico equitatu juvaretur. Inter hæc publice læta, non deerant occultiores & domesticæ curæ. Princeps Carolus Iohan-

nem Grenvilium cubiculi sui honoribus dignabatur, haud dubie contra matris voluntatem, id munus alii destinantis. Nec Regi, quo clam hæc acta, facile expeditu, quid concederet, vel negaret, inter ambigua promissa fluctuanti. Nam patrem Grenvilium, validis apud Cornubios propinquitatibus, & studio popularium accinctum, hac filii repulsa non nisi cum periculo offendi posse; & metuendum ne gentiles nationes turbet. Itaque assensu in speciem dilato, Reginam hortatur: *ne, quod factum abnuat: sed & filio, quantum peccarit, insinuandum.* Quod cum effluxisset, populus, ut solet, Reginam criminari quasi nimiam sibi in Regem potestatem arrogaret, *cui ne quidem circundare Principi ministeria integrum relinquat. Ab ipsa candidatos aulæ commendari, sine repulsa aut ambitu designandos, pervicacibus magis & impotentibus mulierum jussis.* Pro Southamptonio, ad evitandas procerum simultates, Rupertus Equitum Magister constitutus est, Regina in Hartfordium propensiore.

X. Sic adunato XII millium exercitu, Rex Oxonio Burfordiam, inde in VVarvviciam contendit, fretus Fairfaxii absentia, & quod Cromvvello haud satis virium esset. Qui VVithami ponte flumen stravit, ut VVitneiam & Burfordiam ultro citroque meare exercitus posset; ac Abbingtoniæ aliquis usus esset. Ita cum millenis octo Regem intentus sequebatur,

batur, interdiu fere quiescens; noctu, ut omnia majori silentio peragerentur, institutum iter promovens. Revocatus quoque Fairfaxius jam Blandfordiam usque progressus, ut Regi ex propinquo immineret, & Orientem, sicubi opus, tutaretur. Nam innotuerat quo in periculo fuisset Elia, urbs totius Angliæ natura palustris loci munitissima. Ad quam occupandam, Regem lintres, curribus junctis, secum duxisse, haud ex vano existimatum: quod campos illos crebri Nili Euripique variis mæandris ac flexibus pererrant. Et latent cæci passim hiatus, levi solo foras obducti, intus aquis restagnantibus fallaces, humilemque ac palustrem insulam in faciem stagni opplent. Fairfaxius, diviso exercitu, cum majore ejus parte in Orientem reversus est. Septem millia equitum peditumque VVeldeno commissa sunt, quibus Tauntonam liberaret, & Masseio junctus, Occidentem tutaretur. Atque ut hostes in ambiguo essent, simulata totius exercitus in Occidentem profectio, donec Dorcestriæ separati, Fairfaxius quidem Oxonium, Tauntonam VVeldenus petivit. Quod non minima solutæ obsidionis causa fuit. Quippe regii existimabant ipsum adventare Fairfaxium cum omnibus copiis. Id quod ex interceptis literis cognitum fuit. Igitur VVeldenus cum non amplius decem millia passuum urbe

abeſſet totidem in colle quodam tormentis diſploſis ſignificat, auxilia in promptu eſſe. Hanc fortunam hoſtis calliditas fere eluſiſſet. Quippe paulo ante, ſimulata in aperto campo, ſpectantibus oppidanis, pugna, cæſos Fairfaxianos creditum fuerat. Quibus ſi obſeſſi eruptione ſuccurrerent, poſitæ idoneis locis inſidiæ, quæ viam ad urbem intercluderent. Hanc fraudem conſtantiâ eluſit. Obſeſſi ſuis ſe continentes munitionibus, ſpectare ludicrum certamen, quam experiri maluerunt. Igitur ad oppugnationem, immiſſis ignibus, reverſum fuit. Et quanquam intus urgeret incendium vehemens, miles domos in cineres ſubſidere maluit, quam locum & arma amittere. Multi tum ceciderunt, foſſæque cadaveribus repletæ, cum utrimque deſperata audacia pugnaretur. Donec intellecto Fairfaxianos imminere, præmiſſis impedimentis, regii, nulla pugnæ copia facta, non abſque fugæ indicio, armis magno numero abjectis, cum vias quoque, cæſis arboribus impedirent, quod ſignum perculſorum fuit, Bridgvvateram ac Exonium dilapſi ſunt. Ea die VVeldeniani Pitminſteram, duobus millibus ab urbe, proceſſerunt. Altera in urbem ventum; quæ triſti facie, incendio deformata, altius adhuc de inopia omnium rerum conquerebatur. Ita miles victor, ne oneri Provincialibus eſſet, Chardam reductus eſt, ipſa-

que

que urbs commeatu ac armis denuo instructa. Quæ dum fiunt, Massejus capto apud Mangersfieldam Slingsbio Carolinæ Bristoliensis præfecto, circa Stroudum, levi pugna superior evasit, Thoma Hoopero tribuno, & aliis potitus. Contra Rex in Cambria victor, ubi in Pembrocia & prope Milfordiam, Gerhardus quinque millia sub signis habens, infirmiores Laughornii copias facile oppressit, cæsis & captis CCCC & ipsa Pembrocia obsessa. Sic de Cambria post hanc fatalem cladem fere desperatum est. Cholmleius quoq; Scarborougha eruptione feliciter pugnavit, cum se prius epulis tanquam inferiis opplevisset miles. Meldrumus Busheliana munitione, jactu lapidum de castello, iterum, nec absque aliqua suorum clade, ejectus fuit. Nihilominus ex edito colle, tormentorum verberationibus tres ad austrum turres dejectæ sunt, cum quidem Michaël VVhartonus, nobilis prædives, Cholmleio proximus, ictu globi examinis concidisset. Ipse Meldrumus, tot bellorum superstes, letali vulnere accepto, ostendit magnorum Ducum fata, sæpius exiguis quam ingentibus præliis se aperire. Sepultus est Kingstoni ad Hullum. Cæteri omissa oppugnatione rursus per otium assidere;& quanquam obsessos aquæ inopia premeret, tamen deditio in longum protracta fuit. Alibi inter Campianum Bostoliæ præfectum, & Jer-

tonum Centurionem Legionis Roberti Piei, Purefoyum ac Cambdenos, exigua utrimque vel jactura vel emolumento, leves velitationes, nec quicquam notabile in singulis. Pariter Newarkiorum aliquot, circa Musconiam, ab Eboracensi equitatu captos, in levi poneretur, nisi tum munitionem pontis Nottinghamii iterum deseruissent. Northamptonii quoque & Newportpagnelii Cromwello se juncturi, Bostolios congredi ausos, prospero prælio cohibuerunt. In hoc dubio rerum statu, Scoti anxiis votis ex Septentrione poscebantur; & quanquam constans rumor ferret, eos in austrum contendere; intra Eboracum tamen hæserunt. Nihil jam in Northumbria turbidum, sedatoque per Cumbriam & VVestmorlandiam populari tumultu, Carleolas acerrima obsidio premebat, cui tum & postea, aliquandiu par obstinatione sua contra famem, Glemhamus fuit.

XI. Fairfaxius interea magnis itineribus ex Occidente Nuberiam exercitum reduxerat, suo ipse exemplo, pedes, immixtus legionariis, fessum continuata profectione militem, ad alacritatem & constantiam excitans. Nuberiæ cognitum, de Oxonio obsidendo consilia à Patribus capta. In quem finem Cromvvellus & Brovvnius, omisso Rege, quod pares illi non essent, copias jungere jussi sunt, Vermudenius cum bis mille quingentis equitibus, ad Scotos in

in Septentrionem, si forte Rex eo se converteret, proficisci jussus est. Ita dum Goringius & Hoptonus, sex millium copias trahentes, iterum Tauntonam, pulsis in eam Pedertona VVeldeno & Gravesio, obsident, Fairfaxius exercitum ipsi Oxonio admovit. Nam illam urbem, non secus atque oculis innatum ulcus, visum plurimis fuit expugnandam esse, quod in meditullio regni sita, Londinensibus & fœderatis undique immineret. Ac magnificum videbatur, *ipsam Regiam & adversæ partis caput, aggredi. Nec facultatem rei bene gerendæ negatam: quandoquidem Rex copias suas aliorsum, & per ambages circumducat; quem insequi vanum ac sine fructu sit.* Contra alii: *obsidionem multis modis inopportunam & noxiam esse. Cur enim pro una urbe totum regnum manifesto periculo exponatur? Regemne, tantam ad res præclare gerendas, nullis in propinquo copiis, occasionem omissurum, quin Provincias Orientales, hactenus bello intactas, invadat? Quibus amissis, quid tandem tota Britannia, præter unicam urbem, validi supersit?* Hæc quanquam vera, non nisi post acceptum damnum probabantur. Fairfaxius, ut imperatum, distributis circa urbem copiis, obsidionis instar conabatur. Tamis ponte stratus, tormenta, & quicquid oppugnationi utile, ex vicinis præsidiis conquisitum. Sed spes successus deerat: nec ipsa urbs, misso caduceatore, deditionem facere

jussa est, ut exercitus, sine jactura militaris gloriæ, abduci inde posset, si ita casus & necessitas, non improvisa Duci, postularent. Dum urbi appropinquat miles, Flemingus cum parte equitum in regios incidit, & CC pedites in castra captivos traxit. Nec leviter in urbe trepidatum, desertaque Godstova præsidium vicinum, quod contra vim defendi non posset. Ac tum collectis undique viribus, obsidio promptis eorum votis suscepta fuit, qui uni bello incumbendum, nec ad omnes hostium motus, summam rerum circumagendam censebant. Capta primo impetu Gaunthousa, præsidium octo mille passus ab urbe; & inter Abingdonenses ac VVallingfordios acrius velitatum. In urbe firmum Rex præsidium sub Leggio reliquerat, haud ignarus, quorsum adversæ partis consilia spectarent. Nec ipse ad famam gliscentis obsidionis, cum exercitu, quem parem Fairfaxianis habebat, accurrit: sed per Vigorniam vagus, Havvkleihousa Staffordiæ obiter, Gougio eam dedente, capta, validos invalidosque pari metu complere. Eratque etiam eo timendus, quod cum ad lævam Occidentem, ad dextram Orientem, in fronte Septentrionem haberet, tanquam in omnes venturus, ab omnibus timebatur, & latior ex incerto metus. Sive in Derbiam, Lecestriam, Nottinghamiam, Lincolniam, sive dites East Anglorum

glorum regiones moturo, inermes Provinciæ in pretium belli cessuræ erant. Igitur receptis ad se ex Cambria Gerardi copiis, mox in Septentrionem, cum millenis equitum peditumque duodecim, contendit, non lento itinere, ne cunctari videretur; neque tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat. Sic omnium animos trepidatio occupavit, quorsum ea moles se conversura esset. Nam Eboracenses ac Lancastrii, & Provinciæ ad Orientem, cum mediterraneis omnibus, periclitari: quod nec Scoti illis defendendis adhuc comparerent: & his ad resistendum satis mature paratum nihil esset.

XII. Rex spem conceptam acrius indies rapiens, trepidis circa oppidis & suspensis, in quam videlicet partem ea tempestas incumberet, repente turbinis in morem, Lecestriensi agro, cladem ac terrorem, urbi militem admovit, gnarus ut initia belli provenissent, famam in cætera fore. Jamque & Breretonus Cestriæ obsidionem solverat, copiis Nantvvichum abductis; & Scoti sub Levinio per Cumbriam ac VVestmorlandiam se circumegerunt, si forte Rex in Scotiam & ad Montrosium contenderet. Inter quem & Urrejum, quarta copiarum parte inferiorem (nam vix millenos habebat, cum illi quatuor millia essent) tam ferociter paulo ante pugnatum fuerat, ut utrimque duo cIɔ & Iɔ occumberent. Hoc eorum factum,

& omnem illam prolatationem, multi suspectare; nec deerant, qui avide criminarentur; *Hactenus in vanum sollicitatos. Nunc, ubi pericula urgeant, & exercendæ virtutis locus sit, reduci copias. Cur non in ipsum Regem eatur, sive Scotiam, sive Anglorum Provincias petat? Nam viam ostendi hac tergiversatione, & cujus impetus mature sistendus, impune ferro flammaque ad Cumbriam usque, omnia vastaturum.* Atque hæc paulo ferocius, quam ut inter federatos, jactabantur, clam suspiciones alentibus regiis, per ambiguos sermones, quæque alia turbamenta vulgi, cum non deessent consueta ab externis auxiliis, quæ raro prospere petentibus cedunt, argumenta. Sed & ipsi conquerebantur de Eboracensium obstinatione & odiis, quod hactenus impetrare non potuerint plaustra, aliaque impedimentis promovendis necessaria.

XIII. Lecestria fertilissimi soli & dives opum Provincia, inter Northamptonios & Nottinghamios sita, Lincolniam ab Oriente respicit. Eam Parlamenti fidissimam Rex ingressus, cum terrorem late circumtulisset, mox trepidæ civitatis oculos fumo ac pulvere implevit, quod magnum usum haberet potiri oppido pleno & opulento, simul reliquis civitatibus inferri metum posse, antequam auxilia concurrant. Ea gentis suæ caput, situ non valido minus, quam amœno, & in qua optimus quisque, metu grassantis

ſantis verſabatur, neglectim munita, leve ſub Roberto Pieo præſidium habebat, dimiſſo inſuper à ſecuris, cum parte equitum, Iacobo Enniſio. Atq; is jam Nottinghamiam, Scotis ſe juncturus, properabat; cum trepidi nuncii cum aſſequuntur, & auctis haud in vanum periculis, quanquam ambiguum, revocant. Altera die, confirmata ſuo adventu civitate non mediocriter, Regios fortiſſime ſuſtinuit, nç appropinquare, ſuggeſtus tormentorum ſtruere poſſent. Ultimo Maji univerſus peditatus in conſpectum venit; & feſtinato acceſſu, muralibus tormentis urbs concuſſa. Miſſuſque à Ruperto tubicen, cum ſibi feſtinum reſponſum dari imperioſe juberet, infecta re diſceſſit, quod tam ſubito inter oppidanos convenire non poſſet. Unde acrior ex caſtris muralibus tormentis impetus, disjecta parte murorum, à regiis factus eſt; & civitatis excidium poſcunt. Prima noctis vigilia, omnibus ſimul tormentis exploſis, quod militi peremptoriç oppugnationis ſignum fuit, undiq; adſultatum eſt muris, tanta pertinacia, ut in ipſam urbem per hiantes ruinas irrumperent. Illi haud timide reſiſtunt; maxima certatur vi. Regii partim novis obſeſſorum operibus retardati, partim ab Enniſii equitatu, mira fortitudine, & animis ſupra vires, quinquies in ruinas mœnium expulſi, ultra ſuorum trecentos, ex quibus aliqui ordinum ductores, in eo ardore amiſe-

amiserunt. Acriter utrimque pugnatum est; regiis existimantibus, si paululum annitantur, captam urbem; Lecestris pro nudata mœnibus patria, corpora opponentibus. Omnium confessione Scoti sub Ennisio plusquam viros se præstitere, sicut in oppugnatione Hibernos audacissimos fuisse constat. Laudatur Germani cujusdam equitis, digna quæ posteritati commendetur, constantia. Is interfecto à Regiis tormentorum magistro, sua sponte equo desiliens, in locum & munus successit, nec stationem, nisi cum anima, telo confossus, deseruit. Interea hostes ab altera parte, superatis mœnibus, urbe potiuntur, capto Rob. Pyeo, qui ferocissime dimicabat. Oppidani, post egregia virtutis experimenta, furori hostium impares, qui undique irrumpebant, jamque foro potiebantur, deditionem violentæ expugnationi simillimam faciunt. Et ibi modus prosperis ad id rebus positus. Nihil imposterum feliciter cessit, quamvis regii, Lecestria capta dispectarent, quos virium suarum terminos haberent, Urbs misere direpta: præsidiarii cum civibus capti. Quorum nonnulli malam propugnatoribus suis gratiam retulerunt, incensis in eos Regiis, tanquam absque ipsis fuisset, maturiori & spontanea deditione, urbs licentiæ militum eripi potuisset. Constat ex Regiis ad CCCC, ex oppidanis CCC occubuisse. Quod incerto

adhuc

adhuc eventu, Angliam horribili fama implevit, & calumniatus est aliquandiu vagus rumor: *Vrbem primo impetu captam, quicquid ab immiti & crudeli milite sperari queat, pertulisse. Cæsos sine discrimine omnes, cum inermibus armatos. Non liberos, non parentes adulta ætate, non gemitus virorum, luctus mulierum, immanem animum inflexisse.* Et hæc more famæ, credentium otio augebantur, facili civitate ad accipienda credendaque omnia nova; cum tristia sunt: ac ut in magnis mendaciis, interfuisse se quidam, & vidisse affirmabant. Quod sicut Regiis temere creditum, invidiam auxit: ita etiam cum certius omnia innotuissent, nihil in afflictissimam civitatem miserationi decessit. Quanquam damnum aliquomodo compensaret Evesfhamia Vigorniæ, mœnibus situque tuta, à Masseio, VVarvvicensium ope, tum intercepta. Quod si Rex statim in East Angliam se cum victore exercitu præcipitasset, haud dubie ingens Parlamento necessitas injecta fuisset, nondum firmatis præsidis, ac dubia multorum, maxime per Norfolciam, fide. Nam hoc omnes fatebantur, debellari tum Angliam in illis, quæ solæ restabant partibus, potuisse. Cæterum id quod plerumque magnis Imperatoribus solet, post prospera, etiam Regi accidit, ut victoria uti nesciret, & cum vel trahendum esset bellum, vel illæ partes invadendæ, dato in non necessa-

rium

rium discrimen exercitu, omnium tribus annis tanto quæsitorum sanguine, jacturam fecerit, ac de summa rerum periclitatus sit. Atque hæc fuit Lecestriæ expugnatio, quæ tantam Anglis, cum terrore, indignationem incussit. Deserendam Oxonii obsidionem omnes fremere, sed imprimis mœsta ac multiplici metu suspensa civitas, cujus postulata fuerunt; *ut decreto exercitu maturrime delectibus aucto, Fairfaxius ingruenti bello tota mole occurreret: Cromvvellus Orienti praeesset: Levenius Scotos suos in austrum duceret.*

XIV. Nam Rex opportuno ad bellum porrigendum loco potitus, stabilem in hostico pedem fixisse, & proxima quæque ac remota invasurus putabatur. Ambigua fama, nunc Septentrionem, & Cestria, Scarborougha, Carleolis liberatis, Scotiam peti, & hoc magna Regiorum fiducia, jactatum. Nemo scire, & omnes affirmare. Sive quod id consilii fuerit, sive ad terrorem, & ut incerto periculo minus prospici posset. Jamque multi per Provincias, temporibus insidiantes, novis rebus studebant; & Eboraci tumultus à seditiosis concitatus, quorum ad sexaginta capti, Cavvoodum ac Hullam missi sunt, tribus qui authores fuerant, capite, ad exemplum, plexis. Sic cœptans tum maxime conjuratio disjecta. Apud Northumbrios quoque contra Vicecomitem Ioh. Fen-

vvickum

vvickum detecta conſpiratio. Quæ omnia eo ſpectabant, ut ſi Rex in Septentrionem pergeret, paratæ in armis partes eſſent. Sicut & in Eſſexia, eodem animo, quidam Nevvhallum, haud procul Chelmsfordia muniebant: aliis prima rerum quiete ſpeculantibus; cætera ex eventu judicaturi. Contermini Leceſtriis Derbii, quocunque tandem Rex ſe verteret, periculum ſibi imminere rati, ad defenſionem, intenta cura; ſe præpararunt. Et Ioh. Gellius, ſimultatibus quæ ipſi cum nonnullis interceſſere, poſitis; laudabili exemplo oſtendit; eas patriæ noxias eſſe non debere. Præſidia Coleortono, Burleighouſa, Kirbya, Derbiam & Rockinghamiam traducta. Iamque & Eaſt Angli, Elia, Cantabrigia, Peterburgo, Stamfordia, Hundingtonia, & aliis locis firmatis, copias ſuas quæ XII millium, undique ſub Cromvvello, præſentiſſimi animi Duce, contraxerant; cum ſimul Rex, ſimul Fairfaxius, paulo poſt ingenti prælio certaturos exercitus moverunt. Alter alterum ad pugnam poſcebat, ardentibus utrimque animis. Major his fiducia, & ex ſucceſſu faſtus, an illis propter cladem ſociorum, indignatio fuerit, haud facile dictu. Triginta millia ovium, & octo mille alias pecudes, Regii Leceſtria & vicinis Provinciis, præter aliam gravem prædam, abegerunt. Inſuper equorum aliquot millia ex illis Provinciis

abducta

abducta sunt, partim trahendis tormentis, quorum XXX exercitum sequebantur, partim augendo equitatui.

XV. Sic Oxoniensis obsidio, tentata potius quam cœpta, post leves aliquot velitationes, magno Regis ac Principis, sed improspero gaudio, iterum soluta est. Fairfaxius, quanquam alias destinationis certus, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis, tum necessitati parens; relicto cum parte copiarum Brovvnio, tota exercitus mole in hostem contendit, Bostolia ex itinere & obiter tentata. Cujus rei memorandæ, dum ad majora pergo, compendium fecissem, nisi fæminæ, ob virilem militiam, laus sua deberetur. Hæc præfecti uxor, munia ducis per eos dies induit, & deditionem non mascule tantum respuit; verum etiam astu grassata, quicquid ab oppugnantibus materiæ collatum, inter simulata colloquia, ignibus repente immissis, cremavit. Facilis de contemnendo loco victoria. Sed majus in tempore momentum, & præverti ad Lecestrios instantior cura fuit. Itaque signa convellit, & continuum diu noctuque iter properans, paucis castris in hostium conspectum venit, certus non trahere bellum, sed fortunam experiri. Urgebant utrosque fata sua. Fairfaxius Regios, Regii Fairfaxium, & decretorios illos campos, adhuc, nisi quantum animus præsagiebat, ignoratos, quærere. *Nihil*

tanto

tanto successu, tantis apparatibus actum. Iret miles, & alterum sive Marstammera, sive Lestethilla, diem adderet.

XVI. Igitur Rex æger mora, spe impatiens, Provincia confecta, nondum certus solutam Oxonii obsidionem, in austrum movet, ut famæ inserviret, quæ in prospere cœptis validissima est. Lecestriæ Hastingius Loughboroughius præfectus, qui magnam urbis partem diruit, ut cætera inexpugnabili mole confirmarentur. Secuta est lamentabilis Provinciarum direptio, quæ velut fulmen, cuncta, equos, jumenta, homines adussit. Ut florentissima paulo ante regio nil jam nisi solitudinem referret. Ac quamvis initio Septentrionem petere animus regiis esset, prævaluit Oxonii periculum. Dumque reducitur exercitus, solutam obsidionem innotescit. Hinc aucta Regi spes, multis simul argumentis concurrentibus, quorum pleraque ex vano petita erant. Bostoliæ cccc amissos, castra Ordinum inter tumultus ac dissensiones inquieta, & jam mutuo sanguine polluta, lites Fairfaxii, Brovvnii, Cromvvelli, & Occidentem à Goringio debellatum, quia læta, etiam credebantur. Præter hæc, quæ in speciem, alia Regem confirmabant, spes auxiliorum à Gallia & Hibernia. Nam præterquam quod Glamorgius ad Kal. Junii, sex; Cambri quatuor millena

promitterent, Fitzvvilhelmus Parisiis Reginæ decem millia Hibernorum obtulit; *siquidem Rex ad justa federatorum Catholicorum postulata, saltem privatim concedenda, adduci posset.* Sed insuper supremum sibi in militem Imperium postulabat, quemadmodum antehac Novocastrius & Kingstonus, singulos exercitus duxissent. Pacem iis Rex, veniam delictorum, restitutionem in integrum, Libertatem Religionis, ultro obtulit. Quæ postrema, quoniam internecione Protestantium jam consecuti erant, de prioribus haud multum laborabant.

XVII. Tota in eventum Anglia erecta erat, cum nec spes nec metus cuiquam certus, sed omnia immodica essent. Nam de controversiis, haud dubie, si res ad justum prælium deveniret, fatalem illum diem judicaturum, opinio erat. Atque ut in ancipiti statu fieri solet, sententiam promtissime ferebant, qui minime consulebantur. Multi per inopportunas querelas, consiliis aliorum contradicere, nimii verbis, linguæ feroces, & in periculis non ausuri. *Quid enim hactenus tanto apparatu, & tantis viribus actum sit? Tardis & incerta consultatione libratis conatibus, nunquam premi hostem, & ex distantibus terrarum spatiis, consilia fere post res afferri. Hinc illam cladium vicissitudinem, hinc auctas Regi vires. Qui non tam suis armis, quam adversariorum vitiis confidat. Contemtos sæpius hostes, & victoria nondum*

dum parta inanem spem fuisse. Distractas sacris factionibus mentes, & dum omnia simul agantur, tot obsidionum ludibriis, tot in varias partes expeditionibus, damna intendi. Vel Lecestriam exemplo, quanto melius fuerit Oxonium intactum. Parum scilicet Provinciales milite & argento exhaustos, nisi etiam vana expectatione illudantur! Vbi autem omnis illa pecunia vis? Vnde tanta semper & insatiabilis inopia? Non imposita cunctis rebus tributa, non federatorum opes exercitui sufficere. Adeo quoties vel minimum quid agendum, novis exactionibus opus esse. Et hæc palam, sive à miserantibus publicas calamitates, sive ut conspectiora mala essent, hostili fraude jactata. Eaque obtrectationis audacia, quanquam publicæ utilitatis specie contecta, plus tamen tumoris, quam solidæ pietatis habebat. Auxit invidiam quod haud ambigue nonnulli, clandestinæ proditionis & peculatus, eadem licentia, notabantur. *Ab his consilia eliminari, ut citius quid in Parlamento actum, hostes quam amici intelligant. Ab his optimas corrumpi victorias. Denique rationes ærarii horum artibus detentas.* His querelis, utcunque non omnino inanes fuerint, tum nihil opus erat. Non ignoratum multa quotidie peccari. Sed neque privatis ex eventu, & collectis suspicionibus, de summa rerum judicandum.

XVIII. Rex Lichfielda & Nevvarka CIↃ IↃ equitum evocatis, per Buckinghamiam ex

Leceſtria profectus, Daventreæ Coventriam verſus caſtra poſuit. Nec longe Fairfaxius aberat. Qui Brickhillæ Vermudenio, cum bis mille quingentis equitum, & paulo poſt cum majoribus Eaſt-Anglorum copiis (tria millia peditum, equites mille erant) Cromvvello ad ſe recepto, hunc ſummis exercitus ſtudiis, equitum Magiſtrum & Legatum creavit. Nec de prælio imminente anceps rumor, & Rex ultro invitabat, campo inter Brakleiam & Buckinghamiam, ac vicinis collibus, ſituque locorum, curioſe perluſtrato. Nec minori cura Fairfaxius cuncta ad prælium comparabat. Miſſi iterato nuncii, qui Gellium, Roſſiterum, Coventrios, Northamptonios, VVarvvicenſes, Nottinghamios, cum omnibus copiis advocarent. Skippono injunctum, ut exercitum in alas & cuneos campeſtres diſpertiret. Ipſe Imperator, nullo jam Orientalium periculo, Stono Straffordiæ & VVottonæ, tertio à Northamptonia lapide, mox Gilſboroughæ caſtra poſuit. Ibi ab exploratoribus relatum, regios non prælium eo loco, ſed abitum moliri. Nam receptis quos Oxonium cum Leceſtrienſi præda miſerat c I ɔ c c equit. & Fairfaxio jam imminente, Rex Pontefractum, & in Septentrionem, ſolvendis obſidionibus, ire deſtinavit. Jamque Burroughilla Harborougham, præmiſſis impedimentis, venerat, cum Fairfaxius eum ad

ad Nazebin assecutus, turbatis ea nocte per Iretonum, valida equitum ala, stativis, prælii necessitatem fecit. Et jam vota utrobique, Londini & Oxonii, pro successu nuncupata. Nunquam ferventiores preces cœlum sollicitarunt, quam cum Majestas, Religio ac Libertas, hactenus utcûnque defensæ, uni & ambiguo prælio, committerentur. Tanquam ultima omnibus dies instaret sic flere, sic gemere; & victi extremum servitutis, denique hi Episcopos, illi Presbyteros ac Independentes, horrebant. Nemo erat, qui non de fortuna partium, diem illum decreturum conjiceret; & vincendum illa acie, vel cadendum esse. Cætera secundum eventum prælii cessura; & id pro omine belli fore. Plurimum trepidationis in publico, ut quemque nuncium fama attulisset, animo vultuque conversi, suo quisque metu pericula metiri.

XIX. Præter incerta belli Tauntonensium iterato in maximis angustiis res, curas duplicarunt. Quibus tanta passis non subvenire inhumanum, sed copiæ nec Fairfaxio detrahi poterant, nec Massejus, quanquam Cantii, Surreii, Sussexii, Hamtonii omnia conferrent, Goringio metuendus. Scriptæ tamen ad obsessos literæ, quibus spes subsidii ingesta. Et illi animo in mortem obfirmato; non se urbem dedituros promittebant, non si acrior Saguntina fames urgeat. Fidem donec vita suppeditet,

tet, ac urbem cum anima retenturos. Dederunt etiam præclara fortitudinis suæ argumenta, crebris eruptionibus & una vice Iↄ hostium interfecti sunt, cum obsessorum non nisi centum cecidissent. Illico Londinenses, præter favorem in miseros pronum, etiam atrocitas obsidionis concussit, & ostiatim pecunia, pro maturandis auxiliis, collecta; in quo opere multorum insignis liberalitas eluxit. Quanquam alii prudentiam requirerent, criminantes quod necessitas extorquebat: *Quid enim hoc aliud sit quam exhaustum ærarium, quam fractas vires, hosti, & cum detrimento confiteri?* Nunciatum quoque fuit, Goringianos apud Crookhornam, versis in se armis, non exiguo numero, mutuis vulneribus cecidisse.

XX. Trepidantibus ad incerta casuum, novam spem addebat, Scotorum ex Septentrione adventus; quos hactenus mora sua vulgus haud leviter suspectarat. Qui cognito Regis motu, ut Lecestriam expugnasset, ut in Austrum reduxisset copias, ex VVestmorlandia in Eboracensem agrum cum exercitu pergunt. Jamque Burrovvbridgam, LXXX cIↄ passuum à Lecestria venerant; & inde Doncastrum, cum prioris facti sui rationem reddidêre: *Non aliam ob causam exercitum in VVestmorlandiam reduxisse, quam quod ibi Regem commodißime præstolari possent, si forte in Lancastriam vel Eboracum moliretur*

irru-

irruptionem. Sibi non Angliæ tantum interioris, sed & limitaneæ ac Scotiæ, rationem habendam. In qua, cum validæ Montrosii partes sint, facile apparere, quanto cum damno utriusq; gentis, eam Rex, Scoticis armis alibi, & longe à patria peregrinantibus, invadere queat. Addita hortamenta: *Ne locus vanissimis suspicionibus detur, quas maligni homines consulto, & ad dissidia promovenda, spargant. Non jam levem rem, sed animam in dubio esse, Religionem & libertatem armis controverti, velintne utramque contra vim stabilire, an homines crudeles ac impios, qui Regis authoritate in publicam perniciem abutantur, implacabili sævitia dominari. Commune periculum concordia propulsandum.* Igitur pecunia, aliaque bello necessaria ipsis decernuntur: & ut properarent Regiis à tergo instare, moniti sunt. Idque eo impensius postulatum, quod nunciaretur, Montrosium, clade accepta, copias, quæ circiter quatuor millium erant, in totidem cuneos dispertisse, sive ut facilius fuga elaberetur, seu ut latior populatio fieret; Baylio, Urrejo, Humio eum in Atholiam persequentibus.

XXI. Sed jam debitum par, flagitante fortuna, sedem bello Northamptoniam delegerat; & una dies suspensos utrimque animos, metu futuri exolvit. XIV Junii (magna dies, & si quæ supersunt, posteris seculis memoranda) infensas acies pugnantes, vincentem hanc, victam illam ostendit. Nam ut Rex immoto ad

certamen animo Fairfaxium adventare cognovit, distrahi consiliis, iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Goringius missis ad Regem literis, quæ proxima ante prælium nocte à Fairfaxianis interceptæ sunt, aciem constanter dissuasit. Eadem multorum Ducum sententia fuit. Contra aliis, & ipsi Regi, prælium & festinari casus placebat. *Nam nec Lecestriam reduci copias absque summo periculo posse, & cum equitatu haud dubie validiores sint, peditatu numero, non virtute & experimento inferiores, cur pugnam ultro provocante hoste, cum ignominia, & imbecillitatis confeßione, detrectent? Igitur quærendum Fairfaxium, neque hanc ipsi gloriam relinquendam, ut prior voluisse prælium videatur.* Non amplius contradictum fuit, postquam ipse Rex significavit, idem sibi placere. Ineluctabilis fatorum vis, cujus fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Nam recte rem putantibus, non eo adhuc ventum erat, ut certamine extremo opus esset, nec Regis peditatus Fairfaxiano comparandus. Ut prælium usque ad Goringii, qui expectabatur, adventum, vel differri vel omitti debuerit. Erat & alia causa, quod miles recenti prɇda & opibus gravis, non tam de pugna, quam fuga cogitaturus esset, cæteris ira, clade sociorum, & ipsa inopia, acrius animatis. Sed, ut dixi, fata Angliæ prævaluerunt, & Rex, dubium an Lecestriam evasurus, an quod insequentes in via, & subito

ſubito aggredi ſtatuiſſet, copias celeriter præmiſſis impedimentis movit, ac inter Nazebin & Clipſtonam Northamptoniæ, inſtructa acie, incompoſitos adhuc, & nihil tale metuentes, excepit. Fairfaxius ſummo mâne Gillinga Nazebin venit, ſimulque tota hoſtilis potentia in conſpectu fuit, ut in editiore loco, ventum locaque commoda in uſum ſuum vertens, conſtiterat, & militari paſſu, appropinquabat.

XXII. Ibi fortuna partium tranſacta, ac ſtatim ad arma pari voce clamatum eſt. Nec leviter initio trepidatum, donec redactus in ordinem exercitus, prælio componeretur. In quem finem reductus in declivia miles, ut extra conſpectum hoſtium, majori celeritate inſtrui poſſet. Quod Regios haud parum turbavit, cum id conſilium fugam interpretarentur. Nunciatumque Regi fuit, Fairfaxianos confuſis ordinibus, Northamptoniam feſtinare; nec dandum ſpatium, dum gradum ſiſterent, & animum ad pugnam reciperent. Igitur tanta alacritate Regii invecti ſunt, ut multa quoque tormenta, ob pondus, & temporis anguſtiam, relinquerent. Locus ipſe mille paſſuum longitudine, inæquali ſitu, cujus altera pars colles erant leviter adſurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Huic campo fata regni commiſſa ſunt; & ſpretam Majeſtatem,

ac ſervitutem in æternum proferre, aut ſtatim ulciſci, in hoc erat. Uterque exercitus numero & robore haud multum diſpar; quanquam ſint qui Regi millia quatuordecim, Fairfaxio duodecim tantum adſcribant. Sed illi veteres militiæ, præferoces nobilitatis, & rebus ſecundis nimii. Hi, quanquam cætera, quæ nihil ad fortitudinem & victoriam, impares, acerrimi bello, & utriſque par alacritas, ac velut in extremo ac noviſſimo caſu, inter militaria opprobria auctæ iræ; cum nunc Cornubiam, nunc Marſtammoram, & quicquid mutuis cladibus vel victoria notabile, ingererent. Receptus in propinquo nullus, quod inde Leceſtria XIII, Northamptonia X CIↃ paſſuum diſtaret. Ita utriſque neceſſitas in loco, ſpes in virtute, ſalus ex victoria fuit.

XXIII. Jam adulta dies erat, cum prælium omiſſa velitatione, ſubito ingens per totas acies exarſit. Quarum hæc facies fuiſſe traditur. Rex equite frontem explet; in ſecunda acie Legiones locantur: Ipſe, Rupertus & Mauritius, dextram alam, ubi robur lectiſſimi Equitatus, curare. Cætera inter duces diſtributa ſunt, Aſhleio ſiniſtrum cornu regente. Nec alia Fairfaxii ratio. Qui inſtructos ruenteſque ita diſpoſuit, ut peditum aliquot millia mediam aciem firmarent; equites cornibus affunderentur. In dextra ala, ubi Legiones Fairfaxii,

VVha-

VVhalei, Pyesii, Rossiteri, Finesii, Sheffieldi, Cromvvellum: in sinistra, ubi Fleetvvoodus, Richius, Butlerus, Vermudenii & Suffolcii erant, Iretonum curare jubet. Rossiter, qui sub initium prælii, cum legione sua advenerat, apud Cromvvellum locum cepit. Peditatus Skippono commissus, qui acie ea die cessurus non erat, nisi victor, vel cadaver. Hunc quoque in duas partes Imperator distribuit, dextram Fairfaxiis, Montacutiis, Pickeringis, VVallerianis; lævam Skipponiis, Bartletis, Rainsboroughiis, Hamondis obtinentibus. Delecti ad improvisa, & post principia sepositi. Pro tessera his; *Deus nobiscum*: illis *Deus & Regina Maria*. Non fuit major dies quam cum duo duces, collatis cominus signis, direxere aciem. Ipse Fairfaxius, ut tegimen capiti detraxerat, ingentes curas dispertiri, obire cuncta; & exemplo suo gregarii militis ac Imperatoris munus confundere. Facies illi ante pugnam lurido pallore suffusa; quod ipsi solemne, quoties ardua belli, & discrimen ultimum aggreditur. Adnotabant quibus otiosum est vetera & recentia contendere, maximos duces prælia notabili spirituum turbatione inire. Sicut illum ex inferiori labio sanguinem manasse, alium arma induentem, omnibus trepidasse membris, & ad galeæ conspectum expalluisse, ferunt.

XXIV. Adhortari milites, jam sponte sua ruentes,

ruentes, neque opus, nec tempus ferebat; & præsumta spes causas exemit. Et tamen Duces ac tribuni non in totum omiserunt: *Hanc diem de controversiis judicaturam. Meminissent causæ pro qua pugnarent. Ultimum hoc operum fore. Postea nihil victoribus impervium, nihil insuperabile, atque eadem victis adversa fore. Si belli finem cupiant, hac acie parari. Religio, Libertas, & ab adversa parte cum Episcopis Majestas, quæque alia hortamenta victoriæ*, ingesta. His vocibus instinctos exercitus, propriæ quoque iræ stimulabant. Regii, quæ frequentissima cladium causa, hostem suum, ut multum infra despectare; quod in toto exercitu unus tantum Eques, unus tantum veteranus miles, nullus nobilium esset. Et hinc voces in contemtum hostis, ac victoriæ præsumtio: *Pueros esse, qui nunquam arma, nunquam aciem viderint. Illi ut contra Regem, Principes, nobilitatem, veteranos, pugnent? Cur non irruant & ora imberbium Tyronum mucronibus quærant? non aspectum, non vocem, nedum manus armis assuetas laturos.* Ut vero insonuerunt tubæ, & mixtus cum tympanis tormentorum fragor, vento & sole utrisque, magis tamen Regiis faventibus, nihil in summa rerum cunctati sunt, & dextra Regii equitatus ala in sinistram Iretoni, effuso impetu contendit. Glandibus & cæteris missilibus prælium incipitur. Nec mora: campo decurso totæ acies ad pugnam coierunt, & certamen ferocissi-

cissimum oritur. Statim res ad mucrones & manus deducta. Mixtus vir viro, in equum equus incubuit. Concursum pectoribus, telis, non mollius, quam si allisas rupibus rupes turbo conferret. Resonabant cadentium turbantiumque confuso clamore, vicini late colles. VValeius Langdalianos equites aggressus, usq; ad Ruperti peditatum, eos retro egit. Eadem totius alæ sinistræ fortuna fuit, & omnes loco pulsi sunt. Non minus, sinistrum Fairfaxianorum cornu nutabat. Ipse Rupertus, insignis hosti, conspicuus suis, ante alios omnes, instare perculsis, sternere obvios. Et erat ingens spectaculum videre pugnantes Regem & duos Principes Palatinos, quemque inter primos Legionarios, in acie & fronte militum suorum. Nec jam vim sustinebat cum suis Iretonus, gravi insuper vulnere tardus. Quod sicut animum regiis addidit: ita cæteris, quanquam confusa jam acie, & arctis rebus, indignationem auxit. Plures tamen de victoria desperare: & amissas res, transactum de partibus, argumento erat jam in fugam nutans, jam loco cedens sinistrum cornu. Fractaque media acies, tristem toto campo faciem exhibebat, cum nullis Ducum adhortationibus confusa fuga sisti posset. Donec ultimis immixti subsidiis, & animo ad extrema obfirmato, hostem successibus ferocem, magna constantia Rainsborou-

ghius & Hamondus repelleret. Iretonus, dum peditem oppositum expugnare annititur, sarissa femur trajectus, & Alabarda in faciem ictus, confosso insuper, cui insidebat, equo, capitur. Fuitque in potestate hostis, quamdiu prælium duravit. Rupertus, disjecta sinistra ala, fugientibus acer imminere; usque ad Nasebin trepidos agere. Tum aggredi impedimenta quæ cum præsidio relicta; & demum intellecto Regis statu, ad suos reverti. Nullum in illa trepidatione Fairfaxius constantis Ducis, aut fortissimi militis officium omisit, intectus capite, promtus inter tela, felici temeritate in prima acie versari, laborantibus succurrere, multum ipse pugnare. Et jam præter Iretonum, Butlerum ac Belvinum, Skipponus quoque, à Ruperto, ut nonnulli tradiderunt, vulneratus erat. In quem ut Fairfaxius, suo & hostium sanguine cruentatum incidit: *Excede pugna*, inquit, *cætera nobis curæ erunt.* Cui ille ad omnia pericula contumax: *Non excedam*, inquit, *quamdiu vel unus subsistit.* Dicto fides adfuit. Manu, voce, vulnere, sustentavit aciem; & sicut princeps pugnam iniit, ita postremus confecta excessit.

XXV. Interea Cromvvellus sinistram Regii equitatus alam, torrentis instar agere. Ut æquato utrimque periculo, cum duo cornua funderentur, anceps & dubia acies, inter militum iras, diu hæreret. Non alias majore mole con-

concursum, neque ambiguo magis eventu, fusis utrimque cornibus. Ut plane videretur fortuna, nescio quid, deliberare. Et hactenus æquata pugna. Dein Ordinibus pro meliore fuit. Prima inclinatio facta, cum regii, omisso prælio, quasi transactum de partibus foret, impedimenta, quibus jam omnibus potiti erant, diriperent. Non semel victoriam prædæ aviditas corrupit, & pravum certamen spolia consectandi. Sic & tum fortuna pugnæ mutata. Quippe Fairfaxius, inter militarem audaciam, Ducis non oblitus, nunc hostium turbabat ordines, nunc vulgaribus non contentus periculis, quacunque rem perplexam videbat, impavidus effundebatur. Et cum hinc suos nutantes, inde Cromvvellum superiorem videret, collecto robore, in turbatos, acriorem impressionem fecit. Maximum certamen fuit cum pedestri legione, quam cœruleam vocant. Illa incredibili audacia locum suum tueri. Et quamvis ante & à tergo, omni parte, invaderetur, immota contra summam vim hæsit. Donec numero ingruentium oppressa, ut constiterat, cecidit, locumque pugnando captum, suo quisque cadavere, pulcherrimo virtutis monumento, texit. Pauci evaserunt, cum in ipsam mortem, ferina rabie, pugnarent. Nec alius jam labor restabat, quam peditem, ab equitatu desertum, concidere. Interjectumque spacium, dum tota Fairfaxii

acies,

acies, coïret. Adhuc se victos regii non agnoscebant, indignantium similes in novam aciem conglobati; & milites celebrantes culpantesve, uberioribus inter se probris, quam laudibus stimulabantur. Ac quasi ex compacto, uterq; exercitus, in medio ardore, aliquandiu immotus cōstitit. Utrimq; pudor, utrimq; gloria, & urebat acerrimas mentes victoriæ decus ac præmium. Tum post breve silentium, redintegrato certamine pro victoria, haud dubie ad hos ultimos nisus secutura, tanto se impetu in hostem Fairfaxiani intulerunt, ut sustineri ultra non possent. Hinc trepidatio, & Rex fremens frendensq; cædem suorum spectabat, ac tota volitantem acie, fortuna magis quam virtus deseruit. Lentæ adversus Imperia aures, & sibi quisque properus. Mox omnis equitatus, sine pudore flagitii, sine cura Ducum, effusissima fuga, Lecestriam versus contendit, deserto cum tormentis & impedimentis toto peditatu. Qui undique circumfusus, abjectis armis, vitam petiit, & in neminem ultra aciem sævitum. Simul quicquid à fugientibus relictum, præter Labarum Regis, in quo Leo corona aurea insignis ferociebat, signa militaria centum, lintres portatiles, omnia tormenta, castrense argentum ac secretiores epistolæ, cum opima præda, in potestatem concesserunt. Ita secundissimum prælium factum. Non unquam toto bello celebrior & sine exceptione victo-

victoria parta. Isque primus dies, Regis partes funditus afflixit, & imposterum adversa omnia habuit. Ut haud facile reperias, quem aut pronior fortuna aliquandiu comitata sit, aut veluti fatigata, maturius destituerit. Cæsorum tam exiguus numerus, ut mirandum sit, tam vili sanguine, tantum captivorum, tantum victoriæ partum. Ex regiis non amplius CCCC, ex Fairfaxianis vix centum desideratos constat, inter quos unus tantum centurio & duo signiferi. Nemo majoris notæ, ne inter regios quidem, cecidit, quanquam primo dubia fama, Regem, Rupertum, Lenoxium, Langdalium, & alios, vulneratis vel exspirantibus accenseret. Repertum quoque in præliari campo ligneum simulacrum, viri imagine, quod regii, *Deum Roundheadorum* vocabant, & paulo ante prælium, in triumphi speciem, contemtim circumgestarant.

XXVI. Hæc est nobilis illa ad Nazebin pugna. Quid ille dies Britannico orbi præstiterit, ex quo in quem statum pervenerit fortuna publica, continui successus ostenderunt. Inspectum Skipponi vulnus, inter dextri lateris costas, nullo plumbi exitu desidens, & explorantibus dubium an receptum in vitalia esset, opinione gravius deprehensum fuit. Ac dicente astantium quodam; Turbari ejus diei gaudia hoc infelici casu: *Neutiquam vero* inquit. *Qua gloriosiore morte vel vulnere defungar, quam pro Religione*

& Libertate pugnando? Deus me, commilitones, Deus roboravit. Northamptoniam ex præliari campo ductus est. Ac primo propter febriles calores desperatum vulnus videbatur. Mox, iis remittentibus, mitescere, & curam admittere cœpit. Captivorum ad millena quatuor, per Finesium Londinum tracta; quorum aliquot centuriæ nomina sua Hibernico bello dederunt. Quippe Ultonii Britones, tum arma Lageniæ & Connachiæ, una cum Scotis, quorum Monrojus Dux, intentabant; in Momonia Inchequinio, utcunque magnas rebellium copias sustinente. Qui nihil ab insita immanitate remittentes, atroci etiamnum cæde, in miserrimos Protestantes grassabantur. Et his aliqua captivorum manu commodissime subveniri poterat, spretis Hispani Legati postulatis, quibus eos, qui Regi suo stipendia facere vellent, ambibat. Ac cum ex interceptis literis innotuisset, peregrina auxilia expectari, Cromvvellus Ordinibus East Angliæ scripsit: *mature Eliam præsidio firmarent; habita Lovinglandia & Cromera cura, ne infestam classem alicubi incustoditis littoribus hostes insinuent.* Sed tunc frustra Lotharingus timebatur, cui audita Regis clade, consilium in Angliam veniendi, nullum fuit.

RERVM BRITANNICARVM

LIBER TERTIVS.

IVNIVS. I. *Fuga regiorum.* II. *Lecestria recepta.* III. Fairfaxii *in Occidentem expeditio.* IV. *Synodi Edinburgensis ad Regem monita & querela.* V. *Secreta in prælio capta populo præleguntur.* VI. *Qui exinde motus animorum?* VII. *Novus belli apparatus in Occidente.* VIII. *Salopiorum gesta.* IX. *Carleolas* Glemhamus *dedit; & Scoticum præsidium recipit. Hinc querela.* X. *Dorsetii & VViltonii tumultuantur.* XI. *Prætextus eorum.* XII. *Regiis favent.* IVLIVS. XIII. *Rex eos promissis sollicitat.* XIV. Ludovicus *Dyves incendit.* XV. *Miser Angliæ status in civili bello.* XVI. *Tauntona iterum obsidione liberatur. Ejus mirabilis constantia.* XVII. *Liber, Deum peccati authorem faciens, crematur.* XVIII. Goringii *apud Langportum clades. Bridgevvatera, Scarboroughа, Pontefractum deduntur.* XIX. *Regis angustiæ.* XX. *Spes belli patrandi.* XXI. Scoti *Herfordiam obsident.* XXII. Fairfaxius *Bathoniam & Sherbornam capit.* AVGVSTVS. *In Hibernia rebelles Youghallam obsident. Slego iis erepta. Sollicitantur à Rege.* XXIII. *Clavigeri contusi.* XXIV. *Regis arcta conditio in Occidente.* XXV. *Cui Cambri Cardiffum extorquent.* XXVI. XXVII. *Contendit ad* Montrosium. XXVIII.

 A quo

A quo Scotia misere afflicta. XXIX. *Clades & internecio Kilsithana.* XXX. *Miser Scotiæ status.*

I. QUis dubios rerum humanarum casus satis mirari queat? Quis non diversa præsentibus, contraria expectatis, aut speret aut timeat? Ita Regiis, ex tanta rerum gerendarum spe, necessitas injecta, magis qua evaderent, quam quo progrederentur, & propinqua simul ac longinqua omnia circumspicere coacti sunt. Primo quidem continenti fuga Lecestriam petunt. Ibi vulneratis depositis, agmine diviso, pars Lichfieldam, Nevvarkam alii contendunt. Rex ipse Ashbydelazouchiam ea vespera delatus, intellecto exercitus Fairfaxiani adventu, cum paucas horas quieti dedisset, media nocte Lichfieldam, inde in Cambriam, non intermissa fuga, evasit. Reliquum equitatum Langdalius Nevvarkam duxit, cunctis mirantibus, qua felicitate Johannem Gellium, eadem die Nottinghamia Lecestriam, cum bis mille equitibus contendentem, uterque elapsus sit. Cromvvellus, cum equitatu novissimos per multa millia passuum insecutus, magnam captivorum multitudinem retraxit. Finis sequendi, nox & satietas fuit.

II. At Fairfaxius, prompto ob recentem victoriam milite, cum Lecestriam trepidare haud dubium esset, proximo post prælium die, cum universis copiis, Magnam Glynam, quarto ab urbe

urbe lapide, pervenit; ſtatimque oppugnatio cœpit. Nam cum deditionem Haſtingus obſtinate abnueret, urbs tormentis concuſſa eſt; jamque collatis undique ſcalis invaſionem moliri miles; cum de conditionibus obſeſſi agere cœperunt. Præſidiarii exermes Lichfieldam deducti ſunt. Tormenta XIV. ſigna militaria XXX, armorum & equorum magnus numerus, cum divite præda, in poteſtatem venerunt. Haſtingus, ſive quod exercitus fidem, nullis adhuc obſidionibus exploratam ſuſpectaret, ſive conſcientia facinorum, non expectato tempore, cum paucis quibuſdam, deſerto milite ſuo, evaſit; eaque res non minimi mali cauſa fuit, cum conditiones non obſervatas eſſe, utrimque jactaretur.

III. *Mox*, ut non tam vincere miles ſciret quam victoria uti, ne irritum bellum traheretur, decretum fuit, fracto jam hoſti uſque in exitium inſiſtere, ne Cambricis delectibus, & in Occidente Legiones repararet. Igitur, confirmata in præſens urbe, cui Needhamus præfectus, exercitus per Warvvicenſem agrum ad Sabrinam, ductus eſt, donec Ordinum placita innoteſcerent, perſequi Regem, an Tauntonam liberare præſtaret. Ac ne dubitando & dies prolatando opportunitates corrumperentur, additi Imperatori, qui conſiliis intereſſent; ut miles per omnia extra dilationes poſitus,

consultis facta jungeret. Visum Patribus, Tauntonam petendam, quod Scotos Wigorniam, disturbando Rege, evocassent, & interceptæ à Goringio literæ, nonnisi ad paucos dies urbem defendi posse, significarent. Ita per VViltoniam & Dorsetiam sumto itinere, Fairfaxius in Occidentem curas intendit. Nihil memorabile in via accidit, nisi quod Hivvortha, templum firmis munitionibus validum, capta fuit: missusque cum Butleri legione Hortonus, qui Barkleianos Glocestriis infestos, contineret. Qui cum aliquoties feliciter in Carolum Lucam, arcis præfectum, pugnasset, paulo post ad exercitum Tauntonam reversus est.

IV. Rex Herfordiam convocatis Provincialibus, ne dissimulata clades in majus crederetur, ultro asseverat; *aliquid nuper damni acceptum esse. Cæterum auxilia in promtu, & si mala imminentia effugere velint, fortiter omnibus, qui arma ferre possint, contra hostem pugnandum.* Ad perculsum adhuc recenti prælio, missæ à Scoticis Ecclesiis, ex Edinburgensi Synodo literæ; quibus eum graviter adhortantur: *ut agnitis ingentibus peccatis, seriam in tempore pœnitentiam agat. Quomodo enim Deum laturum putet, bello contra fideles & pios subjectos moto, Hibernis rebellibus ad cædem eorum armatis & authoratis, Missam & abominanda Idololatria permitti? Patientiam populi usque ad extremum tentatam, non posse non, si*

ita

ita ut cœperit, obstinatus pergat, certissimum & ipsi & posteris excidium afferre. Iam & in Scotia, inquiunt, *barbarus Hiberni, Protestantium sanguinis insatiabilis ensis, horrenda cædium strage grassatur. Vtcunque nos taceamus, innocens sanguis, tuo jussu fusus, Missa, profanatum Sabbathum, spreta subjectorum fidissimorum justa postulata, vociferantur; & te ac tuos coram Deo accusant. Nimium Papistis indulges, nimium pertinax, contra Deum & tuam ipsius salutem ac felicitatem certas. Tandem aliquando resipisce, & sine filium Dei, super te ac regna tua, puro cultu & sincera gubernatione Ecclesiarum, dominari.* Sub finem supplices petunt: *Vniformem Religionis cultum, ab utroque regno probatum, sua authoritate confirmet.* Has literas Loudenius ad Digbium misit, à quo Regi Herefordiæ in manus traditæ sunt.

V. Et hæ tum Scotorum querelæ. Acriores apud Anglos motus, & inde præcipua in Regem alienatio, ex interceptis in Nazebiano prælio literis. Quas primo anceps & varia fama jactabat, cum adhuc in Parlamento secretæ haberentur: pacem cum Hibernis, Papisticæ impietatis libertatem, imperiosa Reginæ consilia, simulationes, Parlamenti contemtus, mira & hactenus multis non credita, contineri. Ac ne incertis rumoribus veritas labaret, in civium frequentissima concione, prælectæ sunt; quæ aversata subtiles conatus, Parlamenti exhorta-

tiones & sinceritatem festo applausu probavit. Pembrocius, Northumbrius, Lisleius, Tatus, Brovvnius, mentem literarum, sicubi involutiores sensus essent, aperuerunt. Et Brovvnius quidem civitati concordiæ bona proposuit; *Unicum in consensu levamentum. Et si*, inquit, *sumus inseparabiles, sumus quoque insuperabiles. Absit à vobis, cives, ut ex vestris dissidiis, gaudium hosti, vel victoria nascatur. Audivistis quam conjurata mente, in Religionis, Legum, Libertatis, excidium ac ruinam ferantur. Papismum introducere, ea demum Regiorum cura, id votorum summa videtur.* Quæ cum in vulgus effluxissent, ingens animorum commotio secuta est. Nec gravissimis vocibus temperabant: *Nimirum nunc apparere quo cum hoste confligentur. Cui aliud in ore, aliud in corde sit. Qui palam Protestationibus, & horrendis execrationibus, Deum hominesque fatiget, nihil aliud se spectare, quam Religionis Protestantis conservationem, & Papismi extirpationem. Clam interim, in rebellium Hibernorum, quos toties sibi totique mundo execrabiles dixerat, gratiam, se omnes Leges refixurum polliceatur. Quid ultra dubitent? agnosci ab omnibus manum; extractam è tenebris mentem. Iam non simulata verba, & protestationum inania, sed animum ac fluxam fidem inspici. Papisticas artes esse, contraria dictis ac professu animo abdere. Ubi autem illa speciosa sint?* Nunquam Leges contra Papistas refigam: vel meminisse

externi

externi militis horreo? *Cur non una opera lucem tenebris concilient, quibus verba talia actionibus, intentioni prætensiones, publicæ declarationes privatis consiliis, respondere videantur? Deniq; omnia ex Regina transmarinis præscriptis agi. Serviendum fœminæ. Conjugis Imperio obnoxium Regem. Eam cuncta dominationis flagitia suggerere; & virile aucupari Imperium. Eam belli, pacis, Religionis, Parlamenti arbitram, nunc hos, nunc illos, muliebri impotentia, criminando, regni arcanis incubare. Iam & Hibernos evocari, bonos illos & fideles subjectos Catholicos, ut Papismo extirpato, Protestantem Religionem propagent in Anglia, sicut paulo ante in Hibernia fecerint.*

VI. Contra alii, excusare literas, necessitatis obtentu; plures suppositititias existimare, & commento callido, ad populum incendendum sparsas. Quorum opinionibus confutandis, permissa cunctis, qui vellent, & manũ noscerent, præsens inspectio. Selectiorum quoq; fasciculus, à Parlamento evulgatus, additis animadversionibus, quibus in Reginam ac Regem querelæ repetuntur. *Reginam quidem omnia Regis consilia gubernare, sexu fœminam, origine alienam, Religione Papistam, moribus imperiosam, & in qua dominandi cupido, ac Papismi in Britannia stabilimentum, cunctis affectibus flagrantior sit. Nec magni quippiam, nec parvi, non prius consulto ejus oraculo, & consensu impetrato, expediri. Quicquid*

illi videatur, Imperii vim obtinere. Atque ipsam, odio Religionis & Ordinum flagrantissimo, extrema omnia, Gallos, Lotharingos, Hiberniam, Scotiam, prensare. Perniciosa consilia, de Parlamento solvendo, Papistis & Episcopis defendendis, suppeditare, suspiciones inter Regem & populum intendere. Iam Regem non Papistas tantum, sed & Protestantes, tanquam in omnium Monarchiarum hostes & destructores, sollicitare. Ita excitos Danos, pacem cum Hibernis festinatam; ne tam boni & fideles subjecti excluderentur, siquidem in Britannia conveniret. Abolita clanculum Parlamentorum acta, etiam quæ Religionem spectent. Pacem subdolè tentatam, & vano, cum res negaretur, nomine illusum. Solos Papistas in aula gratia florere. Hinc Brownio, Muskeryo, Plunketo, deterrimis rebellium, gratias agi: cum VVilmotus, Percius, Sussexius, contemtim & ut suspecti habeantur, ac Oxoniensis conventus, velut spurius & seditiosus, proscribatur. Cujus nomine factiosi malesana consilia apud populum tegant ac incrustent. Tum ad Oxonienses oratione versa: *Quid*, inquiunt, *contemti à Rege, apud Reginam ludibrio, adhuc moramini? Nondum omnino de vobis actum est. Et erroribus venia parata erit, si patriæ quam hostibus ejus servire malitis: & illo facinore ignominia ad posteros expiabitur. Nam cunctis jam innotuisse, in quantum verba factaque Regis, si componantur, discrepent. Aversatum omnem belli suspicionem, Papistas, Hibernos rebelles, externas*

copias:

copias: re ipsa, nomine custodum corporis, exercitu collecto, & bello moto, Hibernis rebellibus pacem ac gratiam, Papistis arma & superstitionis libertatem, abrogatis quæ contra erant, legibus, indulsisse. Gallos, Lotharingos, Danos, in Angliam evocatos. Hæc tum omni Anglia sparsa, ut animi in partes divisi, variè accipiebantur.

VII. Rex, immotus adversus querelas, quibus dudum assueverat, ferox mali insania, per Cambriam volitans, arma in Fairfaxium, arma in Scotos poscebat; certus inclinatam rem, nisi statim erigeretur, sisti non posse. *Ita vulgi, ita militum animos esse, ut Principes ex successu æstiment. Frustratos impetus contemtu vindicari.* Igitur futuri ambiguus, & magis quid vitaret, quam cui fideret certus, non tamen curam belli omisit. Equitatus ad manum vis magna. Peditem Cambri, Cornubii, Hiberni, & si posset Montrosius, promittebant. Jamque milleni à Gerhardo, Pembrociam acriter obsidente, cum aliquot equitum centuriis missi; quibus se in Herfordiensi agro Rupertus, & apud Vigornios Mauritius conjungerent. Delectus undique habiti, detrectantibus plerisque infelicem militiam. Nec contemnendam manum Grenvilius habebat: & validæ sub Goringio in Somersetia Legiones. Imminuta passim præsidia; & Oxonienses, quibus jam præter Abbingtonios & Gaunthousam, à VVallingfordiis & Bosto-

Bostoliis frustra tentatam, nihil molestum erat, carere aliqua parte militum poterant. Lembi celeriter reparati, quibus navigaretur magnus Sabrina, & ex Cambria in Somersetiam, vel Glocestriam, supplementa trajicerent. Erant & castella, urbes, ac trahendi artes. Ita ut nemo dubitet, potuisse renovari bellum atrox, lugubre, & incertum victoribus pariter ac victis. Et jam novi exercitus moles in Occidente coibat, ad quam maturè dispellendam, duo exercitus, Scotorum alter sub Levenio, alter Fairfaxianus, subitis delectibus confirmatus, destinati sunt. Ingens successuum spes, dum toto campo miles victor, dum nullus extra Cambriæ montana & recessus, hostis appareat. *Et quanquam adhuc atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Eripienda præsidia, quibus velut compedes injecta Provinciis. Bristoliam, Oxonium, Newarkam, & Hibernorum receptricem Cestriam hosti extorquendam*, omnes fremere.

VIII Ac victoris exercitus gloria passim audacius in Regios pugnabatur, suspensisque paulò ante Provinciarum mentibus, ingens rerum fiducia accessit. Rossiter à persequendo Rege reversus, Nevvarkios prædones, multis captis, in fugam egit. Qui tamen in Lincolnia, Hougamhousa capta, & apud Sapelsbyam tranato Fossedickio, Lindseimarchiam infestarunt, cæso, sed majori suorum clade, haud

procul

procul Burtonâ Harringtono. Dudleianos Aſhurſtius Staffordiæ præfectus, prope VVolſerhamptoniam;& haud longe MalmeſburiaDuetum transfugam, Sadlerus aliquo damno multavit. Eadem fortuna à Brovvnio & Breretono pugnatum. Salopii Foxeſhouſa, Stoaka, Marvillhouſa, Cauſa & aliis ignobilibus, ſed Provinciæ noxiis caſtellis, regios ejecerunt; Venabili Tarvinienſium præfecto illos Ceſtriorum, quos Ioh. Povvellus obſeſſis auxilio ducebat, profligante. Nec aliud fatum illos excepit, qui Bramſgoviâ depulſi, Stoakam quoque, à Goldingio & Oſvveſtrenſibus cæſi, fruſtra tentarunt. Felicius tamen in domus Nevvportiæ obſeſſores regii pugnarunt. Quippe contractis ex Vigornia, Herfordia, Lichfielda, & aliundè, amplis copiis, repentè ſecuros oppreſſerunt. Cæſi & capti CL, reliquis Salopiam fugientibus. Mox tamen clades, VVhitmori domum obſidentibus, regeſta: & Schravvardia dedita, præſidio CCC Ludloviam dimiſſo.

IX. Jam & Scoti Nottinghamiam venerant, novem peditum, tria equitum millia trahentes, ac ibi, accepta in ſtipendium pecunia, Vigorniam & Cambriam petere juſſi ſunt, delectus regios turbaturi, dum Fairfaxius Tauntonenſes liberat, à quibus eruptione in Goringium haud improſperè pugnatum. Et ſic illi aſtus eluſerunt, ſimulantis perditas apud Parlamen-

tum

tum res, ſuis victoriam proveniſſe, ac negabant ſe minis & terrore vinci. Sic fraus irrita fuit. Scoti inde progreſſi, cum Hutchinſonius Nottinghamiæ præfectus, partem hoſtium, captis aliquammultis obruiſſet, miſſo cum ala equitum Middletono, cccc Nevvarkios ad Regem tendentes profligant. Non unquam Regi anguſtiores res, & adverſa conſilium adimebant. Nam quomodo hinc inſtantes Scotos, inde Fairfaxium ſuſtineret, nullo adhuc exercitu inſtructus? Nihil in Septentrione firmum. Longa Montroſii cum auxiliis expectatio. Quem Bailius cum ɪᴠᴄɪↄ equitum peditumque, per montes & luſtra ferarum, quaſi indagine debellabat, abactis undiq; armentis, ut fame domaretur, tutum locis atque fuga, durum & velox genus. Hactenus diuturnæ obſidionis mala omnia & penè Saguntinam famem, Carleolæ toleraverant; nunc deditio facta, per Thomam Glemhamum, præſidio Nevvarkam tranſlato. Et caſtellum Rabi Dunelmenſis Epiſcopatus, à Franciſco Lydallo, cum cxx equitibus Boltona erumpente, interceptum, paulo poſt Georgius Vanius iterum regiis extorſit. Ita limitaneis Provinciis amiſſis, nulla, vel exigua ſpes, à Montroſio. Pontefractum & Scarborougha quoque, arces ne magnis quidem exercitibus expugnabiles, non tam machinamentis & aſtu oppugnationum, quam inopia,

inopia, ad extremam tabem deductæ sunt. Et hoc rerum ſtatu Fairfaxius Regem inſecutus eſt, ſimul Tauntonenſibus auxilia laturus. Converterat ejus perſona in ſe totum Britannicum orbem. Nec tam vi quam intentiore diſciplina, Provincias ſubegit; & hinc accenſa in eum populi ſtudia.

X. In tantis adverſitatibus, non omnis Regem fortuna deſeruit. Nam & Occidens, ut nondum aperta conſenſione, ita viritim promtis ſtudiis, graviſſimo tumultu, & haud occultè in ejus favorem exhorruit; & quod Carleolis Scoti ſuum præſidium impoſuiſſent, Northumbriis, Cumbriis, VVeſtmoriis, & in univerſum diſplicebat, tanquam federi contrarium. Unde, pro affectu partium, ſpes metuſve gravioris diſſidii; & Parlamentum Levenio ſcripſit; *Anglis urbem redderet.* Non quod aliquid ſecius ſuſpicarentur: ſed obſervandæ erant conditiones federis, & rumoribus occurrendum, quibus maligni *Scotos non tam propitios in Angliam veniſſe, quam ex bello prædam quærentes*, jactabant. Ac viſum impoſterum, ſicut Scoti ſuos delegatos Londini haberent; ſic Edinburgum tales eadem poteſtate ablegare, qui Parlamento ejus gentis adeſſent; & ad eam rem Comes Rutlandius, VVhartonus, Henricus Vane Senior, Armynus, Hatcherus, Goodvvinus, delecti ſunt.

XI. Porro

XI. Porro motus Occidentis ita se habuit. VViltonii, Dorsetii, Somersetii, regiis clam annitentibus, coitione facta; quasi contra militum injurias, & pacis studio, ad arma infense provocarunt, primos eorum conatus iisdem, qui & authores fuerant, regiis, per dissimulationem alentibus. Et facilè erat gravia passos in societatem trahere, cum attritis jam rebus, vis damnaque & injuriæ ægrè tolerarentur. Nam vulgus sentire graviter belli mala, conversa in militum usus pecunia, intentis alimentorum pretiis. Itaque factiosi agitare inter se mala belli, conferre injurias & interpretando accendere: *Satis superque ignavia & mollibus consiliis peccatum; & ideo quæstus neglectos, quia minæ abfuissent. Repetant memoria vastitates, peculatus, exilia, quibus civiles discordiæ arsissent. Vim corporibus factam, subjectos tectis ignes, & cætera quæ in ejusmodi turbis fiunt. Nihil profici patientia, nisi ut graviora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur. Multiplicato numero dominorum, auctam serviendi vilitatem, & eas evenisse clades, quas deinde non multorum felicitas annorum, expiatura sit. Vbi autem ille promtus libertati, aut ad mortem animus? Incultos agros, exusta domicilia, quid nisi famem, & in servitute ultimum, minentur? Quinimo ineant fedus. Pulchrum fore vel civiles acies beata pace componere, vel, si fatis abnuentibus hoc non succedat, saltem vacuos à tributis, conjuges, libe-*

liberos, bonaque à militum injuria defensuros. Adstrepebat his alacre vulgus, nihil ultra verba ausurum. Factiosi discedunt ad conterminos; injurias, raptus, & cætera belli mala enumerant: testificantur, *adimi veterem libertatem. Non unquam arma infestius contra patriam & Religionem, quam nunc obtentu ea defendendi exercita.* His atque talibus, magnas statim, eadem omnia frementium, copias coëgere, acribus, ut fermè talia, initiis, incurioso fine; & per conciliabula ac cœtus seditiosa disserebant, occultato interim altiore consilio. Non modicè juvit, quod authores facti, damnorum, si quæ pro hac causa acciperentur, compensationem sociis promitterent. Plures quasi valetudine & contactu; alii arte magis & impulsu, quam suo ingenio, ad partes traducti. Et insitum mortalibus natura, properè sequi quæ piget inchoare. A rusticis armis, & frequenti fustium usu, recepta jam Anglis voce, Clavigerorum nomen, cunctis tributum. Nam quamvis magna pars militaribus armis instructa esset, plerique tamen, ut quemque casus armaverat, sparos aut lanceas, alii præacutas sudes portabant. Seipsos, à pacis obtentu, vocavere Pacificos. Insignia albæ fasciæ, quarum nonnullis inscriptum: *Pax & veritas.* Prætextus armorum, defensio Religionis, legum & libertatis contra omnem vim & oppressionem, quæsitus.

XII. Et hi tertiam in discordante regno factionem constituere volebant; ita inter Regem ac Parlamentum medii, ut tamen vim inferentibus se hostes fore minarentur; prout inclinassent, grande momentum, socii aut adversi. Onera & collationes utrisq; negare, & gratuitos militi commeatus. Postulatum quoque: *Præsidia deducantur. Quod si aliquorum usus necessarius, ea se curaturos, per fidos homines, qui tum Regi, tum Parlamento, probentur.* Atque hæc postulabant, non ut assequerentur, sed caussam seditionis: nec preces erant, sed efflagitatio intempestiva, contumax & improvisa. Ac facile perspectum fuit ab altiori fonte hos motus proficisci: & illas militum injurias, quanquam haud omninò vanæ essent, tantum in speciem seditioni prætextas. Compertumque fuit pacis nomine à regiis armatos, ut Tauntonensis obsidii solutione impedita, Fairfaxii in Devoniam euntis ultimum agmen carperent, dum hinc Goringius, inde Rupertus instant. Quanquam paucorum hæc mens fuerit. Vulgus amabili pacis nomine continebantur, secuturum tamen vano impetu, quocunque authores turbarum se converterent. Nec ipsi adeo premere consilia, ut non gravibus in Parlamentum & orbicularia capita, dictis, regios incitamentum facti & participes ostenderent. Tum major Ducum pars ex factione Prælatorum, & quos

Regiis

Regiis favere, haud dubium erat. Initio statim conjuratio ingenti celeritate, per illas Provincias dissipata est; ac Sarisberiæ I ɔ c c hoc prætextu arma ceperunt. Mox apertè in Masseium hostilia ausi, ex ejus Sturmister-Nevvtoni stativis, ad sexaginta equos & milites abripuerunt. Qui rei atrocitate perculsus, misit ad eos inquisitum: *Quæ tanti motus causa; quid sibi illa vis, quid coitio, quid arma vellent? Aut enim restituerent sine mora quicquid ablatum: aut se eos in hostium numero habiturum.* Nec Parlamento deliberandum diu fuit, an impunè posset offendi, & periculum haudquaquam contemnendum videbatur. Quippe jam ad millia quinq; excreverant, & metuebatur ne hæc licentia, quasi rabies, ad cæteras quoque Provincias, oneribus pariter fessas, & deminutionem tributorum orantes, contactu procederet. Jamque multi fortunam seditionis alienæ, mente ambigua speculabantur, animum ex eventu sumturi. Igitur jussi Fairfaxius & Masseius, primo verborum mitium ac salubrium fomenta indignantibus adhibere. *Meminissent causæ, quæ omnibus frustra tentatis, tandem ad arma, utcunque invitos ac regni exinde secuturam calamitatem gementes, traxisset. Nec pacem, nisi iniquam, & cui anceps bellum longè præferendum sit, impetrari potuisse. Sic publica constantia coërcendam eorum tyrannidem, qui Regem ad sæva consilia rapiant.*

 Quod

Quod si arma ponere, si domum quieti redire nollent; tum vero pervicacibus vis intentaretur, & statuto in seditionis authores gravi, & ad terrorem exemplo, cæteros Imperii oblitos admonerent. Nihil in vulgo modicum; terrere ni paveant; ubi pertimuerint impunè contemni. Sed illi pacem atque antiquum Religionis decus clamare, eò infensius, quod tum Liturgia quoque abrogaretur.

XIII. Et jam apertiora Provincialium odia: quanquam nunc, & in speciem, Goringio, nunc Fairfaxio adversi, solas adhuc persequi injurias viderentur. Si qui innocentius, & aliorum potius exemplo, quam suo motu, ad partes abrepti fuerant, eos paulatim falsissimæ criminationes, totis castris sparsæ, accendebant. Corrupti semel animi, postea licentiam sibi faciunt, quantam rivi crepidinibus ruptis. Rex datis mitibus responsis, favorabili Oratione, ac meditato temperamento, querelas ita tractabat, ut remedium contra eas, pace non impetrabili, in solis armis situm ostenderet. *Sibi calamitates, maxime Dorsetiorum, justo dolori esse. Vnde studia ac conatus, quanquam aliquatenus inordinatos non improbaturum; manente præter justas belli causas, & pacis constanti desiderio. In quo cum consentiant utrimque, missurum à quibus de priori arbitrium suum audiant. Nimirum unione arctiore, pro bono publico, opus esse. Si VVestmonasterienses pacem*

qua-

quærant, se audire paratum: maxime nunc Scotis extera gente in regni meditullio grassantibus; unde ipsi Occidenti minentur. Conditiones non alias fore, quam Religionis, Regni, Privilegiorum Parlamenti, Libertatis subjectorum, integra jura. Sine dolo & captionibus. Inducias inter Vxbridgenses tractatus, postulanti negatas, serio repetiturum. Exactiones interea moderatas, militum, sicubi delinquant, severas pœnas fore. Et hæc delinimenta erant pariter ac incitamenta irarum apud infensos. Id agebatur hoc apparatu, ut odio Parlamenti inflammati, ad regias partes palam accederent.

XIV. In eum finem missi, qui plena cum potestate cætera pertractarent; & liber de Uxbridgensi pacis negotio iis prælectus, quo in Parlamentum omnis continuati belli invidia, rejiciebatur. Rex siquidem pacis spes corrumperetur denuo, paratum se ostendit; iis præsidia sua, tanquam acerrimis propugnatoribus Majestatis committere. Instabant in vicinia Regii. Ludovicus Dyves Sherbornæ præfectus, acrius intendere calamitates: *Exigi violenter opes; vicesima vectigal, quintam redituum; conferendis pecuniis exhaustas Provincias; nec tamen insatiabili avaritia satisfieri. Iam & vectigal cibis impositum; & exquiri nova prædandi vocabula, nec quicquam, non flumina, non portus, non corpora denique, immunia esse: bona fortunasque in tributum egeri.* Et post hæc

 omnia,

omnia, Provinciam incendiis, præda, captivitatibus vastatam; nihil Dei honoribus relictum. Orthodoxos & fideles clericos proscriptos; ex templis facta stabula, calcatas aras, ritus sacrorum obliteratos; direptum quicquid cultum ornaret. Liturgiam antiquitate sua, & Legum serie venerabilem, introductis pro ingenio cujuslibet innumeris Religionibus, ejectam. Civili sanguine suam furiis consecrare novitatem. Plus uno biennio ab illis Reformatoribus passos, quam sub tot Regum, per ducentos annos, etiam severo Imperio. Omnia incommoda mitiori tempestate in publicum voluta, quam quæ procellæ ex comitiorum freto exæstuent. Nec spem felices unquam videndi dies superesse, nisi junctis cum Rege armis, spretam pacem ulciscantur. Princeps Rupertus multum consternationis invidiæque concivit; ex interceptis literis sibi compertum scribens: *Parlamentum statuisse omnes, extinctis seditionum authoribus, opprimere. Actum de vita & libertate eorum, si Regias partes, conscientiæ ac honoris sui prodigi, deserant. Vnam in armis salutem; sed ea consilio temperanda. Nec cunctatione opus, ubi perniciosior quies sit, quam temeritas. In ejusmodi consiliis periculosius esse deprehendi, quam audere. Necessitate exprimendum, quod per modestiam non obtinerent.*

XV. Contra qui pro Parlamento, hortari; *ab armis & vi desistant, impetrabili venia & paratis deprecatoribus, si pœniteat. Cur enim, si medii esse velint, si quæ prætendantur, motuum causæ sint,* alte-

alteram partem aperte juvent, alteri adversentur? Quid sibi Papistarum, delinquentium, ministrorum ebriosorum & ob flagitia infamium, deformis confluges velit? Quid secreta cum Regiis consilia? Et quo tandem prætextu contra Parlamentum hostilia molimini? Num quia libertatem suo periculo, contra tyrannidem & oppreßiones aulicas, defendunt? an quod voverunt Papismi, Schismatum, errorum, superstitionis exstirpationem? Sed Regem Majestate sua, Ecclesiam regimine spoliant. Hæ enim, non querelæ, sed calumniæ vestratium sunt. Inspicite Declarationes & fœderis tabulas, & vel iniquißimis ac invidiæ satisfactum erit. Nimirum Papistis & rebellibus Hibernis vos adjungetis. Illi Religionis vestræ, illi propugnatores Libertatis erunt. Si hæc omnia mallent, quam Papistas, quam excidium, Parlamentum potius Religionis ac Libertatis, quam Digbium flagitiosæ Ducem servitutis sequantur. Sed hæc frustra, apud surdas tum aures jactabantur, quæ à regiis, otium pro servitio appellantibus, honestamento pacis occupatæ erant. Multa seditionis ora vocesque; murmur incertum, atrox clamor & iterum quies. Insolentius quoq; Parlamentum detrectare, & Uxbridgensem conventum, tanquam haud ex fide & publico bono gestum, criminari, clericis odia & indignationem, sicubi languescere viderentur, Episcoporum, Liturgiæ, & rituum commiseratione, tanquam flabello populari, excitantibus. Atque

heic paulisper ingemiscere liceat publicis malis. Non exaggerabo plusquam civile bellum. Nihil eo miserius. Triste tota Insula spectaculum. Infidæ euntibus viæ, domus vicique passim rapinis, furore, incendio afflicti; sola denique castra in squallentibus campis fulgentia. Heic Rex, inde Parlamentum; & in medio dubii fluctuantesque clavigeri tendunt: cum insuper utrumque regnum, velut parum bello exhaustum, laceraret pestilentia. Sæva lues, ut non universam Britanniam, sic plures ejus partes, densis funeribus, & omni mortium genere, afflixit. Bristolia, VVallingfordia, Abingtonum, Mancestria, Pontefractum, & gravissimè omnium Edinburgum languebant; ubi ex centenis vix duo tresve convalescebant; & interciderat sortis humanæ commercium. Pars felicitatis, & raræ clementiæ signum, Londini salubrior adhuc aër. Nimirum affligere Deus, non perdere voluit. Quid enim spei reliquum, si pestilentia veneno suo ipsam regni animam suffocasset?

XVI. Interea Fairfaxius Notio VViltonensium deprædatore cæso, cum quidem ex suis quadraginta Marlboroughæ à regiis Devizensibus obruti essent, Masseio duo millia trahenti, Blanfordiæ junctus, per Dorsetiam contra Goringium contendit. Qui exercitu decem millium validus, & jam Tauntona ex parte poti-

potitus, videbatur obſidionem, vel prælio, ſi aliter non poſſet, defenſurus. Obſeſſos quoque, hinc fides, inde egeſtas, inter decus atque flagitium, diſtrahebant. Mox tamen, adventante Fairfaxio, pontibus paſſim qua tranſierant, abruptis, Grenvilius quidem Collingtona repulſus, cum CIƆIƆ equitum in Devoniam, Goringius Briſtoliam verſus ſe cum copiis receperunt. Sic iterum Tauntona obſidione liberata eſt, quam invictæ conſtantiæ exemplo, magna ſupra cæteras virtutes obſtinatione, bis ſuſtinuit. Toto obſidii tempore duo tantum tribuni ex oppidanis cecidere, Floydus & Richbellus, Hoſtium complures; & imprimis Iohannes Digbius, Kenelmi frater, letali vulnere accepto, paulo poſt extinctus eſt, magni inter regios nominis & partium fidus. Proculdubio ſcriptores, quibus hujus belli poſt nos exactior cura erit, eam cum Coventria, Gloceſtria, Lima, Plymmoutha, dignis tantæ virtuti verbis, commendabunt pariter ac mirabuntur. Quam ſolliciti omnes fuerint, ne tam fida civitas, exhauſto quicquid humanarum virium, fortitudinis ſuæ infelix præmium, crudelitatem hoſtis ſentiret, indicio lætitia publica fuit, qua omnes, cum liberatam innotuiſſet, non ſecus ac in maxima victoria, exultarunt. Nec parum animi Gloceſtriis acceſſit, tam vicino & potenti hoſte amoto, apud quos Barcleianum

castellum Arthuri Hazelriggii Legio obsidens, prospero prælio erumpentem inde Carolum Lucam cohibuit.

XVII. Londini tum horrendus liber, Deum peccati authorem faciens, quam blasphemiam Christiana Ecclesia semper unanimi consensu abhorruit, à Synodo condemnatus fuit. Author ejus Joh. Archerus, quondam Londini, inde Arnhemi Pastor, sectæ Independentium, & aliorum quoque gravium errorum conscius. Synodus re comperta, Parlamento significavit; *quantum exinde periculum nasci posset, nisi publica authoritate malignum librum, maturè supprimerent.* A quo, cum detestatione blasphemiarum, quas continet, damnatus, & manu carnificis crematus est, jussis omnibus, si quæ exemplaria haberent, ea Prætori Londinensi tradere. Synodus ipsa publice declaravit, quam ea execrabilis blasphemia sit, damnata omnium Christianorum, veterum, recentium, Papistarum, Protestantium, communi consensu. *Neque verò vel obiter, vel imprudenter authorem ea tradere: sed ex professo docere:* Deum ita peccati authorem, ut non tantum actiones, sed ipsam pravitatem, & vitium operetur, magis quam ipsi peccantes. Omne bonum creaturæ à peccato tanquam proxima causa fluere; ac fideles magis per peccatum, quam ullam aliam rem cœlo parari. Ac proinde neminem angi debere,
vel

vel ob peccatum, vel pœnas eorundem; intuitu authoris qui Deus ſit; & bonorum exinde naſcentium occaſione. *Hæc & alia, quæ non abſque horrore legi poßint, illo blaſphemo libro contineri, qui etiam Orthodoxos reprehendat*, quod Deum peccata tantum permittere, ordinare, dirigere ad finem, producere actiones naturales & morales, in quibus peccata ſunt, concedant. Quæ cum immania ſint, cunctos monere, *ut toto pectore tam blaſphemam doctrinam deteſtantes, cum Reformatis omnibus Eccleſiis, Diabolum & ipſos homines unicam peccati cauſam & authores, confiteantur. Ipſum vero Deum, ſicut ſanctißimus ſit, ita peccatum nec efficere, nec approbare; ſed odiſſe, ac graviter in peccantibus punire.* Et ut Parlamentum in mediis bellis ſacram eruditionem ſibi curæ eſſe oſtenderet, data V. C. Patricio Junio facultas, vetuſtiſſimum & pretioſiſſimum exemplar LXX Interpretum, manu Teclæ, ut ferunt, ſcriptum, publicandi. Quod ubi prodierit, inter alia hujus magni Parlamenti opera, apud poſteros meritò celebrabitur. Illis etiam, qui primo ac quarto Caroli anno, propter libertatis & Religionis defenſionem, gravia damna paſſi fuerant, aliqua ex delinquentium bonis compenſatio facta eſt, ut omnes ad pericula pro Republica ſuſcipienda, impoſterum quoque animarentur.

XVIII. Go-

XVIII. Goringius, deserta Ilchestra, & pontibus inter Evillam ac Bridgvvateram abruptis, cum IV CIƆ peditum, V CIƆ equitibus, Langportum Somersetiæ petiit, Cambrica auxilia, quæ Sabrinam ad Mineheadum trajiciebant, recepturus. Sed jam Fairfaxius & Massejus, divisis copiis, hic circa Ilmestram, ille apud Suttonam, fluvio Parreta intercedente, prælium urgebant. Idem rursus numen, eadem fata fuerunt. Variatum præliis, sed uno longe Fairfaxianis prosperrimo, quo graviter impulsi sunt Regii milites. Victoriæ initium à Masseio factum, qui inter Ilmestram & Abersoilam CIƆ IƆ regios profligavit, sex centurionibus, præter ducentos minorum Ordinum ductores, ac gregarios milites, novem hostium vexillis potitus. Clara hæc in præsens victoria, imposterum usui, missæque ad Masseium Montacutii, Pickeringii & aliorum Legiones. Quod sicut vires imminuit, ita multum quoque ad victoriam contulit, hoste contemtu numeri, aciem auso. Sequente luce Fairfaxius Parreta ad Evillam superata ipsum Goringium aggressus est. Qui disjectis pontibus, Ilcestra combusta, impedimentis & tormentis Bridgevvateram præmissis, inter Langportum & Sumertonam subsistebat, loci natura tutus. Angusta inter utrumque exercitum via, vix quatuor equitum capax, ac insuper stagnantibus aquis impedita. Dein paulo

paulo latior campus, inde colles aſſurgebant. Ad latera & extremum ambitum utrimque ſepes, ex quibus Goringiani, diſpoſitis ſclopetariis, equitem Fairfaxii interea refellerent, dum cæteri, ſigno receptui dato, ut pro fuga ſpecies eſſet militaris obſequii, abducerentur. Sed ille priuſquam inter ſe gentium robora coirent, gnarus Grenvilium intra biduum cum ſex millenis expectari, nihil cunctandum ratus, pugnare in hoſtem conſtituit. Igitur pulſis haud difficulter qui ſepimenta tenebant, evehi equites, campumque quem hoſtis inſederat, inter tormentorum fulmina eripi jubet. Duæ turmæ periculum hoc ſibi depoſcunt. Quarum unam Deſboroughius, Bethelius alteram, vir pugnax & ſui ſemper impavidus, duxit. Is impreſſione iterato facta, tandem numero hoſtium abundante, quorum amplius milleni erant, aliquantulum retroceſſit. Donec indignantium, poſt Nazebin creviſſe bellum, acrior impetus fit, & enitentibus in collem pluribus, Goringiani pedites præ deſperatione armis abjectis, & Langporto ſuccenſo, cum omni equitatu, effuſa fuga, Bridgevvateram contendunt, unde paulo ante Princeps Carolus, cum Hoptono & Culpepero, Barnſtabliam ſe receperat. Auditumque fuit ex Imperatore: *nunquam ſe alacriorem pugnam vidiſſe, quam cum Bethelium inter & Goringium certaretur.* Cromvvellus per medias Langporti flam-

flammas, Bridgevvateram usq; insecutus, quanquam fugientibus lōge inferior, quindecim turmas equitum, & peditum bis mille, per patentes Somersetiæ campos, toto cæcidit Parreto, captis plurimis, inter quos Slingsbyus tormentorum Magister, tres tribuni, octodecim signiferi, sedecim equestria, octo pedestria vexilla; duo tormenta, & gregariorum ultra mille ducenti. Multi cursu exanimes procumbebant in terram, mox fœde insequentium equorum ungulis obtriti. Ex Fairfaxianis vix viginti milites cciderunt; nemo majoris notæ; nisi quod Bethelii manus dextra plumbo perforata fuit. Nec Bridgevvatera, quanquam & natura loci, & arte munitissima, diu victoris impetum sustinuit. Nam pulsis toto campo Goringianis, dubitatum aliquandiu fuit, Bridgevvatera petenda esset, an tumultuantes Provinciales, oppositis armis coërcendi. Satius visum urbē Occidentis fortissimam petere. Igitur eò exercitu ducto VVeldenus septentrionalia Devoniam versus curare jussus est; cæteri Chedsayæ ad australem partem substitere. Ibi urbs tota in conspectu fuit, prout in planitie sita erat, nullis in propinquo collibus, alte munitionibus suis, velut regina circumjacentium locorum, eminens, latissima fossa, & quam æstus vicini maris, stato tempore, usque ad summitatem, aquis suis implebat. Præsidium intus, pro loci amplitudine, validum, cIↃ IↃ CCC,
cum

cum XL tormentis & commeatu ad diuturnam obsidionem instructa. Capto per Okeyum Burrougho (quæ inter Tauntonam & Bridgevvateram firma munitio) in castris deliberatum, urbs tanta impetu, an obsidione capienda esset. Quod si hoc ageretur, tum gravis à Goringio metus, ne is, occupato circa urbem milite, collectis copiis, bellum instauraret. Partem exercitus ibi relinquere, longum opus & difficile, præsertim si vehementior pluvia caderet. Igitur urbem corona capere placuit, quod jacturam & pericula in præsens, celeritas rerumque agendarum moles compensaret. Promtus ad id, moræ impatiens, miles. Distributæ legiones, & forte lecti qui primo, & quo loco quisque, invaderent. Confecti celeriter octo longi pontes, quibus fossæ superarentur. Ita instructis omnibus, summo mane, tribus displosis tormenis, quod signum erat, urbs undique oppugnari cæpta. Primo impetu, qui acerrimus fuit, suburbium ad alteram Parreti ripam, cum IↃC præsidiariis captum. Regii amissa ea parte, reliqua infensi tutabantur. Pugnatum utrimque maxima vi; donec immissis ex urbe ignibus, cunctæ domus conflagrarent. Fairfaxiani, incendium nihil morati, instare obsessis, sua tutari, reliqua oppugnare. Cumque deditionem oppidani præfracte abnuerent, Imperator fæminas liberosque excedere jussit, nisi

perire

perire mallent. *Sibi, ut vis in obſtinatos decreta ſit; ita innocentium miſerationem eſſe.* Quibus emiſſis, flammantes globi in urbem tormentis librati, ut multis ſimul locis incendium oriretur. Quod ventus tum forte intenſior auxit. Jamque intus cuncti trepidare, cum Thomas Elliotus à præfecto mittitur, qui de conditionibus ageret. Iuſſi gratiam victorum expectare. Ita in urbem remiſſus Elliotus, moxque reverſus, vitam præſidio, oppidanis libertatem impetravit. Quod cum obſeſſis graviſſimum videretur, miles ad invaſionem ſe paravit. Cujus luctuoſum eventum veriti regii, conditiones datis obſidibus, amplectuntur. Altero mane, urbe egreſſi militum fere CIↃ, captivitatem, ut pactum erat, ſubierunt. Sic clauſtrum Occidentis firmiſſimum, incredibili audacia captum; junctuſque continuis præſidiis per Tauntonam, Langportum & Limam, cum auſtrali mari, Sabrina; ac concluſus intra Devoniam & Cornubiam Goringius, ne auxilia vel recipere vel emittere poſſet. Præfecturam Maſſejus ſuſcepit, eique cum firmis copiis illæ partes commiſſæ, Skipponi Legione apud Langportam ſubſiſtente. Inter milites magna pecuniæ ſumma diſtributa; ut præclare factis ſuis præmia non defore ſcirent. Chidiakhouſam quoque Limenſibus & toti Provinciæ infeſtam, Ceelius expugnavit; & Fairfaxius diſtributo in aliquot partes

partes exercitu, unam ad Sherbornæ obſidium, alteram Bathoniam & in eas Somerſetiæ partes quæ Briſtoliæ imminent, deſtinavit: cum reliquis copiis, conſtituta Bridgevvatera, Crookhorniam ac inde longius in Occidentem contra Goringium contendit, Barſtabliæ, Bradfordiæ, Torringtonæ ſtativa habentem.

XIX. Hæc altera inſignis clades, Regem, tum fere, ut fama tulit, ad Blackrockam interceptum, denuo graviter afflixit, cui nondum firmus ad manum exercitus; & jam Scoti, jam Fairfaxius, cum proxima quæque victoria ſequentis inſtrumentum eſſet, imminebant. Nihil in Occidente non dubium & obſidioni ceſſurum. Quæ, ut ſaltem diutius victores ſuſtinerent, Briſtolia, Exonium, Vigornia, & aliæ munitiones, novis operibus & validis præſidiis firmatæ. Juſſi Hoptonus, Grenvilius, VVentvvorthius, ducto ſecum ad milites animandos Principe, delectus in Cornubia maturare; cum Goringius fractas ac languidas copias per Devoniam traheret. Et ne ſolus Occidens oppida ac victorias luderet, tantis hactenus impenſis, & in vanum oppugnata caſtella, Pontefractum ac Scarborougha, ſimul Parlamento conceſſerunt, transfuga Cholmleio abitionem tutam, in exteras regiones, pacto. Defecerant alimenta, nec ſpes erat à Rege auxilii. Ut in Eboraco præter Skiptonam, Boltonum & Sandaliam, ſimul à

Poynzio obſidione cincta caſtella, nihil jam regiis ſupereſſet. Pontefracti præfectura Fairfaxio commiſſa, quam per Legatum ſuum adminiſtraret.

XX. Ex tanto ſucceſſu, cum victoribus nihil impeditum; victis nihil tutum videretur, mirum non eſt animos populi, ſpe haud quaquam inani, de bello breviter finiendo, impletum; & promtos poſt eventum ac magniloquos fuiſſe. Atque ideo inſtandum cœptis, regios undique invadendos, fremere; *Irent ultores, exſcinderent ſedem belli, ob proſpera & rebus ſupra votum fluentibus, indefeſſi. Penetrandam Cambriam, inveniendumque tandem terminum continuo victoriarum curſu. Nam dum hinc Fairfaxius, inde Scoti inſtent, cur non Bazingam Surrei, Suſſexii, Hamptonii: Oxonium Londinenſes, Bercerii, Buckinghamii: Nevvarkam Eaſt-Angli, & qui Trentam accolunt, exſcindant? Quippe ſub illis munitionibus tremere circum Provincias. Iſtinc recipi, iſtinc effundi armatos. Nec ferendum, ut toto campo victoribus, præſidia aliquot inſultent, quæ haud magnis copiis, vel coërceri, vel quod potius ſit, expugnari mora queant & impetu.* Acuebat animos, quod tum Nevvarkii VVelbecam Nottinghamiæ; & in Lincolnia Tockſeihouſam occupaſſent; & illa præſidio firmata, hanc combuſta ipſi Cantabrigiæ minarentur, cujus munitiones ob metum refectæ ſunt, firmataque Academicis privilegia ſua & antiquæ immunitates.

XXI.

XXI. Sic ingens belli moles in Occidentem & Cambriam incubuit. Nam Scoti, quanquam Montrosius Bailium profligasset, & mira de ejus successibus jactarentur Oxonii, à Levenio circa Bevvdlyam flumen Sabrinam traducti; & Canon Frooma, præsidio cæso, capta, ipsam Herfordiam, à Scudamorio Præfecto in vanum deditione postulata, obsederunt, cum regii, hinc inde per montana sub Gerardo dispersi, pugnæ copiam nunquam facerent. Adjunctique iis, rebus coram inspiciendis, à Parlamento, Stamfordius, Montacutius; & ex communi quatuor. Cumque Guilhelmus Flemingius, regiarum partium, nescio quæ secreta se Levenio & Calendrio communicaturum jactaret, ad Parlamentum ab iis, summo hanc constantiam probantium applausu, rejectus est. Nam fidem, per colloquia & promissa, tentari. Est autem Herfordiæ situs inter VVigornios & Monmouthios ab Oriente & Austro. Septentrionem Salopii respiciunt; atque inde ad occasum latè omnis Cambria prætexitur. Cui retinendæ, cum vires non sufficerent, sparsum à regiis; *Cambriam Scotis à Parlamento, & omnia ejus gentis bona, donata; nec ad bellum, sed prædam & possessionem accitos.* Quæ facile credita, partes eas obstinavêre; cum se lati auxilii redhostimentum fore metuerent. Et ad delectus ibi impediendos, ac ne in Angliam pergerent,

Pembrocia novo I ɔ præſidio confirmata eſt; interceptis quoque à Svvanleio XXVI ſcaphis in Sabrina, quæ militi regio tranſportando, deſtinabantur.

XXII. Fairfaxius diu anceps, in Occidentem longius progrederetur, an comprimendi primo tumultuantes eſſent, tandem Goringium inſecutus eſt, relictis quæ Sherbonenſibus & Briſtoliis ex propinquo imminerent, copiis quibuſdam. Jamque Martockam ventum erat, cum cuncta à tergo inimica, & poſt cladem quoque formidabilem Goringium veritus, reducere VVelleſiam copias cœpit. Acris ea tempeſtate calor agros adurebat; atque hinc gravis militi continua profectio. Miſſus tamen cum ſelecta manu Pickeringius, qui Sherbornam tentaret: Richio Bathonia commendata. Is commoda locorum, qua capi urbs illa poſſet, ſpeculatus, militem, jam in veſperam declinante die, per ſublicium pontem, ad mœnia portamque ſummo ſilentio reptare jubet. Illo facto, cum regii, tumultu concitato, arma corriperent, & per patentia foramina in hoſtem expedirent, Fairfaxiani ſub ipſa porta latentes, ut prominebant, prehendere, ſimulque inclamare; *deditionem facerent.* Illi rei novitate perterriti, relictis armis, ad munitionem proximam fugere; qui extra erant, portam flammare, ac potiri ponte. Quod regiis ſpem ademit: ſecutaque ſtatim

ſtatim deditio. Capti ex gregariis CXL; Ordinum ductores, quo ire vellent, dimiſſi. Hic caſus Bathoniam ſubegit; non invalidam urbem, & ſi aliquantulum ſe obſtinaſſet; jam auxilia ſub Ruperto CIↃIↃ equitum peditumque ad quartum lapidem appropinquarant. Imperator, ad nuncium captæ urbis, ipſe cum duabus legionibus advenit; quæ pro præſidio, continendis Briſtoliis, relictæ. Mox Sherbornam cum exercitu contendit munitiſſimum caſtellum, in extrema Somerſetia, qua Dorſetios reſpicit, ſitum; & Briſtolii ſedem, petiit. Nam eo loco potiri, propter tumultuantes clavigeros, antequam majori operi accingerentur, laboris pretium erat. Quos poſtea tanto receptu nudatos, haud difficile Regiis partibus, vi metuque abſtrahere. Eo patrato, nihil Regi in Britannia favorabile: cuncta præter fractas Goringii copias, & Hiberniam, adverſa. Ubi rebelles, Liſmora, & aliis inermibus caſtellis potiti, Youghallam quoque obſidio premebant; crudeli cæde, quod ex Proteſtantibus reſiduum, indies attenuantes. Eratque ingens metus, ne totam brevi Momoniam expugnarent; atque confecto ibi bello in Angliam vires converterent. Quo periculo, proſper ſucceſſus, qui præter ſpem evenerat, anxias mentes exolvit. Nam cum pleraſque copias ſuas, ad obſidendum Youghallam rebelles contraxiſſent, Carolus

 Cootius,

Cootius, vir magna virtute, & pari fortuna, rapto in Connachiam milite, Slegonem, præcipuum ejus partis & Protestantium cædibus infame munimentum, cæso quingentorum præsidio, cum sex aliis castellis expugnat, magna undique præda abacta. Ingens hæc clades; & magna inde consternatio; excitumque secundis rebus Parlamentum, ut auxilia maturaret. Facto Senatusconsulto, CIↃCC in Nazebiana pugna capti, cum bello nomina sua spontè dedissent, Southamptoniam, inde in Hiberniam mittuntur, vexandis rebellibus, ne auxilia Regi ferrent. Quippe is post magnam ad Nazebin cladem, Ormondium continuis literis sollicitare; *pacem, vel inducias, cum Hibernis Catholicis, festinaret. Quod si frustra sit, neglecto illo regno, cum omnibus armis, & quantam cogere possit, militum manu, in Angliam trajiciat.* Largus promissis, & quæ natura trepidantium est, immodicus, honores ingessit. *Quod si fors cuncta destituat, saltem in bona causa, nobili ad posteritatem morte functuros.* Parum in his momenti; & Episcopale bellum, quanta cœptum fuerat jactantia virium, tam nunc gravibus vulneribus contusum, languebat. Una in pace salus, quam obstinata prærogativæ & Episcoporum defensio corrumpebat; persuadentibus, Bristolio, Cottingtono, Digbio, infra dignitatem fore, si Uxbridgenses conditiones remitteret. Parlamentum

mentum vero bona conſcientia ſe illas accipere non poſſe dicebat, niſi & ſe ac regnum imagine pacis,& gravioribus tum ac impoſterum malis, decipere vellet. Quod ne fieret, viſum fuit conditiones ad Regem expedire quas conſenſu ſuo approbaret, ſine ulteriori per Legatos diſceptatione. Ac quoniam Saltmarſhius Independens miniſter, homo procacis & immodicæ linguæ, quædam in vilipendium Regis manifeſtum evulgarat, adeo ut nec ignoſcendis vitiis parceret, Proceres ſerio caſtigavere, & ſi pergeret, graviora minati ſunt.

XXIII. Jam decem millia clavigerorum, audax ante pericula manus & ſegnis numerus, confluxerant, inſolentius ſe gerentes, quam ut diutius tolerari poſſent. Tranſiverat exemplum ad Oxonios & Bercerios, quorum duo millia Blevvberiæ, ejuſdem cum Occidentalibus ingenii, coiverunt. Nec dubitatum quin pro hoſtibus habendi eſſent, qui & Tauntonæ libertatem ſuam inviderant, & quos Fairfaxio, ſi Exonium & in Devoniam iret, à tergo inſidiatos, conſtabat. Atque inſuper magna ferocia jactabant, Sherbornæ, ſub Hoptoni Ducatu, ſe obſidionem ſoluturos. Igitur, conſumtis precibus, vim adhibere furentibus viſum. Shaftſburiæ Dorſetii, VViltonii, Somerſetii conventum indixerant. Eo cum parte copiarum Fleetvvoodus miſſus, ad terrorem, & ut eadem mo-

lientes disjicerentur. Urbs equite cincta; nec illi vim opponere ausi. Igitur quinquaginta ex primoribus capti, Hollis, Carcyus, Youngius, Cradockus, Gougius, aliique: & Londinum, audiendis motuum caufis, miffi. Quod cum acriores cæteris iras concitaffet; novaque coitione facta, majorem vim, tanquam Duces fuos liberaturi, molirentur, Cromvvellus contra eos miffus eft. Qui in monte quodam fignis tumentium confpectis, quanquam fpiffæ arbores, & editior locus difficillimam invafionem facerent, mifit qui pacem amicitiamve exquirerent. Tum defcendere Nevvmannus quidam, & ut audacior venerat, fuperbus exquirere fociorum captivitatem, vimque lamentari. Cui Legatus; *Suum non effe rationes facti reddere. Nam juffa Senatus adeffe; & meminiffent motuum, quibus Provincia excita.* Ille primo tergiverfari; denique iturum cum hoc refponfo ad tribules dixit. *Sequar ergo,* Legatus regeffit: fimulque montem, paucis comitantibus, adfcendit. Ubi ad turbam ventum; *Non hæc,* inquit, *promta ratio eft, qua injuriam à veftris defendatis. Quod Shaftsburim prætendunt nonnulli; ad leges provocamus: quibus fi excufari poffunt, quos in poteftatem redegimus, utique fatisfactum defiderio eft. Arma veftra domi, quam in campo, feliciora funt; & abeuntibus incolumitas præfto eft.* Hæc ultima mentes penetrarunt; & quifque ad fua fe recepit. Alibi major

indi-

indignatio. Quippe quatuor millia, in Habletonensem montem apud Shravvtonam secessione facta, altius indignabantur. Eo ubi ventum, miles inarmatum ad ima montis incidit *quorsum tenderet*, sciscitari. Ille, *quid ad ipsos*: simulque arma expedire. Præventus capitur; & suorum consilia aperit. Igitur montem oppugnare constitutum, cum nihil moderati responderent, inhibente quodam Bravello, Comptonensi Ministro, qui necem minitabatur, si quis arma poneret. Non poterat miles clivum absque damno eniti, quod tumultuantes post vetera Romanorum munimenta latentes, cuncta loca infestarent. Donec Desboroughius, circuitu capto, viam aperiret; & tum fuga cœpit, per pręcipitia montis. Aliqui cæsi, c c c c capti, & Shravvtonam ducti. Duodecim quoque vexilla in potestatem venerant, quorum uni inscriptum: *Si pecora nostra abigatis, hæc arma contra vos erunt*. Tum in authores inquisitum; & culpa in seditiosos ministros rejecta, à quibus se deceptos plerique ex captivis asseverabant. Ita, cum promisissent quietos se fore, in omnes venia data. Nec promiscuam multitudinem cædere placuit, amotis principibus nihil ausuram; & plerique consensu gentis in bellum tracti, exemplo potius quam ingenio peccarant, nec servati in Reipublicæ periculum, nec interempti in exemplum ituri. Sic paulatim con-

ſedit tumultus, ut omnia inconſulti impetus cœpta initiis valida, ſpatio langueſcunt. Contuſis Provincialibus, copiæ ad exercitum Shernam reductæ ſunt. Quæ obſidio acris fuit & vehemens, cum obſeſſi contra impetum, naturam loci fere inexpugnabilem, & parem obſtinationem opponerent. Non abſque clade ad primas munitiones perventum eſt, ſummaque vi nitebantur regii, ut ſua tutarentur. Et quanquam impetus non ſemel placeret; prævaluit periculum anceps, atque cuniculos agere, mœnia tormentis convellere, potius viſum. Dies noctesque in eo opere continuatum; & quanquam ignibus dejectis inflammare pontes ac propellere foſſores obſeſſi conarentur, uſque ad fundamenta caſtelli, ſubtus terram, perruptis ſaxis, penetrarunt. Interea turres, ac quicquid firmum intus, & unde plurimum in caſtris damni, dejectum eſt. Contra præfectus, deditionem cum indignatione, miniſq;, ſi quis eam repeteret, abnuere; ac ne quicquam labi videretur, uxorem, cui excedendi facultas indulta, ſecum, periculi gloriæque ad poſteros ſociam, retinere; vitam ipſam, præ fide, & militari audacia, ſuſq; deque habere. Quod non pauci criminantur, cum extrema nullis viribus, ſponte ſubire, non fortitudinis, ſed temeritatis ſit. Eo acrius inſtare Fairfaxius; jamque duæ turres, ex quibus plures in oppugnatione occiſi, impetu

captæ,

captæ, exteriorque munitio tota in poteſtate erat, mileſque ad invaſionem, faſcibus ſuis, quibus foſſæ explerentur, inſtructus; cum obſeſſi, deſperata ulteriori loci defenſione, amotis ſanguineis vexillis, alba protendere, & gratiam implorare cœperunt. Quod dum trepidanter intus fit, nemine auſo vim opponere, ingreſſus miles, caſtellum capit. Regii arma abjicere; vitam precari, & dum prædæ quam ſanguinis avidiores ſunt, impetrare. CCCC capti, ex quibus præcipui Ludovicus Dyvés præfectus, Ægydius Strangevvayus, Thornhillus, VValcottus, tribuni. Intus XVIII tormenta repetta, cum divite præda. Conſumpta dies in ſpoliis congerendis: mileſque capta munitiſſima arce, nullam impoſterum urbem ſibi tota Britannia inacceſſam putabat.

XXIV. Sic Dorſetia, VViltonia, Somerſetia & contiguæ Provinciæ, magno terrore liberatæ; & clavigeris ſpes ademta, quam in hoc receptu collocarant. Ut Regis in Occidente valida hactenus & invicta præſidia, magis ac magis in arctum redigerentur, nullo inſuper exercitu victores ſiſtente. Quanquam Princeps delectu Launceſtoni habito, V CIↃ recenſuiſſet; & major Goringio numerus eſſet. Sed nec ille ultra CIↃ IↃ Cornubia educere poterat, & Goringius Devonios premere, quam pugnare maluit; apud quem inſuper omnia, priva-

privatis inter ipſum & Barclaium æmulationibus, feſſa. Tivertonam ccc, Darthmoutham ac Barnſtablium Iɔ ccc, & ultra cIɔ Exonium cum Præſidio tenebant. Externorum auxiliorum ſpes tenuis. Galli, quanquam eos Regina aſſiduè ſollicitaret, moras nectere, illudere; denique ſua bella prætexebant. Ac certum erat non facilè Anglicis turbis ſe mixturos. Tum quod Parlamentum Oceano dominaretur; tum quod illi cauſæ Hugonotas, uti vocantur, addictos non ignorarent. Unde facilis ad commovendam Galliam via, jam ante gravibus malis laborantem, & indies aſperior ſervitus populum ad novas res, ſi extera accederent, facilè impulſura.

XXV. Rex interea Cardiffæ ſubſiſtens per Cambriam delectus agebat, & cum Clamorgani pedites Iɔ, equites centum adducerentur, quidam Smithius in medium proceſſit; & *quo ruimus*, inquit? *Nempe à tergo relinquetur Cardiffenſis præfectus, qui minatus eſt ſe bona noſtra invaſurum? Quæ enim hactenus non ſuſtinuimus? Si mihi creditis, noſtra tueri ſatius erit, quam deſerere*. Hac Oratione inflammati omnes, fremitu teſtantur non ſe Provincia egreſſuros. Fit populi concurſus, & una die amplius v cIɔ confluunt. Rex ad eos progrediens, rogat *quæ cauſa facti?* Reſpondent; *ad conſervandam Provinciam*. Idem & ſe velle teſtatur;

& num

& num quid præterea? Tum illi: *Papista Provincia, Angli Cardiffa cedant, septem millia librarum, quæ Gerardus postulat, remittantur.* Rex promittit satisfactionem. Ad quæ verba quidam: *Non quicquid*, inquit, *nobis tuo nomine, Rex, promissum; idem & factum est. Sub magno sigillo*, Iↄ ccc *libra in mensem exiguntur. Gerardus, sub sua manu*, cIↄIↄc *exigit.* Sic Rex, æger animo, Cardiffa discessit. Ipsi missis decem nobilibus, decem ex plebe, tandem in hæc consentiunt: *Vt Timotheus Tirrel Cardiffa præsidium abducat. Contra se Regi* cIↄ *viros &* Iↄccc *libras daturos.* Statim sub Richardo Basseto præsidium Cambricum Cardiffæ imponitur, præfecto in Gerardi locum Cambriæ universæ, Iacobo Ashleio.

XXVI. Rex Brechinia Bridgenortham, atque hinc, ne una mole bellum ingrueret, distrahendo hosti, & excitaturus partium fortunam, cum ter cIↄ equitum, ductoribus Gerardo & Langdalio, per Ludloviam & Lichfieldam, subito Nevvarkam, & in Septentrionem contendit. Quod novam Parlamento sollicitudinem injecit. Nonnulli de Scotis conqueri, quasi haud satis provide Regis motus observassent. Sed quomodo ipsi Herfordiam obsidentes, Cambriæ omnia ad Septentrionem claustra, erumpentibus præcludere potuerunt? Atque haud dubium Septentrioni & East-Anglis

glis periculum imminebat; quanquam etiamnum incertum esset, hosne, an Scotiam, & ibi Montrosium victorem, sibi destinaret. Omne in maturatis auxiliis momentum situm. Quæ undique à Derbiis, Northamptoniis, Eboracensibus, East-Anglis, contracta sunt. Scoti de suo regno solliciti, sub Davide Lesleio, I V c I ɔ equitum, qui Regem insequerentur, miserunt, cæteris, obstinato ad omnes deditionis conditiones Scudamorio, Herfordiæ obsidium urgentibus. Ubi miles magis cum omnium rerum inopia, quam cum hostibus confligebatur. Unde morbi ex esu agrestium frugum, languor & querelæ: *Pugnatum se contra homines, non famem venisse. Cur enim in fertilissima regione esuriant? Præsertim bello ad finem spectante, & promtis ad manum subsidiis. Alios exercitus commeatu abundare: nec ex invidia se loqui. Sed cur ipsi potissimum deserantur?* Hæc in majus aucta sunt, ut Angli, quos sociorum calamitas gravissime, & ultra aliarum gentium ingenia, movet, promtius pecuniam & commeatus submitterent. Quanquam Levenius postea conquestus sit; *annonam militi & tormenta haudquaquam in tempore, & ut convenerat, suppeditata. Promissas in singulos dies ducentas libras; ne teruncium quidem solutum. Stipendia non nisi in mensem unum, cum sex restent. Glocestria tribus exiguis tormentis advectis, ferreos globos defuisse, & eos demum, magna* tem-

temporis jactura, parandos. Nihilominus obsidio continuata, quod spes certa esset, amoto insuper Rege, Cambriam facilius in partes transituram. In quem finem destinatæ ad illam gentem literæ, una cum secretis in Nazebiano prælio interceptis. Monmouthii, Glamorgani, Mongomerii, conterminæ gentes, missis ad Scotos nunciis significarunt; arma se pro Parlamento capturos. Idque incœptum juvit clades regiorum, quam Laughornius, cæsis fere CCCC, inflixit. Quanquam in universum vana illa calumnia regiorum, Scotis Cambriam datam, nondum exemta esset. Missi ad obsessos Herfordios Legati, qui deditionem suaderent, aliud nihil impetrarunt; quam urbem se, quamdiu vita & spiritus duret, defensuros. Rolandus Scudamorius, præfecto cognatus, unus Legatorum, cum urbe egrederetur, perfide trajectus glande, periit; & altera die post, Crafordius, dum erumpentem hostem repellere audacius nititur, eodem fato occubuit, vir impiger, audax & bellandi peritus, quemq; toties aperto campo, victus victorve hostis non abstulit, eum ignobile plumbum tot fortissimis animis ante Herfordiam adjecit.

XXVII. Nevvarkæ regis copiæ ter mille equitibus, auctæ sunt. Unde Poynzius Eboracensium præfectus, vir maximi ad bella impetus, Skiptoni, Sandaliæ, Boltoni obsidione soluta,

luta, Rossiterum, qui jam cum II cIↄ equitibus Axholmiam venerat, & Johannem Gellium evocavit, ductis Rotherami, Doncastrum & Brothentonam copiis. Ibi XI cIↄ equitum lustrata sunt. Pedites Eboracum missi, quod rumor increbesceret, quosdam eam urbem Regi, si adventaret, tradituros. Sed in exercitu non levis, ob detenta stipendia, seditio exarsit, & metuebatur, ne imperia, cum maxime opus, detrectarent. Interea Scoticus Equitatus, IV cIↄ Staffordiis à Derbiis junctus, Regem acriter persequebatur, facto in postremos impetu, ubi circiter LX cæsi sunt. Et Rex undique coëuntibus Poynzii, Gellii, Rossiteri, Scotorum & Provincialium copiis, Tickhillæ, castello, frustra tentato, anxius sui, per Ghesterfieldam & Mansfieldam, VVelbecum contendit, si qua ad Montrosium perrumpere posset. Scire interest quis tum Scotiæ status fuerit, & à quo vento tanta tempestas excita. Nam regiis spes cunctæ in Montrosio sitæ erant, adeò pervicaciter vires cum eo jungere nitebantur. Atque hæc posteris exemplo sint, quam subitò regnorum status everti, & iterum restitui possit. Scotiam non toto mense amissam, receptam, victam, victricem, orbis imposterum mirabitur; ea numinis in illam gentem, ira simul, ac mox clementia fuit.

XXVIII. Montrosius Oglebiorum & Gor-

Gordoniorum auxiliis receptis, cum diu multumque eluderet ſaltu, viis, latebris; tandem ex montibus ſuis ferocem militem, languentibus fœda lue Provinciis, Glaſcovia capta, immiſit. Non tamen amplius tria millia juſtæ armaturæ pedites erant: & facilè contemta manus profligari potuiſſet, niſi tum omnia in ejus regni perniciem conſpiraſſent. A Baylio & Urrio improſpere aliquoties pugnatum, & illi ſe abdicare militia, vocato ex Hibernia Monroio, jubebantur. Retenti tamen, fatis urgentibus, ut ultimam hanc cladem, ſupra omnes priores immanem, adjicerent. Convenerat inter Regem & Montroſium, ut eodem tempore, hic ex Auſtro in Septentrionem, ille in occurſum ejus, ex Septentrione in Auſtrum moveret. Nam conjunctis copiis haud dubiè duûm inſtar exercituum effecturi erant, Rege equitem, Montroſio pedites ſuppeditante. Igitur dum Rex omnes in Scotiam aditus, & fruſtra rimatur, Montroſius promiſſi memor, in Auſtralem Scotiam erumpit. Et felicius quam vel ſperare poterat, hæc auſa ſucceſſerunt. Nam dum Scoti continuis pugnis, & ipſa peſte attritas copias, Provincialium delectibus augent, jamque nimium confiſi numero, avidius quam conſultius immanes Highlandos perſequuntur, in medias lapſi inſidias, internecione occumbunt.

XXIX. Locus erat Kilſitham propè, arctis

faucibus, hinc per prærupta rupium, & à tergo silvis clausus, subter quas tumuli fruticum dumorumque caligine, velut ad insidias surgebant. Medio montium, ut cedunt illi aut resistunt, inæqualiter sinuata planicies, quę tenuem aciem pateretur. Eam immani spe ferox Montrosius insedit, excepturus subito prælio, turbatos adhuc & nescios insidiarum. Et favit cœpto Deus, Scotiæ peccatis iratior. Castigare eam gentem voluit, paulo post præsentissimæ ruinæ, non uno miraculo eripiendam. Nam ut angustias, solicitudinem ac tacentes locos ingressi sunt, hostes, donec agmen se in formidabiles insidias porrigeret, immoti, dein latera, frontem, novissimos tota vi incurrere. Igitur ante pugnari undique cœptum est, quam se miles recipere, vel prælio instruere posset. Adeo cuncti incuria disjecti erant, nec belli timor. Erumpentes in turbatos tota mole Montrosiani latam stragem faciunt, cum recessum primis ultimi non darent. Una Legio aliquandiu, quanquam rebus trepidis, arma ordinesque retinuit, & ultra vires fortis restitit. Nihil medii inter utrosque. Obstabant corporibus corpora, telum telo frangebatur. In tam arctis rebus, aut cadere aut vincere supererat. Donec numero obruta à barbaris omnis concideretur. Equites, quorum exigua manus, inter primos tumultus, confusa fuga, suum ipsi peditem obterere. Nihil illo certa-

certamine crudelius, & latrocinio magis quam prælio simile. Confusa late signa; non frons, non terga acici, non latera aut cornua erant, & undique cædes. Tum grande & atrox spectaculum, sequi, vulnerare, capere, atque eosdem, aliis oblatis, obtruncare. Nullius vitæ parsit immanissimus hostis, Duce, insisterent cædibus, nihil opus captivis, fremente. Jacebant cadavera, ut fugerant, ut restiterant, dispersa passim aut aggerata; & loci iniquitate circumventarum Legionum internecio facta est, cum ne pugnandi quidem occasio oblata esset. Millia quinque trucidata, nec superfuerunt, nisi in quibus trucidandis & ferrum & vires hostem defecerant.

XXX. Hæc Kilsithana clades Scotiam singulo prælio pessumdedit. Non aliud formidolosius bellum; raptaque fuisset impetu, nisi mox subventum foret. Nullæ inhibendo hosti ad manum copiæ. Oppida certatim, alia sponte, multa terrore, pro civium affectu, in deditionem venire. Malefici, Papistæ, hactenus conspirationem prementes, uno omnes impetu ad victorem confluere. Quicquid nationum ambiguum aut adversum fuerat, ferro & igne vastatur. Rapi virgines, matresfamilias pati, quæ victoribus collibuissent. Milites per municipia dispersi, spoliare, vi & stupris polluere, obnoxiis ducibus & prohibere non ausis. Toto

regno fuga, cædes, incendia. Multi vicos deserere & in avia digredi. Mulieres afflictare sese, manus supplices ad cœlum tendere, miserari parvos liberos, rogitare Deum. Postremo armis, luctu, cruore, cuncta completa. Multi volventes cadavera cæsorum, pars hospitem, amicum alii, aut cognatum reperiebant. Proceres, omnibus bonis suis uno casu exuti, miseram nobilitatem circumferre. Barvvicum in proximo receptus, quo optimus quisque confugit. Et hi precibus ac lacrymis, quæ solæ restabant, Deo causam suam, & ultionem commendarunt. Nec quisquam tam expers misericordiæ fuit, quem non eorum fortuna mœrore afficeret. Passim silentia, gemitus, nihil compositum in ostentationem, & altius animis mœrebant. Statim indicta supplicatio per Angliam pro sociis. Preces & jejunia Scotiam, ne penitus succumberet, sustentarunt. Nec alia exercitus mens. Fairfaxius & cæteri Duces, literis ad Levenium testabantur: *Se Scotiæ calamitatem suam ducere. Quod si res domi sinant, Parlamentum jubeat, ipsi acceptent, non parcius sanguinem pro Scotis, quam pro Anglis, fusuros. Donec omnes ubique trium regnorum hostes deleantur.*

RERVM BRITANNICARVM

LIBER QVARTVS.

AVGVSTVS. I. *Scoti Equites ad famam cladis Kilsithana in patriam contendunt. Rex Hundingtonam elabitur, trepidante East-Anglia.* II. Fairfaxius *Bristoliam obsidet. Ratio hujus facti & urbis status. Montrosii in Scotia progressus.* III. *Regia partes erecta. Sagarum Inquisitio.* Glamorgius *Papismum in Hibernia restituit.* SEPTEMBER. IV. Levenius *Herfordiam deserit.* V. VI. VII. VIII. IX. *Bristolia expugnatio.* X. XI. *Arcem* Rupertus *dedit.* XII. XIII. Montrosius *Scotiam vi & astu urget, Loudenio trepida omnia nunciante, & Anglos auxilia poscente.* XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. *Caditur ingenti clade à Lesleio apud Selkirkam.* XIX. Fairfaxius *tripartitur exercitum.* XX. *Devizes & Barclajum capiuntur. Sussexii tumultuantes pacati. Suburbia Cestria capta.* XXI. XXII. XXIII. *Prælium ad Routonheadam, in quo Regii à* Poynzio *fusi.* XXIV. Cromvvellus *VVintoniam obsidet.*

I. HIc adversus casus Regios & ipsam Herfordiam graviori periculo exemit. Nam cum Scotis equitibus sub Lesleio ea clades innotuisset, attoniti primo; dein ubi ira & ægritudo per-

 mista

mista sunt, cum maxima cura ultum ire suorum internecionem, & commori hostibus festinant; palam professi: *Haudquaquam se in Anglia ruinas patria & gravissimam calamitatem spectaturos. Contra Montrosium duceret: illum se ulcisci, illum cadere velle.* Ita Nottinghamiam & inde Novocastrum petunt, exitium paulo post & internecionem hostibus allaturi. Ea occasione Rex usus, quoniam prima consiliorum frustra ceciderant, victoriæ loco duxit, si copias incolumes, omisso Septentrione, reduceret. Uno biduo plusquam LXXX CIↃ per Lincolniam, occupatis compendiis, emensus, horribili celeritate Hundingtoniam venit, in qua urbe nonnisi IↃ equites, ex recenti delectu, sub Gibsio erant. Is Stiltoni, & postea ad pontem Centurio Bennetus, regios aliquandiu sustinuerunt. Donec hoc cæso, Gibsius cum centum fere, & ipso oppido, captus est. Reliqui Cantabrigiam evaserunt. Sic Hundingtoniâ, Godminsterâ, Medloâ, Ives & aliis inermibus vicis, regii potiti, omnem East-Angliam terrore suo afflant. Quanquam nihil metuendum esset fugitivum agmen, cui non aliud præsidium erat, quam velocitas equorum. Sed trepidis circa rebus, cum nihil adhuc certi de consilio, vel copiis eorum, quantæ essent, constaret, omnia in majus accipiebantur. Statim VVarvvicensis, Dux Orientis, à Parlamento creatus est. Et jam

captam

captam Eliam, jam de Cantabrigia agi, rumor ferebat, isque vanus fuit. Regii eadem celeritate, aperta populati, cum maxima quacunque ierant, clade, per Hartfordiam & Bedfordiam Oxonium evaserunt, relicta, etiam apud amicos, & qui partes sequebantur, fœdâ, ob militum crudelem lasciviam, memoriâ. Qui nihil flagitii, spoliando, fidem fallendo, mulieres honestas stuprando, ex veteri disciplina omiserunt, non divini, non humani juris, memores. Oppida, cum magnas summas pecuniæ solvissent, direpta. Auditæ miserrimorum civium voces, & qui Regios hactenus exoptarant, tali obsequio rati domum suam procul injuria fore; *Ne infernus quidem pejora monstra hoc milite alit.* Dicitur Gerhardus Hundingtoniæ in hæc verba erupisse: *Vos Regem Majestate spoliatum itis. Sed antequam hoc peractum sit, adeo cuncta vastabimus, ut parum intersit, quis in desolata insula regnet.* Hic eventus expeditionis ad Montrosium fuit, multis indignantibus, quod tantæ federatorum & Londinensium copiæ, non inhibere, non alicubi excipere prædatoriam manum potuerint.

II. Fairfaxius Sherbornæ mœniis dejectis, Bristoliam, Somersetiæ & totius Occidentis caput, contendit; cujus maximæ urbis obsidio, magnam secum molem trahebat, ulteriori in Devoniam & Cornubiam expeditioni longe præferenda.

 ferenda.

ferenda. Nam & Somersetii hoc expetebant, auxilia sua polliciti, & Rupertus Princeps, nuper Stenchomba expugnata, firmas VViltoniis & Dorsetiis adhuc tumentibus copias juncturus, à tergo relinqui non potuit, nisi Bathonia, Bridgevvatera, Sherborna, & quicquid nuper partum, periculo exponerentur. Ac existimatū fuit ipsos expugnationi cives, propter commercia cum Londinensibus, fauturos. Quod tamen secus cecidit, compertumque fuit eos acerrimè sua mœnia tutatos. Tum Bristolia capta, præter famam celeberrimæ urbis, omnia ad Exonium usque, cum ipsa Cambria, in deditionem haud dubie veniebant. Spes quoque erat sicut ea ante biennium urbe amissa, res Parlamenti in extremas angustias ac desperationē redactæ sunt: ita receptam, magnum omnino paci vel bello momentum addituram. Quod si oppugnatio difficilior esset, tum munitione inter urbem & Oceanum structa, Sabrinæ ostium ac navigationem regiis claudi facile posse. Non tamen deerant quibus ob privatas causas, & non in publicum bonum, suscepta obsidio videretur. *Cur enim potens & in vicinia Goringius omittatur? In quo debellando majus momentum sit, quam temporis & exercitus ante fortißimam urbem jacturam pati. Denique pestem ibi sævire, magno luis in militem, & hinc totum regnum propaganda periculo.* Hæc inania. Non vinci Occidens certius,

quam

quam per Briſtoliam poterat. Semper male ceſſit, hoſtem ante & retro habere. Goringius in Devonia & Cornubia magis ac magis, odio ſui, Provinciales accendebat, & miſſis ad Bridgevvateros, Tauntonenſes, Lymios, duobus millibus ſub Maſſeio equitum, contineri poterat, ne qua in Orientem cum ſuis elaberetur. Denique cavendus erat prioris anni error, ne alteram Cornubia Leſtethillam, intactis retro præſidiis, daret. De peſtilentia quod objiciebatur, audita gravis Fairfaxii vox: *Deo fidendum, cui curæ futura ſit Reſpublica, ſive exercitus in obſidione peſtilentis loci, ſive in campo, contra hoſtem æque infeſtum, occupetur.* Seneſcente Auguſto, urbs urbium undique, Somerſetiam & Glocestriam verſus, exercitu cincta eſt, & Fairfaxius, caſtris ante mœnia poſitis, inſtructas Legiones oſtendit, ſtatimq; deprehenſum fuit munitiones ſuas tam exiguo præſidio obſeſſos tueri non poſſe. Equites ante aliquot dies, inhibendis villarum incendiis præmiſſi; quæ res Stapletonæ, Henhamo & aliis pagis ſaluti fuit, cum jam Bedminſtera & Cliftona in ignes ſubſediſſent. Glocestrii & Somerſetii, magno numero in commilitium adſciti. Per eos dies continuis imbribus humidum cœlum; ita ut equi pariter ac homines langueſcerent paſſim ac interirent. Itaque obſidio tum magis quam oppugnatio fuit, & nihil ad ſummam rei actum, niſi quod

procursationes, leviaque certamina, vario eventu inita sunt; & Bernardus Ashleius, cum Daniele Tribuno ad lustranda castra egressi, hoc cæso, ipse vulnere gravis, captus est. Somersetiorum tria millia, receptis ad se militaribus copiis, munitionem ad Portsheadum, dilapso magnam partem præsidio; & alii Nunneiam castellum, occupant. Quo facinore, clausum septem navibus Sabrinæ ostium qua in mare evolvitur; & adempta obsessis navigatio fuit: hi à mari, Dux à terra, omnia viris equisque quatiebant. In urbe duo millia peditum, I ɔ c c c c equites sub Ruperto Principe, multique insuper insignes viri, quorum aliqui, cum excedere vellent, Imperator prohibuit, ratus, id quod res erat, si intus concluderentur, deditionem faciliorem, metu expugnationis, reddituros. Commeatus quamvis longo bello pares; cum fama exhaustam jactaret, quæ obsidioni maturandæ profuit. Nam haud dubie, si constitisset, quam nihil nisi vis & longa mora expugnare urbem possent, arma alio, nec tanto in publicũ fructu, conversa fuissent. Tribuni cujusdam ex urbe ad Ducem Buckinghamiam literæ interceptæ, quibus per fædas adulationes, precibus ejus se tutos & inexpugnabiles fore scribit, præsertim cum indubie decem justi in civitate sint, hoc est tales, qui se totos ejus servitio dedicarint. Quibus publicatis, populus fremere: *Papisticas*

Domi-

Dominas esse pro quibus Cavallerii pugnent; quarum votis & superstitiosis precibus se tutos arbitrentur. Bazingham quoque Dalbeerius cum ɪ ɪ cIↄ obsedit.

III. Regis omnes in solvendis obsidiis, apparatus erant. Et de Herfordia spem secundissimus Montrosii successus fecit, non modicum in præsens levamentum. Qui post Kilsithanam cladem, Lithgovia capta, Edinburgum infenso agmine petiit, certus eo potiundi, nisi fœda peste languidum aversatus (& ea jam septendecim millia hauserat) Crafordio, Oglebio, Graio, carcere, liberatis, ingenti pecunia contentus abiisset. Et jam cis Firtham, in Laudonia versabantur copiæ ejus, Northumbria & omni Septentrione metu arrecto, ne ibi nova belli formidolosi nubes coiret. Quicquid virium post tantam cladem restabat, ad limitem, Barvicum inter & Carleolas, locatum est; ubi Argilius, Linseius & alii proceres cum cIↄ Iↄ militum consederant; simul Montrosio, ne in Angliam se effunderet impediendo; ac cum Equitatu Lesleium venientem recepturi. Qui jam Novocastro superato, miserrimæ patriæ incendia, Maccorum, Oconniorum, barbaro sanguine restincturus erat. Apud regios impotens gaudium, quasi jam debellatum foret. Missi statim Lutetiam pernices nuncii, qui Reginam insperabili felicitate reficerent: *Versos casus, Paratum*

tratum bellum : subactam exitiabili clade Scotiam. Triumfare Oxonii Regem, magno bono suo Septentrione exclusum, ut nimirum Hundingtoniæ victor, arma & terrorem latius circumferret. Quod ipsa ultra mortale gaudium accepit, ut mœroris nuper, ita nunc lætitiæ immodica. Ac modo Montrosius, modo Hiberni jactabantur. Illum propediem in Angliam, magno exercitu venturum. Hos, audita Scotorum internecione, ad pacem vel inducias consensisse; & decem millia auxilio missuros. Goringio Plymmoutham otiosis stativis obsidente, decem & aliquando duodecim millia adscripta, quibus Bristoliam liberaret. Sed Hibernos, Britones ac Scoti, in Connachia ac Lagenia adeo urgebant, ut nihil ab iis sperari posset; & potare, scortari, execrationibus numen lacessere, Provincias diripere, Grenvilii militia, quibus artibus, sicut corruptum militem sibi conciliavit; ita aliud ab eo metuendum non fuit. Cœpit hoc tempore sagarum per Essexiam, Suffolciam, Norfolciam & alias Provincias inquisitio. Magnam partem vetulæ erant inopes, pannis annisque obsitæ, quas malus genius per inania promissa sibi federavit. Stragem jumentis, hominum pecudumque generi immittere, naves submergere & alia eorum crimina. Presbyteria quoque per Ecclesias instituta, Londinensi Provincia in duodecim classes distributa : sic ut Sy-

nodi

nodi Provinciales bis in anno: Nationalis, quandocunque Parlamento visum fuerit, habeatur. Delinquentes biennii reditibus multati: cætera veniam consequebantur. Quæ benignitas Parlamenti regias partes admodum afflixit, cum plerique fortunas suas redimere, quam amittere mallent. Cæterum tempus est ut exponamus, quæ illa tot rumorum de Hibernis & eorum in Angliam adventu, causa fuerit. Plerique consulto talia spargi credebant, ad invidiam Regi concitandam, vel terrorem. Alii, non negare tractatum cum Hibernis de pace. Sed conditiones extrema Regis necessitate extortas, non se ad liberum Papismi exercitium extendere. Quorum dubitationibus ut satisfiat, sciendum est, hoc mense, à Glamorgano, Regiam authoritatem obtentui sumente, Papismum in Hibernia, omnibus quæ contra erant legibus abrogatis, restitutum. Is secreta authoritate sua, quam ut supra dictum, cunctis insciis extorserat, liberaliter & ex voluntate Legati Pontificii usus, tandem cum rebellium delegatis in has conditiones transegit: *Romanæ Religionis exercitium in Hibernia omnibus liberum esto. Templa, agros, decimas, possessiones, inde usque ab Ann.* CIↃIↃ XLII. XXIII *Octobris, exceptis tantum illis quibus Protestantes in præsens utuntur, liberè tenento. Eximuntor à Iurisdictione Clericorum Protestantium, & Catholicis subjiciuntor.*

tor. Leges contra eos proximo Parlamento omnes abrogantor, & Romano Catholici ad omnes dignitates, munia, præfecturas, per Hiberniam admittuntor. Contra Romano Catholici x *millia Regi in Angliam submittunto*. Hæ conditiones sunt in quas pro Rege Glamorganus x x v Aug. secretissima transactione juravit; Mountgarreto, Muskery, Alex. Mac Donnel, Nicolao Plunket, Rob. Talbot, Dormet O Brian, Joh. Dillon, Patricio Darcy, Godfr. Brovvnio, rebellium nomine, præsentibus. Quam perfidè Glamorgius Regem circumvenerit, ex eo patet; quia enixe operam dedit, ne arctiorem Papismi libertatem, quam in Italia vel Hispania habent, Hibernis pacisceretur. Cautum quoque: *ne Ormondio liceret Catholicos in Religione, templis, possessionibus interturbare: sed ut expectaret, donec hæ conditiones à Rege confirmatæ publicarentur.* Quibus omnibus expeditis Glamorgius in hæc verba juravit: *Ego Edoardus Comes Glamorgiæ, testor & juro, me fideliter Regi significaturum omnia quæ in hoc regno transacta sunt, & quæ nomine ejus promisi, curaturum ut impleantur singula. Medio temporis exercitum fidei meæ commissum, nec ex parte, nec in totum periclitabor, donec conditiones à Rege, sicut convenit, impleantur.* Post hanc secretam & Ormondio ignotam transactionem, acrius jam susceptum est pacis negotium, rebellibus simulata in Regem fide, illa decem viro-

virorum millia, tanquam proditionis vexillum Papatui promovendo suspendentibus, cum ipsis animo staret, & Regem, & Angliam, & Protestantem Religionem, quantum possent, evertere. In quem finem pacti sunt, ut ne exercitus divideretur, sed unis castris sub uno Duce Glamorgio, cæteris quoque Ordinum ductoribus à se tantum nominatis, contineretur. Statuerant secum præcipuis aliquot portubus & munitionibus velut pro Rege potiri, nec iis cedere, nisi in Anglia quoque & Scotia Papismo stabilito.

IV. Rex collectis III CIↃ IↃ equitum, Oxonio Cambdenam Vigorniæ, hinc Cirencestriam versus, ductu Langdalii contendit, ambigua fama, Bristoliam Goringio junctus, an Herfordiam sibi destinaret. Quocunque tandem se vertisset, jussi Poynzius & Rossiter eum insequi & novissimis imminere. Qui Northamtoniis, VVarvvicensibus, Bedfordiis, & aliis adunatis, Glocestriam magna festinatione petunt, cum Rex Vigorniæ Mauritii & Iacobi Ashlei receptis copiis, jam cum quinque millibus, haud obscurè Herfordiam properaret. Illa obsidio in quintam septimanam extracta erat, præfecto haud ignaro quibus Scoti necessitatibus laborarent: cuniculos, continuis imbribus, situ urbis humili, stagnare. Montrosium victorem, & in propinquo auxilia. Cum dedi-

deditio verbis persuaderi non posset, Levenius ipsis Kal. Sept. urbem impetu capere constituit; & jussus miles omnia ad invasionem parare. Quæ dum in castris fiunt, Evesbamo nunciatur, Regii equitatus tria millia Broadvvayæ & Cambdenhillæ conspecta. Sequuntur festinatæ à Glocestriis & aliunde literæ; non pauciores septem millibus ad Sabrinam vertere. Nihil hæc Levenium moverunt. Sed cum eodem tempore David Lesleius Nottinghamia scripsisset, cum omni equitatu se in Scotiam certò iturum, dubitari cœptum est, quid optimum factu. Labores & pericula hactenus exhausta, & spes capiendi urbem, suadebant ne obsidio desereretur. *Quis vero equitatum Regium sustineat? Nam firmam, quæ opponatur, alam deesse. Si nondum capta urbe, dum fervet expugnatio, vacui occupatos, integri fessos aggrediantur, haud dubie exercitum periclitari. Et ut ante caperetur: unde militi victus, omnibus ab hoste viis obsessis?* Hæc prævaluerunt. Placuit abducere exercitum incolumem potius, quam ut incertis casuum omnia permitterentur. Tum Montrosius Scotiæ debellator in animo; & miles incendia ac cædes patriæ acrius dolebat, quam ut ante Herfordiam, dubio exitu, de summa rerum cernere vellet. Apud paucos ea Ducis ratio prævaluit. In vulgus adverso rumore fuit, factumque diversimodè acceptum, criminantibus multis:

Segnem

Segnem tota æstate militiam; toties victos & qui fugam animis, vulnera tergo ferant, non fuisse exercitui metuendos. Fugere potius insequentem Poynzium Regios, quam quod obsidionem solvi posse sperarent. Nec ob solam Froomam tantas copias tantis impendiis evocatas. Ac verum quidem est, Herfordia capta, Cambriam Australem concessuram fuisse. Nam & Laughornius cum bis mille peditum, & CCCC equitibus Picktovvnam, ultimum in Pembrocia præsidium obsidebat; & Guilhelmus Middletonus cum millenis Welchpoolâ profectus, ex Bala Merviniæ Byronum cIↃ IↃ Provinciales trahentem, ejecerat, dirutis Cargaynæ & Llandryfsloviæ munitionibus. Salopii quoque Linsella, quod vigesimum post receptam urbem præsidium, capta, instare; & ex Bridgnorthia ac Ludlovia erumpentes regios, apud Episcopi castellum obruerunt, ducentis fere captis; tanta Henrici Vaughani indignatione, ut oppidum illud combureret, non aliam ob causam, quam quod in eo multi Puritani essent. Sed, ut dictum, Scotiæ certa jactura, Cambriam dubio eventu parare tum non placuit. Herfordii statim incensis quæ urbi proximant ædificiis, arbores quoque succiderunt, ut ne cuiquam facilis imposterum obsidio esset, Poynzio Sabrina apud Glocestriam ponte strato, Regios motus cum IIII cIↃ equitum observante.

V. Interea Briſtoliam Fairfaxius urgere, intercepto ab obſeſſis Okio Tribuno & Centurione Guilhelmo cæſo. Quamprimum tempeſtas liquida, calore Solis refotus miles, & periculi quam moræ patientior, exultabat inſtare fortitudinis experimentum. Circumſpectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, initium à jejunio & precibus factum, & auditis in Prætorio ſententiis, placuit non diutina obſidione, ſed impetu urbem aggredi, ne hoſtibus aliquid moliendi occaſio daretur. Et erat ſucceſſuum ingens ſpes, quod munitiones ad ſex millia paſſuum extenſas, firmo tueri præſidio Rupertus non poſſet. Quod ſi non omnis ſimul caperetur; at parvas copias ſuſtinendo præſidio ſuffecturas, cæteris ad pugnam, & in campo paratis. Literarum quibus deditio à Principe poſtulata, hęc ſumma fuit: *Datum hoc virtutibus ejus & celeberrimæ urbi, quod non vulgari more deditio poſtuletur, ſed velut in pace, argumenta & perſuaſiones addantur. Nam & ipſum Principem regia Anglorum ſtirpe prognatum; & ſpectatam bello fortitudinem, hoc mereri. Inſuper cum antiquiſſima & populoſiſſima civitate mitius agendum fuiſſe. Nec Majeſtatem Regiam oppugnamus*, inquit, *ſed defendimus. Rex vero à malis conſiliariis, vel ſuo ingenio ſeductus, Parlamentum & populum ſuum deſeruit. Vos hoc diſcidium alitis: non jura regni (quorum præcipua pars eſt; ut Rex in rebus quæ ſalutem publi-*

publicam spectant, non privatorum, sed Parlamenti sui consiliis utatur) propugnamus. Tantorum malorum authores arma nostra ad deditionem poscunt. Illi perduellionis rei, illi ad capitale supplicium quæruntur. Quod si convictus de integritate nostra, civitatem hanc incruentis conditionibus dedas; tum affectum Parlamenti *& populi Anglicani, quo fideliorem amicum familia tua non habet, facilè recuperabis. Sin secus, judicet inter nos Dominus & noxium puniat. Et judicet tota Anglia, num hæc quenquam vestratium deceant, cæde & incendio sævire in eos, quorum preces, lacrymas, opes & sanguinem habuistis. Qui restitutionem vestram ardentissimè expetierunt, illi Parlamentum & populus Anglicanus, quem oppugnas, sunt. Horum consilia & studia adversa pars, quam nunc pertinacibus armis tuêris, interverterunt.*

VI. Nihil ad hæc à Ruperto responsum, nisi quod altera die, libertatem mittendi ad Regem, petiit, quæ denegata fuit, quod ad extrahendum tempus spectaret, & omnia ad impetum parata, milite jam solum signum morante. Nihilominus negotium usque in diem Lunæ rejectum fuit. Tum tubicen ex urbe reversus, conditiones attulit, altas admodum, quibus deditionem obsessi facturi erant: *Si dirutis omnibus munimentis, urbs & civitas, in eum statum, quo ante bellum fuerat, omisso præsidio, abrogatis novis legibus, restituatur. Si nullius bona*

in fiſcum redigantur: Si Clerici ſuo loco, templis inviolatis maneant. Cætera pro militari pompa. Atque hæc in ſpeciem & ficta cunctatione. Nam certum erat deditionem ejuſmodi conditionibus fieri non poſſe. Et tamen Imperator rurſus contra poſtulata Principis mittit nuncios, ac tractatus utrimque ſuſtentati, ita ut dies Lunæ quoque infecto negotio abiret. Rupertus interea anxius, varia ſecum agitare. Vel enim non ſatis contra vim inſtructus, extrema ſubire metuebat, ne in caſtellum redactus, durioribus, exemplo Ludovici Dyvis, ſervaretur: vel novas munitiones perficiendi, & auxiliorum à Rege atque Goringio ſpe, moras nectebat. Ut ita ſæpe miſſis remiſſiſque nunciis, tempus procederet & oppugnatio traheretur. Fairfaxius, ut erat Principis intelligens, unam diem, nullo adhuc in vicinia hoſte, haud difficulter indulſit; & ubi de conditionibus ageretur, cives minus ad reſiſtendum alacres ſperavit. Quicquid honorem Principis ac præſidii, libertatemque civitatis ſpectaret, haud difficulter, conceſſurus. Sed nullum Parlamenti Senatuſconſultum infringi poterat.

VIII. Cum non conveniret, infenſis utrimque animis, ad bellum reverſum eſt, & corona undique circundatis mœnibus, oppugnatio & impetus cœpit. VVeldenus cum quatuor Legionibus ad Somerſetiam, Montacutius

tacutius & Rainſboroughius ad Avonam & cis ac uls Froomam invaſuri erant, initio à ſexcentis, in tres partes æqualiter diſtributis, facto. Viginti ſingulis manipulis ſcalæ; duo ad ſingulas ſcalas viri: tum ſclopetarii cum faſcibus ſuis, & alius ordo, ignem, arma, haſtas ſuppeditantium. Denuo ſuccenturiati IↃ c, & ultimum agmen claudentes x x foſſores, qui vallum ſcinderent, & viam equiti per ruinas murorum aperirent, quorum c I Ↄ I Ↄ peditem inſequerentur. Provinciales, & pars alia equitum, turbare cætera juſſi, ne qua laborantibus ſubſidium ferri poſſet, pari undique metu & neceſſitate. Teſſera, durante impetu, *David*; ſuperatis mœnibus, *Deus Exercituum*. Nunquam major in milite alacritas conſpecta. Et quamvis objectus amnis, additum vallum, imminentia mœnia, nil niſi atrox & propugnatoribus frequens terreret: tamen prælium poſcere, cuncta virtute expugnabilia clamare; & præfecti ac Tribuni paria differentes, ardorem incendebant. Et animum iis auxit donativum, quod Imperator, viritim ſex ſolidos, ob res fortiter geſtas, & nunc victoriæ authoramentum, diſtribuit.

IX. Tertia ferè noctis vigilia, igne ex ſtipulis, & quatuor tormentis, ſigno dato, ſimul clamor ingens exoritur, & undique muris adſultatum eſt. Prælium tota nocte varium,

 anceps,

anceps, atrox, his, rursum illis exitiabile. Strepitus armorum ad cœlum ferri, tela utrimque volare, & miles non vulneribus, non periculis tardatus, sola morte sistebatur. Terribilis Rainsboroughius, ingens ipse virium atq; animi, ipsis tribus horis, munitionem Priorum, civitati & castello imminentem, vix multo labore, cum omnia opera scalis superanda essent, expugnavit, pediti cum ala equitum Iretono succurrente, cui brachium duobus locis glande trajectum erat. Præsidium ab iratis, una cum subtribuno Pricio concisum est, quod ultima omnia expectassent. Sex tormenta, & à Montacutio in lunatis operibus, ac alibi, sedecim in potestatem redacta. Atque ibi plus vulnerum & pleræque cædes oriebantur. VVeldenus, quod scalæ breviores in profundo cœno altius subsiderent, continuo tumultu Somersetiam versus hostem distinuit, levi suorum jactura. Idem ad Bedminsteram, & Carolinam aliis, negotii fuit. Denique jam miseræ civitati nihil nisi direptio, cædes, extremaque expugnationis mala, restabant. Hinc spes, inde desperatio animos irritare; Fairfaxianis, si paululum annitantur, captam urbem credentibus; & in ea civibus ac militi par obstinatio. Pro ingenio quisque, pars eminus glande pugnare, alii succedere, ac modò murum suffodere, modò scalis aggredi. Contra oppidani in proximos

mos ſaxa volvere, & omni armorum genere ſua tutari. Poſt acerrimam intra mœnia & in munitionibus pugnam, tandem Fairfaxiani equitatu immiſſo, urbe potiuntur, captis cum Tribuno Tayloro, militum CCC. Ingens victoria & major adhuc, ſi eorum qui ceciderunt, numerum ſpectes. Vix quadraginta ex Rainſboroughii & Montacutii Legionariis, qui maxima pericula ſuſtinuerunt, cecidiſſe conſtat. Complures tamen vulnerati: Bethelius, Cromvvellus, Gittenius, Durteyus, Iretonus, ſubtribuni; & Centuriones aliquot. Fatenturque omnes, pro nulla urbe toto bello acrius utrimq; pugnatum. Horribile ſpectatu, ut miles hinc contemtu mortis in vallum ac muros pluſquam deſperata audacia evaſerit: inde non numero, non cæde, non ruinis, dimotus ſtatione ſit. Pugnare, labi, vulnerari, & locum propugnando oppugnandove captum, amiſſa anima contegere, pulchrum videbatur.

X. Dum in capta urbe miles graſſatur, tribus locis incendium exoritur, quod Regii, in caſtellum ſe recipientes, tectis immiſerant: & novam expugnationem opperiri velle videbantur. Quæ tamen opinione citius in deditionem mutata eſt. Nam tormentis jam diſpoſitis, dati mutuo obſides, ac Princeps paciſci cœpit, milite in univerſum fremitu aſpernante. Sed ea Fairfaxii moderatio fuit, ut nollet plus ſangui-

nis fundi, dare in non necessarium discrimen Legiones, haud Imperatorium ratus. *Cur enim vulnerari pateretur optimè de se meritos milites? Cur fortunam periclitaretur?* Quippe cum equitatu evadere obsessis haud adeò difficile; & Carolina à Iↄc hominibus, adversus omnem vim, uno mense, magna temporis & militum jactura, defendi potuisset. Itaque omni administratione belli omissa, de conditionibus, quæ perhonorificæ datæ, actum est: *Vt Princeps, Nobiles, & Ordinum ductores, cum justis armis; gregarii solis gladiis, ad præsidium intra* LcIↄ *passuum abeant.* Cæteri arma, & equos tradidere. Datum & hoc Principi, ut Oxonium, quanquam longius dissita urbs, hoc spatio includeretur. Tertia pomeridiana cIↄ peditum, Iↄ equites cum alia imbelli turba excesserunt, & inter Principem ac Fairfaxium, multa humanitate certatum. Expressa Principi vox: *Nullo adverso casu, tantum sibi humanitatis exhibitum; & ubi posit, memorem fore.* Copias ejus transitio militum imminuit, & multi domum concedebant. Nihil hac victoria mirabilius, magnificentius, clarius fuit. Sed non propterea odium inter Presbyterianos ac Independentes cessabat; illis Bamburin, Oxonium, Bristoliam, perditas urbes, objectantibus; cum hi Marstammoram, Eboracum, Lincolniam, Nazebin, Lecestriam, & quicquid hoc anno pro-

prospere gestum sibi solis vendicarent.

XI. Atque hæc tam subita & insperata Bristoliæ expugnatio, Finesium, à quo ante biennium Ruperto dedita fuerat, publicæ famæ & loco suo restituit. Nam eo tempore, nondum perfectis munitionibus, & extra validissimo hoste, certissimum exitium allaturo, minus mirum deditam urbem: nec prius tamen, quam cIↄ cc hostium occubuissent. At nunc insuperabili mole confirmatam, non unius mensis obsidium, hinc ad sexagesimum lapidem Rege, inde & proprius Goringio auxilia ostentantibus; tolerasse, & vix ccc militum jactura receptam. Præfectura nova Skippono, virtuti simillimo viro, cujus vulnus Nazebianum satis jam coaluerat, commissa est. Miraculi instar fuit non infectum pestilentia exercitum; milite corruptas lue domos perreptante, ac cum Bristoliæ singulis septimanis ultra cc extinguerentur, non nisi duos, quantum constat, toto anno in exercitu, id divinum morbi genus sustulit, quanquam ad Imperatorem & milites, morientium per Provinciam & stativa gemitus ultimæque voces, crebro pertingerent. Rupertum, quasi nimis celeri desperatione rerum, urbem concessisset, invidia per calumnias pressit; & Rex cuncta suspectans, passim præfecturas mutavit, Oxonii Leggio, Nevvarkæ Rich. Willisio amotis, quorum illi Thomas Glemhamus,

hamus, huic Bellasis suffectus est. Et hoc vulnus jactura ingentis Bristoliæ acceptum, nec curari imposterum nec tegi potuit, plerisque Ducum à bello aversis, & pacem ardentius, quam crederetur, poscentibus. Neque dissimulabant indignationem suam: & Digbius, fax belli, odio suo ipsum Regem pressit. Ita ut statueret, invisum hominem, specioso prætextu, à se quamprimum & ad tempus, dimittere; quod paulo post VVelbecæ factum est.

XII. Sicut Bristolia magnum belli per Occidentem finiendi animum addidit: sic quid futurum Scotiæ esset, anxiis adhuc votis mussabatur. Nam Montrosius, tanta fortuna ebrius, superbiæ suæ modum non invenit. Vastare, urere, trahere prædas, excidium cunctis minitatus, nisi causam suam à federatis dissociarent. Cædes, patibula, ignes, cruces, festinabat. Quasi jam nullo adverso casu percelli posset; ita insultare verbis, Deum appellare testem justissimi belli, argumento successuum. *Quid enim profuerit aperta & aliena crimina defleri, nulla Regis mentione facta? Illi surreptos reditus, illi Majestatem extortam, sacrilegio tam gravi, quod non in uno hactenus Achane punitum sit. Hinc parva manu prostratos jacere exercitus, & sævius adhuc, immanem pestilentiam, per millena cadaverum grassari.* Tum minis ac promissis juxta sævus, spem offerre, metus intendere, tanquam jam non habiturus ex hostibus,

bus, qui victoris ora ferre, aut ipsius imposterum Imperiis intercedere auderet. Dum nullæ Scotiam vires defenderent, utendum victoria ratus, exercitum, numero & robore formidabilem reddere contendit. Data Papistis & maleficis facultas armandi Provincias. Quod tamen segniter otioseque, ut in secundis rebus actum, & felicitas in socordiam vertit. Cæteris arma detracta. Oblata pax, immunitas tributorum, aliaque, magis in speciem verbis adornata, quam ut penitus sentire videretur, consuetis jam dominantium, quando alios fallere volunt, artibus. *Satis approbatam vim; datum iri & bonitatis experimentum. Quid enim suam fortunam affligant?* Nihil Regis *jussa sequentibus negatum iri. Victis graves pœnas, in deditionem venientibus clementiam paratam. Etiam antiquum fedus ab eo probari. Quod si suam causam non ab Anglis secernant, nihil quæ pati aut timere poßint, prætermissurum. Cur non omißis præcipitiis, tuta & salutaria capiant?* Nec *quenquam cogi ut arma sequatur. At quiescere, & medium esse, pulchrum; & se genti Scotorum idoneum conciliatorem fore, si pœnitentiam, quam perniciem malit. Discedite à contactu,* inquit, *dividite turbidos. Id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit. Moneant vos utriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate, malitis.* Et ut iniquissimam tyrannidem Legibus stabiliret, convoca-

vocatum ab eo Glascoviam, quasi adulto Octobri Parlamentum. Missisque nunciis Regem equites instanter poposcit, metuens validum illa militia Lesleium, quod capto ab Eboracensibus Richardo Grimesio, cum nescio quem alium simularet, innotuit. De Langdalio fama fuit, eo destinatum. Quod tamen, sive consulto, sive ob celerem, quæ secuta, cladem, intermissum est. Compertumque fuit Montrosium securitatis suæ pœnas dedisse; cum longius adhuc abesse Lesleium crederet, qui jam ex propinquo imminebat.

XIII. Scotiæ adeo nihil post exercitus occidionem in se præsidii, ut nisi copiæ ab Anglia & Hibernia revocarentur; actum haud dubie esset. Sed Hibernia longius dissita; nec res moram ferebat. In solo Levenio spes, quem cum equitatu Lesleius præiverat, positis Dunseæ castris, cum apud Osmastonwoodam Montrosius esset. Roxboroughius & Humius, interceptis eorum castellis, quod rebellibus favissent, in custodiam missi. Et profectus Londinum Scotiæ Cancellarius Loudenius, cladis index, trepida omnia nunciavit; *deletum miserabili strage exercitum, ambiguum ac prope ultimum discrimen instare. Crudelem hostem & victoria ex lubidine usum; multos mortales ferro aut fuga extinxisse. Nunc & astu grassari; nihil intentatum relinquere*. Tum per sacra utriusque gentis fe-

dera,

dera, per quicquid ſperandum metuendumve, obteſtari Anglos: *Commune periculum communi conſilio & ope propulſarent. Non bellum felix, non proſperam pacem fore, niſi adunatis Britanniæ viribus, alterum geſtum, acquiſitam alteram. Quo magis hoſtes diſtrahere conentur, eo fortius coëundum. Nam illis*, inquit, *in diſsidio noſtro, nobis in concordia, victoriæ momentum & inſtar. Adeo manifeſtum eſt; neque perire nos, neque ſalvos eſſe, niſi una poſſe. Vnam belli cauſam: idem ambo regna fatum manere. Standum ſimul; ne dum ſinguli pugnent, omnes vincantur. Meminiſſent, quo affectu & alacritate Scotia florentiſsimam pacem, cruento bello mutarit, cum Anglorum res in anguſto verſarentur. Nec uno adverſo caſu cedendum. Sæpe fortunam paululum circumagi, ut eo plura ſint virtutis experimenta. Cujus fere magnitudo calamitatibus approbetur. Quanta enim hactenus non ſuperata ſint? Quod ſi*, inquit, *nunc ab iis deſerimur, pro quibus pugnamus; & nobis pereundum fuerit: ſi alterutra gens perfide egerit: tum graviora, quam quæ eloqui auſim, nos manent. Nec diu intra Scotiam ſe hoſtis continebit, & tantum in perniciem veſtram exercitum horridus Septentrio effundet, quanto cauſam veſtram olim ſuſcepimus. Nos vero utcunque totus deſerat mundus, quamdiu vel ſanguinis gutta, intra venas noſtras reſtat, Deo & cauſæ ejus freti, pugnabimus. Donec vel bellum felix, vel beata pax, miſerias noſtras terminent. Nam haud dubie populum ſuum liberabit invictiſ-*

ſimus

ſimus Deus. Atque hæc Loudenius, vir immortali memoria, ob res pro Religione & Libertate geſtas, dignisſimus. Non quod dubitaret Parlamentum Scotis non ſubventurum; ſed ea tempora erant, ut omnia concordiæ & diſcordiæ bona malaque poni ob oculos oporteret. Independentibus eo Levenii & Leſleii in Scotiam regresſu nihil gratius accidit, nec occulta cauſa fuit.

XIV. Jam impleta erat iniquitas Montroſii: jam cœlum indignabatur feram militum barbariem; & ultio in propinquo erat. Quicunque hoc legis, exhorreſce ad divina judicia. Deus lædi ſe pasſus, tandem ex dignitate ſævit & tarditatem ſupplicii pœnæ gravitate compenſat. Cum ne virginitatem quidem impollutam relinqueret impurus miles, cum non dignitas, non ætas protegeret, quo minus ſtupra cædibus, cædes ſtupris, in publico & oculis omnium miſcerentur (tanta adverſus fas nefaſque irreverentia fuit) Deus primo inteſtinis disſenſionibus eos diſtraxit. Gordonio Montroſius, Crawfordio Rex promiſerat ſummum equitatus regimen. Et hic Edinburgenſi carcere liberatus, id obtinuit. Gordonus eam repulſam haud ferens, cum I ɔ ad ſua ſe, multa conqueſtus, recepit. Hæc prima jactura. Alteram Argilii & Seafordii copiæ, rebellium in Septentrione agros vaſtantes, produxêre, contra quos Colkittochus

chus magnam manum educere castris coactus fuit. Sic validis nudatus auxiliis, cum residuis, quæ lectissimæ erant, copiis, in Orientem & Austrum, ad disturbandos qui ibi agebantur, delectus; & audito Leslei in Bervviciam ac Lothianam adventu, Selkirkam Tividaliæ, cum CIↃ Equitum, & II CIↃ peditum contendit, firmaturus se malignorum opibus, quorum ea parte magnus numerus erat. Duodecima Septembris inter preces & jejunia Anglis pariter ac Scotis transigebatur. Et tum victus fuit Montrosius. Non eum humana vis; Deus & preces piorum debellarunt. Ne quisquam miretur impios & Religionis contemtores tam subito victos & cæsos: nullus toto hoc tempore minister se iis adjunxit: nullæ ad eos conciones habitæ; nullis precibus roborati sunt. Ita Dei gratia destituti quid facerent? Quid nisi cruentam & infelicem animam, inter merita supplicia, evomerent?

XV. Eadem die Lesleius usque ad tertium lapidem, hosti Philiphaughæ haud procul Selkirka subsistenti, approquinquat. Nox utrimque inquies, in armis ac mutuo metu, per iram & minas extracta fuit. Albente cœlo, Lesleius ingenti fiducia suos expeditos in hostem rapit. Nec Montrosio certum vel pugnæ vel fugæ consilium; adeo mentem ejus numen turbaverat. Tantum trepidus, & jam exitium sibi

præ-

præsagiens, loci natura & munitionibus se tutabatur, rem in casum dare & prælio experiri non ausus. Locum invadentibus difficilem delegit, hinc invia & insuperabili fossa: inde septum agresti aggere; & aditu angusto, ne pervius equiti foret. Sicubi haud satis firma hæc essent, novas moles objecit, distributis passim inter arbusta, ut invadentes turbarent, sclopetariis. Intra hoc vallum ferus miles, velut Calydonius aper, horruit, non aliqua vitæ spe, sed tantum mortem mutaturus. Atque ut in conspectum animosis Lesleianis venerunt, omnes se mutuo exhortati sunt: *Hos illos immanes, hos patriæ Libertatis ac Religionis proditores esse. Cur non irruant?* Talibus irritamentis non longa cunctatio interponitur; & statim maximi discriminis prælium cœpit, quo Lesleius & Montrosius, pro salute alter, in ruinam alter Scotiæ, dimicarunt. Hinc spes, inde desperatio animos irritabat; & Montrosianis una cura, ne vitam inulti amitterent; & aut vincere, aut, si fortuna dubitet, in prælio potius quam fuga, mortem oppetere.

XVI. Initium pugnæ decima diei hora ab equitibus factum. Tres utrimque turmæ, quartam partem horæ, animosius quam pro numero, pugnarunt: donec Montrosianus intra vallum suum se recepit. Idem fatum ducentos sclopetarios, & confusior adhuc fuga, abstulit. Unde hosti-

hoſtibus terror, fiducia militi; & trepidis inſtare acerrimus Leſleius. Et velut Leo aditus omnes rugiens rimatur; ſic ille, circumſpectis quæ impenetrabilia, quæve pervia, omnem undique impetum fecit, ſi qua munitiones perrumpere: ſi qua ex latebris extrahere inviſum hoſtem poſſet. Sed illi eadem timoris ac deſperationis cauſa, ſceleris magnitudo & conſcientia fuit, & omnibus inter victoriam mortemque certa deſperatione abruptis, multa & præclara facinora fecere; ſpiritum quem ſupplicio debebant, prælio reddituri. Igitur quem quiſque vivus pugnandi locum ceperat, eum mortuus, contrario vulnere, & verſus in hoſtem, contegebat. Noverant moriendum victis, moriendum deditis. Id ſolum reſtare, noviſſimum ſpiritum, per ludibria ac contumelias effunderent, an per virtutem. Itaque acris circa meridiem acies fuit, non his languidius pro ſcelere, quam illis pro ſalute publica, certantibus. Donec Leſleius tanto tempore deſperatiſſimos rebelles expugnandos fremens, perfringit aggerem; ſuiſque clauſtris impeditos turbat. Nutantem aciem victor equitatus incurſat. Et jam totis campis, non certamen, ſed ſtrages videbatur; nec prælio, ſed ultione opus. Pedites, obſeptis effugiis, occidione trucidati, donec ira & dies permanſit; & multi ſola deſperatione in mortem dimicabant. Centum Hiberni, tanto

 infen-

infensius cæsi, quanto ipsorum in Protestantes horridiora facinora extant. Jacuit ingens strages, illustres, ignobiles, dispersi aut aggerati. Victoria, quod mireris, unius horæ spatio parta, ac ea ipsa die, qua Regina Parisiis, *Te Deum laudamus*, ob Scotiam debellatam, cantabat. Nec miles se continuit, quin altum inclamaret: *Date Soli Deo gloriam: nobis nulla debetur.* Angli quotquot sub Middletono erant, fortissime pro Scotis dimicarunt.

XVII. Sed nondum satis Deus abominales homines ultus erat. Adhuc alia cædes & illustrior instabat. Quippe profugi equites, in via Glascoviam versus, denuo conglobati, pugnæ copiam urgenti Middletono, cum aliter elabi non possent, fecerunt. Tanto furore à desperatis pugnatum, ut primo pellerent Middletonum. Mox secunda impressione deleti & dissipati sunt, quicquid rebellium supererat. Heic in manus venerunt, Comites Traquairius, Scatonus, Drummondus, Oglebyus, Graius, Linton, Napier: Barones, Drumminius, Reasythus, Derceius, Puri Oglebus: Equites Rob. Spotsvvoodus, Jac. Douglassius, Lesly, Guilh. Rolloc, Guilh. Murrai frater Comitis Tullibrandii. Tribuni: Guilh. Stevvard, Jac. Hayus, O Cain, Dux Hibernorum, & alii complures. Cæsi sunt: Ludov. Linsai Comes Cravvfordiæ Mag. equitum: Barones:

rones: Innerleithæ, Toughæ, Cambusnethæ: Militum amplius duo millia, ac si quid amplius, cum ex Lesleianis non ultra quindecim, & duo tantum Centuriones, Barclaius ac Dundassius cecidissent, vix omninò centum vulneratis. Memorabile est eos ipsos, qui à malignis Edimburgensibus Montrosio restituti erant, partim in acie cæsos, ut Cravvfordium: partim iterum captos, ut Oglebyum & Graium. Rob. Spotsvvoodum, Archiepiscopi S. Andreani filium Lanericus cepit; & sua manu sigillum sacciperio ejus extraxit, divinæ Providentiæ argumento. Quod Rex Lanerico ademtum Spotsvvoodo dederat; id nunc fortissimè Lanericus recepit. Inter captivas opes, secreta Montrosii fuerunt; & index eorum qui partes ejus sequebantur; magno in publicum bono, quod detecti omnes proditores & perduelles, facilius caveri & opprimi possent. Incredibile dictu quantum Hullenses hæc victoria exhilararit, quibus eadem nocte, intra duas horas, & Montrosii clades, & capta Bristolia, innotuit.

XVIII. Eo modo intra paucissimos dies profligatum est bellum, & Scotia uno quasi momento ultimam ruinam evasit. Nihil huic simile reperies. Tanta hostium securitas & insolentia erat, ut citius cœlum ruiturum, quam hanc cladem sperarent. Montrosius vix sui spi-

ritus capax, jam territus exutuſque campo, ac repentè nullus, cum paucis in caſtellum Duglaſſæum, tutum loco ac præſidio militum, inde in ſpelæa & montes ſuos fugit, Leſleio ac Middletono, diviſis copiis, illo Glaſcoviam, hoc Sterlinum eunte; ut in clauſtris fugientes interciperent, & crudelem ac perfidum hoſtem in æternum exſcinderent, rati ſolam internecionem ejus, finem bello fore. Et hujus quidem crudelitatem maturè Deus ultus eſt. Cæterum Ierſeiæ præfectus immitiſſimè adhuc inſulanos premebat; qui apud Parlamentum graviter conqueſti, aliud tum ſolaminis non impetrarunt, quam quod pro ſingulis quos occideret, tres regios ſuſpenſum iri promitteretur. Levenius audito Leſlii ſucceſſu, qui ſpem revertendi in Angliam cum parte equitatus faciebat, apud VVentbridgam, cum exercitu ſubſtitit; & adeo jam ſuſpiciones inter Scotos ac Anglos invaleſcebant, ut exigua concordiæ ſpes eſſet, Independentibus haudquaquam ſibi gravium vocum temperantibus; & utrimque ad fedus provocatum eſt.

XIX. Fairfaxius Briſtoliæ cum præſidio relicto Fleetvvoodo, exercitum in tres partes diviſit, quarum una ſub Iretono in Devoniam contra Goringium ivit; alia ſub Cromvvello Devizas, & tres ſub Terribili Rainſboroughio Legiones Barclaiam miſſæ ſunt. Nam poſt

Briſto-

Bristoliam nihil inaccessum fore creditum; non certe illa præsidia, quibus Provincias passim, velut jugo premant. Ipse Imperator Barthoniam, valetudinis ergo concessit; ad quem Princeps Cambriæ, per Devoniam & Cornubiam instabilis, scripsit: *daret Hoptono & Culpepero Regem adeundi licentiam, qui pacis cum Parlamento ineundæ consilia subministrarent.* Contra dicebatur: incendiariis ejusmodi non opus: & si pax cordi, non per eos qui belli authores extiterint, quærendam. Itaque Parlamentum, sive noxium id & frustraneum fore prævidens, Rege adhuc malis consiliariis cincto, sive ne Principi quicquam negare videretur, responsum distulit. Somersetii & Glocestrii, velut libertate recepta, magnis supplementis Fairfaxii copias auxerunt, quas non ante quieturas videbant, quam omni Occidente recuperato. Glamorgani quoque & alii Cambri qui Sabrinæ prætexuntur, tradita Parlamento Cardiffa, libertatem circumspexêre, quæ hactenus regiorum furori subjecta fuerat. Rex tum Vigorniæ, dispersis per Herfordiam & Monmouthiam copiis, intento quorsum se verteret, cum I.V C I Ɔ equ Poynzio; qui Teukesburiæ trajecto Sabrina, prælii avidus, sive Septentrionem peteret, seu Occidentem, insequi eum cum Derbiis & Lincolniis statuit. Nec quicquam effectum, nisi quod inter velitationes leves, ad

famam regios Circenceſtriam adventaſſe, Bercleiana obſidio deſerta, ac mox repetita fuit. Ita ut tum tria loca ſimul obſiderentur; Bercleium, Sandalia, Devizes. Et ipſi Nevvarkæ imminebant Orientales, cujus præfectus Rich. VVilliſius Granthamum Lincolniæ fruſtra tentaverat. Quod ſi Scoti jam rejecto intra montes Montroſio, obſidionem hanc juvarent, belli finis brevior ſperabatur. Porro Devizarum obſidio ita ſe habuit. Cromvvellus deditione poſtulata; reſponſi à Carolo Floydo hoc ſolum tulit; *Caſtellum ſe abſque Regis conſenſu neutiquam traditurum.* Ad eam rem decem dies, intra quos ad Regem mitteret, ſibi concedi poſtulavit. Quod cum Legatus abnueret, dicens, *nemini potius caſtella regia, quam Parlamento committenda*, præfectus eum ad oppugnationem contemtim provocat. Eaque ſtatim cœpit, concuſſis crebro tormentorum fulmine mœnibus, & immiſſis tota nocte ex oppido ardentibus pilis. In tantis ſucceſſibus nondum ceſſabant tumultus. Exemplum à VViltoniis & Dorſetiis ad Suſſexios tranſierat; ubi populus, nomine clavigerorum, cunctanter, mox conſenſu, primo Ronconhillæ, dein Berryhillæ, tandem Mabbertoni, ne bellum toleraret, ſpeciem motus induit. Cumque jam ultra fremitum & minas auderent, Marleius Arundellii præfectus, eruptione facta, ſeditioſum agmen disjecit. Capti ali-

aliquot turbones. Cæteri, ut eſt vulgus præceps, pavidum, ſocors, raptis temere armis, ac ſtatim omiſſis, in fugam & domos quiſque ſuas, vertuntur. Eadem quæ Occidentales petebant: *vetera novis, quieta turbidis ſe antehabere: Ne tributa imponantur niſi juxta leges regni: Ne Religioni Legibus ſtabilita derogetur.* Sed mox, ut dixi, tumor animorum, leviter caſtigatus, conſedit

XX. Remoto Briſtoliæ metu, Occidens non gradu, ſed præcipiti curſu, à Regiis deſcivit; neminemq; poſt eam vinci puduit. Milites dimiſſi cuncta formidine implere, augendo rumoribus copias hoſtium, quo amiſſorum præſidiorum dedecus leniretur. Omnia quodam quaſi æſtu & torrente fortunæ ceſſerunt; ac facilis tranſitus ad infirmiora fuit. Barclaium ac Devizes, firmiſſima caſtella, non ſuſtinuerunt vincere & capere urbes aſſuetum militem. Præſidia ſine armis Vigorniam dimiſſa ſunt. Suburbia quoque VVeſtceſtriæ à Joneſio & Louthiano, quanquam immiſſis ab hoſte ignibus, expugnata, ſpem fecerunt capi urbem poſſe, qui portus ad recipiendos immanes Hibernos, Proteſtantium carnifices, Regi unicus. Quorum tum millia decem expectata, arma ad eos tranſmiſſa & à Parlamento intercepta; argumentum videntur. Itaque ſtatim, urbe aliquandiu tormentis concuſſa, magno animo impetus factus

eſt. Sed quod ſcalæ breviores, & impares mœnium altitudine eſſent, nec ſatis ea dejecta, duobus tantum amiſſis, quanquam ab oppugnatione ceſſatum, obſidio tamen continuata eſt. Miſſuſque ad Regem ab obſeſſis nuncius, qui circumſideri eos, & ni ſubveniretur, arctas res nunciaret. Quem non leviter hujus urbis periculum commovit. Itaque ſtatim cum V CIↃ equitum eo contendit, inſequente feſtinanter VVhitchurchâ Poynzio, quod de obſidione actum eſſet, niſi in tempore ſubveniretur.

XXI. Tertio ab urbe lapide apud Millerſheatham in Regios incidit. Et ratus ſe eos ex improviſo oppreſſurum, ad repentinam invaſionem omnia comparavit. Sed Regii, ex ejus ad Ceſtrios ſuburbicarios interceptis literis, ubi eſſet, & quid conſilii captum, jam perceperant. Itaque furtum non ſucceſſit. Statim inſtructæ utrimque acies. Poynzius Hattonam, Rex Milram, contiguas planicies, & anguſta diviſas via, occupat, ſumto ad prælium loco, ut aditus, abſceſſus, cuncta hoſtibus importuna, ſuis in melius eſſent. Nam præter paludes, & altitudinem viarum quibus regii pro munitionibus utebantur, etiam hoc nocuit, quod inter ipſum & ſuburbia poſiti, auxilia mutua diſturbarent. Primo certamine Poynziani ſub Bethelio in anguſtias tracti, unde haud facilis receptus eſſet, vix in apertos campos, abſque clade, poſt acerrimam

rimam pugnam, emerſerunt. Quæ res trepidationem auxit. Supra viginti cæſi, plures vulnerati, & inter eos Tribuni duo, Bethelius (cui hoc operum ultimum fuit, paulo poſt defunctus) ac Graves. Cumque Regii ſuis locis ſe continerent intra munitiones, nulla æqua pugnandi copia facta, Poynzius eos levibus velitationibus diſtrinxit, donec auxilia ſuburbana adventarent. Sed parum abfuit quin res aliter caderet. Nam iniquior fama, fraude hoſtium callidè vulgata, temere credita, fugatas Legiones, Regem toto campo victorem, & alia ex rebus infauſtis, ſparſit. Ac quæ natura magnis timoribus, deterius credebant quod evenerat. Jamque ſententia ſtabat obſidionem ac ſuburbia deſerere, ne omnia ſimul in diſcrimen ac ſub ictum darentur. Mox ut vanitas innotuit, non tantum continuandi obſidii, ſed & mittendorum ſociis auxiliorum ratio inita, quod abſque iis nec hoſtem invadere Poynzius, nec abducere copias incolumes poſſet. Ea Joneſius, vir præſentiſſimi in periculis animi, ſigno duobus tormentis dato, eduxit, CCCL equites, IↃ pedites. Suburbia interim Louthiano commiſſa ſunt.

XXII. Sic adunatis magnâ utrimque lætitia copiis novum prælium cœpit, in Routonenſi planicie, altero à Ceſtria lapide: Poynziana acies ita inſtructa. Dextro & lævo cornu pedites locati.

cati. Intra equites bis mille & quingenti, ob majorem numerum. Rex ita suos constituit, ut illis adversus hæc omnia constitutis, secundum cœlum tenens, vento ac Sole pugnaret. Sed alteris Deus, quod & tessera, favit. Dies illa precum & solemnis jejunii erat. Nunquam improspere inter preces pugnatur. Certus est de victoria miles, qui Deum in partes traxit. Itaque talibus viris non labor insolitus, non ullus locus asper aut arduus, non hostis formidolosus. Circa quintam pomeridianam, atrocius quam pro numero, prælium coortum est. Tanto utrimque ardore, & pari spe pugnatum est, quasi de summa rerum & novissimo casu Routonheathæ cerneretur. Non ignes & volitans plumbum, non horribilis gladiorum micatio, militem loco movit. Densati ictus, ora mucronibus quæsita. Nemo locum, quem pugnando ceperat, fuga deseruit. Interea obsessi suburbia oppugnare, quod exiguo præsidio tenerentur. Louthianus iis defendendus impositus, hostem fortiter repulit, & I ɔ c equites, ac c c c pedites una cum Rege erumpentes, per Salopios, non intermisso ardore insecutus, cæso inter alios Comite Lichfieldæ, qui Ducis Lenoxii frater, multis captis, profligavit. Dum ita ancipiti prælio diu atque acriter pugnatur, pedites adeò equitem regium crebris ictibus & certa intentione libratis perterruerunt, ut fœda fuga dispersus,

passim

passim totis campis palaret. Quod Poynzio victoriam peperit. Tum spectaculum horribile in campis patentibus, sequi, fugere, occidi, capi; equi atque viri afflicti, ac multi vulneribus acceptis, neque fugere posse, nec quietem pati, niti modo, ac statim concidere, postemò omnia constrata telis, armis, cadaveribus, & humus infecta sanguine. Nec ante de præda cogitavit miles, quæ ampla & passim à fugientibus dispersa, quam quod cædi vel capi posset defuit, parta victoria cuncta sibi cessura ratus. Quidam Holtbridgam; alii & major pars, inter quos Rex, Cestriam evaserunt. Ubi in duo magna agmina conglobati, rursus instare, & prælium redintegrare cœperunt. Nec de fuga, nisi novis cladibus admoniti, cogitarunt. Quæ adeo præceps fuit, ut VVarvvicensi Poynzianorum Legioni permixti, usque ad suburbia secum eam in illa trepidatione raperent, ubi incerti à præsidiariis ictus, suorum atque hostium ignoratio, confusa amicorum pariter & adversariorum pericula. Fors favit, ut hinc pauci, ex regiis plurimi caderent. Tum diversa, uti solet, rebus perditis, capessunt. Alii Bridge-Staffordiam fugientes, à Provincialibus in avia acti, equorum hominumque haud levem manum amiserunt. Cæsorum in universum IↃCCC, & inter eos, præter Lichfieldium, Brian Stapletonus, nuper ab Hibernia, pro X millenis rebellium

adducendis, redux. Capti cIↄIↄ equites; & inter eos Philipp. Musgrave, Thomas VVestonus filius Comitis Portlandiæ, Tribuni ac Centuriones complures, Tarvinum & in alia præsidia distributi. Sic Poynzius sincere victor fuit. Rex & numero superior, & locum, ventum, Solem, cuncta pro se opportuniora habuit. Lectissimus equitatus, & Ducum acerrimi, Gerardus ac Langdale. Contra Poynzio multa adversa. Altera parte copiarum, & cæteris quæ opportuna victoriæ sunt, inferior, quod hostis hinc in campo, inde ab urbe metuendus esset. Solo peditatu prævaluit. Qui numero licet exiguus, (Iↄ erant) haud dubie victoriæ initium fecit. Magnam laudem Cestrii consecuti sunt; quod parvis copiis, Beestonæ ac urbis obsidionem, profligato insuper, auxiliariis missis, valido hoste defenderint. Rex cum profugis, post malam pugnam, apud Denbigios consedit, tutus loco, & vires accisas undique à Cambris, Principe Mauritio, & vicinis præsidiis, refecturus. Tanta in eo constantia animi fuit, ut non tot cladibus debilitari; non ad alia consilia revocari potuerit. Adhuc fortunam, toties hoc anno improsperam, tentare visum. Poynzius ad Occidentalem Deæ ripam, Dodelstoni castra posuit, supplementum firmum à Parlamento festinis nunciis postulans, quod Rex denuo formidabilis evaderet.

XXIII.

XXIII. Devizibus Imperator cum milite, invicto operis ac laboris, expeditionem in Occidentem ſuſcepit, Cromvvello, ſi quæ à tergo caſtellorum ardua reſtarent, expugnaturo. Shaftsburiæ ſtipendia cum tædio expectata. Goringii copiæ, quas octo millium fama jactabat; alii plus minuſve, per Devoniam, Thorntoni, Collumtoni, Hunningtoniæ & alia oppida ſparſæ, omnia conſumentes, ne Fairfaxio quicquam relinquerent. Inter eum & Maſſeium, crebra ſed minuta certamina; nec quicquam actum, niſi quod Goringius Mynheada combuſta, & ducentis militibus ibi captis, prædas undique ac incendia egit. Mox Maſſeius effuſe palantes adortus, haud minorem regeſſit cladem. Ita ferè æquis manibus diſceſſum eſt.

XXIV. Cromvvellus, belli ſi quiſquam alius conſiliiq; prçclarus, cum Pickeringi, Montacutii, VValleri Legionibus, VVintoniam obſedit. Urbs ſtatim dedita. Firmiſſimi caſtellum operis & mœnia haudquaquam promta oppugnanti. Præſidium intus IↃCC militum ſub Guilh. Vicecomite Oglio, Joh. Paulet, Guilh. Courtneio, Benneto, & aliis expertæ virtutis Tribunis. Et magnum obſeſſis animum Curleius Epiſcopus, Pontificio habitu & mitra Prælatica additurus videbatur. Sicut & ferociter, humanitate Cromvvelli, abire permittentis, ſpretâ, vim quam miſericordiam experire maluit,

maluit, paulo post inter fulminantia tormenta trepidans, & magno illam libertatem emturus. Sed tum serum fuit, & timidus maturandæ deditioni intus proderat. Liberare Provinciam illis castellorum vinculis etiam Eboracenses annitebantur. Apud quos tum Sandaliam, post trium septimanarum obsidionem, Overtonus cepit, præsidio VVelbecam dimisso. Nam hoc satius visum fuit, quam desperatos prædones, vel unius boni militis jactura, ulcisci. Hoc mense, cum cætera, quantum consiliis humanis assequi potuerant, explessent Patres, se quoque & solitudinem curiæ respexerunt, novis Provinciarum Senatoribus lectis, & multi optabant, ut Ecclesiarum quoque, sub sectis & hæreticis gementium, rationem haberent, stabilitis Presbyteriis & disciplina Jesu Christi, juxta verbum Dei & exempla aliorum Reformatorum. Sed tum ac postea nihil impetrari potuit, unde populi abalienatio secuta; & multi, post tantas etiam victorias, graviora augurabantur. Guilh. Strouda obiit, juxta Pymmium VVestmonasterii sepultus. Vir summus & patriæ Religionis ac libertatis assertor constans, rectique pervicax, qua major in humanis laus esse non potest.

Re-

RERUM BRITANNICARUM
LIBER QUINTUS.

OCTOBER. I. *VVintonia deditur. Victor exercitus suis malis laborat.* II. *Bazingam impetu capit.* III. Fairfaxii *in Devoniam expeditio & de ea judicium.* IV. *Rex Nevvarkam contendit.* Bironus *à Ionesio caditur.* V. Goringii *apparatus contra Fairfaxium. Stativa ejus invadit.* VI. *Tivertona & Monmouthia capta. Pr.* Rupertus *à Rossitero fusus.* VII. Digbii *ad Montrosium expeditio. Clades ejus apud Sherbornam Eboracensem.* VIII. *Contentiones Ducum Nevvarka.* IX. *Duo Principes & multi alii Regem deserunt. Ejus partes decrescunt.* X. *Exonium obsidetur.* XI. XII. Digbii *altera clades apud Carleolam.* NOVEMBER. XIII. Vaughanus *à Breretono apud Denbigios fusus.* XIV. *Shelfordiam* Poynzius *capit.* XV. *Rex Oxonium evadit. VVelbeca & Boltonum deduntur. November Protestantibus faustus.* XVI. XVII. Fairfaxius *obsidionem Exonio longius removet. Dustera obsessa. Regii discordes.* XVIII. *Controversia inter Scotos & Anglos de præsidiis quibusdam, atque in ea Regi spes.* XIX. *Cestria conditio. Beestonum deditum. Vigornii arma pro Parlamento capiunt.* XX. *Canon Froomam* Scudamorius *frustra tentat. Ejus mirabilis machina.* Levenius & Poynzius *Nevvarkam obsident.* XXI. *Hibernia status.* XXII. *Exercitus in Occidente æger.* XXIII. *Liturgia*

turgia plane aboletur. Regis pro ea edictum. DECEMBER. XXIV. Fairfaxii *in Devonia successus.* Digbius *Plimmouthum proditione tentat. Ejus ad Kerrium litera & hujus responsum.* XXV. *Cestria conditio, & Nevvarka.* XXVI. *Lathamia & Skiptona deduntur.* XXVII. *Herfordia memorabili stratagemate intercepta.* XXVIII. Fairfaxii *ad Occidentalem Exa ripam successus.* XXIX. *Rex novos pacis tractatus urget.* XXX. *Glamorgius Majestatis Dublini accusatur.*

I. TOrmentis muralibus dispositis, mœnia castelli VVintoniensis dejecta sunt. Obsessi eruptione facta, semel iis potiti, mox iterum exuti fuerunt. Fulmineæ pilæ, domo confracta, cujusdam, qui Provinciam miserè vastarat, femur, una cum hostili vexillo, abripuerunt. Sabbatho inter preces & sacra transacto, vesperi ejus, præfectus deditionis mentionem fecit. Nocte in eo negotio consumta, tandem præsidiarii exermes VVoodstockam abire jussi sunt, plerisque domum, vel ad Cromvvellianos, concedentibus. Cumque vis facta nonnullis esset, Cromvvellus ne fidem publicam hostes criminarentur, uno in furcam acto, cæteros quinque Oxonium vinctos misit, ut in eos statuerent, quod legibus belli congruum. Id laudem & admirationem repperit; dataque venia, cuncti indemnes remissi sunt, Glemhamo fatente: *Superata hoc uno exemplo omnia militaris disciplinæ experimenta.*

menta. Hoc decimum & nonum præsidium, Fairfaxii Imperio, vix duodecim militum jactura, receptum. Jamque Occidenti vires & pacis species, redibant, excisis passim prædonibus. Jam à Dovera in Devoniam usque, salvum commeantibus iter, & contra belli faciem, tuta negotia. Provinciæ nunc acie, nunc expugnationibus in pristinum pacis redactæ modum, & securitas reddita. Nihilominus hic victor & tanti belli confector exercitus, suis malis laborabat. Stipendia non in tempore soluta. Unde apud militem inopia & languor, non gratuito hospitio; sed suo ære victitanti. Insuper valetudine tentatus; & conspecti sexaginta unius vexilli commilitones decumbere, quod radices & cruda poma, purioris victus carentia, comedissent. Supplementa nec justo numero, & tarde submissa, tantisque impendiis, ut ductores profiterentur, dimidiam sumtuum partem sibi suffecturam ad implendos manipulos. Cum IV CIↃ expectarentur, nonnisi IↃ CCCC, pro III CIↃ vix CIↃ IↃ in castra venerunt, cæteris dilapsis. Atque hæc perpetua exercitus mala, quæ argui facilius, quam expelli medicina potuerunt. Aliquibus videbatur optima ratio, si, quod Belgæ faciunt, singulis Provinciis certus militum numerus adscriberetur, quem stipendio & supplemento sustentarent. Hæc frustra: & nullo bello

ita conſtitui rationes potuerunt, ut quæſtus & neceſſitas erogationem inter ſe congruerent. Certius animis, quas negligentia corruperat, allaturum erat remedium, pii in receptas Provincias miſſi Paſtores, ut non arces tantum, ſed & Eccleſiæ reſtituerentur, & loca armis occupata, Religio atque juſtitia gubernaret.

II. VVintonia capta, Cromvvellus acer militiæ, aliquandiu incertus quorſum ſe verteret, mox ne inutili cunctatione agendi tempora conſumerentur, Bazingham ad Alberium contendit, ſumma vi illam toties fruſtra expetitam arcem rapturus, quam in arduo ſitam, opera moleſque & millenorum præſidium firmabant. Cumq; jam in caſtris VII CIↃ equitum peditumque eſſent, deditio minacius poſtulata: *Nullam pertinacibus gratiam ſperandam, ſi iram militis, uſque in extrema obſtinati, aſperent. Nam Provinciarum prædones, & quod gravius, Papiſtas eſſe.* Perſtiterunt illi in ſententia, freti munitionibus ſuis, & tribunus Hamond ac ſubtribunus Kingius, eruptione intercepti ſunt: nec in redemtionem eorum conſentire præfectus, quod rebus ambiguis, ſecum eos, periculorum participes, & vitæ pignus, retinere mallet. Sic Alberius, qua Septentriones arx reſpicit, una cum Pickeringi, VValleri, Montacutii legionibus, ſexta matutina, ſigno quatuor tormentis dato, denſa teſtudine ſucceſſit muris, quanquam

quam oppugnatio dura & ardua ob ingenium montis esset. Multum juvit securitas hostium, qui silentio in castris & sua lassitudine ad somnum abusi, membra quiete sub ultimam vigiliam composuerant. Cum jam præter novam domum, Pickeringus, veteris quoque portam occupasset; obsessi veniam vitæ & deditionem orant. Aspernari id victor miles, tela ac manus in ora precantium intentare. Interea VValllerus & Montacutius firmissima quæque expugnant. Tunc admotæ mœnibus scalæ, & irruptio ac cruenta expugnatio secuta, cæsis primo furore ultra centum ex præsidiariis. Permissa militi licentia, ultio & satietas. Sæva ac deformis arce tota facies, incendium, ubique lamenta & conclamationes virorum pariter ac mulierum. Unica in Hamondo & Kingio spes, apud quod Vintoniensis trepidus se continebat, aliis inter cruentos enses miserabiliter gementibus. Expleto militis furore, in cæteros venia data, & capti VVintoniensis, præfectus Rob. Peake, Colus & Morgan, duo Sacerdotes, ac alii. Papisticæ picturæ Londinum transportatæ, & eo loco, ubi olim crux steterat, combustæ sunt. Accessio victoriæ in Salisburiensi agro Langfordia fuit, à Bartholomæo Pelio dedita. Bazinghensem arcem solo æquare placuit; quod magnam partem exusta & tormentis confracta, in medio Southamptoniæ sita, nec teneri absque

validido præſidio ob magnitudinem mœnium poſſet; nec id virium eſſet quod capeſſendo bello, & tot locis firmandis ſufficeret. Majus pretium operæ viſum, ſi Farnhamo, Ciceſtria, & ex Alberianis contracta manus, Nuberiæ cum aliquot equeſtribus turmis imponeretur, ad inhibendas Denningtona, VVallingfordia, Farringdona, excurſiones. Sic enim commercia inter Briſtolios & Londinenſes in tuto fore, Suſſexiis & Hamtoniis promtius ad limitaneum, quam interius præſidium, tributa conferentibus. Alberius Denningtonenſi obſidioni, quæ collectis Nuporta, Aleſburia & aliunde copiis parabatur, ſumma cum poteſtate præfectus eſt. Excidio Bazinghenſium metus cæteris injectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amneſque & urbes, juxtà perrumperentur. Inchequinus quoque Caſtlehavium cum rebellibus Hibernis apud Corkam aliqua clade multavit, c I ɔ I ɔ in Burraſia Inſula profligatis.

III. At Fairfaxii in Devoniam expeditio, non magnis carebat difficultatibus. Ut Lima Chardam venit, conſultatum in caſtris: perſequi iter contra Goringium præſtaret, an tantum inhibendus eſſet, ne qua in Orientem evaderet? Auditis ſententiis placuit ante Cromvvelli copias expectare, quam longius in Occidentem moveretur. Multi incommoda enumerare:

rare: *Tempus in hyemem praeceps: silvestre & crebris montibus impeditum solum: vias uligine profunda limosas. Tum numero parem & multis ad Exum munimentis, ac ipso anfractuoso flumine tutum Goringium: urbem copia defensorum ac magnitudine mœnium validam, quae saevitia temporis & opportunitate loci, nec obsideri nec capi queat. Quis vero hostem in Cornubiam secuturus sit? Quod nec fieri absque aperto discrimine, nec omitti possit, nisi magnae contra eum in desolata regione copiae alantur: vel ad irritum victoriam revolvi. Plymmouthum sane liberandum, sed num jactura lectissimi peditis? Duas ibi munitiones, quarum singulae* I ↄ c c c *militibus defendantur, quanto detrimento, & quot virorum fortium morte expugnandas? Nullibi plus bonorum militum & inglorios perire, quam cum ejusmodi extorquenda hosti munimenta sint. Quanto satius sit, relictis contra Goringium, Limae, Tauntoni, Bridgevvaterae firmis copiis, Banburin, Denningtonam, Bostoliam, VVallingfordiam, ac ipsum adversae partis caput, Oxonium petere. Sic novo vere Goringium facile concessurum.* Immotum adversus eos sermones fixumque Imperatori fuit: *Non omittere validum hostem, & jam in Goringium ac Barclaium dissidentem. Quid enim eo profligato, praeter aliquot praesidia, restet? Debellatum fore si paululum annitantur. Multa quae segnibus ardua videantur, experiendo confieri. Denique nullas Regiis extra Devoniam vires, qui jam, nimis confessa ignavia, contemnen-*

temnendum agmen hinc inde trepidi, ab uno ad aliud oppidum, celeri fuga, & non nisi in speciem belli, raptent.

IV. Nam eo tempore de Cestria Rex anxius, Bridgenorthâ, receptis ad se Dudleianis, Lichfieldam cum II CIↃ IↃ equitum, inde Nevvarkam contendit; ac exploratores attulere, longinquum ejus iter, & Cestria an Montrosius peteretur, incertum. Postea compertum fuit, nullo destinato consilio factum; sed quod Nevvarka ab obsidionis periculo remotissimus locus videretur, tardis Scotis, & Poynzio haud satis valido. Qui copiis Lecestriæ refectis prompté insecutus est. Persuasum Regi, non eam Montrosii cladem, & validas adhuc vires esse. Tum ipsum Fairfaxium ac Masseium, à Goringio, gravibus damnis affectos. Redire fortunam, sibi prospera, cæteris dira ominantem. Non tamen par militi fiducia. Qui contusa toties audacia, & rebus adversis, deficere animo, ac passim fugere. Multi Ducum, crebris sermonibus, de pace, ponendisque per conditionem armis, agitare: & Rupertus imprimis instare, non averso Rege, si Uxbridgenses obtineret. *Cæterum rebellibus Majestatem suam se nunquam subjecturum: & si aliter pax haberi nequeat, bellum, ac omnibus perditis, mortem denique malle.* Inter hæc Cestriæ liberandæ intentus, vitam ac totius regni salutem ei se post habiturum pro-

profitebatur. Nec ſpes levis erat. Quippe Poynzius, quod fruſtra expectari per inopiam deditionem videret, cum liberè adhuc commeatus ex Cambria, & per flumen Deam importaretur, acrius eam oppugnare cœperat. Sed quod minoribus copiis, quæ vix III CIƆ, cum octonis opus eſſet, non undique corona circundari & turbari mœnia poſſent, amiſſis fere centum, abductus miles, & expectare majora ſupplementa viſum. Summa utrimque pertinacia ante hanc urbem pugnatum eſt. Guilh. Byronus collectis CCCC equitibus apud caſtellum Holtenſe, caſtra invadere ſtatuit, eo ipſo tempore, quo validam obſeſſi eruptionem facturi erant. Quod cum Joneſio innotuiſſet, dubium ſibi & anceps ratus, à tergo & fronte pugnare, obviam proceſſit. Prima congreſſione inferior: mox proſpero auſu totum agmen profligavit, ipſo Byrono atque aliis captis. Quadraginta cæſi ſunt. Miſſus etiam à Parlamento Breretonus, ut authoritate ſua & prudentia obſidionem urgeret.

V. Hactenus Fairfaxium ſtipendia & ſupplementa, non in tempore ſubmiſſa, morabantur. Qui indignatus commodum ſerenitate cœli, poſt Briſtoliam captam, tempus elapſum, tandem Devoniam petiit, ſimultates quæ Goringium inter & Barclaium flagrabant, in commoda ſua verſurus, non minus vitiis hoſtium,

quam virtuti suorum fretus. Nec Goringium hoc latuit. Qui habita ad suos Exonii oratione, professus est: *Privata odia publicis se utilitatibus remittere, ne Regis causa, jam ad Montrosium euntis, per intestina dissidia corrumpatur. Insecutos qui Cestriam obsidebant; & eodem haud dubie Fairfaxium, ac quicquid Occidenti grave, tractum iri: tantum Regii exercitus à Montrosio venientis terrorem esse. Interea tempestatem, post Bazingam captam imminentem, observarent. Si quibus in tres menses victus desit, suspectos & bello inutiles, urbe amovendos. Nam militi, ubi auxilia in promptu, ubi Regis in Septentrione & alibi vires intellexerit, animum non defore.* Plus in Oratione hac dignitatis quam fidei erat, nec fractæ res verbis inanibus restitui potuerunt. Ut tamen aliquid suis spei præberet, firma equitum manu, stativa Fairfaxianorum Hunningtonæ subito furto tentavit, & nihil tale metuentes, captis aliquam multis, terruit. Cætera non ausus aciem, vel si occulto carpere agmen vellent, punito dolo. Hunningtona Fairfaxius Collumptonam, à Millero, cum duabus Legionibus suis Exonium se recipiente, desertam venit, & levibus aliquot præliis majori operi prælusum. Grenvilius ex Cornubia duas Legiones adduxit. Prima cura fuit impedire ne Oxonium elaberentur. Ideò Masseius Tivertona, quod magni ad Goringium retinendum, & Plymmoutham liberandam,

dam, momenti esset, aggredi jussus est, insequente Fairfaxio. Favit fortuna. Nam cum septem amissis, initio statim repulsus esset, & quid porro agendum in castris consultaretur, catena pontem sustinens, ictu globi tormento excussi, confracta est. Hac opportunitate usus miles, non expectato Imperatoris jussu, per pontem, dum in castello trepidatur, ingressus, scalas muris admovet, & Talbotus cum CCC in deditionem venit. Levia inde prælia, ex occasione hujus vel illius partis, crebra magis quam digna memoratu. Imperator nihil apud se remissum, nec apud hostes tutum patiebatur.

VI. Sicut Tivertona capta iter in Devoniam apertum, sic claustra Cambriæ Chepstovium, Morganus Glocestriæ gubernator tum expugnavit. Fitz-Mauritius cum centum militibus, magnam partem Hibernis, & sedecim tormentis id tenebat. Nec ille minis, cum Morganus Stinchombæ talionem jactaret, expugnari potuit, *fidum se Regi suo, utcunque Hibernus & Papista*, professus. Mox, auditis tormentis, deditio insecuta est. Quam jacturam Scudamorius alia clade pensaturus, Herfordia & Ludlovia propere collectis copiis, Canon Froomam petit, quasi Chepstovium jam captum liberari posset: & ob inanes ausus ab Archibaldo Scoto, risum ac ludibria reportavit. Inde in Monmouthiam Glocestrii profecti, cum VVashingtonus

nus cIↃ IↃ eq. pedituinque trahens, pugnam detrectaret, civitatem illam, cum tribus millenis, quorum media pars Provinciales erant, à Trevorio Guilihelmo, cum cc equitum, adducti, obsederunt. Urbs primo impetu capta. Triduo post castellum, jam jam erumpentibus cuniculis, deditum, præsidio sine armis Herfordiam dimisso. Et hi, post Bristoliam successus, omnem australem Cambriam, Silurum olim sedem, Parlamento conciliarunt, desiderio liberæ cum Londinensibus mercaturæ. Glamorgani scripto publicato, de suo in Parlamentum affectu testabantur; *eum constantem semper fuisse, etiam cum à regiis opprimerentur. Nunc vero eorum terrore liberatos, pro* Religione, Rege, *regno, Parlamento, legibus, libertate, vitam ac omnia impensuros.* Monmouthię pręsidium, Raglandis & Herefordiis coërcendis, impositum. Omnem etiam Maridunensem agrum, & Ceretican, Laughornius recepit. Nec infelicius alibi pugnatum. Farringdona ab Abbingtonensibus & Highvvorthiis fere intercepta. Rupertus, & Mauritius, cum nonnullis procerum, ob simultates, Oxonio Banburin, hinc Nevvarkam petentes, à Rossitero apud VValtonam cæsi, & Belvoirum usque fugati sunt. Nec amplius diffitebantur, regno se, positis armis, excessuros; id quod postea tentatum, & ob impedimenta, usque ad finem belli dilatum est.

VII. In-

VII. Interea Poynzius cum III c I ɔ equitum, in Nottinghamia, receptis Derbiorum ad se & Eboracensium auxiliis, Regem observabat, sive Cestriam is, sive toties jactatum Montrosium peteret. Cumque Nevvarkam venisset, Digbius, serendis suspicionibus, ad Levenium scribit, illiq; hoc significat, eo consilio ut literis interceptis, alienatio animorum gliscceret. Quod quam callide susceptum, ita vanum fuit; illususque constantia Ducis Digbius, qui literas Parlamento, fidei argumentum, transmisit. VVelbecæ anceps in castris regiis controversia, quibus mediis, quam commodissime, adduci Montrosius posset: Digbio suadente, ut ipse Rex cum Equitatu in Scotiam pergeret, siquidem constaret eum cis Firtham versari. Sed cum de statu ejus omnia dubia essent, consilium displicuit. Quod cum equitatui Septentrionali innotuisset, omnes una voce testantur; *non se in austrum regressuros.* Cumque metus esset ne dilaberentur à signis, denuò consultatum, si qua ad Montrosium via duci possent, crebris literis se neglectum conquerentem. Langdalio Ducatus oblatus. Is primo abnuere tanquam facinus desperatum, & cum certa totius equitatus jactura conjunctum. Paulo post, re melius expensa, cum suos dilabi videret, ea conditione se iturum promisit, siquidem sibi Digbius addatur. Ad quod Rex haud difficulter consensit, occasione

diu

diu quæsita qua invisum hominem à se amoveret, & Digbio necessitas imposita, qui jam plerisque exosus, gravisque in aula, ob nimiam potestatem in animo Regis, erat. Itaque advocatum ad se Rex ita alloquitur: *Digbi, hujus equitatus supremum regimen tibi commendo. Quantum potes, vide, ut eum incolumem ad Montrosium in Scotiam ducas. Quod si succedat, honori erit. Sin minus, culpa carere debes, quod rem perditam & omnium opinione desperatam, non ad finem optatum perduxeris.* Sic diviso equitatu, partem ejus Rex Nevvarkam reduxit, cum reliquis c I ɔ Langdale & Digbius, recta in Septentrionem contendit, Montrosium cum immanibus Hibernis, stabiliendæ Protestantium Religioni, adducturus. Prosper initio successus mentem inflavit; atque eadem exitii causa. Quippe audito Eboracensium divisas copias, equitatum Doncastriæ, pedites Sherbornæ & Milfordiæ lustrari, VVelbeca properè advolat, & Ferribridga superata, securis ingruens, circiter millenos, dissipata insuper equestri Legione, intercipit. Gravis hæc clades, nisi ex tam insperata fortuna in segnitiem lapsus, partam victoriam majori damno corrupisset. Quippe equites c I ɔ c c, audita sociorum captivitate, intra duas horas, Doncastrâ sub Copleio, Alfredo, Lilburnio, strenuis viris, accurrunt, & securum hostem, ac successu rerum socordius agentem, invadunt;

vadunt; haud ignari neminem celerius opprimi quam qui nihil timet. Ibi regii, acie sic instructa, ut mediam Langdalius, dextrum cornu Digbius, sinistrum Guilhelmus Blackestonus, Franciscus Anderson, & Carnabius regerent, declinante in noctem die, prælio excipiuntur. Et jam nutabat sinistra Poynzianorum ala, cum dextrum cornu & subsidiariæ cohortes, tanto animo fluctuantem aciem restituunt, ut regii diversi dissipatique, in omnes partes fugerent; insequente eos cum suis per oppidum, ad tria millia passuum, Copleio. Sic intra bihorium victor & victus Digbius, captivis omnibus ac ipso equitatus sui flore amisso, quorum ultra tercentum, & multi primæ nobilitatis viri, Andersonus, Carnabius, & alii, ac Comitis Niddisdaliæ uxor, in manus venerunt: quadraginta, & ex Poynzianis, decem cæsis. Et quod famam victoriæ intendit, Regis secretæ chartæ denuo interceptæ sunt, consilia in futurum, & quicquid hactenus occultum, aperientes, magna Oxoniensium indignatione, Digbio gravia imprecantium, quod sua incuria, multis Regi clam fidis, inter quos Ioh. Pricius, unus ex communi, pericula creet. *Quid enim opus fuerit, ejusmodi chartas, vix munitionibus tuto committendas, in aciem & medium hostem portare? Nondum scilicet satis Nazebiana clade doctum, quantæ hinc turbæ & commotiones in populo oriantur.* Multa

ex

ex illis literis innotuerunt: quæ Regis consilia: quid spei superesset, quanta à Danis & Hibernis auxilia expectarentur. Ac ut populo innotuit: Digbio æquum videri, ut Hibernis rebellibus libertas Religionis indulgeatur; & Romæ ac apud Turcas omnia Regios moliri, aucta indignatio. *Nam nisi Dei ac pietatis contemtores essent, haudquaquam, Religionem, qua Regicidia suadeat, permissuros. Hostem Parlamento toto orbe quæri. Turcas, Papam sollicitari. Ipsos inferos, moturos, si quisquam inde reverti posset. Nec alium ejus Legationis Principem quam Digbium fore.* VVelbecam statim Copleius obsedit, deditionem facturam, si arx, & alterum in Lecestria VVingfieldæ præsidium, dirueretur.

VIII. Hæc Digbii clades factiones Nevvarkæ acrius incendit: & ausus fuit Gerardus eum coram Rege perduellionis criminari: neminem plus Majestati ejus nocuisse, palam professus. Hinc orta contentio. Bellasis Digbium; cæteri & inter eos Rupertus, ac Mauritius Principes, Gerardum defendere. Cum gliscerer certamen, à verbis ad enses ventum. Qui cum in cruentum facinus stringerentur, Rex, pro Imperio, eos recondi jussit. Reconditi; sed odia exertiora erant. Statim Principes, Gerardus, Havvleius, VVillisius, Sandius, & alii fere cccc, quorum minimus centurionatum gesserat, militia Regis se abdicant, VVortonam,

XIV CIↃ passuum Nevvarkâ concedentes, animo, si Parlamentum permitteret, in transmarinas regiones, vel aliò eundi. Certè arma contra id nunquam imposterum se laturos. Præter has causas, quarum pleræque palam ferebantur, aliæ occultiores erant: & cognitum fuit, Regis permissu discessisse. Hanc rem ipsi Rossitero, hic Parlamento, significarunt. Missus Londinum nomine Ruperti, cum literis ad Parlamentum, Osbornius subtribunus, qui ea de re plenius ageret. Multa eorum postulata: *Ne juramentis obstringantur. Vt vel manere vel abire, & Mauritio Vigorniam reverti liceat. Nec aliud sibi in animo esse quam partibus & belli cura eximi. Procul à fraude & nocendi artibus; idque bona fide tam promittere quam servare paratos.* Ea de re in Parlamento disceptatum; & vicit ratio parcendi, ne sublata spe veniæ, pertinacia accenderetur. Responsum: *Commeatus abituris datum iri. Mauritius, si velit, Vigorniam revertatur. Opes, equos secum auferant. Ex portu, quo velint, Doverâ, Bristoliâ, Yarmoutho, Hullâ, solvant: ac promittant scripto & juramento, nunquam se contra Parlamentum militaturos, vel, quod ei fraudi sit, facturos.* Cætera quia præterita, etiam negata videbantur. Cum Osbornio centurio Pickeringius remissus est, qui curam ejus rei gereret. Variè ea res, ut favor aut odium animos occupaverat; & quibusque bellum invitis

aut

aut cupientibus erat; ſpe vel dolore accepta. Regii haudquaquam dubitabant, majorem imposterum, amiſſis qui pacem & Parlamentum reſpectent, concordiam & meliores ſucceſſus fore. Aliquibus ſimulatio prorſus & imago abeundi videbatur, obtentui ſecretioribus conſiliis ſumta. Ut quiſque aſpera bello paſſus, ita clementia diſplicuit: *& hi crudeles hoſtes non dimittendos fremere. Totius regni viribus enitendum, ne impune auferant abominandi in populum exempli audaciam. Mollitia decretorum Patribus dignitatem, illis metum detrahi. Reſtinguenda quæ fecerint incendia noxio cruore, ut poſteris conſtet, non impunè Majeſtati Angliæ ab illis illuſum, & ſcelera ubicunque poßint fieri, poſſe quoque vindicari. Nam quis impoſterum metus, ſi tales, exhauſto immanis ſævitiæ curſu, ſecuri in tranſmarinis regionibus, fortè ad paria facinora, præſtentur? Vbi cæde, ubi incendiis, ultra humanum morem ſævierint, inter bella & clades ſaginatos, & laſſatos potius quum odia ponentes, petere commeatus. Quid, quod indici, velut læta nunciaret, datum præmium? Denique conficiendæ magis rei facultatem illis deſertoribus, & rerum capitalium damnatis, quam mentem ademtam; & ſi in urbem cuncti undique maligni confluant, ſpeculatores, denique hoſtes, in ſinu fovent. Nam corpus tantum Parlamento redditum, animum Cavallerios ipſos habere; ac pejus nocere, qui intra viſcera hæreant.*

IX. Hæc,

IX. Hæc, ut quisque publica mala, acrius dolebat, variè jactata sunt. Sed alii; *quomodo punirentur qui sui adhuc juris? Frustra in absentes supplicia constitui, & exemplum contra singulos, utilitate publica rependi. Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur. Ducendos ad extrema, qui hactenus in quartum annum, contra patriam & Parlamentum pugnarint. Dimißis etiam qui sui genii magnitudine partes extulerant, quamvis invisi ac nocentes sint, adhuc satis malignorum; adhuc in quos securis stringatur, restare.* Duo Principes, VVigorniam concesserunt, & priore Parlamenti responso non contenti, Osbornium iterum eò ablegarunt, qui tamen aliud nihil impetravit. Et jam regiæ partes undique concidebant, adversis belli, transitione ad Parlamentum, & multi regno excudebant, ferocissimis per acies absumtis. Qui revertebantur ad Parlamentum, eos bona sua redimere, fedus suscipere, ac veniam delicti, sub magno sigillo, impetrare oportuit. Et hi pœnæ magis quam opprobrio exemti. Cæteri jurabant, nunquam se arma contra Parlamentum laturos. Quod si quis perjurus esset, ei omnis & vitæ & veniæ spes imposterum negata. Præstitutum tempus IV Decembris, ante quam diem, si qui defectionis pœnitentes transirent, impunè, liceret. Post id tempus non fore integrum, & talium bona in fiscum redigenda. Atque hæ sectiones

animos obstinatos subruebant. Nam in pecuniam & famam talium, damnationibus & hasta sævitum; multorumque excisi status, & terror omnibus intendebatur. Baro Cromvvellus quoque, deserto Rege, ad Parlamentum concessit. Ac dum hæ contentiones durent, Nevvarkam obsidendam, omnes clamabant. Jamque Poynzius & Rossiter, utramque Trentæ ripam, equitatu suo insederant, & si Scoti operam conferrent, negotium confectum videbatur.

X. Goringius haudquaquam vana obsidii præludia videns, cum millenis equitum, Exonio, combusta ejus parte, quo cæteras melius defenderet, Totnesiam ad exercitum, & inde longius in Occidentem concessit. Quem Creditonam usque Fairfaxius insecutus, Cromvvello ibi ad se recepto, cujus Chardæ & Crookhorniæ miles subsistebat; mox, Plymmouthum, quod ejus adhuc integra conditio esset, nihil moratus, ad obsidendam urbem, promtis Provincialium studiis, flexit iter. Validum in ea præsidium, ter mille pedites, quadringenti equites, pleriq; Galli & Hiberni, eo infensius pugnaturi, ob veterem æmulationem & recentia odia. Nobiles fæminæ, non adsuetæ bello, tutam abitionem facilè impetrarunt. Tum admotus miles, primo Apshamum ponte stravit, ut inter utramque ripam commeare posset: dein castris circumcirca in sex partes, Stokæ, Nevvbridgæ ac alibi,

alibi, diſtributis, vera obſidionis facies cœpit.

XI. Non adeo hæc Regem, quam Digbii odium, preſſêre. Qui jam, velut alter Catilina, maluit inter acervos cæſorum & in ruinis patriæ, quam alibi, ſpiritum effundere. Itaque primo congreſſu fuſus, reparat vires, ferox rapiduſque in conſiliis. Ex Sherbornenſi campo Skiptonam elapſus, collecta Boltono & ex Lancaſtria ac Cumbria manu, quaſi apud Kirbyam & Liddiſdaliam invaſurus, nunc terrenti ſimilis, mox iterum timenti, qua pergebat, agros vaſtare, prædas agere. Quod cum Bridgio Tribuno innotuiſſet, anguſtiis viarum præceptis, eum Partmakâ in Cumbriam, & Millumum Guilh. Huddleſtoni, ſecus mare ſitum caſtellum, rejecit. Ubi navibus aliquot ad littus conſpectis, rumor ſparſus, Hibernos iis VVhithaviam appuliſſe: & vanam formidinem, ut hoſtes fecerunt. Poſtea, cognito amicas fuiſſe, terror evanuit. Quanquam Hiberni expectarentur, & naves, obtentu alio, in Hiberniam, ad rebelles tranſportandos, miſſæ ſint. Hinc jam millenos ſecum equites trahens, deſtinatum in Scotiam iter, fiducia gnaritatis locorum, perſequi cœpit, vagis populationibus, & ob pernicitatem multis. David Leſleius, inter eum & Montroſium, cum bis mille equitibus ſubſtitit, miſſo cum CIↃCC Vandruſkio, qui undique agmen turbaret. Balmerſnothius limitem, collectis

ſubito, quantaſcunq; poterat, copiis, tutabatur. Sic Scotia undique armis viriſque vallata eſt; nec ulla perrumpere via datum, hinc Leſleio, inde & propius, pręter Balmerſnothium, Vandruſkio inſtante. Retro Angli urgebant, ne toto Septentrione exactus, in auſtrum reverteretur. Major aliquando labor erat hoſtẽ invenire quam vincere. Vandruſkius tandem palantes & fuga ludificantes aſſecutus eſt. Qui furtiva celeritate, prælio in tranſcurſu vitato, refluentibus tum aquis, aliquot æſtuaria facile ſuperarũt; inſequente continenter Vandruſkio, donec obundatione æſtus jam altius aquis auctis, impediretur. Et ſic quæſito diu prælio, fruſtra habitus eſt, Digbio ad alteram ripam, quadam mentis vecordia ferociore, quaſi viciſſet qui evaſerat. Neq; minus deformis illa fugientium trepidatio fuit, quam ſi terga acie vertiſſent. Maximum in celeritate bonum putabant, & novam victoriam commenti ſunt, non pugnare. Donec Johannes Brovvnius, fugitivos cum I ɔ equitum, apud Carleolam, haud procul mari, invenit. Atq; ibi, miſſis C L qui tranſitum quendam cuſtodirent, cum reliquis C C C contra millenos hoſtium, fiſus Deo, quem tantæ impietatis ultorem fore prævidebat, pugnare decrevit. Remiſſis ad Leſleium ſignis, & ſi quæ alia impedimenta, nunciari ei jubet: *Victoriam ſe numinis auſpicio, ea die, hoſti extorturum; aut ſi fortuna dubitet, non incruentam pugnam fore.*

XII.

XII. Sic ingenti animo, exiguas copias, velut ad justum prælium instruxit. Digbius, cui spes omnis in fuga sita, quanquam nihil minus quam pugnare vellet, cognita paucitate, hincque spernenti vicinior, tanquam ad facilem victoriam cum suis ruebat, & instructos ordines venienti hosti admovit, diviso equitatu, ut unam partem ipse, alteram Langdalius regeret. Sed mox eum facti pœnituit. Nam centurio Lesleius cum alariis antecursoribus, primam invasionem, decoro spectabilis vulnere, tam alacriter fecit, ut facilè appareret, non numerum, sed animum in bello spectandum. Eum Brovvnius ipse excepit, latus alterum, sed non letaliter, transverberatus. Nec diutius restitêre hostes, jam undique aquis cincti. Tota impulsa acies & perrupta. Primo cædes, inde disjectis turmis fuga secuta est, quam subsidiariæ cohortes sistere non potuerunt. Duceni Boltonam versus evaserunt. Totidem capti cum vexillis Digbii & Langdalii. Centum in acie cæsi, plures vulnerati. Ex Scotis nonnisi x x x cecidisse, ad quinquaginta, præter ipsum Brovvnium ac Lesleium, vulneratos constat. Sic spe victoriæ inductus Digbius, ut vinceretur. Nec ultra mentis capax, & desperatione in audaciam accinctus, lacerum agmen in ipsam Scotiam, Dumfreesum rapit, velut in medios ruiturus hostes, si vel post tantas calamitates ad Mon-

trosium evadere posset. Continuo in eum firmam equitum manum Lesleius misit. Et cum se undique circumventum in hostico videret, ac velut indagine cinctum, ad Carleolam Brovvnio, hinc Lesleianis instantibus, anceps animi, (nec moram res ferebat) se cum præcipuis ducum, Langdalio, Carnvvarthio, Huddlestono, in lembum quendam ad littus repertum, brevi & ingloria perfunctus militia, conjecit; ac spes suas & infelicem expeditionem, ventis trucique pelago commisit, incertus Hibernos an Monam insulam peteret. Cæteri fuga ignobili, & latrociniis evanuerunt. Plerosque Bridgius, Vandruskius, Brovvnius interceperant. Hoc illud expeditionis Digbianæ ludibrium, & hæc spes auxiliorum à Montrosio. Cujus tum adeò miser status fuit, ut altissimis inclusus montibus, nec ferre aliis, nec accipere auxilia posset. Et ut Parlamenti Glascoviæ indicti memor esset, Ordines Scotiæ ibi congregati, quatuor partium illius nupero prælio captos, in illis ipsis patibulis, quos ad terrorem erexerat, suspendio necarunt, reliquis eadem pœna, paulo post, conficiendis. Habitus etiam Barvici conventus, in quo de rebus ad utrumque regnum spectantibus, actum est. Senatusconsultum hoc mense factum: *Vt delinquentes, bona sua redemturi, veniam sub magno sigillo impetrarent.*

XIII. Kal. Novembres alia victoria nobilitavit,

litavit, auspiciis Guilh. Breretoni parta. Quippe regiorum cIↄ Iↄcc equites, cccc pedites, ex Cambria, Herfordia, Vigornia, Ludlovia, Bridgenortha & aliis præsidiis, sub Guilh. Vaughano, Denbigiæ coiverunt, Cestriam ultimo & validissimo nisu liberaturi. Igitur pudore ac metu, ne, si concessissent obsidioni, nihil in ipsis auxilii videretur, statuunt postremò aciem ostendere. Nam amitti ea urbs, nisi jactura omnium circa Provinciarum, non poterat. Breretonus, audito hostium adventu, relictis qui Beestoni ac Cestriæ obsidium continuarent, cæteras copias, sub Tribunis Jonesio & Louthiano, iis obviam mittit. Qui receptis ad se Lancastriis, Derbiis, VVarvvicensibus, Mongomeriis, Salopiis, cIↄ cccc eq. cIↄ ped. confecerunt, frontem Centurione Ottero, aciem mediam Mittono, equitem Jonesio, pedites Louthiano, Mouldum versus & Ruthinum ducentibus. Ut VVhitchurcham ventum est, uno à Denbigia lapide, compertum fuit, hostes, angustias & sepimenta, difficili aditu, firma manu, & tum apertos patentesque campos, insedisse. Igitur relicta ibi sub Finchio & Holtio parte copiarum, ad hostem distinendum, cæteri circuitu millenorum quatuor, circumire cornua, ut per plana & à tergo, incautis supervenirent. Quod dum fit, pedites relicti, majore quam pro numero ausu, hostem intra angustias

 ado-

adoriuntur, & iis ſuperatis, ſtatione pellunt. Receptus in proximo ad caſtellum fuit, ubi reſtituta acie, denuò prælium fit. Exarſêre animis victores, unoq; impetu perruptos cædunt, Derbio & VVarvvicenſi equitatu, per VIII CIↃ paſſuum, Convvayam, fugientes inſequente. Cæſi amplius centum: quadringenti capti. Cæteri adeo diſperſi, ut non ducenos ſimul conſpectos, fama ſit.

XIV. Hæc modica, ſed crebra damna, famam victoriæ partæ alebant. Et jam fracta regiis de Ceſtria ſpes, inter ſecunda numeraturis, ſi Nevvarkam & Exonium hac hyeme tutarentur. Nam undique inſtabat victor miles. Poynzius Nevvarkę obſidionem ſerio moliens, primo circumſitas munitiones expugnare conſtituit. Initium à Shelfordia factum, in qua duceni milites pro præſidio. Plerique cæſi ſunt, & munus miſericordiæ corrupit pertinacia, cum libentius vitam jam daret victor, quam victi acciperent. Præfectus, Comitis Cheſterfieldæ filius, graviter vulneratus. Hac occaſione Rex uſus, dum Poynziani Shelfordiæ occupantur, noctu cum CCC equitibus Nevvarka exceſſit, & Daintream, ubi à Northamptonio Banburiam ductus eſt, inde Oxonium venit. Quod cum Poynzio innotuiſſet, miſſa poſt Regem equitum ala, ſi forte Ceſtriam peteret, cum reſiduis VVortonam obſedit, quæ ſtatim dedita

dita ac munitionibus nudata eſt. Quaſi tempus hoc excidiis urbium & caſtellorum curreret: ita mox VVelbeca quoque, ſub Fretchvilio, deditionem fecit, hac conditione; ut in ejus locum Tickhilla & Botſvvorthia diruerentur. Secutum eſt in Eboracenſi agro Boltonum, præſidio Nevvarkam dimiſſo. Ut jam nihil in Septentrione, præter Skiptonam, reſtaret, quam cum IV C I Ↄ Thorntonus obſedit. Et Nevvarkæ ac Belvoiræ magna inter regios diſſidia. Multi commeatu impetrato abibant. Hinc ſpes Poynzio & Roſſitero, ubi pedites adventaſſent, utramque impetu rapiendi Ferè tamen hi Duces, apud Belvoiram, ab erumpentibus ex inſidiis intercepti fuiſſent; qui mox, in ultionem, ſtabula, poſt bihorii acrem pugnam, ceperunt. In quo conatu ex Poynzianis XL, regiorum alterum tantum, cæſi. Tum caſtris Binghami, qua ex convallibus arx reſpicitur, poſitis, cum Derbiorum I Ↄ adventaſſent, fiſtulæ abſciſſæ, ut obſeſſis in caſtello, aqua ſubduceretur. Quorum præfectus, cum deditio poſtularetur: *Non ſe in hunc finem arci à Rege impoſitum* reſpondit, *ut eam rebellibus dederet.*

XV. Rex Oxonium reverſus, triſtem tota urbe faciem, fractaſque res, ibi invenit, Dorſetius lugubri oratione, ex quo in quem ſtatum, poſt tot camporum & obſidionum detrimenta

tum esset, cunctis mœrentibus, exposuit. Ad quem Rex, infracto animo: *Et tu, Dorseti, scis*, inquit, *non meliorem abhinc triennio conditionem meam fuisse. Vivit & regnat idem ille Deus. Qui me tunc ex contemto magnum, ex misero formidolosum effecit, penes eundem nunc mei jacentis cura erit.* Inde spem simulans, quasi æstivas clades hibernis eventibus pensaturus, Oxonio & Bamburia equestres copias vicinis Provinciis, Buckinghamiæ, Bedfordiæ, Hartfordiæ immisit, à quibus agri latè vastati, nec aliud actum. Ipsam urbem Glemhamus novis operibus firmabat, vir inquies, non authoritate magis quam exemplo militem gubernans. Itaque munitiones circumiens, addere animum fessis, reprehendere languidos, & sua ipse industria omnes excitare. Fossæ passim magna altitudine depressæ, ferreis in fundo uncis, quibus se invadentes impedirent. Quintus jam annus magni hujus Parlamenti effluxerat, & idem post immanem conjurationem Papistarum XXXIX, à coronatione Elizabethæ LXXXVII fuit. Sic numini visum, Novembrem Anglis per immensa beneficia consecrare. Hoc sanguine Martyrum ebria Maria, cruentam animam exspiravit; & finis Diocletianæ persecutioni impositus. Hoc detectæ Papistarum machinæ, quibus Parlamentum imis evertere sedibus, Giganteo aulu, conati sunt. Hoc Religio

& Li-

& Libertas, illa ab incrustato Protestantissimi nomine Papatu, hæc ab arbitrario regimine vindicatæ. Apparet legéntibus cum miraculo, quibus gradibus Papistarum molitiones decreverint. Sub Maria vis, cædes, persecutio immanis & aperta. Totum Elizabethæ regnum conspirationibus eorundem agitatum est, cum nunc Hibernos, nunc sæviorem Hispanum excitarent; & venena, sicas, ac omnia parricidarum instrumenta, fatigarent. Tum conjuratio pulveraria, ingens, atrox, horridum facinus, quale nec antiquitas vidit, & ægre posteri credent, emersit. Quæ omnia cum aspera fœdaque evenissent, tandem occultis fraudibus, Religionem, Libertatem, ac omnia regni decora, subvertere conati sunt. Ob hæc beneficia, Deo solemnes gratiæ actæ sunt, & populus beata Elizabethæ tempora, cum illis quæ successerunt, tristi recordatione contulit. *Nam eam, quod fidis consiliis regeretur, domi florentem, & hostibus formidolosam fuisse. Læta vicinis, per Regum impotentiam pressis, decora auxilia. Opes ac gloriam piis bellis partam. Non tum Parlamenta ludibrio habita. Non Staffordios, Laudos, VVindebancos, Religione & Libertate, pro lubitu, ad servitium ac superstitiones, abusos. Postea versos casus, donec omnia, in cruentissimam rebellionem Hibernorum, & hoc formidolosum bellum erumperent.*

XVI. Fairfaxius adhuc circa Exonium hærens,

rens, novis consiliis animum advertit. Hyemalis tempestas, & in illo angulo, ob viciniam superi & inferi maris sævior, longius exercitum distribuere coëgit. Vasta regio, nec victum militi suppeditare poterat, nec eum tam arctatis spatiis, ab injuria cœli defendere. Igitur tormentis & impedimentis Limam sepositis, ad Orientalem Exæ ripam tria præsidia constituit, Poltimooræ, Bishopscliffæ, & alibi, ut nec inclusi custodiis hostes possent evadere; & urbs commeatu spoliata, sensim ad exitiabilem famem deduceretur. Masseius Silvertonæ stativa habuit. Cæteræ copiæ Hunningtoni, Bradnigæ, Autri, Stoakæ, Collumptoni, Tivertonæ, in vicinis municipiis distributę, tanta prudentia, ut situ locorum conjunctæ Legiones, ubi opus, facilè aduniri possent. Fluvius Exa utrumq; Exercitum interfluebat. Cromvvellus cum equitibus in promtu, quo ingruentes hostes refellerentur. Qui circa Okehamptoniam & Dartmouthum, nunc in Cornubios, nunc Exonium, confusis itineribus movebant, nullo certo consilio, nisi quod subinde jactarent, munimenta Fairfaxii se invasuros & Dunsteram liberaturos. Id quod in Somersetia propè Mynheadam castellum, mari vicinum est; à Blackio & Sydenhamo obsessum. Jamque tanta obsessos aquæ inopia fatigabat, ut deditionis consilia agitarent; cum repente pluvialibus aquis refecti

sunt;

ſunt;atque hinc obſtinatio rediit. Experimento cognitum fuit, non aliud felicius conſilium ea in Devoniam expeditione, hoc temporum & rerum ſtatu, inveniri potuiſſe. Nam & factiones Barclai ac Goringii acrius, ut inter infenſos, ardebant; & jam fames militem luxuriæ adſuetum invaſit. Provinciales, intoleranda omnia paſſi, turbare: & ad Parlamenti Imperium reſpicere. Peditum III CIↃ quos Grenvilius adduxit, indies minuebantur, Cornubiis dilabentibus, quod nec ſtipendia comparerent, & jam ultra viceſimam diem, qui terminus promiſſus, extra Provinciam detinerentur. Omnia in ancipiti, propter diſſidia Ducum. Milites plerique peregrini, ac ſolutiſſimæ diſciplinæ, quîs neque boni intellectus, neque mali cura. Goringius Dartmouthi æger; & fama fuit in Franciam, ſive tædio militiæ, ſive quod copias Reginæ traducendas paraſſet, iturum. Eo abſente, Grenvilio equitatus, Hoptono pedites commiſſi. Qui luſtrato Credintonæ exercitu, ſex in univerſum millia, ſub ſignis habuerunt. Princeps, miſſo ad Fairfaxium nuncio, reſponſum ad literas ſuas, jam Septembri menſe, quaſi pro pace ſcriptas, petiit; & Goringius de quibuſdam, per delegatos ſuos, cum eo agere voluit. Unde fama, Londinum venturos: & ſi quæ alia de regiorum conſiliis, ut inter otioſos, & in urbe ſermonum avida, jactabantur. Ut quiſque obvius,

vius, quamvis leviter audita in alios atque illi in plures, cumulata gaudio, transmittunt. Donec tempore ac spatio vanesceret rumor. Sed, quanquam certum esset, dissidia & inopiam aliquid, bono publico, extorturum, nihil tum hujus fuit. Goringii postulata, quoniam alia quam militiam spectabant, rejecta sunt. Principi responsum: *Optimam pacis viam esse, si dimissis copiis, ad Parlamentum se conferat.* Atque heic stetit negotium.

XVII. Hactenus Alberium Regii detinuerant. Qui tandem Readinga cum Oxoniis, Buckinghamiis, Berceriis, Nuberiam contendit, recepturus ibi Southamptonios, ad obsidendum Denningtonam. Nam illa ædes latè vicinos infestabat. Sicut etiam Buckinghamios Bostolii & VVallingfordii disturbarunt, ne delegatum Parlamenti eligerent. Denningtonæ præfectus Ioh. Boisius, omnes in circuitu arbores succidit, ut eo difficilior, per aperta, obsidio esset. Nuberia quoque combusta, montem in quo castellum est, variis munitionibus insedit.

XVIII. Non alia tum Regi spes quam in dissidio Anglorum & Scotorum fuit. Quippe inter hos controversia, de præsidiis quibusdam, Novocastro, Tinmoutha, VVarckvvortha, Stoktono, Carleolis erat. Parlamentum, auditis rationibus, cum illæ minus satisfacerent,

literas

literas per Joh Corbet & Daintonum, ad Scotiæ Ordines destinavit, cum postulato: *ut ante Kal. Martias restitutio munitionum, juxta pactiones federis, fieret.* Ac quanquam negotium grave videretur, jamque publicatis scriptis exaggeratum, tamen majorem concordiæ & salutis rationem habitum iri, & spes regiorum frustra fore, haud dubitatum. Jamque & Lesleius, relictis sub Middletono & Monroio copiis, Novocastrum cum equitatu reversus erat; & mox Levenius Brammanmooram, cum VII c I ɔ contendit. Nam Montrosius, tum in Argilia se Colkittocho juncturus, intra montes coërceri facilè poterat. Nec quicquam in Septentrione turbidum; & seditio militaris apud Scarborougham feliciter à præfecto sedata fuit. Quod si Nevvarka simul & Cestria regiis extorquerentur, tum quidem, in illis partibus, patratum erat bellum.

XIX. Cestriam Breretonus acriter premebat. Turris, quam hostes, ante captum suburbium diruerant, restituta. Portis objectæ moles; & duo Cambriam versus aggeres; unde & urbs tormentis quati, & pons, quo flumen Dea sternitur, defendi posset. Desperata vi, consilium ad moras obsessores vertunt; haud ignari paucarum septimanarum alimenta inesse; & multum imbellis turbæ. Jamque apud obsessos fames, multarumque rerum inopia, cum By-

ronus

ronus conditiones, sed altiores quam quæ admitti possent, obtulit. Serio id fecerit, an alio consilio, parum constat, & huc potius ejus obstinatum ingenium inclinat. Beestona, post aliquot mensium obsidionem, & extrema famis, dedita, præsidio Holtam dimisso. Isque locus maximi in illis regionibus, ad Cambriam & Cestriam retinendam, momenti. Quæ tum libertatis spe erecta, passim regios ejecit. Glamorgani Laughorniis & Brechiniis juncti, egregia virtutis specimina edebant. Sæpe ab iis & feliciter certatum. Sradlingus & alii fugati. Nec præter Raglandiam quicquam iis molestum erat. Horum exemplo Vigornii excitati sunt. Quos cum duplicium tributorum tæderet, conventu Breodonhillæ haud procul Eveshamia habito, florentis successu Parlamenti arma potius, quam regiorum fractas res, & dubiam causam, sequi statuunt. Nam & eo ipso tempore, Th. Astonus in Warvviciam cum c x x eq. tendens, à Centurione Hillio, apud Ramseium montem & Kittermunsteram cæsus, multis captis, paulo post ex vulnere obiit. Igitur Provinciales abnuere tributa regiis, & Ducem, probantibus Eveshamiis, creant Edoardum Dingleium. Monmouthia tam facilè capta, spem animumque singulis injecit, Vigorniam, ubi Sandisio in præfectura Jacob. Ashleius suffectus est, ope Warvvicensium & Glocestrium,

quia

quia impetu non poterant, mora expugnandi. Civitas Londinensis & Synodus, exhibito supplici libello, ob grassantem hæresin, & sectarum incrementa, regimen Ecclesiarum denuo & instanter urserunt; sed felix illa dies nondum, ut videtur, Angliæ illuxerat, triumfantibus interim illis, quibus pręcipua cura uniformem Religionem in varias lacinias scindendi.

XX. Quæ dum agitantur, interea Herefordii Canon Froomam magno apparatu & in vanum tentant. Præcipuum terrorem intulit novum machinamentum, & ante id temporis in Anglia invisum. Id ex ligno, aliquot contignationibus in speciem turris contabulatum, tanta crassitie protegendis oppugnatoribus, ut latera glande trajici non possent. Foramina ordine, ex quibus missilia in castellum librarentur. Nomen ei à forma sus inditum. Magnis agebatur rotis, totam molem bobus trahentibus. Quod cum præfecto innotuisset, machinam & coëuntes Herfordios cum Vigorniis veritus & Ludloviis, Glocestriam, petitum à Morgano auxilia, mittit. Qui cum Iɔ equitum, ccc ped. Corsleianis insuper receptis, eò contendit. Regii tum Lidburiæ erant; & audito ejus adventu, ferali machina duobus Centurionibus, Fontio & Clarkio, commissa, ut eam Herfordiam reducerent, Bromyardam abscedunt. Quæ à XVI militibus Frooma erumpentibus intercepta, & sca-

ſcalis combuſtis, in arcem deportata fuit. Morganus inde Radcotam obſedit, Levenio ac Poynzio, cum aliquot millenis, Nevvarkam invadentibus. Captus primo impetu Muſkamenſis pons, & Milmountium; magnaque ſpes oppugnationem validiſſimæ urbis haud diuturnam fore. In Lancaſtria Legionem Carevvii Rigbius fudit; & apud Leachlandiam transfuga Duetus cæſus eſt.

XXI. Poſt memorabilem ad Carleolam cladem, ſupra relatum fuit, Digbio, cum omnia viris armiſque clauſa videret, fugam mari placuiſſe. Is ſive ventis, ſive certo conſilio in Monam delatus, adhuc in ea morabatur. Eſt autem Mona inter Cumbriam & Hiberniam, medio ſita ponto, notabili longitudine inſula, ſterilis frugum & raris habitata colonis, quam cum præſidio Comes Derbienſis pro Rege tenebat. Cui, cum fractas res, trepidum Regem, & ſolam Hibernorum ſpem reſtare integram narraſſet, ſcapha Dublinum transfretavit, pacem cum rebellibus, & exercitum Catholicum, defendendæ Proteſtantium religioni, promoturus. Erat tum miſer in ea Inſula Momoniæ ſtatus. Rebelles Youghallam jam aliquot menſes acriter urgebant; & junctus Caſtlehavio Preſtonus, circa portum tormentis diſpoſitis, extrema omnia minabatur. Et jam inopia intus, cum præter CIↃ CC milites, ultra VI CIↃ imbellis

bellis turbæ, oneri esset. Nec dubium erat, quin hoc amisso oppido, de cæteris quoque præsidiis actum foret. Vires Protestantium in ea Insula satis validæ, XII CIↃ ped. II CIↃ equitum sub signis. Sed pecunia deerat, & regii Nazebiano prælio capti, quorum pars eo missa, perfidè ad hostes transierunt; documento, quid ejusmodi militibus fidendum sit. Parlamento regnum illud eo majori cura defendendum fuit; quod desperatissimos rebelles, sæva consilia agitare, satis cõstaret; & fama fuit Regem ex sua gente lecturos. Nam hactenus simulata pace, & auxiliis Ormondium illuserant; cum nec ipse nec Digbius videret, id tantum callidos rebelles agere, ut spe auxiliorum impletus Rex, bellum in Anglia continuaret, quo durante, ipsi Hiberniam pro Papa, Hispano vel Gallo stabilirent. Atq; hinc plusquam impias & pudendas conditiones proposuerunt, ad quas ea se adigi necessitate Ormondius dicebat, ut simul, si ea pax Dublini publicanda sit, tumultum populi, & defectionem totius urbis ad Parlamentum, justissima formidine expectaret. Quod si novo vere firma eò auxilia mitterentur, multi denuò conferre opes haud abnuebant. Interea Youghallæ commeatus submissus est; & alibi prosperè pugnatum. Inniskillani IↃ rebelles sub Rouri Mac Quirio apud Loutherstovvnam, simul toto O-Nealii exercitu fugato, profligarunt. Alia

iis apud Slegonem clades à Car. Cootio ingesta, ubi Io cæsi. Cumq; cadavera excuterentur, repertus inter cæteros fuit Malauqhlin O Yeavvley Archiepiscop. Tuamensis, Connachiæ Præses, vir maximæ apud Hibernos authoritatis, manu & ingenio promtus. Sed aliud quippiam, quam metuebatur, sub sacro vestitu latuit, conjuratio pulveraria horribilior, Papismus restitutus, Protestantes templis ac possessionibus suis ejecti. Chartæ, inquam, sacrilegæ, quibus totum Glamorganæ transactionis secretum, in apertam lucem protractum fuit. Nam, ut supra dictum, Glamorganus impetrata clam cunctis à Rege tractandi cum Hibernis authoritate, ea omnia indulserat, quæ Augusto mense relata sunt. Quod cum hactenus non creditum innotuisset, horribilis per Hiberniam & Angliam fama increbuit: *Nunc liquere quo fini rebellio Hibernica suscitata fuerit, ut Religione Reformata extincta, Papismus & in Hiberniam & Britanniam reduceretur. Et huc spectare illum in cruentissimos parricidas favorem, qui peracta amplius centum millium immani cæde, nihilominus fideles subjecti & confederati Romano-Catholici nominentur. His ad stabiliendam in Anglia Protestantem Religionem opus, ac propterea missum Glamorgium, qui Papam, Templa, Clerum, Idololatriam indulgeret, omnibus contra Regicidas Iesuitas & Clericos edictis abolitis. Enimvero gravem tanta indulgentia causam*

referri:

referri: Quia illi Romano-Catholici ardentiſsimo ſtudio flagrent, Regis prærogativam & Monarchiam propugnandi. Quod ſi Rex non majorem in ſuis regnis Majeſtatem & Monarchiam, quam apud Hibernos retineat, tum quidem actum fore. Et quo fine tandem Hibernorum exercitus advocetur? An ut Hiſpano regnum tradant? Nam id ipſis animi eſſe ne dubitandum quidem. An ut Proteſtantium lanienam peragant? Nam eos lectum iri, quorum in cæde Proteſtantium ſpectata manus. Quid multis? neminem non videre, id quæri à rebellibus, ut potenti cum exercitu in Angliam, prætextu regiæ prærogativæ, qui communis Papiſmum propagandi obtentus, admiſsi, Reformatam Religionem Hibernicum, in morem exſcindant. Quantus verò Ieſuitarum, quantus Sacerdotum in tali exercitu numerus futurus ſit? Nec quenquam exiſtimaturum, illis conſilium ſtabiliendi Religionem Proteſtantem eſſe, qui inſenſiſsimos ejus hoſtes advocent. Atque hæc paſſim in circulis jactabantur, gravia & atrocia in Regem, qui Glamorgii perfidiam, nondum illo Dublini Majeſtatis, ſaltem in ſpeciem, accuſato, luere cogebatur.

XXII. Adhuc inter utrumque exercitum terminus Exa, & fortuna videbatur neſcio quid dubitare, tanta Fairfaxium pariter ac Goringium, ſed magis hunc neceſſitas invaſit. Incommoda hiberna, & propter ſtipendiorum lentitudinem, victus inſalubrior, omnem exer-

citum valetudine tentârat, quanquam plerique convalescerent, & spe patrandi belli, omnes difficultates supervaderent. Et sicut corpora languentia; sic gravius animis ac diversitate opinionum laborabatur. Regius in altera ripa inquies, diversis Ducum sententiis agebat, & in se cędibus ac rapinis, velut bello grassabatur. Vasta regio & impeditæ viæ, ipsis pro munimento. Hyberna eorum à Devoniis apud Okehamptoniam, Torringtonam & Barnstablium, usque in Cornubiam extensa. Occidentalem Exæ ripam munire consilium fuit; & denuo Plymmoutha urgebatur. Princeps apud Mohunum, Hoptonus in castello Pendennisio erat. Gallica VIII CIↃ auxilia, & in vicem eorum traditas illi genti Gernseiam & Jerseiam, rumor consulto sparsus, ut fractæ domi res, externis inanibus sustentarentur, jactabat. Quale & illud fuit: Principem transfretare jussum ad Reginam, & à suis, extrema omnia metuentibus, si abiret, detentum. Nam angustias multis in speciem magnificis consiliis, ac fama, tutabantur Oxonii. Unde Montrosius, Galli, Hiberni, vana omnia, & duo insuper exercitus, ipsis perpetuo in ore. Quorum uni Iac. Ashleius, alteri Hoptonus præesset; & sub illo Langdalius, sub hoc Mohunus equ. Magistri; Capello peditem regente. Jamque non bellum, sed latrocinium gerebatur. Cum IↃ CCC equi-

equitibus Oxonio profecti, cum Uxbridgam frustra tentassent, direptis miserabili vastatione pagis, ad famam adventantis VVhalei & Iretoni, se intra munitiones trepidi recepêre. Nam eos cum duabus Legionibus Imp. in Orientem misit, quod soli Readingi, Abbingtonii, Henlei, Nuberii, coërcendis Regiis à prædatione, non sufficerent. Et quanquam dimidia exercitus pars in Orientem à Parlamento vocaretur; tamen gravior contagio obstitit. Atque hæc causa cur non longius tum in Devoniam & Cornubiam, pellendo hosti, ac Plymmouthæ liberandæ, itum sit. Fortissimus miles, jam morbo & inopia languens, sine maximo discrimine, montibus illis & hyemalibus incommodis, objici non potuit; præsertim cum mari obsessis sine periculo ferri possent auxilia. In quem finem x c I ɔ librarum, ac paulo post alterum tantum, eò destinata sunt. Imperatori monile, nomine Parlamenti, Ashius exhibuit. Qui omni laude rerum feliciter gestarum, in Duces, per modestiam collata; *illis quam sibi, malle honorem exhiberi* dixit. *Cæterum hac munificentia, velut monitore, usurum; ut patriam quantum poßit, tantis belli miseriis, per Dei gratiam, exsolvat.*

XXIII. Hoc mense Liturgia planè abolita est, introducto pro ea Directorio. Opposuit Rex edictum, laudando illam, criminando

hoc; *Liturgiam sub prima Reformationis initia, doctissimis ac pientissimis viris, originem suam debere; Martyrio insuper multorum, ac Legibus stabilitam, ultra* LXXX *annos, in summa pace ac copia floruisse, & scripturis niti. Denique ad uniformitatem, ac usus locorum, ubi pastores desint, absolutè necessariam. Contra Directorium fenestram omnibus sectariis aperire.* Hæc in speciem, quia invalida, cumulo firmabantur. Nam Scripturis Liturgiam niti vel propterea falsum videbatur, quod multa vitiosè & contra veritatem translata ibi citantur, admixtis insuper Apocryphis libris. Nec ullus ob eam Marianis temporibus necatus; cum pleraque ejus omnia, ex Missali in Anglicum sermonem translata sint. Edictum de Parlamenti Senatoribus revocandis, explicatum: *Non se id ad eos extendere, qui postea eligantur, vel procerum domui, suo jure inserantur. Itaque si vel Imperator, vel alii Duces eligantur, non iis propterea militiam abdicandam; sed quod maximè præsentiam eorum requirat, eo functuros coram.* De pace & regimine Sacro adhuc consultatum, & exhibitæ à Londinensibus petitiones, pro stabilimento Presbyterorum, Synodorum, & supprimendis sectis. Dissidia Ecclesiastica, si qua componi ratione possent, actum est. Atq; hęc in vanum omnia. Contentiones eo jam evaserant, ut summa Independentes inter ac Ecclesiam Anglicanam discrepantia esset. Quis in causa

fuerit,

fuerit, quo minus Presbyteria & Synodi sufficiente contra hæreses, sectas & schismaticos potestate instruerentur, olim fama loquetur. Nobis, ut obiter quædam libare haud alienum ab instituto visum, ita res Ecclesiæ prolixius cruentis bellis intexere non placuit. Independentes, cum diu vana expectatione, promissis ac tergiversationibus Synodum illusissent, tandem pro illa toties & tam intemperanter jactata sacri regiminis forma, libellum inanibus refertum cavillis protrudunt; atque hoc illud multorum mensium opus fuit. Cui Synodus, permissu Procerum, abnuente communi, breviter respondit; & fallacias, vim ac injuriam veritati, fidei, Ecclesiis factam, graviter detexit. Londini magna mercatorum pompa Russorum Imperatoris Legatus, qui post obitum Michaëlis Fedrovitzii, renovatum cum Anglis dextras advenerat, susceptus fuit.

XXIV. At Fairfaxii castra gravi morbo, anni quoque adversa tempestate, apud Exonium languebant. Multi passim per stativa interire: & idem morbus Pickeringium, Tribunum militari laude celebrem, absumsit. Et jam asperior lues, mediam fere peditum partem corripuerat, cum Autrea discedendi consilium captum fuit, sistendæ contagioni, & ut contra hostem paratiores essent. Quippe Regiis spes orta, militem armis invictum, morbo debellatum iri.

Hinc intenti copias reficere; undique ſupplementa evocare. Devonii & Cornubii aſperrimis edictis ad militiam exciti, Grenvilio delectus, per ſævitiam, maturante. Miſſus quoque in Franciam Goringius, adducendis inde ſub novum ver, auxiliaribus. Ita decem millium exercitu, apud Taveſtockam, Okehamptoniam & Cornubiæ limitem, conflato, neceſſitas Fairfaxio impoſita, jam conſtitutis ad Orientem Exonii munitionibus, ab altera quoque ripa urbem circundare, ſimulque hoſtium delectus impedire. Quod dum ſit, Deſboroughius cum prætoria legione & tribus turmis, ad VValeyum, comprimendis Oxoniis, aliæ copiæ Corfam Portlandiæ mittuntur. Mox ob valetudinem militis, ſteriles locos, hoſtium adventus, promotis ultra Exam copiis, ſtativa Creditonam uſque, & ultra Tivertonam, latè extenſa; ut obſtructis undique in Orientem effugiis, Barnſtablia ſimul ac Exonium obſiderentur. Ita utramque Exæ ripam tenentes Fairfaxiani, Filfordiam quoque, cum amplo in ſex menſes commeatu, occupant, quod ea ædes, ad Plymmoutham defendendam, commodo ſitu eſſet. Ea obſidio jam in longum extracta erat, cum Plymtoni & Arundelliæ munitionibus ſuis tutus regius, non tam viribus, quam aſtu, & inopia obſeſſos urgeret. Johannes Digbius, ſimultatum, quæ in oppido, non ignarus, & iis ad com-

commoda sua usurus, Jacobum Kerrium, gente Scotum, per literas sollicitat, memorando injurias, viro, ut loquebatur, forti, neutiquam tolerandas; & *adesse pulcherrimam ulciscendi occasionem, si oppidum Regi suo ac patriæ tradat. Cur enim ingratissimis hominum serviat? Amotum præfectura, oppido alium, nec fortitudine nec meritis parem, cui subsit, impositum. Enimvero hæc indigna & aspera esse.* Addita promissa, & quicquid fidem labefactare solet. Exhorruit ad feralem Epistolam Kerrius, &, ut nomen Digbii ac fraudes agnovit; statim arrepto calamo, in hæc verba rescribit: *Privatas, quas fingis, injurias, publica ruina ulcisci; tui similium est. Adhuc in memoria familiæ vestræ scelera sunt: & conspirationem pulverariam iis Annales accensent. Sed & Roberto ac Brovvnio frater tuus iisdem artibus illusit. Hæc Hispanica sunt. Amicus quidem tuus tum ero, ubi cædium & rapinarum, venia impetrata, Parlameno pro injuriis satisfeceris. Sed cur non & illud commemoras: Amo proditionem, proditorem odi?* Inde per urbem inquisitione facta, proditor deprehensus, & suspendio necatus est, hostilemque fraudem præfecti constantia elusit. Cui Parlamentum 10 libras numerari jussit, ex eum exercitui accuratissimè, tanquam dignissimum virum, commendavit. Regiis tanta Plymmouthi potiundi fiducia fuit, ut passim jactarent: *Brevi Parlamento magnam cladem inflictum iri.* Quæ verba

verba Londini audita, sive huc respexerint, sive ad alias, quæ tum fervebant, conjurationes, excitavere curas: & in suspectos, quorum magnus passim numerus, inquisitum fuit: ne victorias, indies nova accessione crescentes, una conspiratio domestica subverteret. Nec hostis periculosior, quam qui nullo in speciem metu, atque hinc securitate majore, ipse tutus intactus ex occulto & per latibula ferit. Quemadmodum non tantos terrores aperta oppugnatio, quam secreti, & ex insidiis erumpentes cuniculi injiciunt.

XXV. Acris tum hyems, & qualem vix senes longo ævo memorabant, in Anglia fuit. Altæ & continuæ nives, penetrabile frigus. Cum omnia torperent, solus miles, velut in media æstate, incaluit. Hæcque prima post omnium seculorum memoriam, hiems docuit, convicta vulgi & historicorum opinione, militem Anglum, concretos immenso gelu montes, glaciem, pluvias, frigus, inopiam, calcare & contemnere posse. Nihil remittebant obsidia. Cambris apud Raglandiam hærentibus, Laughornius, per Brechiniam & Maridunensem agrum, ipso Mariduno gentis capite potitus, instabat. Expugnatum Emblynium. Abarishvvaitha, castellum in Cardigana Oceano imminens, obsessa. Et ut Legionem Gradii rebellis Hiberni, apud Pembridgiam, haud longè Herfordia obruit:

ruit: Sic in ipsa Hibernia Youghallæ obsidio soluta est. Rebelles, late vastata Momonia, in hiberna se receperunt, ambigua adhuc pacis & auxiliorum spe: ac si paululum tardarent, de Cestria, unde brevis in Hiberniam trajectus, actum erat. In ea urbe Iↄ c c c Hiberni, c I ↄ Cambri, c I ↄ cives, & plusquam x c I ↄ imbellis turbæ. Jamq; ingens, consumtis mitioribus alimentis, apud obsessos fames. In tanta extremitate, nulli deditionem acrius impedierunt, quam Hiberni, præclusa spe vitæ in solam mortem pugnantes. Et Byronum obstinavere, præter odium Parlamenti, auxilia à Regiis promissa. Oxonio, Bamburia, VVallingfordia mille equitum collecti, qui receptis ad se Herfordiis, Vigorniis, Hiarchallanis, obsidionem solverent. Quos Lloydus in via adortus, Corbeto ductore graviter vulnerato, pluribus cæsis & captis, profligavit. Oxonios per Buckinghamiam VValcius cum c I ↄ I ↄ equitum insequebatur. Palantes, Vigornii & VVarvvicii, pontibus ad Avonam dejectis, Staffordia rejecerunt. Unde per Daventream, & Northamptoniam, circuitu quæsito, inglorii reversi sunt, & Cestrios sua spes destituit.

XXVI. Non eadem Nevvarkæ necessitas, & obsidio illa anni tempore, ac nondum coëuntibus omnibus copiis, languebat. Levenio in Scotiam reverso, Poynzius quoque æger abiit,

abiit, cura militiæ Rossitero commissa. Stativis per vicinos circa urbem pagos distributis, naufraga navis Suttonæ in Lincolnia ad littus ejecta, tignorum & asserum copiam, militi, contra cœli injurias, suppeditavit. Alius pyratarũ lembus, Burlingtonam tempestate actus, inde Hullam tractus est. Et quasi Oceanus in regios conjurasset, ita Blytham quoq; navis violentiâ ventorum expulsa est; quam Novocastrius, pulveris, armorum, & militum plenam, ad Montrosium & Aberdenios destinaverat. Hæc mari: & felicior adhuc terra successus. Lathamiam Lancastrii, Skiptonam Eboracenses, duo firmissima castella, unde omnem Septentrionem regii deprædabantur, post diutinam obsidionem, expugnarunt. Sic omnes, uls Trentam Provinciæ, Eboracum, Lancastria, Cumbria, VVestmoria, Northumbria, Dunelmum, liberatæ, memorabili eventu: ut qui primi bellorum onera senserant, primi quoque victricibus armis reciperentur. Quicquid ibi virium, hactenus lentis obsidiis detentum, nunc alacri animo, in austrum, Cestriam vel Nevvarkam se convertit, ultima Regis præsidia, cum paulo ante media fuissent.

XXVII. Apud Regios mixta desperationi insolentia: & quanquam fracto statu, altius adhuc loquebantur. Cum cuncta adversa caderent, quasi ex nubibus, cum XL CIↃ Montrosium

troſium venientem ſomniabant. Tum qui hactenus adeò cuncta vaſtarant, jam curas rei familiaris intentius gerere: & agros Oxonium inter ac Abbingtoniam, dimidiato utrimque tributo, coli volebant. Et cum Palatini Principes, conſilio Anglia excedendi mutato, Oxonium ad Regem reverterent, Centurio Pickering, qui publica fide ad eos miſſus fuerat, viam ſibi ex urbe ad Eveſhamios, cum tribunis aliquot Regiis, Fiſhero, VVilliſio, Honivvoodo, Rolſteno, & aliis, aperuit. Et Principes quidem vix reverſi: ubi trepidus nuncius eos aſſequitur, Herfordiam interceptam. Sæpè quod nulla vis efficiat, caſus expedire ſolet; & in bellis, non minus pulchrum aſtu, quam aperta virtute, graſſari. Hæc eſt illa urbs, ad quam Scoti ~~tam~~ diu fruſtra hæſerunt. Ex illo ſucceſſu, quaſi inexpugnabilis eſſet, in ſegnitiem civitas lapſa. Unde remiſſior cuſtodia, & nata occaſio memorabili ſtratagemate eam capiendi. Birchius & Morganus huic ſecretæ expeditioni præfecti ſunt. Qui junctis II CIↃ equit. peditumque, Glocestriâ eo contendunt. Et quanquam propero milite, propter altitudinem nivium, in ſequentem noctem rejicienda invaſio fuit. Regreſſi uſque ad nonum à Glocestria lapidem, ſummo manè, tuti tenebris, ante Herfordiam, ſe abdunt; hoſte omnium ignaro, & nihil ſuſpectante. Orta luce, quidam Centurio,

turio, cum decem audacibus viris, habitu fossorũ, quales ad operas urbem frequentare solebant, portam sibi aperiri vult: cunctante custodia, ligonibus suis tres ad terram dant. Simul C L sclopetarii ex insidiis accurrunt. Occupata porta, omnes copiæ immittuntur; & pugna per plateas ac domos, acris aliquandiu: donec regii debellati, in deditionem venirent. Sic fortissima civitas, felicissimo ausu, media hyeme occupata, cumque ea omnis ad austrum Cambria, Vigorniis haud parum indignantibus, concessit.

XXVIII. Fairfaxius ad utramque Exæ ripam victor, Exonium jam ex vicino & instantius urgere cæpit. Pouthramum quo minus interciperet, præventus ab oppidanis fuit, *illam* ædem, magno utrimque usui, præsidio maturè confirmantibus. Ejus *loco templum*, inter urbem & mare, occupatum fuit, tanto regiorum furore, ut cum I ɔ C C C eruptione Exonio facta, pertinacissima oppugnatione id recipere conati fuerint. Nec remissius à Fairfaxianis propugnabatur; C C regiorum cæsi ac vulnerati sunt. Nec vis ulla, sed tempestatis rigor, Fairfaxianos dimovit; qui Canytrigam, haud procul Dartmoutha, in vicem ejus occuparunt. Ubi iterum oppugnatio, & Regii cum damno à præsidiariis, quibus Centurio Huggenius præerat, rejecti sunt, aliquot ordinum ductoribus amissis.

amissis. Ita tum circa Exonium, diversis locis pugnabatur, virorum fortium more; & Ashtonhousa quoque capta, ac præsidiis à Tivertona Creditonam extensis, Exonium undique obsessum erat.

XXIX. Ita se hujus anni res circumegerunt. Regiæ partes campo & obsidionibus fractæ. Sed ut serpentes, capite obtrito, cauda minantur; sic illi, consumtis viribus, lenta consilia nectebant, secreto molimine formidolosi. Pax desperatione successuum, quæsita. Rex urgere conventum; & si per delegatos conditiones disceptarentur, de eventu prospero securior erat. Contra Parlamento fixum ratumque fuit, priorum annorum errores, sera prudentia, cavere. *Quoties enim frustra hactenus ea de re actum? Quid Braincefordi impetratum, nisi integræ legionis internecionem? Quid Vxbridgæ, nisi ludibrium?* Secutæ Principis ad Fairfaxium literæ, idem postulantes. *Sibi pacem curæ, & operam pro ea collaturum omnem. Sed ut Patrem deserat, id vero nec pacis medium esse, nec se facere posse.* Hæc quoniam non ad Imperatorem spectabant, velut aliena, transmissa sunt. Cumque Patres in proposito persisterent, Rex, per omnia sacra ac humana, per regni pereuntis conditionem, per terribile judicium ac tribunal Dei, eos adjuravit, ut tandem aliquando, pacem toties oblatam, toties rejectam, amplecterentur. Seque-

bantur aliæ literæ quibus ſe ipſum Londinum venire paratum oſtendit; & per XL dies cum Parlamento tractare. Addita quæ pro ſua ſecuritate à Parlamento, Scotis, exercitu utroque, civitate poſtularet: & index illorum quibus militia committenda. *Soluturum etiam publica debita, maxime quæ Scotos & Londinenſes ſpectent. De Hibernia ſatisfacturum.* Scoti, ne tempus extraheretur, Uxbridgenſes conditiones ad Regem feſtinari volebant; *quod in fœdere cautum ſit, ut pax, quantum fieri poſſit, maturetur.*

XXX. Finem hujus anni memorabilis res excepit, & parum abfuit, quin ea tempeſtate Regiis in Hibernia res, ſubito ac inevitabili tumultu, ſubverterentur. Nam cum pax ab Ormondio & Digbio eò jam provecta videretur, ut nihil eam impedire poſſent, jactarentque Hiberni, multa millia, quæ Regi, & ad Ceſtriam liberandam, tranſmitterentur, in promtu, allatum ex Ultonia ſecretæ inter Glamorgium & rebelles tranſactionis exemplar, quod apud Archiepiſcopum Tuamenſem, in Connachia cæſum, repertum dicebatur. Ac primo quidem res incredibilis Ormondio pariter ac Digbio videbatur, & à rebellibus callidè confica. Deinde omnibus majori accuratione introſpectis, cum alia interim exemplaria allata fuiſſent, non amplius dubitatum. Unica tum cura, quanam ratione

tione, ab obloquio vulgi, Rex vindicari posset. Nam ita omnes disserebant: *Si hæc in vulgus effluant, & authoritate Regis gesta credantur, tum omnes, quæ hactenus sparsæ sint calumnias, facilè fidem reperturas: Regem authorem Hibernicæ rebellionis, Regem Papistam fore, & qui Papismum reducat: indigna nomine & Majestate ejus audacia. Vnde fatalis omnium Protestantium defectio, haud dubiè metuenda sit.* Enimvero apertum erat ita rem Glamorgium transegisse: & quanquam eum Digbius pro improvido homine haberet, non tamen videbatur tanta in quenquam stultitia cadere posse, ut talia, nullo jussu, sua solius authoritate, moliatur. Cumque formula quædam ipsis conditionibus inserta esset, unum hoc restare visum fuit, ut Rex à suspicione illa celeriter vindicaretur. Itaque in eam sententiam itur; Glamorgium majestatis à Digbio propere accusandum. *Nam si tardent paululum, si rem emanare sinant, totam regiæ vindicationis aciem hebescere, & potius, quia res manifesta, quam quod impia, potius contra perniciosos effectus, quam contra detestabilem causam, applicatam videri.* Sed quoniam jactabantur III CIↃ Hibernorum ad Cestriam liberandam, gravis ac difficilis quæstio exarsit, nonnullis judicantibus; *expectandam copiarum transportationem, ne importuna Regis vindicatione, Cestria amitteretur.* Postea cognitum fuit, copias illas, juxta pactum, non ante in bel-

lum mittendas, quam Rex conditiones à Glamorgio promissas, implevisset, & pax plenè confirmata esset. Itaque decernitur, accusationem festinandam, quod Ormondius paci summam manum imponere non posset, sine prævia Regis vindicatione. Quippe cognitum erat multis jam negotium Glamorgii innotuisse. Dum dubitant in castello, ecce nuncius affertur, re per urbem comperta, omnium animos tumere, & extrema paucis horis metuenda, nisi quamprimum obviam eatur. Igitur Digbius, Glamorgium, haud ignarum hæc in præsens, populo decipiendo, simulari, atque hinc animo lætum & interritum, Majestatis accusat. Cujus tanta fiducia fuit, ut alacris in castellum iret, & *se vel Londini ac coram Parlamento, rationem eorum, quæ Regis jussu egisset, reddere posse*, arbitraretur. Hæc conficta accusatio miram in civitate conversionem fecit, & qui paulo ante fremebant ac dura minabantur, jam pacatis animis erant, parum reputantes quam miserè Digbii simulatione deciperentur. Sed unum restabat maximi momenti. Quippe metuebatur, ne Hiberni, ob Glamorgium acrius hac nova injuria incensi, ad arma subito prosilirent, imparato ad bellum Rege, & cunctis invasioni expositis. Cui periculo ut iretur obviam, statim ab Ormondio ad Muskerrium literæ expeditæ sunt, quibus rationes hujus facti, & extrema necessitas

sitas

ſitas exponebatur. Deinde conditiones pacis, prout eas rebelles propoſuerant, approbatæ & Kilkenniam miſſæ ſunt, ambiguo eventu. Nam vel pax cum rebellibus, Ceſtriæ liberatio, & magna ſub novum ver ſupplementa, vel acre inter ipſos diſſidium & factiones ſperabantur. Quam arctæ tum in Hibernia res fuerint, ex eo patet, quod anguſtis undique finibus apud Dublinum Regii includerentur, circum vaſta regione, combuſtis undique & exciſis villis. Hinc rebelles ex propinquo, inde cum Anglis Scoti, terra marique inſtabant; & recte à nonnullis, qui regias partes ſincere ſequebantur, judicatum eſt: *Pacem cum Hibernis, quamdiu diſtractiones in Anglia durent, fruſtra ſperari. Nunquam eos illis, quas bello ceperint, commoditatibus ceſſuros. Tum pacem ambitioni & avaritiæ clericorum, authoritati nobilium, licentiæ populi adverſantem, quis credat ſucceſſum habituram? Inſuper Papæ in eo rem verti, qui jam non militantis in Hibernia, ſed triumphantis Eccleſiæ caput ſit. Nec exterorum Principum clandeſtinas deeſſe molitiones, qui rebellium ſpes metuſve, ſtudio foveant. Enimverò ſimulata* X CIↃ *auxilia, Regi circumveniendo, & augendis in Anglia diſſidiis. Illi ut tanto militum & armorum numero ſe exuant, quibus domi ſatis virium non ſit contra unum Inchequinium, nedum ut Scotos hactenus tota regni ſui mole expulerint? Quid ſi quis, junctis cum Ormondio copiis, facile hoſtibus ſuis pares*

fore

fore, cogitandum, nec in illo quicquam subsidii esse, nec præsidia, metu intestini tumultus, imminuenda. Tum ea militum odia, eam animorum exacerbationem esse, ut nulla unio, nullus consensus sperari queat. Itaque Ormondium, sicut belli periculis impar sit, ita pacem cum rebellibus utilem ac honorificam Regi nunquam omni arte sua procuraturum; & frustra Digbium fore. Hæc tum de Hibernica pace jactabantur. Memorabilis hujus anni fortuna, cum perditæ res Parlamenti, Providentia numinis, & militum industria, ad summam spem, post unum prælium, erigerentur. Contra Regis fortuna, jam immensæ spei, & quæ pacem quoque, non intolerandis pro civili bello conditionibus, obtinere poterat, dejecta fractaque, per continuas clades, nunc campo, nunc obsidione, fatigata exhaustaque, ad ultimam desperationem adacta fuit. Exemplo mortalibus, nunquam secundis ita innitendum, ut modestiæ obliviscamur: & pacem, qualicunque securitate, incertis bellorum, præferendam.

RE-

RERVM BRITANNICARVM

LIBER SEXTVS.

Res anni CIƆ IƆC XLVI. IANVARIVS. I. Fairfaxius *Regios in Cornubiam pellit, Plymmouthum liberat.* II. *Darthmoutham expugnat.* III. *In quo portu navis Francica cum literis intercipitur.* IV. *Status partium in Occidente.* V. *Exonium denuo obsessum.* VI. Rex *pacem crebris literis urget.* VII. *Res in Staffordia & Cestria gesta.* VIII. Rex *abominatur Glamorgani secreta cum Hibernis pacta.* IX. *Belvoira deditionem facit.* FEBRVARIVS. X. *Cestria dedita.* XI. *Prælium Torringtonense.* XII. Fairfaxius *in Cornubiam penetrat.* XIII. Hoptoni *status in angustiis Cornubiæ.* XIV. *Princeps in Syllinas fugit.* XV. *Navis Hibernica cum literis Padstoviæ intercepta.* XVI. *Cambri rebellant.* XVII. *Corfa proditione* Pitmanni *capitur.* MARTIVS. XVIII. Fairfaxius *Hoptoni exercitum ad ponenda arma, conditionibus invitat. Clades ad Columbum.* XIX. Hoptonus *tergiversatur.* XX. *Pro pace nuncios mittit.* XXI. *In exercitus dissolutionem consentit.* XXII. *Militum humanitas & odiorum abolitio.* XXIII. *Copiæ* Hoptoni *omnes displicatæ & solutæ.* XXIV. *Cornubia recepta. Ejus Provinciæ descriptio.*

I. POstquam in castris innotuit, Goringium solvendæ obsidioni intentum, copias ex Devonia movere, Fairfaxius, auditis

Ducum in Prætorio sententiis, hosti obviam prodire, & prælio decernere statuit. In quem finem, parte exercitus relicta, quæ obsidionem urbis interea urgeret, residuæ Legiones Creditonam, inde Bovcytraciam, flexo paululum Okehamptoniam, fallendis hostibus, itinere, ducuntur. Illis diebus nocturnæ passim per stativa velitationes, cum intensum frigus campo militem consistere non pateretur. Regii passim pulsi, in extremum illum Britanniæ angulum, qui inter duo maria longissime in Occidentem excurrit, se abdiderunt, nulla fugæ spe, cum retro hostis; à lateribus angustiæ montium, & ipse Oceanus urgeret. Idque crebro captivi per ludibrium retulerunt; *inter prospera se captivitatem referre; quod alias pereundum aquis fuisset.* Imperator, insperabili hostium fuga animatus, jamque finem belli videns, perculsis instare, & immissis passim Legionibus, tota exturbare Devonia. Nec ante hi fugere, illi insequi desierunt, quam Tamar, qui fluvius Cornubiam à Devonia separat, inter utrosque terminus esset. Ea occasione Plymmouthum obsidione gravissima liberatum fuit. Quippe regii, non expectato Fairfaxianorum propiori adventu, qui jam Totnesiam attigerant, desertis munitionibus suis, & septem tormentis, trepida fuga, in Cornubiam se ad cæteros receperunt.

II. Quo peracto, visum Darthmoutham aggre-

aggredi, quod unum Regi in Devonia maritimum præsidium restabat. Nam & portus recipiendis auxiliis, si quæ ex Gallia vel Hibernia mitterentur, commodus; & ipsa urbs opibus gravis. Tum novis munitionibus, quamprimum terra degelasset, ad inexpugnabile robur deduci posse: idque consilium à Rege captum. Igitur prævertendum ratus Fairfaxius, misit qui urbem cingerent; moxque cum exercitu ipse circa eam consedit, Battenio cum classe sua portum obsidente. Cum deditionis leges obsessi abnuerent, statim decreta oppugnatio, promtis, quanquam acri frigore, militibus. Intus, cum æquo præsidio, centum tormenta, & commeatus armorumque magna vis. Contra Fairfaxius, ob aspera viarum, nullis secum adductis tormentis, magno periculo suos exponere coactus fuit. Distributis ad singula loca copiis, undique urbs oppugnata fuit. Captæ eo impetu, unius tantum militis jactura, munitiones cunctæ, præter unam ad Orientalem fluminis ripam, Kingsvvorthium, & castellum. Eo se, quicunque ex urbe evaserant, receperunt. Præfectus ex castello, scapha ad urbem provectus, ut exploraret quis hostium status esset, vulnere gravi accepto, recessit. Paulo post Kingsvvorthium ab Henrico Caryo deditum est: Hæc noctu gesta. Orto sole, castellum quoque in potestatem venit, ac duæ naves, quæ in portu de-

prehendebantur. Ex præsidio capti circiter CIↃ, ac cum arma ejurassent, dimissi sunt, retentis tantum, præfecto Hugone Pollard, Comite Nevvportio, Tribuno Seymoro, & aliis Ordinum ductoribus. Imprimis exercita in Cornubios clementia; quorum quotquot in urbe, accepto viatico, ad suos redire jussi sunt. Ac ne quicquam superesset regiis in Devonia, missi qui CarolinamSaltcombensem,Plymmouthensibus infestam, & Corfam, castellum maritimum, in Portlandia obsiderent.

III. Præfectus urbi Rovvsius impositus est, evocatis Plymmoutho IↃ præsidiariis, quod ea urbs bis millenis, qui restabant, contra omnem vim defendi posset. Ac dum exercitus ad obsidionem Exoniensem reducitur, navis Gallica, ignara urbẽ captam, portum plenis velis intrat; nec ante errorem suum agnoscit,quam deditionẽ facere jussa est. Attoniti novitate, quod pretiosissimum habebant, literas à Regina & aliis, in undas projiciunt. Quæ cum, missa scapha investigarentur, fluctibus appulsæ, miro casu, in manus venerunt. Ex illis intellectum, cunctam Regi spem inGalliis esse. Nam cum dePrincipe in Daniam vel Bataviam mittendo consilia agitaret, Regina contraniti; & Franciam præferre. *Nec vero obstare matrimonium cum filia Ducis Aurelianensis. Nam & alii jam desponsatam: & si Princeps in familiam potentissimam nuberet, magna exinde*

exinde auxilia sperari. Quod si adeo aversetur Franciam, quocumque terrarum eum amandet, dummodo rebelles eo non potiantur. Aliæ literæ spem magnam auxiliorum faciebant; & jam instructas naves, quibus ex Dartmouthensi portu maria infestari & innavigabilia reddi rebellibus queant. Contra deprehensum, diffidere Francorum promissis ipsos hostes; ac in Scotos potius inclinare, nulla imposterum spe, si hæc ultima consilia fallant. Quod suspiciones, jam multum auctas per iniqua rumorum, intendit; & Scoti gravissime tulerunt, fidem illis in publico, haud occulte, tribui.

IV. Post Dartmoutham non supererat potior locus Exonio, in quo exercitus occuparetur. Igitur, quanquam per iniqua viarum tempestatumque, reductus miles. Primam vim Pouldramum non sustinuit. Hamondus ad id obsidendum missus, citius deditum quam oppugnatum audivit. Præsidiarii CXX, cum arma traderent, & militiam imposterum ejurarent, dimissi sunt. E vestigio ad munitionem Puldramensem, Exæ adsitam, propius urbem, in qua CL excubabant, ductæ copiæ. Ut jam urbs è propinquo obsessa esset, copiis Affingtoniæ, Staffertoni, & per alios pagos, distributis. Regii, quanquam jactantius loquerentur, suas ipsi angustias non occultaret: passim fuga ac trepidatio. Cognitumque ex interceptis literis,

teris, nisi auxilia mature portarentur, amissam urbem fore. Una in necessitate audacia; cum in Cornubia, velut indagine cincti, erumpendum summa vi, aut pereundum viderent. Nec præceps & indies asperior conditio moram ferre; cum plurimi ex castris, ex urbe, ad Fairfaxium, transirent. Et quamvis obstinatas mentes, illa militum continentia, Ducum humanitas, emollivit; professique sunt; *dira & immania regios sparsisse, humanis carnibus Fairfaxianos pasci, & ignibus captivorum tosta viscera, laniare.* Quæ in vulgus credita, omnem Provinciam terrore impleverunt; & semel deprehensa vanitas, tum ac postea, ludibrio fuit. Fairfaxius, quanto indigniora hostis objectaret, suos à vi & injuria continere, captivos domum remittere, & quos detineri à regiis noverat, minacius reposcere. Nam Hoptonus Launcestonæ Devoniorum complures in vincula conjecerat, partium odio; sparsisque per Cornubiam & Devoniæ borealia copiis, cuncta in Orientem evadendi occasionum momenta speculabatur. Sed miles in Grenvilium discors: atque hinc plurimum turbarum; inquietis pro Ducum affectu, castris. Parum in Principe, sedandis motibus, adjumenti; & nisi ab uno regerentur copiæ, secessio metuebatur. Igitur in Hoptonum translata potestas; eique parere Grenvilius jussus. Ille indignari, alte loqui; denique imperata palam

palam abnuere. Quæ dissensio, ne ad militem transiret, Grenvilius in castellum Pendennis, deinde in Syllinas insulas, pro captivo abductus est. Ita sublata æmulatione, sedatum incendium.

V. Inter hæc obsidio repetita; jussusque deditionem Barclaius facere. *Nam nullis ad manum subsidiis, defendi contra vim clarissimum oppidum non posse, nisi multo sanguine. Contra libertatem, & quicquid militi gloriosum, civi utile, ultro offerri. Quibus semel spretis, graviora imminere.* Barclaius, datis, ut tantum Ducem decebat, responsis: *Non se Deo diffidere,* inquit, *cui facile sit urbem absque miraculo liberare, tam potenti in proximo exercitu Principis. Eam, utcunque res cadat, pro Rege se defensurum.* Nihil verba tum valuerunt inter armatos. Jamque, desperatis rebus, scalæ ad oppugnationem congestæ, cum nunciatur, Oxoniensem equitatum, Corsam usque, Goringium Barnstabliam, processisse, eo animo, ut omnibus copiis adunatis, cum firmo exercitu, Occidentem tutarentur. Id quod consilia in castris turbavit, & omissa oppugnatione, in Dorsetiam & Devoniæ septentrionalia missæ copiæ, occupando hoste, donec motus ac consilia ejus innotescerent. Qua occasione milites Francisci Draci, ponte Barringtonense ad Tamoram potiti sunt, nonnullis regiorum inde abductis.

VI. Hic

VI. Hic tum Occidentis status. Ac Oxonii, Rex, improspero bello, pacem crebris ad Parlamentum literis urgebat. *Transmissis accusationum inanibus, non ante ejus consilia posíturum, quam appareat, nullam omnino ejus obtinendæ spem relinqui. Quid enim hactenus, sistendo civili sanguini, à VVestmonasteriensibus objectum sit, quam bellum esse; ideo pacis omittendam curam? Huc illa spectare, quæ adeo exaggerent*; conscriptum militem, Hibernos & exteros evocatos, Occidentem cum Scotia copiis hostilibus premi. *Bellum sane commotum: nec se jam de causa disceptaturum, quæ orbi cognitæ sint. Quod Hibernos spectet, frustra toties ingeri. Pleraque inde auxilia Anglicæ gentis & Protestantium fuisse; qui contra rebelles eo missi, cum à Parlamento negligerentur, non sua sponte, sed ultima necessitate adacti, trajecerint. Ab exteris gentibus, paucos vel nullos penes se: cum Parlamenti exercitus iis abundent. Quid amplius dubitent, finem bello, moderatis consiliis, imponere? Ad eam rem, sublatis impedimentis promte conficiendam, opus præsentia sua; & si copiæ utrimque dimittantur, magno id adjumento fore. Quod à civitate & exercitu obsides postulet, mirari neminem debere. Nam & urbe se pulsum atque ejectum; & nec illam, nec hunc, nisi omnium seculorum exempla, leges ac consuetudines genticas subvertant, Parlamento subjici. Religionem & Scotiam summæ sibi curæ; ac si miseriarum finem expetant, in pace cuncta sita. Nisi tamen*

tamen cruentas clades ei praeferant, quod à pietate & modestia omni alienum sit. Hæc tum Rex: qui Oxonii usum Liturgiæ crebriorem, & jejunia ad diem Veneris, exemplo, ut loquebatur, primivitæ Ecclesiæ, Academicis injunxit. Ac constans aliquandiu rumor tenuit, Londinum venturum, non alieno communi, si in septem conditiones ante consentiret. Quæ erant, de abolenda Hierarchia, & stabiliendis Presbyteriis; de bello Hibernico, militia, debitis publicis, pœna delinquētium; conferendis in bene meritos honoribus; privilegiis Londinensibus confirmandis. Inter hęc, Oxonii Francica auxilia jactabantur; & impetratam in transmarinis regionibus magnam argenti vim. Nec extincta Montrosii expectatio, qui intra montes suos conclusus, nulla in Angliam veniendi spe, hibernis mensibus hæsit.

VII. In Staffordia centurio Stonius, cum ala equitum, Molineuxii stativa oppressit Carkæ, septimo ab urbe lapide. Profligati regiorum CCC, captis tribus centurionibus. Eadem apud Mervinios fortuna Edoardus Vaughanus pugnavit, qui Numeyum, Dolgelliæ novas colligentem copias, primo adventu dissipavit, ipso Duce, cum multis aliis, capto. Nec in Cestria Breretonus segnis. Qui urbe ad extremam tabem deducta, ut jam equina se obsessi sustentarent, literas Bironi ad Regem intercepit, qui-

quibus spes deditionis facta. *Nam urbem nonnisi ad Kal. Februarii, in tantis angustiis, defendi posse; ac nisi intra illam diem obsidio solvatur, accipiendas ab hoste conditiones, & urbe excedendum.* Nondum tamen omnis auxiliorum apparatus evanuerat. Nam & Guilhelmus Vaughanus cum cIↄ Iↄ equitibus in Cambria erat, quibus si Oxonii & Vigornii jungerentur, spes erat perrumpi castra posse, & commeatum importari. Fama quoque sparsa, bis mille Hibernos in Anglifeia appulisse, contra quos, nondum cognito vanam eorum expectationem, copias quasdam Breretonus misit, quæ vel excensione invisum genus prohiberent, vel cum iis manus consererent. VValeius cum sua Legione ex Occidente remissus, recepto ad se apud Bridgnortham Evesshamensi & Glocestriensi peditatu, in VVarvviciam movit, ut medius inter Oxonios & Vigornios, cuncta hostium distineret, ne junctis eorum viribus, Breretonũ disturbaretur.

VIII. Rex, certior factus innotuisse Glamorgani cum Hibernis rebellibus pacta, ut illam à se invidiam amoveret, testatur; *Quicquid ille egerit, fœdum ac perfidum; quæ de jussis obtendat, commenta esse. Datam quoque Digbio potestatem, ut eum Dublini Majestatis accusatum, in carcerem conjiciat, donec legum vi in ejus acta inquiratur. Quod toties dixerit, repetere; coram de pace agendum. Ideo indultam Parlamento in septem annos mili-*

militiam, ac cætera quæ ad regni curam spectent. Religionem, qualis Elizabethæ & Iacobi imperio fuerit, constituendam; sic tamen ut teneræ conscientiæ sua libertate fruantur. Quod bellum Hibernicum & cætera spectet, quicquid Vxbridgæ postulatum, probare. Hac spreta, argumentum fore cruenti animi, ac ab omni pace & quiete publica alieni. Meminissent illorum quæ toties olim professi sint. At jam versas vices; & pacem non alio prætextu posthaberi, quam armorum. Horrendum illud esse, quod sanguinis fusi rationes à Rege exigant. Denique tentata à se pro pace omnia; nihil impetratum intra quadraginta dies, nisi quod justissima postulata negarentur.

IX. Belvoira, post acerrimam obsidionem, tormentis fœde confracta, tandem deditionem fecit. Ea arx, totius Angliæ quondam pulcherrima (unde & nomen à Normannis accepit) in vertice montis, in quem gradus sex & sexaginta ampli ducunt, sita, vicinos late colles, & plana camporum, despectabat, loci ingenio, & firmissimis mœnibus, valida. Gervasius Lucas præfectus, cum ultra ejus defendendæ irrita consilia caderent, conditionibus amplis & honorificis, præsidium cc Lichfieldam abduxit. Sic Lincolniensis ager belli metu solutus, cum ad Nevvarkæ obsidionem, East-Angli, & qui Trentam accolunt, densis agminibus coirent.

X. Kal. Februarii VVestcestriæ deditio nobilitavit. Ea urbs toto bello pervicax, tot obsidionum superstes, tandem Beretoni militarem gloriam, fessa oppugnationum, ultimis omnibus tentatis, adauxit. Datæ obsessis conditiones honorificæ; in quas eo promtius Brereton consensit, quod urbs, si per vim caperetur, ruinæ & excidio eripi non posset; & auxilia quoque in vicinia, occupatis formidanda, essent. Quippe Ashleius & Vaughanus, copiis apud Bridgenortham conjunctis, expectato quoque Hibernorum adventu, pares solvendæ obsidioni videbantur. Contra quos *Mittonus*, cum delecta manu, interea missus, compulsis intra Denbigiam & Convvayum hostibus, Ruthenense castellum obsedit, quod haud diu post deditionem fecit. Quæ improspera, cum obsessis innotuissent, nulla ob *Glamorgium* Dublini incarceratum Hibernorum spe, urbem Breretono, iis quas imperaret conditionibus, permiserunt. Præsidiarii Angli cum Birono Convvayum deducti. Hibernos, ob immanem in Protestantes crudelitatem, in vincula conjecit. Secuta per totam Britanniam ingens lætitia, non ob urbis potentiam, sed quod Hiberni eo portu exuti, Angliam vix jam infestare, nisi summo suo periculo, possent. Atque ut omnis ille tractus hostium expers esset, quicquid castellorum regiis supererat, Havardia,

Holta,

Holta, Ruthenia, Dudleia, Lichfielda, uno tempore obſeſſa ſunt, cum paulo ante Aſhby-delazouchiam Haſtingius, deſperatione virium, & ſi ultima expectaret, certus familiæ indigna evitari non poſſe, Parlamento conceſſiſſet. Interea etiam Bamburios. V Valeius, oppidum ingreſſus, peditatu ex VVarvvicia & Northamptonia recepto, arctius preſſit. Eratque omnis Anglia, continuis velut obſidionibus impedita, ambiguo Rege, quorſum laceras copias, pari undique periculo, tot adverſis uno impetu ingruentibus, raptaret. Et quanquam fractis rebus, quaſi bellum inſtaurari poſſet, juſſi omnes, pecuniam, militem, arma, conferre. Teſtatuſque Rex eſt; *quamdiu vita duret, ſe jura ſua, Eccleſiæ, amicorumque ſalutem, exhauſta jam pacis ſpe, quam Parlamentum averſetur, propugnaturum.*

XI. Hoptonus, non neglecto Exonii periculo, per Cornubiam delectibus habitis, quatuor peditum millia Launceſtonæ contraxit, ac eo robore audacior, cum univerſis copiis Tamarem tranſivit, in Fairfaxium pugnaturus. Miſſæ ad obſeſſos literæ, quibus ad conſtantiam animati. Illis interceptis, jam certior Fairfaxius hoſtes Torringtonam perveniſſe, V Vallero apud Exonium, qui obſidioni præeſſet, relicto, ſuos ad prælium caſtris educit. Difficilis ea profectio, tempeſtate, pluvia, arctis

lutosisque viis, hoste valido, & cunctis rebus superiore, cum à tergo Cornubiam, Barnstablium, totque alia præsidia, haberet. Prævaluit tamen necessitas publica, cum aut deserendum Exonium esset, aut hostes Torringtona pellendi. Eo ubi ventum, captivi retulerunt, Hoptonum, communitis passim accessibus, cum octo millenis equitum peditumque, in oppido subsistere. Missi statim qui hostem ad pugnam prolicerent. Illi, dum cunctos aditus rimantur, jam domo quadam, pulsis inde regiis, qui ea pro castello usuri erant, potiti, occasionem pugnæ dederunt. Quippe regii, immissis majoribus copiis sua tutantes, cum Fairfaxiani quoque numero crescerent, nocte interim ingruente, abitionem videbantur moliri. Ea opinione commotus Fairfaxius, quanquam statuisset operiri diem, ne in tenebris, nulla locorum notitia, insidiis exciperetur, rem in casum dare statuit. Prælium per velites cœpit, qui cum ad munitiones regiorum propius accessissent, orto certamine, tres legiones attraxerunt. Ita cunctis copiis acerrime pugnari cœptum est. Ambigui per tenebras ictus, clamor passim, & strepitus armorum. Statim res ad gladios hastasque deducta; cum illi perrumpere summa vi conarentur: hi vallum & sepimenta sua, non minori pertinacia, defenderent. Donec tandem, aperta armis via, primo pedites, deinde

equites

equites ingrederentur. Secuta regiorum fuga, qui occupatis pontibus, quantum in illa trepidatione fieri potuit, suos abducebant. In eo opere dum Hoptonus occupatur, equo confosso, vix evasit; eratque toto oppido, per plateas & angiportus, confusum certamen, cum regii equites, circuitu conversi, Fairfaxianum militem turbarent. Jamque is fugam circumspectare, cum reliquis intromissis copiis, regii, desperata pugna, oppidum deseruerunt, defensi fluminibus, & ipso noctis beneficio. Pedites, abjectis armis, plerique evaserunt. Captivi in templo, cum præsidio relicti, mox horribili ruina omnes perierunt. Nam cum ibidem magna pulveris nitrati copia ab Hoptono relicta fuisset, sive fraude hostili, sive casu immissis ignibus, tota moles disjecta fuit, late sparsis per plateas, & vicina camporum, saxis, lignisque, & plumbi fragminibus, non absque Fairfaxii periculo, qui tum haud procul templo erat. Ducenti eo casu perierunt, & quidam Watsius altera die ruinis extractus, à se immissum incendium, ære accepto, confessus est. Pauci ex Fairfaxianis ea congressione cæsi sunt, complures vulnerati. Ex captivis CCCC superfuerunt. Cæteri confusa fuga, fractis ordinibus, Cornubiam, unde venerant, repetierunt.

XII. Hac clade universus, qui in Occidente, Regis peditatus periit, cum ex tribus millibus,

vix cccc in Cornubiam reducti essent, cæteris, vel in prælio amissis, vel ex fuga, cum passim per silvas & avias se abdidissent, magno numero ad Fairfaxianos concedentibus. Ac ne recenti terrore ulla respirandi facultas esset, missæ Barnstabliam & Holsvvorthium copiæ, quæ usque ad Tamaram fugientibus dispersisq; imminerent, omnique Devonia pulsos, intra Cornubiam includerent. Nam post memorabilem hanc cladem, Fairfaxius, omissis interea Barnstabliæ & Exonii obsidionibus, trepidum hostem insequi statuit, quo debellato, nec spes erat externorum auxiliorum, nec quæ supererant in Occidente præsidia, diu vim sustinere poterant. Præmissus cum equestri ala Butlerus, qui Tamora superato, VVebbii Legionem apud Strattonam oppressit, octoginta captis. Sic aperta via, totus exercitus Cornubiam penetravit. Ac ne militari licentia Provinciales offenderentur, inhibitæ severis legibus prædationes & injuriæ aliæ. Quæ moderatio, præter gloriam conservatæ regionis, animos quoque, hactenus obstinatos, inflexit: cum lasciviam raptusque militis regii, cum horum abstinentia contenderent. Ita cum primo adventu, cunctis domibus desertis, in avià diffugerent, quod nullam vitæ gratiam, apud infensos hostes, relictam, regii persuasissent, idque à rerum ignaris crederetur: mox, deprehensa vanitate, ad

sua

ſua demto metu, reverſi ſunt. Launceſtona, oppidum Cornubiæ præcipuum eſt, inæquali loco ſitum, eoque contra vim imparatius; cum caſtelli munitiones adhuc imperfectæ eſſent. Et cum præſidio Baſſetus impoſitus, oppido deſerto, ſub famam adventantis Fairfaxii, militem abduxit. Ibi tranſacto biduo, Imperator ſumma cura providit, ne hoſtes, converſa in Orientem fuga, magno belli trahendi periculo, elaberentur. Ideo pars equitatus cum legionibus aliquot pedeſtribus, ad ripam Tamaræ, inhibendo tranſitu, collocata; & miſſi ad Cookium Barnſtabliam nuncii, qui ipſum intentiores agere vigilias juberent; ac ut hoſtem, ſi qua perrumperet, ſine intermiſſione perſequeretur & laceſſeret. Et ut explorata regiorum conſilia motuſque eſſent, Farmerus centurio, domum quandam Camelfordiæ communivit. His in præſens, pro rerum neceſſitate, conſtitutis, cum Saltaſchiam quoque regii deſeruiſſent, & Edgcomba, munitiſſimum caſtellum, deditionis ſpem feciſſet, Bodmanam uſque perventum fuit. Nec quiſquam dubitabat, quin regii, aperta per arenoſos colles lata via, in Orientem erupturi eſſent. Quod ſi fieret, jam in VViltoniam cum equitatu ſuo VValeius Oxonio progreſſus erat, ut exhauſtos fuga, antequam acceſſione virium formidabiles evaderent, interturbaret.

XIII. Hoptonus, sive quod reduci in Orientem copias posse desperaret, sive auxiliorum ex Gallia vel Hibernia spe, omisso illo consilio, ut insequebantur Fairfaxiani, ita longius indies in Occidentem recedebat. Bodmanam, prima noctis vigilia, confessa trepidatione, deseruit. Tantusque terror Fairfaxii fuit, ut miles, toties cæsus, toties campo & munimentis exutus, fugam suam, nonnisi extrema Cornubia, & Oceano Atlantico, sisteret. Ac spectatum non absque miraculo fuit, quadraginta pedites justis armis, à quatuor equitibus, apud Bodmanam in fugam actos, & in castra tractos. Apud Lestithellam quoque, alii sex equites, dissipatis regiis, quatuor carpentis, quibus arma Foyam ducebantur, potiti sunt. Nulla dies erat, quin complures undique captivi adducerentur; & non minimum fortunæ is videbatur debere, qui miserias suas eo modo maturè terminasset, cæteris ad paria, vel etiam majora discrimina, servatis. Nulla jam fugæ spes; & si in mortem pugnarent, certa pernicies atque inevitabilis aderat.

XIV. Tum vero penitus conclamatum, postquam Principem in Oestrymnidum insulas, quas hodie Sillyes dicunt, navigio profugisse innotuit. Eæ ab Artabrorum promontorio Oestrymni in Occidentem, amplius CXL numero, ex quibus decem majores, sitæ sunt. Stanni plum-

plumbique divites; atque ob id metallum, antiquissimo ævo, Phœnicibus navigatæ; unde & Cassiteridas Græci vocavêre. Eas, desperata Cornubia, anceps animo Princeps; paucis comitantibus, petere constituit. Miserandum enimvero humanæ fragilitatis spectaculum; videre in exiguo latentem navigio, quem tria maxima regna, debitum sibi Dominum adorabant. Ut in altum provectus fuit, tempestate coorta, incertum Sillynas an Hiberniam abriperetur, per triduum turbido mari fluctuavit: donec reddito cœlo, cursum, quem intenderant, tenuerunt.

XV. Edgcomba tradita, Fairfaxius, hoste intra angustias superi inferique maris, qua Britannia in exiguum Isthmum coit, concluso, ne in ultimo discrimine desperationem in audaciam verteret, vias insuper omnes & transitus, palis arboribusque dejectis, obsepivit. Promta Cornubiorum ad id opera: & bellum terminare cuncti nitebantur. Igitur frequentes adesse, arma & obices ferre; fidem industriamque suam polliceri. Eo facto visu sunt priora odia expiasse; & venia in omnes data est. Ac crevit indignatio in regios aversioque, cum interceptæ ex Hibernia literæ, totum Glamorganæ pacis negotium, detexissent. Nauta VVaterfordensis Allenius, expedita navi, à Glamorgio & Digbio ad Regem mittebatur,

nunciatum, sex millia Hibernorum sub signis, ad trajectum parata esse; & secutura alia quatuor. Ea navis, ignara bellum intra Cornubiam geri, Padstoviam invecta est. Oppidani, arreptis armis, & vicinia Fairfaxianorum altius animati, eam invadunt; & post brevem pugnam, capiunt. Primo furore plerique vectorum, quod vim opposuissent, concisi. Allenius neci exemtus, ut ex eo intelligeretur, quis status Hiberniæ, quæve auxiliorum expectatio. Literæ undis extractæ; & Cornubiis prælectæ sunt, qui aversati Hibernorum feram barbariem, arma se in quosvis, Provinciam suam, specie Regiarum partium invadentes, capturos promiserunt.

XVI. Quis crederet, debellato Occidente, Cambriam aliquid ausuram? Atqui intumuit Glamorgania, & fuit quod post VViltoniam metueretur. Initium à Raglandiis factum. Iis Monmouthiam vastantibus, Morganus CC pedites, C equites misit, qui præsidio Lenathi, tribus à Raglandia millibus constituto, vim & injurias prohiberent. Quod cum Carolo Kemishio Raglandiæ Prætori innotuisset, missis copiis, & Monmouthiam invasit, & cæteros à præsidio constituendo deterruit. Erat illo tempore misera Brechiniæ & Monmouthiæ facies, cunctis circa hostilibus. Unde passim tota Provincia fuga, & plerique, relictis domibus,

Bristo-

Bristoliam se conferebant. Mox pacatam Glamorgiorum gentem Kernius, illius agri Prætor, magnificis promissis excivit. Additæ, in abnuentes, minæ ac violentia. Et spes erat Cardiffam extorquendi, qua arce occupata, liberi immunesque à tributis essent. Capta impetu Svvanseia: & Cardiffa, oppidum contra vim imparatum, haud magno labore, in partes concessit. Castellum firmi operis, cui cum præsidio Pitchardus præerat, omnibus ad sustinendam obsidionem comparatis, primos furores infregit. Dum in oppugnatione ejus hærent, interea Skipponus, Bristolia submissis auxiliaribus alis, quicquid in vicinia copiarum, properis nunciis evocavit. Laughornius, deserta Abarisvvaithæ obsidione, Morgano, & Trevoro Guilielmo adunatus, advolat. Nec leviter trepidatum, quod Kemishius Kernio junctus, equitum peditumque millia tria sub signis haberet; aucto indies novis delectibus numero. Naves quoque ex Hibernico mari evocatæ; quæ cum in castelli conspectum venissent, tormentis explosis, ac vexillis displicatis, auxilia in propinquo esse significarunt. Quod obsessis animos auxit: & Pitchardus milites suos in armis esse jussit, ut hostis impetum, qui metuebatur, refellerent. Nec illis alacritas defuit; ac una voce professi sunt, arcem ad ultimos casus servaturos. Non parum æstus maris, tum

forte

forte intenſior, favit, unde factum, ut miles commode exponi poſſet, ac hoſtibus fuga intercluſa. Cumque regii intelligerent jam Laughornium adventare, caſtelli deditionem minacius poſtulant. Qua negata, copiis paullum abductis, inſtruuntur utrimque acies, cum illi numero, hi robore & peritia prævalerent. Kernius occupatis ſepimentis, tutus loco, inter primos propugnatores verſari; ſuos, manu, voce, exemplo, adhortari. Contra Laughornius in planicie explicare alas, & impreſſionem facere. Nec diu ſe adverſum agmen ſuſtinuit immotum. Fuga toto campo & cædes. Octoginta interfecti; captivorum c c c fuerunt. Sic in caſtellum ſubſidia venere: & tota nocte urbs tormentis concuſſa. Quæ cum oppidani non ferrent, de conditionibus actum, quas Kernius adventu ſuo abrupit. Quippe is, poſt primam cladem reparatis viribus, jam tota pene Auſtrali Cambria ſuccinctus, adventabat. Fit denuo prælium; & major imbellium ſtrages. c c c c flumine merſi, I ɔ capti ſunt. Ita animi iterato contuſi, cœptorum pœnitentes, ſubſedere.

XVII. Corfam Dorſetiæ hactenus cum copiis quibuſdam circūſederat Cookius. Longa videbatur obſidio, & ob naturam loci difficilis; cum transfugæ conſpiratio felici auſu rem expedivit. Quidam Pitman Subtribunus, qui olim in Hibernia

bernia sub Inchequinio stipendia meruerat, parata videns præmia, si deditionem anteverteret, consilia prodendæ arcis inivit. Ainketillo (is præfectus præsidio erat) persuadet, ut pro adducendis centum militibus inSomersetiam mitteretur, quorum ope arx in longum tempus defendi, & obsidio irrita reddi posset. Ille, nihil suspicatus, cum fidem hominis antehac sæpè probasset, eum haud illibenter dimittit. Nec moratus VVaymoutham venit; ex eo loco & aliis Parlamenti præsidiis, centum milites colligit, cumque iis, Regios simulans ad castellum accedit. Ainketillus, non intellecta fraude, adventantes humaniter excipit, eo confirmatior, quod nonnulli militum Somersetenses essent. Apertis portis, circiter quinquaginta recepti. Cæteros exclusit, non opus sibi tot militibus, asseverans. Cujus facti quæ causa fuerit, haud dixerim: nisi quis suspectasse eum aliquid conjiciat: & pauciores, si quid molirentur, facile à pluribus opprimi posse. Dum hi portas claudunt, illi introire conantur, tumultuari cœptum. Pitmannus, indignam rem, exclamare. Adductos magno per medios hostes periculo, jam frigori & exitio objici. Interea, qui admissi, turres ac munimenta invadere, tamdiu se contra castellanos defensuri, dum plures sociorum, & ipsi obsessores irrumperent. Ea nox inter minas extracta fuit. Orta luce, cum

Fair-

Fairfaxiani suos in turribus viderent, voce manuque auxilium poscentes, arcem invadunt. Regii, agnita proditione, ac diffisi viribus suis, conditiones paciscuntur. Quibus confirmatis, iterum ad arma conversi, pellere cæteros munitionibus conantur. Illi sua acriter tutari; & facto ex castris concursu, præsidiarii, solam vitam pacti, captivos sese stitere. Sic firmissimum castellum, sub quo tota tremebat Dorsetia, interceptum ac dirutum.

XVIII. Sed in Occidentem revertendum est, videndusque belli inter Fairfaxium & Hoptonum mirabilis exitus. Venerant jam regii ad ipsum Britanniæ ultimum promontorium, quod veteribus Belerium: hodie, quod Cornubiam terminet, Finem terræ dicunt. Ibi Oceano & hostibus undique cincti, nullo jam effugio, cum omnes perire possent, arma tradere & militiam Regis abjurare maluerunt. Id quomodo factum sit, operæ pretium est exactius nosse. Cum Fairfaxius, contra spem, hostes in illis angustiis esse videret, unde se emergere non possent, nobili consilio, non prælium, sed pacem ac conditiones obtulit. Igitur Bodmana non longius in Occidentem, ne res ad ultimum discrimen deduceretur, perrexit, sed literas Truronem, ubi stativa, ad Hoptonum misit, quibus postulabat, ut arma ponerent. *Nam eo necessitatis ventum, ut ne locus quidem fugæ superfit.*

Paulo

Paulo post, si obstinent partes suas, nec famem nec occidionem evasuros. Adeo numen arma in cultores suos mota aversatum. Terminari absque sanguine controversias posse, si à vi desistant; & domum quisq; suam, vel quo velit, discedat. Interea, dum ad has literas responsa expectantur, nunciatum fuit hostilem equitatum coire, & eruptionem moliri. Nam illa dies ultima erat, qua nisi evaderent, undique obseptis viis, conatus omnes ac consilia irrita forent. Eo ipso tempore Provinciales convocati, quibus prælectæ literæ quas Padstovienses interceperant: adeoque commota ad Hibernorum adventum gens fuit, ut cuncti alacres auxilia sua contra Regios promitterent. Ac in eo proposito, magnis adhortationibus confirmati sunt, quibus omnibus valentiores illæ ex Hibernia literæ, cum manum verbaque ipsa, nihil in speciem confictum, viderent. Fatenturque omnes, numinis Providentia, eas tum in manus venisse, absque quibus, suspecta Cornubiorum fides, nullis facile argumentis, in partes & commilitium trahi potuisset. Sic firmatis à tergo, quicquid anceps & ambiguum, Fairfaxius altera die Bodmana Columbum, cœlo pluvio, progressus est, ac brevitate lucis exclusus, distributis per pagos copiis, ipse Bodmani pernoctavit. Utque hostes pervigilio attriti tandem succumberent, Richius cum delecta equitum manu Columbi eos aggressus, rem ad pugnam

cam-

campeſtrem deduxit. Pertius, cum Legione prætoria, ſive diffuſus fugæ, ſive animi contumeliæ inſolentis, ſuos extra oppidum in hoſtem rapit. Richiani in tres turmas diſtributi, non ſegniter venientes excipiunt. Illi ſtrenue aliquandiu rem gerunt, donec Pertius, perruptis primis ordinibus, grave vulnus acciperet. Eo capto, cæteri in fugam acti ſunt, cæſiſque XL, centum in poteſtatem venerunt. Pertius in caſtra ſemivivus ductus eſt, nihilque omiſſum, quod curando vulneri utile eſſet. Ex eo intellectum quis hoſtium ſtatus, ac ſi conditiones, Hoptono oblatæ, innoteſcant militi, deditionem promte facturos. Repertæ apud eum ad Oxonios literæ, quibus ultimas neceſſitates ſuas excuſant; *Ac nullis ad evadendum, vel pugnandum viribus, de ſua ſalute ſollicitos, conditiones abnuere non poſſe.*

XIX. Hæc nocturna clades adeo perterruit Hoptonianos, ut media nocte, longius in Occidentem profugi, cuncta recenti metu implerent. Hoptonus, excuſata mora, quod literis ob turbas illas reſpondere non potuiſſet, altera die, ambiguus verbis, ac rem in caſum & incerta rejiciens; ita ſe paratum arma ponere oſtendit, ſi pacis inter Regem & Parlamentum ſpes eſſet. *Nam ut illum, cui fidem jurarit, prodigus famæ, negligat, nec vim, minas, quicquid durum atque aſperum, impetrare poſſe. Eadem exercitus*

citus mentem. Deum sane, adversis successuum, ob grassantia scelera, partes suas nuper afflixisse; sed nec prospera, certum favoris ejus argumentum; & facile belli fortunam circumagi. Quod si vis placeat; cunctis animum ad extrema obfirmatum esse, & cruentam victoriam hostibus suis relicturos. Si pax; per octo utriusque exercitus, tres Provincialium, delegatos, de conditionibus agendum. His lectis, Fairfaxius, certus rem extrahi in longum, ac interea expectari ab Hibernis vel Gallis auxilia, negat sibi quicquam de pace inter Regem & Parlamentum innotuisse: nec spem ejus, quamdiu Rex transmarina auxilia sollicitet. *Nam & Glamorganæ transactionis abdita, nuper Padstoviæ interceptis literis, perrupta; & festinari Hibernos rebelles, qui Angliam invadant. Quod si quatuor vel quinque, non pluribus, missis, finem negotio imponere velit, nullam in se moram fore.* Simul legiones aliquot Tregnyam & Probum missæ, non amplius regiis vim opponere ausis. Nam cum Fairfaxiani ipsis appropinquarent, nec fugæ, nec pugnæ consilio, substitêre, inducias pactas inclamantes. Et vix ea eximi persuasio potuit; jussique ad suos, sine damno in præsens, quod deceptos fuisse appareret, reverti.

XX. Hoptonus, ad ultima actus consilia, medio noctis, pro pace mittit, ac locum nominat, Pontem Tressilianum, ubi de ea ageretur. In quam rem, dum ea firmaretur, inducias, cum

utrimque consensum esset, delecti, qui altera die conditiones, ponendi arma, definirent. Nihilominus cum exercitu Fairfaxius Truronem progressus est; & significavit Hoptono; *suos inde & Allena abduceret*. Adversum id illi; & primo acriter renitebatur, nulla Fairfaxii remissione, quod transitu illo, qui Britanniæ totius arctissimus, potiri, multum interesset. Relicta Hoptono Allenia, qui copias suas, dato Fairfaxianis spatio, longius adhuc, & ad extimos Cornubiæ fines, abduxit. Iisdem diebus complures militum transivere, ac una vice CXX ex Legione Trevaniani, quæ Periniæ subsistebat, in castra venêre. Quod reliquis animos demsit: & præfectus Mevvesii, de conditionibus & deditione agere cœpit. Id castellum valido situ, in ipso Oceano jacet. Nam portus Falmouthensis, duo utrimque castella firmissimi operis habet, quorum id quod ad Orientem, Mevvesium vocatur; alterum ei adversum, in edita rupe, Pendennis est. His arcibus adeo obstruuntur Falmouthi fauces; ut naves commeare non possint, illis adversantibus. Nec parum commoti Pendennisii sunt, cum Mevvesios ad Fairfaxium inclinare innotuisset. Igitur Arundellius sollicitare præfectum, eum ad se in castellum invitare, irrito successu, quod vim injuriamque, si se illi, suspectus fidei, permitteret, haud in vanum vereretur. Ita deditio secuta est, apertusque

que Parlamento celeberrimus portus, cum hostes, ex Pendennisio castello, parum nocere navibus possent.

XXI. Interea delegati per triduum de conditionibus disceptabant. Fairfaxio fixum ratumque fuit, de summa postulatorum non decedere. Cætera, quæ inanibus accensentur, facile transmissa sunt, nec fractis addere dedecus visum. Jamque permixti duo, paulo ante adversi exercitus; & velut inter commilitones, amicæ voces, ut nec victor insultaret, & victus modestius doleret. Illud gravius visum, quod equi gregariis tradendi essent. Sed prævaluit fatum, & quod solum poterant, dum iis potiebantur, cum lucro meliores deterioribus mutabant. Nec pressa pœnitentia, ob infelicem militiam, ac per vana rumorum se deceptos plurimi fatebantur. Ac quoniam ad exercitus hujus supremum diem perventum est, velut in obitu Heroum fieri solet, origines ejus ac progressus, denique finem, paucis expediamus. Post felicem Regis in Cornubiam ante biennium expeditionem, quæ Nuberiensi prælio temperata fuit, Goringius, Hoptonus, Rupertus, Grenvilius, magnis in Occidente copiis, sed, ut inter plures solet, discordibus, hæserunt. Donec Rex in unius nomen exercitus, sub Principe Cambrorum, cunctos componeret, triumviratum quasi obtinentibus Hoptono, Goringio & Grenvilio,

Et quanquam validissimus esset, nihil eo per integrum annum, ad summam rei, gestum est. VVaymoutha, Plymmouthum, Tauntona, totidem obsidionum ludibria, quid nisi dedecus, frustratarum toties oppugnationum, ostendunt? Post Nazebin, unicus hic Regis exercitus, Fairfaxiano haud impar. Unde in Occidentem belli translata moles. Hinc ad Langportum Somersetiæ, & per Devoniam multiplices, ac una Torringtonæ memorabilis clades secuta est. Donec munitissimis urbibus & arcibus in conspectu ejus expugnatis, toto pulsus Occidente, in angustias Cornubiæ, velut carcerem quendam & claustra, compingeretur. Medio temporis ad contemtibilem, ex tanta multitudine numerum, redactus fuit. Nam cum in universum novem constaret alis, in XXIV Legiones distributis, vix millia quatuor superfuerunt. Integræ Legiones frequenter non ultra centum numerabant. Ex tribus Gallorum legionibus, vix totidem gregarii. Ordinum ductores CIↃIↃ, milites nonnisi IICIↃIↃ. Ut vel exinde cladium ratio iniri queat, quibus tanta moles, ad eam maciem atque solitudinem, redacta fuit.

XXII. Post longam disceptationem, perfectum tandem negotium fuit, & conditiones utrimque confirmatæ. Ex quibus præcipuæ fuerunt: *Vt sine mora, exercitus, sacramento & militia*

litia solutus, dissiparetur, armis, equis, tormentis & impedimentis traditis. Galli regno excederent, & sua secum auferrent, equis & armis demtis. Anglis liberum sit, manere vel abire velint. Tribunis ac Centurionibus equi, pro dignitate, & arma relicta. Gregariis in eorum vicem viginti solidi dabantur. Erant & alia multa, quæ referre opus non est, cum inania spectent. Hæc, quanquam fama tanto exercitu indigna, domitis per tot adversa animis, gratanter accipiebantur. Ac vix unius diei moram, tædio præsentium, ferebant. Certatim in castra confluere, sese armaque tradere, abominari priora, fidem imposterum, & fortia in Hibernos pectora, polliceri. Mirabile spectaculum, cum infensissimi hostes coirent. Nihil in verbis vel gestu asperum. Velut in iisdem vixissent castris, ita dextras jungere, & tuta familiaritate misceri. Nulli vis illata; & tutior inter Fairfaxianos, quam Cornubios, miles. Qui injurias, raptus, & quicquid bello pertulerant, in exermibus, si qua possent, ulciscebantur. Centum quoque ex Penrisio castello cum armis suis ad Fairfaxium transierunt. Quod præfectum eo necessitatis adegit, ut & ipse conditiones Hoptoni amplexus, castellum traderet.

XXIII. Quinque dies abierunt, antequam omnes copiæ dimitterentur. Initium à Francis factum, quorum tres sub Planio Le-

giones. Inde ad Clevelandii, VVentvvorthii, Grenvilii aliorumque Ducum, militem ventum est. Donec omnes divisi displicatique, in diversa concederent, trans mare, domum, in Hiberniam, & quo quemque animus, consiliumq; ferret. Non ulla illustrior victoria parta, & quæ Nazebiano triumpho in summa nihil concedit, in multis etiam superior est. Sine ictu & sanguine, tot equitum millia, per montes & rupes, quibus omnis Cornubia implicatur, altis nivibus, acri hyeme, ad deditionem acta. Quod si mature in Orientem ex illis angustiis erupissent, bello in mediterraneis resuscitato, Occidens victoribus, nullo ad finem belli profectu, omittendus fuisset. Nec quicquam tam adversum paci, quam si illæ, Gallis atque Hibernis oppositæ partes, tot portubus ad recipiendum militem commodæ, tot fluminibus & perpetua montium serie horribiles, tot munimentis instructæ, in potestate Regis manerent.

XXIV. Simul Cornubia recepta est, pervicax toto bello, & victoribus omni ævo inaccessa Provincia. Quippe inter Cambriam & Aremoricam, qua Britannia ingenti lingua in Occidentem excurrit, peninsulæ forma sita, cum cæteras partes Oceanus ambiat, qua Devoniæ jungitur, fluvium Tamarem, naturale munimentum, & recta ex Septentrione in

Austrum

Austrum tendentem, invadentibus opponit. Ab eo in mare protensa, arctius sensim coit; donec minima apud Truronem latitudine, in extimum promontorium, de quo diximus, terminatur. Regio tota veterum Britannorum sedes. Qui Saxonum metu, cunctis in Britannia perditis, in illo angulo, & quæ ad Septentrionem jacet, Cambria, tutas sedes posuerunt. Nec Normanni, quanquam infensiores, libertatem extorsere. Plura, quam alibi, municipia, quorum singulis delegatos suos ad Comitia regni mittere, antiquo jure licet. Frequentes ad utrumque mare portus; & omnibus præstantior Falmuthensis. Gens ipsa Regi addicta: & principio statim civilium motuum, ejus partes obstinate secuta. Nec prosperæ in eam expeditiones aliquot; ac apud Lestethillam, eodem quo nunc Hoptoniani equites dedecore, Essexii exercitus amissus. Ut haud frustra eam multi, tanquam fatalem aversarentur. Donec tandem, sive belli tædio, sive metu subacti, potiores partes amplexi sunt. Multum juvit sueta militi regio insolentia, & exterorum odium. Quod crevit, cum interceptæ literæ, propediem plures ex Hibernia & Francia expectari, significarent. Is metus exemtus est, Provincia confecta, & equitatu, in quo pedestribus copiis una spes; dissipato. Ac si Hiberni in Cambria exscensionem facerent, paratæ sub

Thoma Middletono copiæ, quæ Anglesеyam, & in ea Bellum Mariscum, locum appellentibus commodum, tutarentur. Hoptonus, omisso Oxonio, sive metu flagitii, quod copias negligentia perdidisset, sive belli instaurandi transmarinis auxiliis cupidus, in Galliam concessit, eumque plures secuti sunt. Ut ex tanto exercitu, vix quadraginta, cum Webbio, Oxonium, cladis indices, pervenirent. Neque amplius dubitatum, post hanc cladem, partes amissas: ac præsidia, sine viribus, in deditionem certatim ventura. Jamque Perynium & Ives, Cornubiæ oppida, armis sumtis, Imperio obniti: & Exonium ac quicquid in Devonia, labare: cessurum victori, ubi primam vim ex propinquo admovisset. Princeps, intellecto exitiabili nuncio, diffisus Syllinis insulis, quo jam naves destinabantur, in Gallias eundi consilium, post tot tergiversationes, cœpit. Ibi multi variis casibus Anglia ejecti, exulabant; & quod unum poterant, inter se, de auxiliis comparandis, & instaurando bello, agitare; magis in speciem, quam quod spes, nisi in dissidiis hostium, superesset. Quippe factiones Independentium & Presbyterianorum acerrimæ tum: & quanto indies publica victoriis læta, eo infensius domi contendere, fœdo exitu, nisi numen avertat.

Re-

RERVM BRITANNICARVM

LIBER SEPTIMVS.

MARTIVS. I. *Status Cornubiæ. Obsidio Pendennisii.* II. *Et Nevvarkæ. Denningtona dedita.* III. Ashleius *à Morgano profligatus capitur.* IV. Middletoni *in Scotia contra Montrosium res gestæ.* V. *Regii Abbingtoniam frustra tentant.* VI. APRILIS. *Exonium & Barnstablium deduntur.* VII. *Nevvarkæ obsidio. Scotorum & Anglorum mutua querela.* VIII. *Oxonii obsidio.* Rex *fugam ad Scotos intendit.* IX. *Mons Michaëlis deditionem facit.* X. Rex *Oxonio ad Scotos Nevvarkam elabitur.* XI. *Cum iis, urbe dedita, in Septentrionem discedit.* XII. MAIVS. *Oxonii obsidio, & urbis illius descriptio.* XIII. *Bamburia* VValeyo *dedita.* XIV. IVNIVS. *Oxonium deditum.* XV. *Ejus facti causa & eventus.* XVI. IVLIVS. *Vigornia & VVallingfordia dedita.* XVII. AVGVSTVS. *Raglandiæ deditio.* XVIII. *Pendennisii obsidio.* XIX. *Arx illa* Fortescuio *deditur.* XX. Fairfaxius *Massei copias dimittit.* XXI. NOVEMBER. *Londinum, magnis honoribus exceptus, venit.* XXII. *Novi in Anglia, tumultuante exercitu, motus.*

I. SIc tota Cornubia, tribus tantum locis præsidio regio insessis, recepta est. Jacturam exercitus secuta passim oppida munitionesque, certatim in deditionem venie-

 bant.

bant. Et jam Barvico ad extremum Occidentis promontorium, tuta itinera, ac pacis species. Fairfaxius, nihil post tergum hostile passurus, copias ad obsidendum Pendennisium sub Ingoldesbyo misit, qui, dum munitiones castelli lustrát, plumbo percussus, graviter sauciatur: nec diu post ex eo vulnere obiit. Obsessi deditionem facere jussi; Arundellio ferociter respondente: *Se potius senectutem suam in ruderibus sepulturum, quam ut fidem Regi fallat.* Obstinabant eum, qui intus erant, acres regiarum partium, Joh. Digbius, Killegrevius, & alii. Fairfaxiani, occupata Pennycome-Quick, mora pervicaciam frangere, & per otium, inani ob naturam rupis oppugnatione, adsidere statuunt. Cumque una in portu navis, frequentia damna inferret, Battenius, missa ex classe alia, quæ noctu, ad Lunæ radios, nihil fulminantia ex castello tormenta morata, hostilem expugnavit. Hiberni omnes cæsi; in cæteros venia data. Ut totus fere portus penes Fairfaxium esset, munitione Dennis, quæ in faucibus ejus jacet, cum XXVI. tormentis dedita. Ita maris usu & imperio exuti obsessi, terra quoque, intercisis Isthmi angustiis, prohibebantur, cum duo ad utrumque latus firmissima castella, Mevvesium & Dennis, in manu essent. Sed invictus Michaëlis mons, medio situs Oceano, omnem vim, secura audacia, tum quidem contemsit.

II. Oc-

II. Occidentis fortunam Mercia sequebatur, ubi, eodem successu, præliis oppugnationibusque, in Regios certatum. Breretonus, Cestria confirmata, Lichfieldam, urbem exigua jactura ingressus, ex propinquo obsedit. Nevvarkii quoque in angustias, perfectis munitionibus, compulsi; & apud eam crebræ, inter procursores, velitationes. Semel asperius pugnatum, cum CCCC equites, CIↃ pedites, castra Scotorum in Insula adorti, aliquam, donec auxilia appropinquarent, stragem fecissent. Ceciderunt tum ex Scotis centurio, duo optiones, octo gregarii. Plures vulnerati sunt. In castris ante urbem Anglorum millia octo, Scotorum septem erant. Intus equites IↃCC, peditum amplius mille. Tormentis Eboraco advectis, vera obsidionis facies cœpit, & fracta oppidanis obstinatio. Qui impetum, quanquam munitissima urbe, veriti, deditionis consilia agitabant, alieno præfecto, & in menses aliquot, amplo adhuc commeatu, auxiliis ex Scotia promissis, obfirmato. Ita accessus ad munitiones ex castris facti, & miles, alacer operis; quanquam tormenta ex urbe, omnem viciniam perterrerent. Iisdem diebus, interceptæ ab obsessis ad Montrosium literæ, quas transfuga quidam Scotus portabat, suspendio, militari sententia, confectus. Multæ tum per Provincias obsidiones; & hinc crebra expugnatio, cum singulis

fere

ſere diebus, deditas arces oppidaque, nunciaretur. Hovarthia Mittono dedita; qui inde copias ſuasHoltam duxit.Higharchal quoque Salopienſibus conceſſit, præſidio Vigorniam dimiſſo. Nec Denningtona diutius reſtitit, quanquam eruptione in obſeſſores feliciter pugnaſſet. Quinquaginta ex Alberianis capti ſunt, viginti cęſi.Hoc velut ultimo facinore expleta audacia, Regii VVallingfordiam ſub Joh.Boyſio, abducti, caſtellum tradunt, magno Provincialium gaudio, quibus longo tempore infeſtum & grave fuerat. Quod ſi Alberius, numeroſam militibus, ob præſidia eo exonerata, VVallingfordiam cum ſuis obſediſſet, intra breve tempus, inſtructam commeatu & natura validam, rapere haud in difficili fuiſſet. Occaſio illa, dum miles ſtipendia moratur, ſemel elapſa, poſtea magno impendio ſtetit. Alberius certior factus, Oxoniorum IↃC Berceriam irrupiſſe, Bethvvorthium HamptoniæPrætorem in eos mittit, qui LXXX interceptis, cæteros in fugam egit. Nec quicquam in mediterraneis firmum, præter VVallingfordiam, Bamburin, & caput factionis, Oxonium. Bamburienſis præfectus, VValeyo deditionem poſtulanti, quod nulla ſubſidii ſpe, obſidionem in vanum protraheret, aſperè, ut irritatior, reſpondit: *Rebellibus quidem, ſe non niſi cum vita caſtellum Regis traditurum.*

III. Gra-

III. Gravia hæc damna, ſed toleranda, niſi ad ultimum diſcrimen rem Aſhleius traxiſſet. Is Hartleburiæ luſtratis copiis, quaſi Lichfieldam liberaturus, Breretonum, illi intentum obſidioni, excitavit. Et cum aliquandiu per Vigorniam & Salopiam vagus, arma in vanum circumtuliſſet; acceptis à Rege literis, Bamburin præceps contra VValeyum contendit. Eò antequam veniret, notabili profligatus clade, Regis ſpem exſpectationemque omnino deſtituit. Id quod hac ratione contigit. Cum innotuiſſet, Oxonios, junctis Aſhleio copiis, novi exercitus inſtar conari, Morganus, Birchius, Breretonus, ſe cum bis mille ſexcentis, ingruenti moli in tempore oppoſuerunt. Aliſburii quoque & Fleetvvodus imminere Oxoniis, ne qua ad Aſhleium, equitatu validum, ipſi auctis undique viribus, evaderent. Quippe relicto VVoodſtockæ Rainſboroughio, cum cIↄ equitibus, Oxonios retro in urbem egit, ac conſilia, quæ junctis viribus conceperant, irrita fecit. Interea dum Morganus Breretonum expectat, levibus diſtinere Aſhleium præliis contentus fuit, & eum impedire, ne Sabrinam trajiceret. Quod cum in vanum cecidiſſet, illo jam ad alteram ripam verſante, ultimum agmen carpere, palantes turbare, & inquietos habere, non auſus pugnam, niſi Breretoni receptis copiis. Quæ antequam adventarent, jam Stoviam progreſ-

ſus

ſus Aſhleius, ambiguum reddidit, Oxonio alia quam prælio ratione, averti poſſet. Placuit prælium: & ſummo mane, nondum orto ſole, patentibus campis, acies inſtructæ. Certatum, velut ultimo prælio, feſtinata fortitudine. Regius, ira ac deſperatione metuendus, bis ordines perrumpere, & in fugam oppoſitos agere. Contra alii ruentes ſuſtinere & acrius refellere. Nec illam viciſſitudinem ferre potuerunt Aſhleiani, fortuna cauſæ, toties fugere aſſueti. Ita poſt brevem pugnam victoria parta. Paucæ turmæ totam infregere aciem. Hinc trepidatio, fuga, cædes, captivitas; & confuſis inſtare Morganus. Interemti CC, mille ſexcenti capti ſunt; inter quos complures primorum ordinum ductores, & ipſe Jacobus Aſhleius, ac paulo ante, Carolus Lucas interceptus; bellica laude clariſſimi viri, & maximis perfuncti dignitatibus. Nec vocem preſſit, magnitudine doloris, Aſhleius; actum de partibus dicens, niſi inteſtina victorum diſſidia collapſam rem reſtituant. Vulnerati, domum quiſque ſuam, remiſſi ſunt, ne inopia medicamentorum, perirent. Parlamento, præter duos optiones, & gregariorum non multos, pauci deſiderati. Rovvſius Eveſhamiæ præfectus, inter ſaucios primus fuit. Ex tanto numero, haud multi Farringdonam ac Oxonium evaſere: totaque vis equeſtris, quam tot clades Regi, ad ultimum prælium, reſiduam fecerant,

cerant, hoc uno casu concisa periit. Post eam victoriam, statim Vigornia à Breretono & Birchio obsessa est, ac deditio postulata, quod omnibus profligatis regiorum copiis, in vanum esset auxilia sperare.

IV. Rex, nullo malorum fine, quod solum restabat, iterum pro pace ad Parlamentum mittere, multa polliceri: *Londinum, fide pro se ac amicis accepta, reversurum. Cætera, dimissis copiis, & generali venia indulta, ex voto gentium, haud dubie successura.* Sero hæc, tamdiu postulata, ingerebantur: & nulla, nisi in dissidio, Scotos inter ac Anglos, spes. Altæ jam suspiciones, præfractis Independentium & Presbyterianorum factionibus incitatæ, nullo moderamine. Atque has Regii acrius incendebant, cum nunc illis, nunc his, exitio utrorumque, faverent. In illis contentionibus, nihil à bello remissum, & excisi quotquot regias partes sequerentur. Nec illæ in Scotia, quam Anglia feliciores. Middletonus, Rincardina, Montrosii arce, in qua factiosorum magna manus, situ ac opere valido castello, expugnata, complures eorum in potestatem redegerat. Inde parte copiarum Calendermoulitham missa, eam cum alio præsidio Alberoughilla, desertam repererunt. Validæ Mac Nobiorum, & Mac Gregoriorum familiæ in deditionem redactæ, cum, venia indulta, arcem Ednampliam se traditúros, & pro Parla-

Parlamento in armis fore, promitterent. Ab alia parte Scefordius ac Sutherlandius, junctis cum Mac Glandio in Moravia copiis, quæ quatuor millium erant, regios persequebantur. Eo tempore Iacobus Canadus, Montrosio à secretis, interceptus fuit, una cum Imperatoris sui gladio, quem antiquitate ac religione patrum venerabilem, superstitiosius colebat, & cui victorias cladesque suas adscribebat. Is ante CCCC annos, fortissimi equitis, Ioh. Græmii fuerat, & postea Montrosianæ familiæ monumentum. In Hibernia quoque rebelles damnis affecti. Rob. Moultonus, cum IↃCCC classiariis exscensione facta, Dingleyum, cum castello, in quo gravis reperta præda, expugnavit. Inde Limmericam progressi, ea urbe tentata, montem Rossensem munitionibus firmarunt.

V. Ac ne ullo adverso casu victoriæ turbarentur, Abbingtonia quoque depulsi Regii sunt. Eam urbem, jam diu Oxoniis ob viciniam gravem, furto tentare visum, & dolus adeo sub initia successit, ut jam perdita videretur. Quippe cum bis millenis equitum peditumque, vergente in diem nocte, oppressis excubiis, tum forte, ut in prosperis, negligenter agentibus, portas ingressi, foro potiuntur. Nec quisquam dubitabat, intromisso equite, oppidum amissum; cum pauci, primo sub

Blunt-

Blundello equites, hostem adoriuntur. Compluribus, orto per plateas tumultu, ad arma ruentibus, acre certamen, media urbe, oritur. Regii hastis suis contra equitem tuti, diu vim sustinuerunt; donec perrupti terga darent. Ea fuga cæteros, qui jam viam sibi aperuerant, avertit. Trepidis adhuc rebus, elapsi Londinum nuncii, cuncta terrore implent, cum plures captam; alii pugnantem adhuc, & ambiguas res, assererent. Et jam consultatum in Senatu, quæ manus ingruenti ex vicinia hosti opponenda; quibus copiis præsidium illud recuperaretur, cum servatam, recentissima fama confirmat. Ita metus exemtus, ac Oxonii aucta indignatio, cum culpam in varios, ancipiti criminatione, qui adfuerant, conferrent.

VI. Hæc dum in Oriente fiunt, Fairfaxius, pacata Cornubia, Trurone Bodmanam, Launcestonam, Okehamptoniam, continuis profectionibus, Exonium copias reducit; & urbe circumdata, deditionem per literas à Iohan. Berkleyo postulavit. Ingesta contra Hoptonum, absque sanguine & labore parta victoria; ac si vim expectaret, gravia imminere. Nec ulla in Berkleyo asperitas; qui de conditionibus per decem à sua parte agi voluit, quorum, ne inutili multitudine res extraheretur, sex tantum admissi sunt. Poultimoræ conventum; & post longam de Clericis contentionem, urbs iis con-

ditionibus dedita, quas victor præſcribebat. Cunctis, qui excederent, libertas ſua permiſſa; ac quicquid gloriam militarem ſpectat. Briſtolio tres menſes conceſſi, intra quos res ſuas conſtitueret. Poſt illud tempus Anglia excedere ipſi integrum fore. Multum is, ætate ac curis exhauſtus, ab illo mentis vigore, defecerat. Princeps Henrica, juſſu Regis, Richmondiam deducta eſt. Interea Fairfaxius, non expectata urbis deditione, Tivertonam contendit, Barnſtabliæ obſidionem viſurus, quod unum in Devonia Regis præſidium erat. Nec illa victorem diu morata eſt, quanquam firmiſſimis valida munimentis; eaſdemque in univerſum, quas Oxonienſes pacti erant, conditiones amplexata eſt.

VII. Non eadem mens Lichfieldiis, *Bamburiis* & Nevvarkiis fuit. Qui, quanquam omnium rerum inopia, & tot oppugnatoribus preſſi, ſua defendere, deditionem abnuere: ac fama gloriaque ad poſteros, quod ultimi regias partes ſuſtentarent, egregia fortitudine multa facinora fecerunt. Ac quamvis Hoptonus, Aſhleius, & tot Occidentis urbes caſtellaque ingererentur, immobiles hæſerunt. Et Nevvarkæ quidem, objectis contra erumpentes caſtellis magniſque molibus, Trenta, qua urbem ad Septentriones alluit, depreſſis canalibus, in aliam partem averſus eſt; illudque

latus,

latus, cætera flumine tutum, & haud operose contra vim munitum, invasioni patuit. Et jam obsessos, præter cætera mala, pestis vastabat, cum fames quoque, alimentis mora consumtis, & aquarum aversione nullo molarum usu, graviter incubuit. Nec alia spes tam aspera ferre suasit, quam quod contentiones inter Anglos ac Scotos acres essent, & hinc expectatio motuum. Quippe Scoti, crebris ex Septentrione querelis, ob militum licentiam, modo non soluta stipendia, modo neglectam Religionem & pacem, querebantur. Quibus Parlamentum respondit: *Summæ sibi semper curæ fuisse, ut Scotico exercitui stipendia numerarentur. Ob eam rem tributa Provinciis imperata, & biennii tempore, amplius ducenta librarum millia, præter alias ingentes summas, solutas. Nec se commemoraturos quantum ipsi pecuniæ per Provincias extorserint. Exaudiri miserrimorum gemitus, qui se indigna perpessos, cum lacrymis referant. Vnde mirum non esse, vastatis Provinciis, languida pro tributis studia, & aversas mentes. Nec ipsos spei satisfecisse, cum otiosi, optimo anni tempore, nullo hoste, Septentrioni incubarent. Non eo fine evocatos; & si federis tam observantes sint, cur Novocastro, Tinmouthæ, Carleolis, suum militem imposuerint? Quod de Religione objectent, vanum esse, cum hactenus in eo negotio laboratum sit, & si quid in disciplina labet, consiliis & tempore, non impetu corrigendum.*

Inflammavit odia libellus, incerto authore, in Parlamentum illis diebus sparsus; & quanquam ambiguo argumento, in Buchanani crimen vertit, qui Londino in castra suorum elapsus, invidiam absentia declinavit. Ipsum scriptum, lata sententia, manu carnificis, in foro combustum; & criminationibus responsum est. *Calumniis initio belli à Regiis pressos: nunc ab aliis, prætextu diverso, idem fieri. Verba, actiones, consilia, quicquid pro publico geratur, suspicionibus obnoxium. Infanda jactari, tanquam in hostes generis humani, qui nulla Regis, nulla Sacrorum cura, fœdam tyrannidem, & omnium ordinum confusionem, moliantur. Præcipuam in Ecclesias calumniam flecti: cum tamen Presbyteria decreta sint. Nihil à sententia Synodi, nisi quoad delegatos, variatum, quos ipsa necessitas, & regni leges exigant. Neque hanc se potestatem Magistratui auferre posse; quod omni ævo, cura Religionis penes eum fuerit. Pacem quæri iis conditionibus quas præsens rerum status flagitet. Neque eam turbare Scotos debere; cum penes Parlamentum summa in Anglia Reipublicæ potestas sit. Eandem ipsis in Scotia libertatem semper concessam.* Hæc & alia tum dicebantur, magnis in vulgus dissidiis, ob Ecclesiæ regimen, & impositos Parochiis delegatos, qui cuncta ad Parlamentum referrent. Neque unquam Anglia inquietior, cum factiones gravissime se exercerent, ac res ad tumultum passim per Pro-

vincias

vincias ſpectaret, Presbyterianis in Scotos, odio Independentium, pronis.

VIII. Interea Oxonium à Fleetvvodo & Iretono arcte cinctum erat; jamq; facies obſeſſę urbis. Aucta rerum pretia, noctu effractæ domus, vis, rapinæ, cædes graſſabantur. Clauſæ, occupatis in circuitu ædibus, viæ, commeatu avertendo. Stativa Kidlingtonæ & Yeartonæ poſita, ac miſſi qui Boſtolios ab excurſionibus prohiberent. Ita potentiſſimus Rex, penes quem ante paucos annos belli paciſque arbitrium fuerat, tribus exutus regnis, intra unam urbem, triſte mortalibus ſpectaculum præbebat. Conſumta ultimæ neceſſitatis conſilia. Nihil præter captivitatem reſiduum, ſi expectato Fairfaxii adventu, quæ ſola reſtabat, fugam ſibi adimi pateretur. Primo tentare militem viſum; & miſſis ad Fleetvvodum nunciis, paratum ſe oſtendit, data fide, in caſtra venire. Sed Tribunus, gnarus eam rem ad Parlamenti jura ſpectare, abnuit. Quod, quanquam non improviſum accideret, conſilia fugæ maturavit, jam miſſo ad Scotos Nevvarkam Monſtreulio Gallorum Legato. Igitur, circumſpectis quorſum ea potiſſimum capienda eſſet, tandem Scotica caſtra prævaluerunt. *Nam Hiberniam infidam longiuſque diſſitam, nec in ea partium ſpem ſupereſſe. Cætera quoque omnia intuta: & ſi Londinum iret, non preſſiſſe Parlamentum minas, ac ignominiam metuendam.*

tuendam. At vero Scotos in propinquo, ad quos sine magno periculo elabi queat. Nec dubitandum, quin, gliscentibus contra Anglos dissidiis, acceptus in ea gente, & procul omni injuria, futurus sit. Id magno ad pacem, vel si res ita cadat, novum bellum, adjumento fore. Atque hæc sententia imposterum rata fuit, nec de successu dubitatum, cum plures per singulos dies, data abeundi licentia, ex urbe in castra transirēt. Actum ante cum Scotis ea de re sit, an ipsis ignaris Rex advenerit, haud pro certo dixerim, cum varia differātur, & res in abdito lateat. Dum hæc consilia fervent, non levem in VVoodstockæ oppugnatione cladem Rainsboroughius accepit. Qui impatiens moræ, & ob responsa præfecti irritatior, militem scalas ferre, & munitiones conscendere jubet. Præceps id facinus multo sanguine stetit, cæsis ultra XXX, compluribus vulneratis. Scalæ amplius LXX amissæ. Ita Ducis temeritatem miles luit, quanquam, ut fit, culpa in varios conjecta, qui segniores fuerint, nec undique castellum corona circumdederint.

XIX. Nondum Devonia Fairfaxius excesserat, cum læti eum nuncii assequuntur, Montem Michaëlis, quod alterum in Cornubia Regis præsidium, deditionem fecisse. Locus ille non Angliæ tantum, sed totius orbis munitissimus, commodo portu, uberi piscatura, longe à continenti, medio mari situs. Non nisi refluente

fluente æstu terra accessus ad eum datur. Cætera Oceano cinctus, & durissimæ impositum rupi castellum, omnem vim, si fames absit, magna securitate spernit. Præsidio Antonius Bassetus præerat. Qui perditis rebus, matura deditione sibi consulere satius ratus, quam obstinatione hostem accendere. Igitur, quanquam in aliquot menses trahi obsidio posset, pactis conditionibus, Hamondo arcem tradidit. Ea occasione Hamiltonus, post longæ captivitatis tædia, in libertatem vindicatus, Londinum rediit. Quippe Rex, sub initia motuum, suspecto haud parum Hamiltono, quasi regnum affectaret, eum in arce illa, tanquam tutissimo loco, ab aliquot annis captivum detinuerat. Eodem fortunæ impetu Dunstera, Titburya, Aberistvvaitha, illud Blackio, alterum Breretono, tertium Laughornio, deditionem fecerunt. Ruthini capti gloria penes Mittonum, summæ virtutis Ducem, stetit. Atque iis successibus cuncti animati, quicquid supererat tota Anglia præsidiorum, simul exscindere aggressi sunt. Nam VVodstockam Rainsboroughius, Oxonium Fleetvvodus & Iretonus, Lichfieldam Breretonus, Vigorniam Morganus, Ludloviam Birchius, Bamburin VValeyus, uno tempore obsidebant. Missæ contra Raglandios copiæ, quæ infestos tota VVallia prædones tamdiu comprimerent, donec major opponi pervicacibus multitudo posset.

X. Fairfaxius, Occidentis illustrissimus victor, cunctis ad profectionem comparatis, ultimæ expeditioni, qua finem bello imponeret, animum intendit. Pedite & impedimentis Exonio præmissis, ipse biduo post, Chardam insecutus est. Ibi de statu Oxoniensium exploratores retulerunt, cuncta de Rege ambigua, quam partem peteret. Illud certum, urbe non expectato arctiori obsidio, excessurum. De Scotis, conjectura haud vana, sed tum adhuc incerta fuit. Inde per Dorsetiam & VViltoniam celeri progressu contendens, Andoveræ intellexit VVoodstokam Rainsboroughio deditam, atque ipsam Nevvarkam de conditionibus agere. Nuberiæ dubitatio de Regis excessu confirmata. Quippe is, ultimo ausu, memorabile facinus aggressus est, & confecit. Nam *habitu in* servum mutato, capillis substrictis, rasa barba, Ashburnhamum cum sarcinis insecutus est, atque ita, ignoratus cunctis, felici temeritate, evasit. Is rumor, primo varie per universam Angliam, diversis sententiis, jactatus. Mox, ut in castris Scotorum receptum innotuit, mutati animi, & illis pulcherrimum facinus videbatur: alii, tanquam indignum majestate, criminabantur. *Nam quæ tandem illa pervicacia sit, omisso Parlamento Angliæ, spreta gente, ad Scotos contendere? Si pacis ulla cura sit, cur eam per conditiones, quas amplecti, præter necessitatem temporum, salus pu-*

blica

blica suaserit, oblatam, contemnat, & belli nova inter federatas gentes incendia quarat?

XI. Interea Nevvarkii, intellecto Regis adventu, & jam ad extrema deducti, conditionibus urbem tradiderunt. Rex primo ad Legati Gallici ædes divertit. Inde festo militum applausu, Southvvellam in castra venit. Idque statim Anglorum delegatis significatum, ac scriptæ Edinburgum & Londinum ad Ordines literæ, quibus de inopino casu certiores redderentur. Angli postulabant, ut Southvvellæ maneret. Ille Kelhamum, ubi major Scotici exercitus pars, dubium sua sponte, an impulsu aliorum, concessit. Mox Scoti, varia caussantes, movere castra, Regem secum abducere. Et discessum festinavit sparsus de Cromvvelli adventu rumor, quem cum omni equitatu in Septentrionem festinare, nunciatum fuerat. Atque eo prætextu, sive verus is fuerit, sive per incerta quæsitus, Scoti in Eboracensem agrum copias reduxere, excusato abitu: *quod Nevvarka ad deditionem compulsa, nullum jam sui in Anglia usum videant. Regem vero sicut sponte in castra venerit, ita exercitum, nec suadente quoquam, neque etiam vetante, secutum.* Post Regis Oxonio discessum, complures eadem ratione libertati suæ, bellorum pertæsi, consuluerunt, Lenoxius, Lindsayus, & alii insuper, summæ dignitatis viri, qui VVoodstokam, vel ad Iretoni castra,

ſe receperunt. Quod argumento fuit arctas in civitate res, & ubi exercitus advenisset, visque in oculis foret, haud difficulter in deditionem, qui restarent intra, consensuros.

XII. Kal. Maji universæ in conspectum urbis copiæ venerunt. Stativa Garsingtonæ posita, ibique ad exercitum, vulnere curato, Skipponus reversus fuit, acclamatione militum, & gaudio in castris, exceptus. Memorabile fuit, ea ipsa die, qua ante annum exercitus in campum primo eductus, urbem obsideri cœptam. Quodque primum opus, judicio multorum, esse debuerat; id numinis Providentia, in belli finem rejecit. Copiis Burlingtonæ lustratis, Heddingtonam, Marstonum, & in alios circa urbem pagos, distributæ sunt. Tum explorata in circuitu urbe, Imperator & primorum ordinum ductores, obsidionem gravem, longique temporis, deprehenderunt. Quippe ingentibus ad summum robur munimentis deducta, loci ingenio sic comparata, ut cuncta propugnatoribus tuta, eademque adversa invadenti essent. Ac quoniam nobilissimæ urbis extrema attigimus, pauca de ejus origine situq; supra petēda sunt. Oxonium, veteris Merciæ princeps urbs, non antiquitate minus, quam splendore suo, pręcæteris, gloriatur. Inter Isin & Charvvellam, loco, nisi qua Septentriones respicit, humili planoque sita, crebris collegiorum molibus, quas

quas majorum pietas eruditioni sacravit, conspicua, dignissimas Musis sedes præbet. Non ulla toto orbe celebrior Academia, & si multas alias in unum componas, huic soli, opibus & majestate, pares non erunt. Collegia in universum octo & viginti numerat, regio apparatu, & magnis in literatos viros impendiis. Nuspiam elegantior doctrina: & quæ alibi per partes ac frustra quæras, hic singula occurrunt. Talis in pace fuit. Non bello inferior; & turbatis Angliæ rebus, aliquando Procerum, plerumque Regum suorum fortunam secuta est. Testis Henrici III ætas, ubi una hæc urbs XV Scholasticorum millia pro Baronibus, contra Regem armavit, isque exercitus omnium acerrime multis pugnavit præliis. Postea Edoardi III. ævo, amplius triginta millia, qui literis operam darent, numerabantur. Quod illis seculis minus mirum, cum clerici dimidiam fere regni partem constituerent, & innumeri propterea tantum Scholas frequentarent, ut Sacri Ordinis immunitatibus, quæ ingentes, fruerentur. Hæc vetera. Papismo Edoardi VI. regno expugnato, veram demum eruditionis ac pietatis faciem induit, quæ brevi & ingloria Mariæ dominatione obducta, iterum clarius sub Elizabetha emicuit. Ac tum ingentes illæ animæ, & complures fama orbi noti, in ea floruerunt. Donec ultimis Jacobi annis, maxime Laudi Cantuariensis impe-

imperio, haud parum, cum juventus, indulgentia & exemplo corrumperetur. Sub primos civilis belli motus, Regem secuta, partium ejus caput esse cœpit. Ut quod alteris Londinum, his Oxonium esset. Ibi aula, ibi regia sedes: Inde consilia, inde opes petebantur. Lectissimi procerum ac Ducum eam frequentare; spes successusque suos in ea ponere. Nec toto, post Londinum, regno, aptior belli sedes; quod medio Provinciarum sita, in omnes partes emittere, eademque recipere auxilia posset. Hinc magnis initio statim molibus contra vim munita fuit, & ultimo anno crevit industria, cum cæteris in circuitu amissis, ultimum belli præmium foret. Flumina, objectis cataractis, vicinos inundare campos assuefacta sunt. Ut cunctis camporum stagnantibus, nonnisi ad Septentrionem extra adiri posset; cætera impervia militi, & inaccessa essent. Vallum altitudine sua & crebris castellis, cum pali, fossæ, & quicquid impeditum, adderentur, formidabile. Nec impar tanta urbe præsidium, millia quinque, præter equites, veterani fere milites, ac bellorum periti. Tum in longum commeatus, arma; quicquid sustinendæ oppugnationi commodum. Præfectus Thomas Glemhamus, vir in defendendis urbibus maximi & animi & ingenii, quod Eboracum & Carleolæ testantur. Tum duo Palatini Principes, tot alii, singulorum exerci-

ercituum Ductores, ac Eboracensis Dux, magnum militi incitamentum, erat.

XIII. Fairfaxius, nec difficultate à proposito dimotus, nec in temeritatem & vanos conatus rem dans, castra sua communire, & vallo circumdare statuit. Munitio prima ad Heddingtonensem collem intra triduum excitata, amplo ambitu, & qua peditum millia tria reciperentur. Flumen Charvvella apud Marstonam ponte stratum, indeque vallum ad Isin productum, interjectis passim castris, quorum in universum quatuor fuerunt, in Rainsboroughium, Lambertum, Herbertum, distributa. Horum operum cura Skippono, magnæ in iis experientiæ viro, commissa; & constitutis castris, missæ ad vicina loca copiæ, Farringdonam Robertus Pye, Radcotam Cookius, VVallingfordiam Painus: alia insuper manus Vigorniam destinata. Ut uno tempore Anglia hostili metu liberata, pacis speciem, post tot aspera civilium bellorum, indueret. Quæ dum fiunt, Bamburia, post trium mensium obsidionem, VValcyo ferociam suam submisit. Illa arx, quanquam vetustate jam gravis, ad immane robur, situ loci & novis deducta operibus, omnem toto bello oppugnantium vim irritam fecit. Nec vana fuerunt prodigia, patenti cœlo ante sexdecim annos, pugnantium latè militum, ut cadebant, ut instabant, illo oppido, cum tremore conspecta agmi-

agmina. Semel amissum castellum, non ulla recuperari arte potuit, donec fatali post Nazebin conversione, publicam belli fortunam sequeretur. Sæpius obsessa, & totidem vicibus, cum clade oppugnantium, liberata fuit, quod late in Northamptoniam & VVarvviciam extensis tributis, Oxoniensibus utilissima esset, vix per XVIII millia ab ea urbe in boream sita. VValeyus cum CIↃ peditibus, & CCCC equitibus obsidione tentata, factis accessibus, post longas difficultates, per fossas ac munitiones, infra hostem stetit, cui non alia arma, quam lapidum, & globorum ignitorum manu jactús, proderant. Et quamquam obsessi cuniculos contra agerent, desperata mora, de conditionibus agi cœptum, arxque parum luculentis conditionibus dedita. Milites sine armis dispelicati. *Guilh. Comptono* præfecto; post duûm mensium spatium, libertas data regno excedendi. Hic finis Bamburiæ fuit.

XIV. Fairfaxius, cunctis in circuitu perfectis operibus, deditionem urbis à Glemhamo postulavit. Eadem die Borstalii, Radcotii, VVallingfordii, sed minacius, ab obstinatione deterriti sunt. Glemhamus sub initia Iohan. Mounsonum, & Phil. VVarvvicum misit, qui cum Rainsboroughio, Harlovio, & Lamberto, ea de re conferrent. Summa fuit; *missuros ad Regem. Ejus sententia cognita, quæ in rem præ-*

sentem

sentem forent, actum iri. Aliena hæc ab Imperatoris proposito: & is tempus quæri, cuncta in eventum rejici, non ignorabat. Sed ex literis, & per exploratores cognitum, divisis intra mentibus, plures deditionem velle, ac integras conditiones, dum occasio detur. Idque non minimum profuit, cum admota interim vi, indies major apud obsessos desperatio; & quanquam suis freti munitionibus, multa criminarentur ac spernerent, non diuturnam fore obstinationem, judicatum. Post paucos dies utrimque missi qui de conditionibus disceptarent. Unus ex Glemhammianis, Georgius Bynion, quod à Parlamento generali venia excluderetur, rejectus fuit. Cæteri admissi, alta admodum proposuerunt, & quæ omnium judicio admitti non poterant. Nam & Regis mentem exquirere, & summa in cæteris libertate uti voluerunt. Quæ cum Parlamento significata fuissent, ut inania, transmissa sunt, jussusque Fairfaxius vim propius admovere. Medio temporis Centurio, mutato in piscatorem habitu, cum literis ad Regem interceptus fuit, ex quibus innotuit, nullam obsessis spem; ac quoniam proceres, quibus cuncta potestas data sit, in deditionem consentiant, minores militi animos, cedendumque fato publico. Igitur missæ ad obsessos conditiones, & de illis denuo per Legatos disputatum fuit. Cumque iterum spes irrita

irrita càderet, hoſte alieno, convocatis in Prætorium Ducibus, frequenti Senatu; deliberatum fuit; ac ſtatutum, non vi & oppugnatione, ſed conditionibus, vel oblatis vel conceſſis, urgendos Oxonios. Multæ hujus facti cauſæ. Præter loci inſuperabilem naturam, plura adhuc caſtella urbeſque Regiis inſeſſæ: tum miſſus in Galliam Aſhburnhamus ſuſpiciones intendit, de excitando bello agi. Scotia quoque atque Hibernia, ſuſpectabantur: & ſi ante fortiſſimam urbem exercitus tempore conſumatur, multa interim, publico adverſa, incidere poſſe. His atque aliis rationibus, iterum miſſi, qui cum obſeſſis diſceptarent, & inſumtis aliquot diebus, tandem in conditiones utrimque conſenſum fuit. Quodque plurimi ſtatuebant, cæteras arces Oxonii fortunam, *velut impares* moli, poſtquam hæc defeciſſet, ſecuturas, Farringdona comprobavit, quæ iiſdem conditionibus, ſimul deditionem fecit. Longum eſſet referre omnia, quæ pro milite, pro civibus, pro Principibus, pro aula, pro Academicis, tranſacta ſunt, & ex tot jam, quæ præceſſerunt, urbium deditionibus, argumentum peti poteſt, complura Oxonios, Princeps tota Britannia præſidium, obtinuiſſe. Qui poſtmodum pacta criminati ſunt, duo imprimis tetigerunt, dimiſſos qui venia excluſi fuerant; & nullo juramento, quotquot exceſſerunt, devinctos.

X V. Ita

XV. Ita urbs urbium, toto bello intacta, & in speciem potius, quam violentius obsessa, victorum juri se quoque permisit. Ad diem dictam, præsidium militari agmine, per dispositos Fairfaxianorum ordines, magna utrimque modestia, abductum fuit. Nec illis diebus aliud quam excedere, arma ponere, militiam deserere: cunctis maximæ urbis fato perterritis, cum jam penitus amissæ partes, & debellatum videretur. Ac miles regius, ultima super omnes ignominia accepta, cum urbs, nullo memorabili facinore edito dederetur, vix à vi & manibus temperavit, gravesque in magnatum præcipuos, qui causa præcipitis facti, voces sparsæ. Nam eventu comprobatum fuit, si in unum diem protracta deditio, pluvia tum tempestate, & campis passim inundatione submersis, deserendam castrorum partem fuisse. Dux Eboracensis, magnæ spei Princeps, Londinum ad regiam prolem, deductus est. Palatini, Rupertus, & Mauricius, regno excessuri, cuncta ad abitionem præpararunt. Magnum sigillum, aliaque Majestatis insignia, tuto loco, in Bibliotheca publica, reposita sunt. Missi ad Regem nuncii qui eum de tota re certiorem facerent. Quod criminationes attinet, ita iis satisfactum; ut diceretur Scotos quoque apud Carleolas, nullo excedentes juramento pressisse. *Et quo minus ad pœnas Reipublicæ hostes*

X *trahi*

trahi potuerunt, in causa oppositam vim, tot munitionibus & armis vallatam. Nec enim expugnari urbem, nisi maxima utrimque jactura, ac tot monumentorum, totiusque Academiæ excidio, potuisse. Cuncta regni decora tormentorum furori & ignibus objicienda. Interea, tempore per clades & exercitu consumto, auctis diuturnitate oppugnationum regni malis, solam ultionem præmium fuisse, quæ abunde, publico bono, & pace parta, rependatur.

XVI. Quis post Oxonium credidisset Vigorniam contumacem fore? Atque restitit illa, simulque in Occidente Raglandia & Pendennis, non alia ad posteros gloria, nisi quod ultima victoriarum accessio fuerunt. VValeyus, amoto Bamburiæ metu, Vigorniis premendis missus est, dum Morganus cum Glocestriis suis Raglandiam incubaret. Vigornii, *velut integris* adhuc rebus, alte loqui, & plura quam Oxoniis indultum, poscere. Auxit animos, quod peditatus inopes obsessores, nondum urbem ex propinquo, & violentius terrerent. Nam paucę ad manum à Salopiis, VVarvvicensibus, & Northamptoniis copiæ, vix continendis intra munitiones obsessis pares, ne aperta popularentur, & commeatus, longioris belli materiam, importarent. Ea necessitate intellecta, Imperator, Oxonio dedito, Rainsboroughium cum peditatu, quantum sufficeret, eo contendere jubet. Qui mandatorum haud

segnis,

segnis, excitata intra triduum munitione, quæ multum oppidanis nocebat, rem ad conditiones deduxit. Quippe verebantur, ne tergiversatio, invalidum ultimis rebus præsidium, in noxam verteret: & cum Oxonium, non expectata ulteriori vi, concesserit, quis in aliis præsidiis festinationem culparet? Dimissus cum præsidio, integra libertate, Henricus VVashingtonus: nec quisquam, præter Guilh. Rassellum, venia exclusus. Eodem armorum successu VVallingfordia succubuit, novis eo destinatis copiis, quarum vim lacessere inutili pervicacia non ausi, conditiones, quales fere cæteris indultæ urbibus, amplectuntur. Sed parum abfuit, quin res in castello ad seditionem militarem deduceretur. Cujus metuens Thomas Blackius, præsidio præfectus, misit in castra, & maturius, quam convenerat, arcem tradidit. Ita introducta per Iacksonum Legione, tumultuantes metu compressi sunt, secutaque, ut pactum, deditio.

XVII. Non eadem Raglandiis & Pendennisio facilitas: ac ausa duo castella totius Angliæ vim aliquandiu contemnere. Raglandia Australis Cambriæ munitissima arx, sub VVorcestrii præsidio, regias partes, toto bello, infense tutabatur. Nec profuit opposita per Trevorem Guilielmum & Morganum cIↃ IↃ manus, cum intra IↃ c c c essent. Unde & cre-

bris eruptionibus certatum, non absque mutua clade, cum ab his illisve, optimus quisque, ardentibus præliis, caderent. Facti à centurione Hoopero, experto rerum militarium viro, accessus: fossæ profunda uligine, ipsumque flumen, superatum. Et crevit oppugnationis asperitas, cum bis mille, ex Fairfaxianis castris, pedites, adventassent. Ipse Imperator, Bathoniæ valetudinem curans, dignum præsentia sua opus ratus, advolat: & coram inspectis munitionibus, oppugnationem urget. Valida jam intus fame, & consumto pabulo, equi catenis vincti, ne se *mutuis* admorsibus laniarent. Missis ad VVigornium literis, deditio imperata, nisi solus, cum cætera omnia paci reddita essent, quieti invidere, & suo exitio causa parsque esse mallet. Qui, senio gravis, eoque meticulosior, *multa* verba facere, quiritari fortunam suam; obtestari per avitam amicitiam Fairfaxium, parceret exhausto annis, à vi & injuria domum infensosque prohiberet. Missis remissisq; frequentibus nunciis, eadem sæpius repetita sunt, cum Marchio absque Regis jussu præsidium se dimittere posse negaret; sibique à Parlamento, conscius quæ objicerentur, metueret. Sed frustra tum verba fuerunt, cum obsessores molibus suis & cuniculis indies longius progressi, structo tormentorum suggestu, pilas igneas immitterent, capique intra paucos dies arx posset. Ita VVigornius,

Parla-

Parlamenti judicio & gratiæ se in solidum submittens, conditiones, quæ proponebantur, acceptavit: & militi libertas regno excedendi, nisi ad sua reverti mallent, indulta. Ad diem dictam Marchio, cum filio suo Barone Charley, Comite Glamorgania, aliisque egressus, arcem opibus gravem, Fairfaxio reliquit. Nihil jam in Cambria, præter aliquot leviores arces, quas Mittonus obsidebat, brevique expugnavit, adversum: & jamdudum Lichfielda quoque Breretonum victorem admiserat, templum tota Anglia munitissimum, & multis castellis robustius.

XVIII. Sicut terris, ita quoque bello ultima Pendennis fuit, eo pervicacior, quod mari imposita, recipere ex Galliis submissas copias, patenti portu, facilius posset. Nihil eam tot urbium arciumque exempla terruerunt; & quanquam nulla Regis potentia, Principem adverso littore positum, respectare. Battenius decem lembis, noctu in ostio portus, ne auxilia vel nuncii importarentur, excubabat. In continente, cuncta Fortescui armis & munitionibus inquieta. Princeps, invicti castelli magna cura, conquisitas per Galliam cum auxiliis naves, in Normandiæ portu Malo, obsessis ostendere, quæ adversantibus ventis Morleyam ejectæ, spem destituerunt. Nondum obstinatio Arundellium: & si secundior aura fa-

veret, intra diem adesse expectatas copias posse, certus, ad extrema consilia animum obfirmavit. Interea sollicitare Fortescuium: daret mittendi ad Regem Principemve, saltem civilitatis obtentu, licentiam. Quod cum haud obscure negaretur, missa cum literis sub Julii finem scapha, quæ arctas res, & ni propera auxilia, perditas significarent. Nihil eo tempore importatum; nisi quod lembus cum aliquot vini doliis, furto portum illapsus est. Unde in castello gaudium ingens, tanquam cuncta subvenissent, quod quam inane, ita mox evanuit, & ultima intus macies, moderatiora tumentibus animis suasit.

XIX. Legatus Regis Castiliæ, cupidus militum ad bellum Flandricum, per eos dies licentiam postulavit, quosdam ordinum ductores, qui Papistæ erant, alloqui, & eos cum excederent castello, in partes suas, nullo ipsorum in Anglia usu, sollicitare. Non abnuit Fortescuius: & inani officio transmisso, illius professionis homines, alicubi terrarum, quam in Britannia esse, præoptabat. Auditis rationibus, ac fide data, responsum ab obsessis: *Nondum præsenti servitio exemptos. Quod si contingat, secundum Angliæ Regem proximum fore Hispanum, cujus stipendia mereri velint.* Hinc tota nocte castellum late in maria ignibus prælucebat, quibus auxilia è longinquo dirigerentur, quorum

rum ſingulis horis anxia expectatio. Prodigi pulveris, intra biduum amplius ducenta tormenta, nullo memorabili damno, in obſeſſos emiſerunt. Nihil adhuc auxiliorum in conſpectu, & una ſcapha iterum clandeſtino portum invecta, trepidationem obſeſſis auxit, cum fruſtra Galliam ſperari, nunciaret. Ita animi ceciderunt: & Arundellius miſit qui de conditionibus agerent. In quas, poſt vehementem diſceptationem, conſenſum; ac ultimo Regis præſidio cuncta militiæ decora, & quicquid captis urbibus ſolet, indultum fuit. Præſidiarii, nullo Regis exercitu vel præſidio in Anglia reſiduo, arma Arvvinchæ poſuerunt. Hic finis belli fuit, quod toto quinquennio in Anglia variis caſibus geſtum, tandem expugnatione Pendenniſii numen terminavit; niſi illius gentis inquieta ingenia, & ſcelera, novum ex cineribus incendium ſuſcitent, quod jam paſſim volitantibus ſcintillis, haud in vanum prudentes metuunt. Sed qui hactenus, cum miraculo, & orbis indignatione, res Britannicas moderatus eſt, idem conſequentia curæ habebit. Nos jam, haud parum tot caſibus & militiæ laboribus fatigati, ad finem operis properamus.

XX. Sic deletis & exciſis hoſtibus, Imperator, gloriæ ingens, ſed modeſtia major, juſſu Parlamenti, Oxonio in Occidentem remiſſus eſt, ut Maſſei copias, perfecto bello, dimitteret,

ac fideliſſimis, pro ſtrenua opera, nomine publico, gratias ageret. Ad Devizas, ubi ſtativa erant, intra octiduum, perfecta res. Bis mille quingenti equites, promta obedientia, vexillis ſuis valedixerunt; & quanquam non omnibus ſtipendiis in numerato, nullus per caſtra tumultus exarſit. Magna Maſſei laus reputabatur, cui curæ fuit, ut cuncta pacato ſucceſſu finirentur. Multi militum in remotiſſimas orbis partes, Syriam, Ægyptum, Æthiopiam, unde venerant, retroceſſerunt.

XXI. Nihil jam reliquum, niſi ut Angliæ ſoſpitator, Londini gratantibus populi votis ſe exhiberet. Toto Imperii ſui ſpatio, abſens illa urbe, nullo revertendi, niſi cum pace, animo, tandem medio Novembre eo contendit. Cives, partim deſiderio magnum bellatorem videndi, partim juſſu Magiſtratus, omnes armati, obviam ad aliquot millia proceſſerunt. Sequebantur complures, immoderati affectuum, & cujus fortitudine triſtibus exemti periculis erant, eum impenſius mirabantur. Plenæ viæ, tota urbs in occurſum effuſa, & altius intra ædes privati gaudebant, quod pax non ambiguis quærenda conſiliis, ſed felicibus parta armis, brevi tota inſula expectaretur. Ita urbem, ſpecie triumphi inductus, Parlamentum, gratitudine monſtranda occupatum, deprehendit. Altera die, Proceres Mancheſtrium; comitantibus Northumbrio,

brio, Pembrokio, & aliis, miserunt, qui adventum gratularetur; & pro præstita regno fideli opera, impense gratias ageret. Secutus ex communi Lenthallus, qui meditata oratione, ita eum allocutus est: *Non opus conquisitis verbis, ad extollenda quæ publico bono gesserit. Ipsam, comparatione ejus, antiquitatem laborare: ac veterum res, si perquirantur, paribus exemplis destitui. Nec ultra dubitatum iri apud posteros, veterum Heroum bello gesta, posse vera esse, postquam unus ipse omnium gloriam atque admirationem exhauserit. Quod si fata regni, plures successu temporũ Imperatores poscant, non alio quam Fairfaxii nomine, appellandos: qui idem quod Romanæ genti Cæsar, & Augustus, Britannis sit. Te,* inquit, *Imperator, orbis mirabitur, posteri colent; ac Senatus Populusque Anglorum meritis tuis parem gratiam cum reddere nequeat, omnem se tibi debere fatetur, tanquam numinis instrumento, per quod incredibili successu arma nostra terminata sunt.* Magna hæc gloria, quam per modestiam ipse auxit, Deo, quicquid pro Republica gestum, soli tribuens. Nec segnior civitas fuit, quæ & ipsa, adventum tanti Imperatoris, misso oratore, fausta congratulatione, & aliis ad posteros monumentis, excepit. Haud diu in urbe moratus, mox argentum cum præsidio ad Scotos in Septentrionem ducere jussus est, illudque negotium Skippono, datis sex legionibus, commisit, qui media hyeme No-

vocastrum ad Tinam profectus est.

XXII. Finis belli videbatur, cum nova erupit tempestas, non omnino improvisa, sed quam averti indulgentia posse, judicatum fuit. Scoti, accepto argento, Angliam pacato agmine deserunt, & Regem Parlamento tradunt. Ille tot bellorum superior miles tumultuari; &, quod cuncti mirantur, summos viros, per otium, ne quies foret, accusare. Hinc secuta per totam Britanniam miserabilis conditio, cum, quorum spectata bello virtus, & in Rempublicam fides, solum verterent, cedentes ingruenti violentiæ. Quis tantum exciverit motum, ambigue disseritur, & fama vulgatior hunc designat; rerum prudentes totam facinoris culpam in alium conferunt. Milites jactantia virtutum, & ferocibus postulatis, asperavere consilia: ac cum moderatio quæreretur; ipsi, præsentibus armis, & admoto Londinensium urbi terrore, cogitatis salubribus obviam ivere. Holmbyam Northamptoniæ, cum custodia Rex tenebat. Inde per vim abductus, & ereptus Patribus, pacem destituit. Eo potiti factiosi, graviora minantur; ac conquesti composita turbata, accusationes intendunt. Neque dubium erat cedendum, cum miles accensus, ditissimæ urbis prædam affectaret. Nihil toto bello fœdius perpetratũ. Promtum fuit eo tumore animorum, optimum quemque subvertere. Nil nisi fuga & exilium: cum maxi-

maximi Duces, VVallerus, Masscyus, Poynzius, furori cederent. Sequebantur quos Independentibus adversos reddiderat illa cunctorum schismatum licentia. Ipse urbis consul cum senatoribus in carceres compacti, nullo manifesto crimine. Indies sæviora erumpunt. Extrema omnia imminent, quamdiu decreta Senatus, pro lubidine paucorum, & militari audacia, circumaguntur. Adeo à professis initio belli descitum est. Dum Hibernia sub rebellum insatiabili gladio vix animam trahit: dum Palatinatus fidem Anglorum & cœlo terraque testibus promissa auxilia expectat: ipsi privatis odiis, & bello confecto, inertia contabescunt. Expressit miserrimam vocem seria indignatio; & irascantur libertati qui velint; id mihi conscius sum, Deum talia facinora abominari; ac authores gravitate supplicii ad posteros exemplo fore, quantum crimen sit, patientia numinis ad lasciviam & inania motuum abuti. Sed piget transmarinam inquietudinem ultra proloqui, jam confesso opprobrio, vim, fraudes, perjuria, raptus, fœdissima bella, atrocissimam barbariem, seculo nostro in Europa regnare. Sanctius apud Turcas vivitur, & talia scelera Oriens ignorat. Nam & hoc dicendum est, postquam nulla æqui rectiq; cura, incertum reliquimus, deterior succedere ætas queat, an hęc omnium seculorum malignitatem exhauserit.

FINIS.

ARTICVLI

Procerum & Municipiariorum in *Angliæ* Parlamento congregatorum, *De firma & bene fundata Pace*, ablegati ad Regiam Majestatem *Novocastrum* & signati decimo quinto Julii 1646, à *Ioanne Brown*, Cler. Parlamentorum.

M*Ajestati Vestræ placeat*,

Nos Proceres & Municipiarii in *Angliæ* Parlamento congregati, nomine & ex parte Regnorum *Angliæ* & *Hiberniæ*, & Deputati à *Scotiæ* Parlamento, nomine, & ex parte Regni *Scotiæ*, Supplices offerimus Majestati Vestræ humilia postulata & Articulos de firma & bene fundata Pace, in quibus Vestræ Majestatis astipulationem supplicamus; utque hi & omnes supplices libelli Majestati Vestræ offerendi in horum vel cujusquam horum prosecutione, sanciantur & decernantur ut Statuta & Acta Parlamenti Vestrâ Regiâ astipulatione in Parlamentis utriusque Regni respectivè.

I. *Quando ambæ Parlamenti Domus, suscipere bellum ad justam & legitimam sui defensionem coactæ, & postea utrumque Regnum* Angliæ *&* Scotiæ, *solenni Liga & Fœdere ad idem prosequendum conjunctum fuit; Vt per Actum Parlamenti in utroq; Regno respectivè, Cuncta juramenta, Declarationes, & Proclamationes hactenus latæ aut post ferendæ, adversus utramque Domum Parlamenti* Anglicani;

glicani; *Parlamentum Regni* Scoticani *vel Ordinum* Scotiæ *Conventum nuperum, vel Deputationes à Parlamento vel Ordinum* Scotiæ *Conventu manantes, vel eorum Statuta & Actiones; vel adversus quenquam quod illis adhæserint, functi vel prosecuti sint quicquam officii, muneris vel mandati ab eorundem authoritate derivati; Et cuncta Iudicia, accusationes, bannitus, tinctiones, vulgo*, attainders, *& inquisitiones, in ulla dictarum Causarum; Et cuncta donationes inde orta vel oriunda, declarentur irrita, supprimantur & inhibeantur; Et hoc palàm in cunctis tèmplis intra Regia Majestatis dominia, & aliis locis necessariis promulgetur.*

II. *Vt Regia Majestas juxta laudandum Regii Patris beatæ memoriæ exemplum, velit jurare & signare nuperam solennem Ligam & Fedus; utque Actum Parlamenti in utroque Regno respectivè condatur, quo omnes trium Regnorum cives ad ejusdem subsignationem teneantur; utque Statuta de modo subsignandi in utroque Regno sanciantur Actis Parlamenti respectivis, additis mulctis, prout mutuo utriusque Regni consilio judicabitur.*

III. *Vt feratur Actum de abolendis & amovendis omnibus Archiepiscopis, Prælatis, eorumque Cancellariis & Commissariis, Decanis & Subdecanis, Decanis & Capitulis, Archidiaconis, Canonicis & Præbendariis, & omnibus Cantoribus, Cancellariis, Thesaurariis, sub-Thesaurariis, Succentoribus &*

Sa-

Sacristis; *& omnibus Vicariis choralibus*, *&* Choristis, *antiquis vel recentioribus Vicariis cujusque* Cathedralis *vel* Collegiatæ *Ecclesiæ*, *& omnibus illorum inferioribus ministris*; Ex *Ecclesiis* Angliæ *&* *Dominii* VValliæ, *& ex Ecclesiis* Hiberniæ; *Cum ejusmodi alterationibus de Prælatorum* Bonis, *quæ cum Articulis nuperæ Transactionis*, Dat. Edinburgi, 29 *Novemb. Anno* 1643, *& conjunctæ utriusque Regni declaratione convenient.*

IV. *Vt Statuta de convocanda & continuanda Synodo Theologorum, Acto Parlamenti sanciantur.*

V. *Vt Reformatio Religionis juxta Fedus sanciatur Acto Parlamenti, prout utraque Domus, consultatione cum Theologorum Synodo habitâ, convenit vel conveniet.*

VI. *Quando utrumque Regnum reciproce ex Federe tenetur ad intimam conjunctionem ac uniformitatem in eis quæ ad Religionem attinent, annitendam*; *Vt ea unitas & uniformitas in Religione juxta Fedus, prout, consultatione cum Theologis utriusque Regni nunc congregatis habita, conventum est vel erit ab utraque Parlamenti* Anglicani *Domo, & à* Scotiæ *Ecclesia & Regno, ratihabeatur Actis Parlamenti utriusque Regni respective.*

VII. *Vt efficacius reddantur inepti Iesuitæ, Sacerdotes, Papicolæ & Pontificii Recusantes, ad Rempublicam disturbandam & leges eludendas; utque facilius detegantur, citiusque convincantur Recusantes; Iusjurandum Acto Parlamenti sanciatur, illis administran-*

nistrandum, ubi abjurent & abrenuntient Primatum Papæ, dogmata Transsubstantiationis, purgatorii, adorationis consecratæ hostiæ, crucis & imaginum;& cunctas alias Pontificias superstitiones & errores; & abnegatio hujus jurisjurandi illis ita ut Acto illo determinabitur, oblati, satis sit ad illos convincendos Recusationis.

VIII. *Actum Parlamenti ad Pontificiorum Liberos ab Orthodoxis in orthodoxa Religione educandos.*

IX. *Actum ad totaliter cogendum mulctas ab eis; quæ mulctæ colligentur & disponentur prout utraque Domus judicaverit; ubi præcaveatur etiam, ne Regia Majestas detrimentum patiatur.*

X. *Ut Actum Parlamenti condatur, quo Pontificiorum negotiationes adversus Rempublicam præcaveantur, & Leges contra eos fideliter observentur, & severior ratio ad præveniendum lectionem vel auditionem Missæ in Aula vel ulla Regni parte, ineatur.*

XI. *Idem de Regno* Scotiæ *de proximis quatuor Articulis, prout Ordines Parlamenti ibi judicaverint.*

XII. *Ut Rex assensum Regium velit conferre Acto de debita diei Dominici observatione; Acto de supprimendis in templis & capellis innovationibus in vel circa cultum Dei, &c. & de felicius promovendo sacro-sancti Verbi Divini præconio per cunctas Regni partes; Et Acto formando ac conveniendo ab utraque Parlamenti Domo de reformatione & regulatione utriusque Academiæ, & Collegiorum* Westmonasterien-

ſterienſis, VVintonienſis *&* Eatonenſis; Et *Acto vel Actis de colligendis nummis ad rependendas & ſatisfaciendas publicas obærationes & jacturas Regni, & alios publicos uſus, prout ab utraque Parlamenti Domo judicabitur; Et ſi noluerit Rex adſtipulari, quicquid in his ab utraque Parlamenti Domo fiet, æque validum omnino habeatur, ac ſi additus fuiſſet Regius aſſenſus.* Itidem *de* Scotiæ *Regno; Et ut Regia Majeſtas certum ac indubium faciat, ſe conſenſurum in* Scotiæ *Parlamento, Acto approbanti & ratihabenti Acta Conventus Ordinum* Scotiæ, *convocatorum à majore Senatu & Pacis conſervatoribus, & Deputatis pro publicis oneribus, & congregatorum vigeſimo ſecundo Iunii, Anno* 1643, *& ſubinde continuatorum; & Actis Parlamenti illius Regni exinde congregati.*

XIII. *Vt Proceres & Municipiarii in* Angliæ *Parlamento congregati, per totum viginti annorum ſpatium, à primo Iulii* 1646 *arment, enutriant & dirigant, vel armandas, enutriendas & dirigendas curent omnes Copias ſive acies regnorum* Angliæ *&* Hiberniæ, *Dominii* VVolliæ, *Inſularum* Gernſeyæ *&* Ierſeyæ, *& oppidi* Bervvici *ad* Tvvedam, *hactenus collectas ad miniſterium terreſtre vel marinum; & à tempore ad tempus per totum dictum viginti annorum ſpatium, cogant, arment, enutriant & dirigant, vel cogendas, armandas, enutriendas & dirigendas curent alias Copias in Regnis, Dominiis & locis jam nominatis, prout à tempore ad tempus per*

totum

totum hoc viginti annorum ſpatium judicabunt & deſignabunt; & neque Rex, Hæredes ejus vel Succeſſores, nec quiſquam alius, niſi qui movebuntur ab authoritate & approbatione ante dictorum Procerum & Municipiariorum durante hoc viginti annor. ſpatio, quicquam ſupra nominatæ poteſtatis exercebit. Et idem Copiarum in miniſterio terreſtri & navali, eis rationibus & mediis prout nominati Proceres & Municipiarii à tempore ad tempus durante eo viginti annorum ſpatio, judicaverint & deſignaverint, nec ulla alia ratione; Et nominati Proceres & Municipiarii durante dicto viginti annorum ſpatio, autoritate valeant ad ſupprimendum omnes Copias collectas vel colligendas abſque authoritate & conſenſu dictorum Procerum & Municipiariorum, ad diſturbandam pacem publicam Regnorum Angliæ *&* Hiberniæ, *& Dominii* VValliæ, *Inſularum* Gerſeiæ, *&* Ierſeiæ, *& oppidi* Bervvici *ad* Tvvedam, *vel cujuſquam eorum; 2. ad ſupprimendum externas Copias invaſuras vel invadere auſuras Regna* Angliæ *&* Hiberniæ, *Dominium* VVallìæ, *Inſulas* Gerſeiæ *&* Ierſeiæ, *& oppidi* Bervvici *ad* Tvvedam, *aut ullum eorum; 3. ad conjungendum Copias Regni* Angliæ *cum Copiis Regni* Scotiæ, *prout antè dicti Proceres & Municipiarii à tempore ad tempus durante eo* XX *annor. ſpatio æquum vel neceſſe judicaverint, ad reſiſtendum externis invaſionibus, & ſupprimendum quamcunque aciem coactam aut cogendam intra vel extra utrumvis horum Regnorum, ad diſturbandam*

 publi-

publicam pacem horum Regnorum vel alterutrius, ulla authoritate sub magno sigillo vel alia quacunque potestate absque consensu ante dictorum Procerum & Municipiariorum Anglicani *Parlamenti, & Parlamenti* Scoticani *respectivè; Et nullæ Copiæ alterutrius Regni intrabunt nec permanebunt in altero Regno absque consilio & postulato dictorum Procerum & Municipiariorum Parlamenti* Angliæ, *& Parlamenti* Scotiæ, *vel ad hanc rem deputandorum; Et ut post elapsos dictos viginti annos nec* Rex, *Hæredes aut Successores ejus, nec ulla alia persona vel personæ sub colore vel prætextu ullius* Commis*sionis, potestatis, deputationis à Rege ejusve Hæredibus vel Successoribus, vel illorum ullo derivatæ, cogat, armet, enutriat, dirigat, adhibeat, digerat, utatur, exarmet vel disponat, vel mari, vel terrâ, ullas* Copias *Regnorum* Angliæ *&* Hiberniæ, *&* Dominii VVалliæ, *Insularum* Gernseiæ *&* Ierseiæ, *vel oppidi* Bervvici *ad* Tvvedam; *nec exerceat quicquam harum potestatum vel authoritatum in præcedentibus Articulis memoratarum vel expressarum ad durationem dicti viginti annorum spatii, nec ullum actum exerceat, vel rem quamcunque in executione duarum potestatum vel authoritatum, vel ullius earum, absque consensu dictorum Procerum & Municipiariorum prius habito & addito. Vt post elapsos dictos viginti annos, in cunctis Casibus, ubi Proceres & Municipiarii salutem Regni exigere declarabunt, & inde ullam sententiam vel sententias*

ferent

ferent ad cogendum, armandum, enutriendum, dirigendum, adhibendum, digerendum, utendum vel disponendum, sive mari, sive terrâ Copias Regnorum Angliæ *&* Hiberniæ, *Dominii* VVallıæ, *Insularum* Gernseiæ *&* Ierseiæ, *& oppidi* Bervvici *ad* Tvvedam, *vel ullam partem earum Copiarum, vel de Admiralitate, vel navali classe, vel de colligendis nummis ad cogendum, alendum, vel ad usum earum Copiarum in ministerio terrestri vel navali, vel cujusvis partis earum: & si Regius assensus non concedetur in Domo Procerum intra spatium post concordiam utriusque Domus Parlamenti, prout utraque Domus æquum & conveniens judicaverit; tum ejusmodi sententia vel sententiæ ita ut dictum, ab utraque Domo peractæ, & quibus Regius consensus hoc dicto modo non concedetur, nihilominus post declarationem dictorum Procerum & Municipariorum in hoc Casu editam, vim & virtutem habeant Acti vel Actorum Parlamenti; & non minus valida sint omni modo, quam si concessa fuisset Regia adstipulatio; Hoc præcauto, ut nihil hîc dictum extendatur ad amolitionem ordinariæ & legalis potestatis Præsidum Provinciarum, Conservatorum-justitiæ-&-pacis, Majorum, Balivorum, Coronatorum, Conestabilium, primariorum oppidorum vel aliorum ministrorum Iustitiæ qui non fuerint Militares Ministri, in administratione Iustitiæ; ita ut neque dicti Præsides, Conservatores, Majores, Balivi, Coronatores, Conestabiles, primaria oppida & alii Ministri,*

 nec

nec eorum quicunque cogat, conducat, adhibeat vel imperet quibusvis Copiis *sub colore vel prætextu commißionis* Arraiæ, *vel extraordinario mandato Regis ejusve Hæredum vel Successorum, absque consensu dictorum* Procerum *& Municipiariorum*; Et *si quæcunque persona bellico modo colligentur ad numerum triginta personarum, & moniti à dictis* Proceribus *& Municipiariis vel eorum jussu, vel à quocunque in hunc finem ab eis deputato, tunc illa persona vel persona non exuens arma reus erit & incurret pœnam perduellionis, postquam hujus criminis reus declaratus à dictis Proceribus & Municipiariis fuerit,* Nihil *obstante ulla commißione sub magno Sigillo vel tali potestate*; Et *qui in his deliquerit sive unus sive plures, ullius remissæ à* Regia *Majestate ejusve* Hæredum *vel Successorum nequaquam erit capax, ejusque fortunæ à dictis* Proceribus *disponentur, & non alio modo*; Pro*viso interim, ut civitas* Londinum *exerceat & fruatur cunctis suis privilegiis, libertatibus vectigalibus & consuetudinibus in cogendo & adhibendo* Copias *Civitatis ad sui tutelam, adeo plene & ample ad omnes intentiones & usus, quam unquam ante hunc Articulum vel Actum utebantur, vel possent uti vel frui: Vt enim hæc civitas sua tuitione gaudeat, non est* Par*lamenti intentio, auferre ab eis quicquam* privilegii *vel libertatis in cogendo vel disponendo suas* Copias, *qua hactenus utebantur vel possent uti aut frui.* Iti*dem de* Scotiæ *Regno, prout* Ordines *Parlamenti judicaverint.*

XIV.

XIV. *Vt Acto Parlamenti, omnes Proceres creati post diem, quo* Edvvardus, *Dominus* Litletonus, *tunc D. Custos magni Sigilli deseruit Parlamentum, & magnum Sigillum furtim ablatum est à Parlamento, qui fuit Maji 21, Anno* 1642; *aut qui posthac creabuntur, nec consideant nec suffragium ferant in* Angliæ *Parlamento, absque utriusq; Domus Parlamenti consensu; Vtque omnis honos vel titulus in quemcunque collatus absque utriusque Domus consensu post vigesimum Maji Anno* 1642, *quo die declarabat utraque Domus Regem pravo Consilio seductum intendisse bellum adversus Parlamentum, irritus & nullus declaretur. Itidem de Regno* Scotiæ, *illis exceptis quorum Patentes literæ magno Sigillo signatæ sunt ante Iunii* 4, *Anno* 1644.

XX. *Vt Actum condatur in Parlamentis utriusque Regni respective, ad ratihabitionem Transactionum inter duo Regna initarum, videlicet amplæ Transactionis, nuperæ Transactionis de introitu* Scoticani *exercitus in* Angliam *& stabilitione Præsidii* Bervvicensis *Novemb.* 29, *An.* 1643, *& Transactionis de* Augusti 6, *An.* 1642, *ad mittendos* 10000 Scotos *in Provinciam* Ulsteræ *in* Hibernia, *cum cunctis aliis Statutis & Actionibus utriusque Regni, quibus tenentur per prædictas Transactiones; Et ut Comites* Algernon Northumbriæ, Philippus Pembrookiæ *&* Montgomeriæ, Robertus Essexiæ, Theophilus Lincolniæ, Jacobus Suffolciæ, Robertus VVarvvici, Edvvardus Manche-

cheſtriæ, Henricus Stanfordiæ; *Barones*, Franciſcus Dacreſiæ, Philippus VVhartonæ, Franciſcus VVilloughbiæ, Dudleyus Northæ, Johannes Hunſdonæ, Guilielmus Graiæ, Edvvardus Hovvardus ab Eſtriko, Thomas Brucius, Ferdinandus Fairfaxius; & *Municipiarii*, *M.* Nathanaël Fieneſius, Guilielmus Arminius *Eques*, Philippus Stapletonus, *Eques*, Henricus Vanius *ſenior Eques*, *M.* Guilielmus Pierpointus, Edvvardus Aiſcoughus *Eques*, Guilielmus Striklandus *Eques*, Arthurus Haſelriggus *Eques*, Johannes Fenvvicus *Eques*, Guilielmus Breretonus *Eques*, Thomas VViddringtonus *Eques*, *M.* Johannes Tollus, *M.* Gilberius Millingtonus, Guilielmus Conſtablus *Eques*, Johannes VVrayus *Eques*, Henricus Vanius *Iunior eques*, *M.* Henricus Darlyus, Oliverus ſancti-Iohannis *Armiger*, *Majeſtatis Sollicitator Generalis*, *M.* Denzill Holles, *M.* Alexander Rigbyus, *M.* Cornelius Hollandus, *M.* Samuel Vaſſel, *M.* Peregrinus Pelham, Iohannes Glynus *Armiger Cuſtos rotularum Londinenſium*, *M.* Henricus Martinus, *M.* *Senior* Hoylius, *M.* Iohannes Blackſtonus, *M.* *Serviens* VVildius, *M.* Rich. Barvviſius, Antonius Irbius *Eques*, *M.* Aſhurtius, *M.* Bellinghamus, & *M.* Tolſonus, *Membra utriuſque Domus Parlamenti* Anglicani, *ſint Deputati ex parte Regni* Angliæ *ad conſervandam inter duo Regna pacem, & ad agendum juxta poteſtatem*

hujus

hujus rei expressam in ampliori Transactione, & non aliter; Et ut Regia Majestas adstipuletur illis in qua utrumque Regnum conveniet in prosecutione Articulorum illius Transactionis qui nondum sunt completi.

XVI. *Actum in Parlamentis utriusque Regni condatur, ad stabiliendam junctam utriusque Regni Declarationem Dat. Ianuar.* 30, *An.* 1643 *in* Anglia, *&* 1644 *in* Scotia, *cum qualificationibus sequentibus.* I. *Qualificatio. Vt personæ quæ nullam expectent remissam sint solum, sequentes,* Robertus *&* Mauritius *Comites Palatini ad Rhenum,* Iacobus *Comes* Darbyus, Iohannes *Comes* Bristoliæ, Guilielmus *Comes* Novocastri, Franciscus *Baro* Cottingtonus, Georgius *Baro* Digbyus, Mathæus VVren *Prælatus Eliensis, D.* Robertus Heath, *Doctor* Bramhall *Prælatus Derriensis, Do.* Guilielmus VViddrington, *Chiliarcha* Geo. Goring, Henricus Iermin *Armiger, D.* Ralph Hopton, *D.* Iohan. Biron, *D.* Fran Doddington, *D.* Ioh. Strangvvayes, *M.* Endimion Porter, *D.* Georg. Ratcliff, *D.* Marmaduk Langdal, Henricus Vaughan, *nunc dictus D.* Henricus Vaughan, *D.* Franc. VVindebank, *D.* Ric. Grienvill, Edvvardus Hide, *nunc dictus D.* Edvvardus Hide, *D.* Io. Marley, *D.* Nicolaus Cole, *D.* Tho. Riddell *Iunior, D.* Ioh. Culpepper, Rich. Lloyd, *nunc dictus D.* Richardus Lloyd, *M.* Da. Ienkins, *D.* Georgius Strode,

 Geor-

Georgius Carteret, *nunc dictus* D. Georgius Carteret, D. Carolus Dalliſon, Rich. Lane, *nunc dictus* D. Rich. Lane, D. Edvvardus Nicolas, Iohannes Aſhburnham *Armiger*, D. Edvvar. Hârbert *Regius Sindicus Generalis*; *Comes* Traquaire, *Baro* Haris, *Baro* Rae, Georgius Gordonus, *olim Marchio* Huntlæus, Iacobus Græmus, *nuper Comes* Montroſius, Robertus Maxuell *nuper Comes* Nithſdalius, Ro. Dalyell *nuper Comes* Carnvvath, Iacobus Gordonus *nuper Vice-Comes* Aboinius, Ludovvicus Lindſey *nuper dictus Comes* Cravvford, Iacobus Ogilbius *nuper Comes* Airlyus, Ia. Ogilbius *nuper Dominus* Ogilbius, Patricius Ruthenus *nuper Comes* Forthæ, Iabus King *nuper Dominus* Itham, Alaſter Makdonal, Irvvin *Iunior* Drummenſis, Gordonus Gightus *Iunior*, Leſlæus *ab* Auchentoul, *Chiliarcha* Io. Cochran, Græmus *à* Gorthy, *M.* Io. Maxvvel, *olim dictus Prælatus* Roſſenſis, *& omnes alii qui perduellionis inſimulati, ab Ordinibus convicti fuerint ante ſignationem Acti oblivionis.* II. *Qualificatio. Omnes papicolæ ſive Pontificii* Recuſantes, *qui fuerunt, nunc ſunt aut actu erunt in armis aut adjuvabunt ſponte adverſus Parlamentum vel Ordines utriuſvis Regni, & nominatim, Marchio* VVinton, *Comes* VVorceſtriæ, Edvvard Harbert *Do.* Ragland, *filius Comitis* VVorceſtrii, *Baro* Brudnell, Carol. Mollineux, *D.* Arundel *à* VVarder, *D.* Franciſcus Hovvard,

vvard, *D.* Ioh. VVinter, *D.* Carolus Smith, *D.* Ioh. Preston, *D.* Basil. Brook, *D.* Audley *Comes* Castlehaven *in Regno Hiberniæ*, Guilielmus Sheldon *à* Beely *Armiger*, *D.* Hen. Beddingfield. III. *Qualificatio. Omnes qui ullo modo intererant comminiscentes, designantes vel aßistentes rebellioni* Hibernicæ, *exceptis illis qui solum astiterint dictæ rebellioni, & post Parlamento* Angliæ, *se submisere.* IV. *Qualificatio* Humfredus Bennet *Armiger*, *D.* Edvvardus Ford, *D.* Ioh. Penruddok, *D.* Georg. Vaughan, *D.* Ioh. VVeld, *D.* Ro. Lee, *D.* Iohan. Pate, Ioh. Ackland, Edmondus VVindbam *Armiger*, *D.* Io. Fitzharbert, *D.* Edvvard Laurence, *D.* Ralph Dutton, Hen. Lingen, *D.* Guil. Russel *in Comitatu VVorcestriæ*, Thomas Lee *ab* Adlington *Armiger*, *D.* Iohannes Girlinton, *D.* Paulus Neal, *D.* Thomas Thorol, *D.* Edvvardus Hussey, *D.* Thomas Liddel *Senior*, *D.* Philippus Musgrave, D. Iohannes Digby *in Nottinghamia*, *D.* Henricus Fletcher, *D.* Richardus Minshall, Laur. Halstead, Iohannes Denham *Armiger*, *D.* Edmond Fortescue, Petrus Sainthill *Armiger*, *D.* Thomas Tildeslei, *D.* Thomas Griffith, Michaël VVharton *Armiger*, *D.* Henricus Spiller, Georgius Binyon *nunc dictus* D. Georgius Binyon, *D.* Robertus Ovvseley, *D.* Iohannes Many, *Baro* Cholmley, *D.* Thomas Ashton, D. Ludovvicus Dives,

D. Petrus Osburne, Samuel Thornton *Armiger*, *D.* Ioh. Lucas, *D.* Tho. Blacey *Armiger*, *D.* Thomas Chedle, *D.* Nic. Kemish, Hugo Lloyd *Armiger*, *D.* Nicol. Crispe, *D.* Petrus Ricaut, *& quicunque ex* Scotorum *natione concurrebant in sententiam* Oxonii *contra Regnum* Scotiæ, *eorumve actiones, vel qui juraverant, aut subscripserant Declarationi contra Conventum vel Fedus; & quicunque auxiliares fuerunt rebellioni aquilonari vel invasioni Australi Regni* Scotiæ, *aut nupera invasioni illîc attentata ab* Hibernicis *eorumq; adhærentibus, amoveantur à Regis Concilio, & arceantur ne veniant intra Aulæ limites, nec absq; consilio & consensu utriusq; Domus Parlamenti* Angliæ, *vel Ordinum Parlamenti* Scotiæ *respectivè, officio fruantur, nec ad Reipublicæ munia adhibeantur; Et si quisquam illorum in his deliquerit, reus erit perduellionis, & minimè capax remissæ à Regia Majestate; eorumque fortunæ disponentur, prout utrique Domui Parlamenti* Angliæ, *vel Ordinibus Parlamenti* Scotiæ *respectivè visum fuerit; Et una tertia ad plenum valorem fortunarum personarum dictarum, quæ (ut dictum est) non sunt Officiorum capaces, conferatur ad solutionem publicæ obærationis & dispendiorum, juxta Declarationem.* Ramus I. *Nupera membra vel qui præferebant se membra utriusvis Domus Parlamenti, & non solum Parlamentum dereliquerunt, sed etiam sederunt in illegali conventu* Oxoniensi, *dicto à quibusdam Parlamento, & suf-*

& suffragio suo utrumque Regnum damnaverunt perduellionis, neque sponte se reddiderunt ante novissimum Octobris 1644, *amoveantur à Regis Conciliis, & arceantur ne in Aulæ limites veniant; & non absque utriusque Regni consilio & consensu, munere fungantur in Republica: quod si quisquam eorum in his deliquerit, reus sit perduellionis, disponanturque eorum fortunæ prout utrique Domui Parlamenti* Angliæ, *vel Ordinibus Parlamenti* Scotiæ *respectivè visum fuerit. Ramus secundus.* Nupera *Membra vel præferentes se membra utriusvis Domus Parlamenti, qui sederunt in illegali conventu* Oxoniensi, *à quibusdam appellato Parlamento, nec sponte se reddiderunt ante novissimum Octobris* 1644, *amoveantur à Regis Consiliis, & arceantur ne in Aulæ præcinctum veniant; nec absque utriusque Domus Parlamenti consilio & consensu, officio vel munere fungantur in Republica: quod si quisquam eorum in his deliquerit, reus sit perduellionis, nec sit remissæ à Regis Majestate capax, fortunæque eorum disponantur, prout utriq; Domui Parlamenti* Anglicani *visum fuerit. Ramus* III. *Nupera Membra vel præferentes se membra utriusvis Domus Parlamenti, qui dereliquerunt Parlamentum, & adhæserunt ejus hostibus, nec se reddiderunt ante novissimum Octobris Anno* 1644, *amoveantur à Regis Consiliis, & arceantur ne veniant intra Aulæ præcinctum; nec absque utriusque Domus consilio & consensu, officio vel munere fungantur in Republica: quod si quisquam*

quam

quam eorum in his deliquerit, reus sit perduellionis, nec sit remissa à Regis Majestate capax, disponanturque eorum fortunæ prout utrique Domui Parlamenti Angliæ visum fuerit. V. *Qualificatio.* Cuncti Iudices & Officiarii ad Legem, sive communem, sive civilem, qui Parlamentum deseruerunt, adhæseruntque hostibus ejus, non sint capaces ullius loci sive tribunalis, sive Officii ad Legem Communem aut Civilem; Et omnes Servientes, Consiliarii, Syndici, Doctores, Advocati & Procuratores ad Legem Communem vel Civilem, qui Parlamentum deseruerunt, adhæseruntque hostibus ejus, non sint capaces ullius praxeos in Iure Communi vel Civili, nec publice nec privatim, nec sint capaces ullius promotionis nec muneris in Republica absque consilio & consensu utriusque Domus Parlamenti; Nullus etiam Prælatus aut Clericus, nullus Præfectus aut Collega ullius Collegii vel Aulæ in utravis Academia vel alibi, aut ullus Rector Scholæ aut Xenodochii, & nulla Ecclesiastica persona, qui deseruit Parlamentum, adhæsitque hostibus ejus, occupet vel fruatur vel sit capax ullius promotionis vel muneris in Ecclesia vel Republica. Sed singula eorum munia, loca vel promotiones sint simpliciter vacua, quasi naturaliter essent mortui; nec alias ministerio fungantur absque consilio & consensu utriusque Domus Parlamenti; Proviso, quod nullus Lapsus incurratur hujusmodi vacatione usque ad sex menses elapsos post notitiam ejus.

ejus. VI. *Qualificatio. Omnes, qui actu fuerunt in armis adversus Parlamentum, aut consuluerunt aut sponte adjuverunt hostes ejus, non sint Præsides Provinciarum, Pacis- & -Iustitiæ- Conservatores, Majores sive Prætores, aut primarii Officiarii cujusquam civitatis aut corporationis, Iustitiarii ad audiendum & terminandum, vulgo* Oyer *&* Terminer, *nec sedeant nec inserviant tanquam Membra vel Auxiliares in utravis Domo Parlamenti, nec ullo munere in hoc Regno fungantur absque consensu utriusque Domus Parlamenti.* VII. *Qualificatio. Omnes alii sint immunes ab ulla personali censura, nihil obstante tali actu vel re admissa in vel de hoc bello, modo subsignent Fœdus.* VIII. *Qualificatio. Fortunæ omnium qui excipiuntur in primis tribus Qualificationibus, & fortunæ* Edvvardi *Domini* Litletoni, *&* Guilielmi Laudi *quondam Archiepisc.* Cantuariensis, *applicentur solvendis publicis obærationibus & detrimentis.* IX. *Qualificationis Ramus* I. *Duæ tertiæ (plene cunctarum fortunarum Membrorum utriusvis Domus Parlamenti) qui non solum deseruerunt Parlamentum, sed etiam suffragio suo damnarunt ambo Regna perduellionis, neque se reddiderunt ante Decembris* 1, *Anno* 1645, *dividantur, auferantur & applicentur solvendis publicis obærationibus & detrimentis Regni. Ramus* II. *Duæ tertiæ (plene) fortunarum ejusmodi nuperorum Membrorum utriusvis Domus Parlamenti, qui sederunt in illegali Conventu*

Oxo-

Oxoniensi, *nec se reddiderunt ante Decembris* 1, *Anno* 1645, *dividantur, auferantur & applicentur solvendis publicis obærationibus & detrimentis Regni.* *Ramus* III. *Vna tertia (plene) fortunarum illorum qui fuerunt nupera Membra utriusvis Domus Parlamenti, & deseruerunt Parlamentum, adhæseruntque hostibus ejus, nec se reddiderunt ante Decembris* 1, 1645, *auferatur & applicetur solvendis publicis obærationibus & detrimentis Regni.* X. *Qualificatio. Vna tertia ad plenum valorem fortunarum omnium Iudicum & Officiariorum ad Legem Communem vel Civilem, & omnium Servientium, Consiliariorum, Syndicorum, Doctorum, Advocatorum & Procuratorum Iuris Communis vel Civilis; & omnium Prælatorum, Clericorum, Præfectorum vel Collegarum ullius Collegii vel Aulæ in utravis Academia, vel alibi; & omnium Rectorum Scholarum vel Xenodochiorum; & personarum Ecclesiasticarum, qui deseruerunt Parlamentum, adhæseruntque hostibus ejus, nec se reddiderunt ante Decembris* 1, *Anno* 1645, *auferatur & applicetur, solvendis publicis obærationibus & detrimentis Regni; Et sexta pars ad plenum valorem fortunarum eorum qui excipiuntur in Qualificatione sexta de illis qui actu fuerunt in armis contra Parlamentum, & consuluerunt vel sponte adjuverunt hostes ejus, & inhabiles redduntur juxta eam Qualificationem, auferatur & applicetur solvendis publicis obærationibus & detrimentis Regni.* XI. *Qualificatio. Vt personæ & Bona omnium gregario-*

gariorum militum & aliorum in Regno Angliæ, *quorum ager & Bona non excedunt valorem ducentarum librarum monetæ Sterlinensis; Et personæ ac Bona omnium gregariorum militum & aliorum in Regno* Scotiæ, *quorum ager & Bona non excedunt valorem centum librarum monetæ Sterlinensis, sint immunia & libera. Ramus* I. *Hic Articulus stet in* Anglos, *similiter & in* Scotos; *Si Parlamento* Scotiæ *vel ejus Deputatis sic visum fuerit. Ramus* II. *Primus Maji elapsi est terminus limitationis ad reditum eorum qui in priore Qualificatione continentur. Vt Actum condatur, quo obærationes Regni & Delinquentium, valorque fortunarum eorum sciantur: quod Actum simul statuat quo modo confiscationes & proportiones supra nominatæ colligantur & applicentur exonerationi dictorum onerum. Itidem de* Scotiæ *Regno, si Ordinibus Parlamenti ejusve Deputatis sic visum fuerit.*

XVII. *Vt Actum Parlamenti condatur, declarans & reddens irritam Cessationem* Hiberniæ, *& cunctas Transactiones & conclusiones de pace, aut ullos de ea Articulos, cum Rebellibus absque consensu utriusque Domus Parlamenti; & stabiliens prosecutionem belli* Hibernici, *in utramque Domum Parlamenti, ab eisque dirigendi; Et Rex adjuvet, & nullum actum exerceat, quo retardentur, aut molestiam inibi patiantur; Vt Reformatio Religionis juxta Fedus in Regno* Hiberniæ *sanciatur Acto Parlamenti, quo modo utraque Domus Parlamenti* Angli-

glicani *convenerunt, vel convenient, habitâ consultatione cum Synodo* Theologorum *hîc; Vt Præses vel summus Gubernator, vel alii Gubernatores* Hiberniæ, *&* Præsides *singularum* Provinciarum *illius* Regni *nominentur ab utraque* Parlamenti Anglicani *Domo, vel tempore intervallorum* Parlamenti, *à Deputationibus utriusque Domus, quas utraque Domus* Parlamenti Anglicani *nominabit, & ad hoc effectum designabit; Vtque Cancellarius sive Sigilli-Custos, Do. Quæstor, Commissionarii magni Sigilli vel Thesauri, Do. custos quinque-portuum, Cancellarius Scacarii & Ducatus; Secretarii Reipublicæ, Magister-Rotulorum, Iudices utriusque tribunalis, vulgo* Bench, *& Domini-Scacarii Regnorum* Angliæ *&* Hiberniæ, *&* Proquæstor, *& Quæstores bellici Regni* Hibernici *nominentur ab utraque Domo* Parlamenti Anglicani, *qui continentur,* Quamdiu se bene gesserint, *& in Parlamentorum intervallis, à supra dictis Deputationibus, approbandi vel reprobandi ab utraque Domo in proxime sequente Sessione. Itidem de* Scotiæ *Regno, quoad nominationem Dominorum Majoris-Senatus, Dominorum Sessionis (sive* Scabinorum*) & Scacarii, Officiariorum Reipublicæ & Iustitiæ Generalis, quomodo Ordinibus Parlamenti visum fuerit.*

XVIII. *Vt Militia Civitatis* Londinensis, *ejusque libertatum, sint penes D. Majorem, Seniores & alios in communi ejus Senatu congregatos, vel illos quos à tempore ad tempus deputaverint (ex quibus*

quibus D. *Major & Præsides pro tempore sint tres*) *ad eorum injunctiones & directiones à tempore ad tempus, quo modo convenietur & designabitur ab utraque Parlamenti Domo; Vt nullus civis* Londini, *nec quisquam ex Copiis illius civitatis trahatur vel cogatur exire dicta civitate ejusve Libertatibus, ad militare ministerium absque suo libero consensu; Vt Actum condatur concedens, & corroborans civitatis* Londinensis *Chartas, Tributa, Privilegia & Libertates, nihil obstante aliquo Non-utente, vel abutente; Vt Turris* Londinensis *sit in potestate sive in administratione civitatis* Londini; *Et summus illius Custos vel Præses à tempore ad tempus nominetur & amoveatur communi Senatu; Et ad præcavenda damna, quæ ex longa communis Senatus intermißione poßint accidere, postulatur, ut sit Actum, quo cuncta Legibus & Statutis hactenus latis vel deinceps ferendis à* D. *Majore, Senioribus & aliis in Communi Senatu congregatis, de vocatione, continuatione, directione & regulatione hujus Communis Senatus, non minus in jure valida sint ad cunctas intentiones & actiones, quam si ipsa particulariter essent authoritate Parlamenti lata; Et* D. *Major, Seniores, aliique in Communi Senatu, poßint addere aut repellere dicta Statuta pro re nata; Vt alii Articuli à civitate proponendi ad suam ampliorem incolumitatem, ubertatem & regimen, & ab utraque Parlamenti Domo approbandi, concedantur & corroborentur Acto Parlamenti.*

XIX. *Vt cuncta Donationes, Commissiones, Præsentationes, Scripta, Arcessiones, Actiones, Processus, & alia signata magno sigillo* Angliæ *in custodia Dominorum aliorumque Deputatorum nominatorum ab utraque Parlamenti Domo ad illius custodiam, sint, & Acto Parlamenti cum Regia adstipulatione declarentur & sanciantur ejusdem esse virtutis totaliter, & æque efficacia ad omnem intentionem & actionem, quam hujusmodi vel similes Donationes, Commissiones, Præsentationes, Scripta, Arcessiones, Actiones, Processus, vel alia quæ signata ullo magno Sigillo* Angliæ *unquam erant aut fuerant; Et hinc inde magnum Sigillum nunc in custodia supra dictorum Deputatorum, permaneat & applicetur tanquam magnum Sigillum* Angliæ; *Et ut cuncta Donationes, Commissiones, Præsentationes, Scripta, Arcessiones, Actiones, Processus, vel alia quæcunque signata à vel sub authoritate cujusvis alterius Sigilli post Maji vigesimum secundum Anno* 1642, *vel post hac signabuntur, sint* Invalida *& nullius efficaciæ ad ullas intentiones; vel actiones; exceptis Scriptis, arcessionibus, & Commissionibus, quæ signata ullo alio magno Sigillo, quam supradicto magno Sigillo in custodia supradictorum Deputatorum, dicto vel post dictum diem Maji* 22, *& ante Novembris* 28, *Anno* 1643, *sunt relata, reddita, acta, vel in usum conversa in ulla Regiarum Curiarum* VVestmonasterii; *Et excepta Donatione in gratiam D. Iustitiarii* Baconis, *ut esset ex Iustitiariis Regii subselliis;*

Et

Et exceptis cunctis Actis & Processibus virtute ullius Commissionis ad Carceris-liberationem, Assizæ, & Nisi prius, *vel* Oyer-&-Terminer, *signatis ullo alio magno Sigillo, quam Sigillo supradicto in custodia supradictorum Deputatorum ante Octobris* 1 *An.* 1642; *Et ut cuncta Donationes Officiorum, fundorum, domiciliorum vel hærediorum, facta vel signata magno Sigillo* Hiberniæ, *in gratiam ullius personæ vel personarum, corporum Politicorum vel incorporatorum, post cessationem initam in* Hibernia *Septembris* 15, *Anno* 1643, *sint irrita & inanes; Et cuncti Honores vel Tituli collati in ullam personam vel personas in supradicto Regno* Hiberniæ *post supradictam cessationem sint inanes & irriti.*

ARTICVLORVM FINIS.

AD

Regiam Majestatem ORATIO Magni *Scotiæ* Cancellarii, *Novocastri Anno* 1646, *mense Augusto.*

MAIESTATI *Vestræ placuit die Lunæ proximo Dominos majoris Senatus* Scoticani *& Deputationem convocare, quibus Articulos communicasti, ac dixisti, antequam redderetur responsum, idem illis impertiendum. Designatum Deputatis tempus adeo est curtum, & adeo*

gravi ponderis est Majestatis Vestræ responsum, vel ad conservationem vel ruinam Vestræ Coronæ & Regnorum, ut respondere Deo nec fideicommißioni nostræ possemus, nisi Majestati Vestræ remonstremus, quam opus sit (rebus sic stantibus, & in tanta angustia) ut Majestas Vestra assentiatur Articulis, & immedicabile fore discrimen ac morbum repulsæ Vestræ, & subitam inferri cladem ac ruinam.

A posteriore exordiar qui est morbus, & deinde de remedio unicum verbum addam. Discrimina inter Majestatem ac Parlamentum Vestrum nemini magis quam Majestati Vestræ præcognita, eo usque exacerbata sunt, ut (post tot cruenta prælia) nulla curatio superſit niſi præsens pax; alioqui nil expectari potest, nisi certa ruina. Parlamentum Vestras naves poßidet, & cuncta propugnacula, munita oppida & præsidia Regni; pro lubito utitur vectigali, tributo & sequestrationibus; authoritate pollet cogendi omnes Regni cives ac nummos; & post tot victorias & faustos successus, consistentem habet validam aciem: nunc etiam in ea positura, ut (quibus pollet viribus & authoritate) pro lubito suo quidvis in Ecclesia & Republica poßit gerere. Quidam etiam adeo metuunt, & alii nolunt se Vestræ Majestatis regimini subdere, ut non desiderent Te nec ullum ex sobole Tua diutius illis imperare: Attamen populus adeo belli pertæsus est, & gravibus oneribus subgemit, ut pacem expetat, & à mutatione Monarchiæ (sub qua adeo diu in pace & opulentia floruerat) abhorreat; ita ut qui

Vestri

Vestri regiminis sunt pertæsi, non audeant totaliter eam abjicere, donec semel Articulos de Pace Majestati Vestræ offerant, ne vulgus (absque cujus concursatione intentionem suam perferre non valent) ab eis dilabatur. Idcirco omni populo (post tantum belli ac tumultuum) plenam à pressuris & arbitraria potestate securitatem exoptante, Hon. Domus in hos Articulos Majestati Vestræ offerendos convenerunt, quasi sine his Regnum & populus Vester non possit in tuto degere, & existimat major populi pars, non posse se aliis terminis solida frui pace. Majestatis Vestræ amici & à Scotia *Deputati (post præstabilem omnem reluctationem) coacti sunt assentire missioni Articulorum, aut odium omnium incurrere tanquam adversarii pacis; & nullum omnino Articulum offerre.* Nunc *autem Domine, si Majestas Vestra (quod absit) his Articulis abnuerit, deperdes omnes amicos, amittes civitatem & totam regionem: tota enim* Anglia *tanquam unicus homo conglutinabitur adversus Vos, & (ubi omnis spes reconciliationis defuerit) metuendum est, ne Te citent & deponant, & aliud regimen erigant: imperabunt etiam nobis, dedere sibi Vestram Majestatem, & reddere boreales urbes præsidiarias, & removere exercitum nostrum ex* Anglia: *& si Majestas Vestra Articulos reppulerit, cogetur utrumque Regnum (ad mutuam incolumitatem) convenire, & Religionem ac pacem absque Vobis stabilire: quod (nostro inenarrabili dolore) Vestram Majestatem & sobolem pessundabit: & si Majestas Vestra nostrum*

consilium spreverit (qui nihil terrenum præ Vestræ Majest. throno stabiliendo exoptamus) & Angliam *Vestra impotenti voluntate amiserit, Vestra Majestas non permittetur intrare & perdere* Scotiam. *Domine, corda nostra attigimus, Dei consilium & directionem supplicavimus, & de curatione quam serio maxime cogitavimus; sed nihil aliud invenimus (rebus sic stantibus) ad tutandam* Coronam *& Regna, nisi ut Majestas Vestra Articulos subsignet.*Non *audemus dicere, quin in quibusdam magis ardui sint (si nos penes esset emplasma & optio) quam probamus: Sed cum non suppetat alia ratio ulla curandi Regnorum vulnera, & rupturas inter Majestatem & Parlamentum Vestrum consolidandi,* N*ostrum humillimum & fidissimum consilium est, ut velit* M*ajestas Vestra ex gratia eis assentiri, tanquam unico procurandi maturam ac beatam pacem remedio; quoniam Majestati Vestræ inde plurima accedent; In Parlamentum Vestrum cum populi Vestri applausu & acclamatione recipieris; Regia Vestra præsentia amicos Vestros confirmabit; inimicos Vestros (qui nihil magis quam Articulorum concessionem metuunt) labefactabit, idoneam occasionem alios Articulos, quos* Coronæ *& Regno profore Vestra prudentia judicabit, proferendi habebit; copiæ exarmabuntur, & quando populus Vester gratissimis Vestri halcyonii regiminis fructibus vescetur, Vestra Majestas corda eorum & affectus relucrabitur: quæ erunt Vestræ vires & gloria, & omnia his procellarum fluctibus amissa recuperabuntur.*

Quod

Quod si Deo placuerit Regium Vestrum animum consilio Vestrorum submissorum & fidissimorum famulorum inflectere, qui (secundo post Dei honorem loco) nihil charius ducimus quam Vestræ personæ ac Coronæ incolumitatem, Nostræ actiones toti Orbi demonstrabunt, nos floccipendere quodcunque dispendii pro Vestræ Majestatis salute, & paratos nos esse ad litandum vitas & fortunas nostras solidationi Vestri throni.

Et modo, Rex, ad Majestatis Vestræ pedes provolvimur, & humillimæ submissionis ritu petimus, ut velit tandem Vestra Majestas annuere postulatis Vestrorum humillimorum & fidelissimorum civium, quibus nullus est obliquus scopus, nisi unice gloria Dei, & Vestra Regia persona, posterorum & Coronæ incolumitas. Concessio nostrorum votorum liquescentes nostras animas vivificabit, mœsta corda obruta & mœrore tabescentia exhilarabit, & preces ac lachrymas multarum in populo Vestro myriadum in præconia Dei commutabit, & amplecti Majestatem Vestram cum lætitiæ jubilationibus efficiet.

EXERCITUS FAIRFAXIANI.

Dies.	Provincia.	Loca.	Mil-liar.	Sta-tiva.
April.				
30	Berceria.	VVindsora Readingā	12	1
Maj. 1		Theala	4	1
2		Nuberi	11	2
4	VViltonia	Andovera	12	1
5		Salisburi	15	1
6	Dorsetia.	Hauley	10	1
7		Blandford	7	1
8		VVichampton	8	

Pars exercitus in Occidentem contendit, & Tauntona obsidium solvit.

9	Hampton.	Ringvvood	10	1
10		Rumsey	14	2
12		Alresford	14	1
13	Berceria.	VVhitchurch	10	1
14		Nubery	10	3
17		Blevvberry	10	2
19		Nevvnam	9	1
20	Oxonium.	Garsington	2	2
22		Marston		
		Oxonium obsessum.		
Iun. 5	Buckingh.	Mars Gibbon	9	1
6		Great Brickhill	12	1
7		Sherrington	8	2
9		Stoon Stretford	4	2
11	Northam.	VVotton	8	1
12		Killingbury	4	1
13		Guilesbury	6	1
		Prælium Nazebianum Harborough	6	1
14	Lecestria	Kibvvorth, Great-Glin	7	1

VVAR-

Dies.	Provinciæ.	Loca.	Mil-liar.	Sta-tiva.
16		Knighton	6	2
18		Lecester	$1\frac{1}{2}$	2
20		Luttervvorth	10	1
21	VVARVVIC.	Lillington	$10\frac{1}{2}$	1
22		VVarvvick	2	1
23	GLOCESTR.	Clifford	7	1
24		Campden	6	1
25		Norledge	14	1
26		Lechlade	8	1
27	VVILTONI.	VVambro	7	1
28		Marlingbury	7	2
30		Ambersbury	14	1
IVL. 1.		Burchalck	11	1
2	DORSETIA.	Blandford	12	1
3		Dorchester	12	1
4		Beamister	12	1
5	SOMERSET.	Crookhorn	4	2
7		Evill	8	1
8		Ilcester.	3	1
9		LongSutton	4	1
10		*Prælium ad Langport.* Midlesey.	9	1
11		VVeston,Bridgvvater	2	15
21		*Bridgvvatera oppugnata & capta.*		
22				
26		Marcock	13	2
28		VVels	15	4
30		*Bathonia dedita.*		
AVG. 1		Queen Cammel	12	1
2	DORSETIA.	*Sherborn capta.*	4	17
15		Castle Carey	8	1
18	SOMERSET.	Shepton Mallet	6	1
19		Bishops Chevv	12	2

Dies.	Provincia.	Loca.	Mil-liar.	Sta-tia.
22		Canesham	5	3
25	GLOCESTR.	Stapleton	4	17
SEPT. 10		*Bristol capta cast. de-*		
11		*ditum.*	2	5
15	SOMERSET.	*Farley deditum.*		
16		Bath	10	1
17	VVILTONI.	Trubridge	7	1
18		Devizes	7	8
23		*Lacock deditum*		
26	GLOCESTR.	*Barckley capt.*		
26		East-Lavington	4	1

Pars exercitus VVintoniam & Basingam contendit.

27		VVarmunster	8	3
30	DORSETIA.	Shaftsbury	12	2
OCTO. 2		Middleton	15	1
3		Dorcester	8	1
4		Beauminster	12	2
6	SOMERSET.	Chard	8	8
14	DEVONIA.	Hunnington	12	1
15		Collumpton	7	2
17		*Tiverton capta.*	4½	3
19				
20		Silverton	5	2
22		Nevvtonsyet	5	1
23		Crediton	3	3
26		Silverton	8	1
27		Topsham	8	5
NOV.		Pultimor & Broad	5	1
1		Cliffe		
2		VVimple	3	2
4		Mary Antre	3	32
DEC. 6		Tiverton	12	33
IAN. 8		Morton	20	1
9		Bovy Tracy	6	1

COR-

Dies.	Provincia.	Loca.	Miliar.	Stativa.
10		Aſhburton	6	1
11		Totnes	5	8
19		*Dartmouth capta.*	7	2
21		Totnes	7	3
24		Nevvtonbuſhell	7	1
25		Chidlay	5	16
FEBR.		*Fuldram captum.*		
10		Crediton	12	4
14		Chimleigh	9	2
16		Stephenſton & Torrington.	8	8
24	CORNUBIA.	Houlſvvorthy	10	1
25		Launceſton	10	4
MART. 1		Bliſland	16	1
2		Bodman	4	5
7		Lanvvet & Bodman	6	2
9		Tregny	16	1
10		Truro	16	11
		Goringii exercitus diſſolutus.		
21		Bodman	20	5
26		Launceſton	20	2
28	DEVONIA.	Okehampton	15	1
29		Crediton	14	2
31		Exonium	13	13
APR. 13		*Exon dedit.*	4	5
18	SOMERSET.	Chard	24	1
19	DORSETIA.	Dorceſter	22	1
20	VVILTONIA	Saliſbury	32	4
25		Andover	15	2
27	BERCERIA.	Nevvbury	13	3
30		Eaſt-Hendred	12	1
MAJ. 1	OXONIUM.	Garſington	9	1
2		Heddenton	3	53
IUN. 24		*Oxon dedit.*	1	0

STATUS ANGLIÆ

Anno cIↃ IↃ c xlv Menſe Majo, cum Fairfaxius Imperium ſuſciperet.

ANGLIA *dividitur in regiones* cis & uls *Trentam, quæ pro Situ, Boreales & Auſtrales ſunt. Auſtrales iterum dividuntur in Occidentales, Medias, & Orientales.*

IN OCCIDENTE.

CORNUBIA.

REGIS.	PARLAMENTI.
Tota: cum præſidiis, *Monte S. Michaëlis, Pendennis, Dennis, Helfordia, Foya, Saltaſh Edgcomb, Lanceſton, Padſtovia, S. Ives.*	

DEVONIA.

REGIS.	PARLAMENTI.
Tota, præter *Plymmoutham.* Præſidia ibi valida: *Exonium, Barnſtaplia, Dartmoutha: munitiones ad Exmoutham, Pouldramum, Saltcombam, Ilfordcombam; & alibi.*	*Plymmouthum.*

SOMERSETIA.

REGIS.	PARLAMENTI.
Tota, præter *Tauntonam.* Præſidia: *Briſtolia, Bridgevvatera, Bathonia, Langportum, Burroughia, Nunnya, Portſheada, Ilceſtria, Chidiacka, Farleya.*	*Tauntona* acriter obſeſſa.

DOR-

REGIS.	PARLAMENTI.
DORSETIA.	
Portlandia insula cum castello, *Corfa*, *Sherbornia*.	Vrbes maritimæ, *Poola*, *Lyma*, *VVeymouthum*.
VVILTONIA.	
Devizes, *Laicocka*, *Langfordia*, *Highvvorthia*.	*Malmesburia*.
HAMPTONIA.	
Basinga, *VVintonia*.	*Portsmouthum*, *Southamptonia*, *Christchurcha*.
BERCERIA.	
Farringdon, *VVallingford*, *Dennington*, *Radcot*.	*Abbington*, *Reading*, *VVindsor*.
OXONIVM.	
Vrbs *Oxonium*, *Bambury*, *VVoodstock*, *Haunthousa*, *Bletchington*, *Godstovia*.	*Henley*.
BVCKINGHAMIA.	
Borstalia.	*Alisburia*.

IN MEDITERRANEIS.

HEREFORDIA.	
Tota, cum præsidiis *Herefordia*, *Gotheridga*, *Cannon Froome*.	Nihil.
VIGORNIA.	
Vrbs *Vigornia*, *Evesham*, *Hartlebury*,	*Havvksvvorthia*.

SALO-

REGIS.	PARLAMENTI.
SALOPIA.	
Ludlovia, Bridgenorth, Davvly, Shravvarden, Causa, Morton-Corbetia, Stockley, Rovvton, Linsella, Apley, Higharchal, Carevia, Embleden.	*Salopia* urbs, *VVem, Osvvestria.*
STAFFORDIA.	
Lichfield, Dudley, Burton ad Trentam.	*Staffordia* urbs.
CESTRIA.	
Vrbs *Cestria, Beeston, Havvarden.*	*Namptvvicha.*
LECESTRIA.	
Ashbydelazouch.	Vrbs *Lecestria.*
LINCOLNIA.	
Belvoir.	Vrbs *Lincolnia, Crovvland, Hougham, Burleigh.*
NOTTINGHAMIA.	
Nevvarck, Shelford. VViverton.	Vrbs *Nottinghamica.*

NORTHAMPTONIA

Tota.

VVARVICIA

Tota.

REGIS.	PARLAMENTI.
IN ORIENTE.	
Nihil.	*Norfolcia, Suffolcia. Cantabrigia, Hundingtonia, Essexia, Middelsexia, Cantium, Sussexia, Surria.*
VVALLIA.	
Tota, præter *Pembrockiam & Montgomeryam.* Præsidia, *Ragland, Monmouth, Chepstovia, Flint, Holtia, Denbigh, Aberistvvith, Aberconvvay, Caermarthen, Caernarvan, Harlactia.*	In Australi *Pembrok:* In Boreali *Montgomeria.*
VLS TRENTAM.	
In Eboracensi agro: *Skipton, Pontefractum, Scarborougha, Sandal, Bolton. In Lancastria Latham, Greenhaugh. In* Cumbria *Carleola.*	Reliqua omnia.

EXERCITVS & COPIÆ.

REGIS.	PARLAMENTI.
IN OCCIDENTE.	
Quatuordecim millia sub Principe Cambrorum; & Legatis, Goringio, Hoptono, Grenvilio. Tum validæ copiæ apud Plymmouthum, novi delectus, ac Clavigeri in partes tracti.	Copiæ quædam sub Masseyo, circiter quinque millium.

REGIS.	PARLAMENTI.
IN MEDITERRANEIS.	
Exercitus Regius millium quatuordecim. In Cambria sub Gerardo, ut & *Nevvarka*, *Cestria*, ac per alia præsidia, magnæ copiæ.	Exercitus novus sub Fairfaxio millium quindecim: & copiæ sub Laughornio & Middletono in *Cambria*: sub Breretono in *Cestria*: sub Mittono in *Salopia*: sub Rossitero in *Lincolnia*: sub Gellio in *Derbia*: sub Nortono in *Hamptonia*.
IN SEPTENTRIONE.	
Nihil.	Exercitus Scotorum sub *Levenio* viginti millium.

F I N I S.